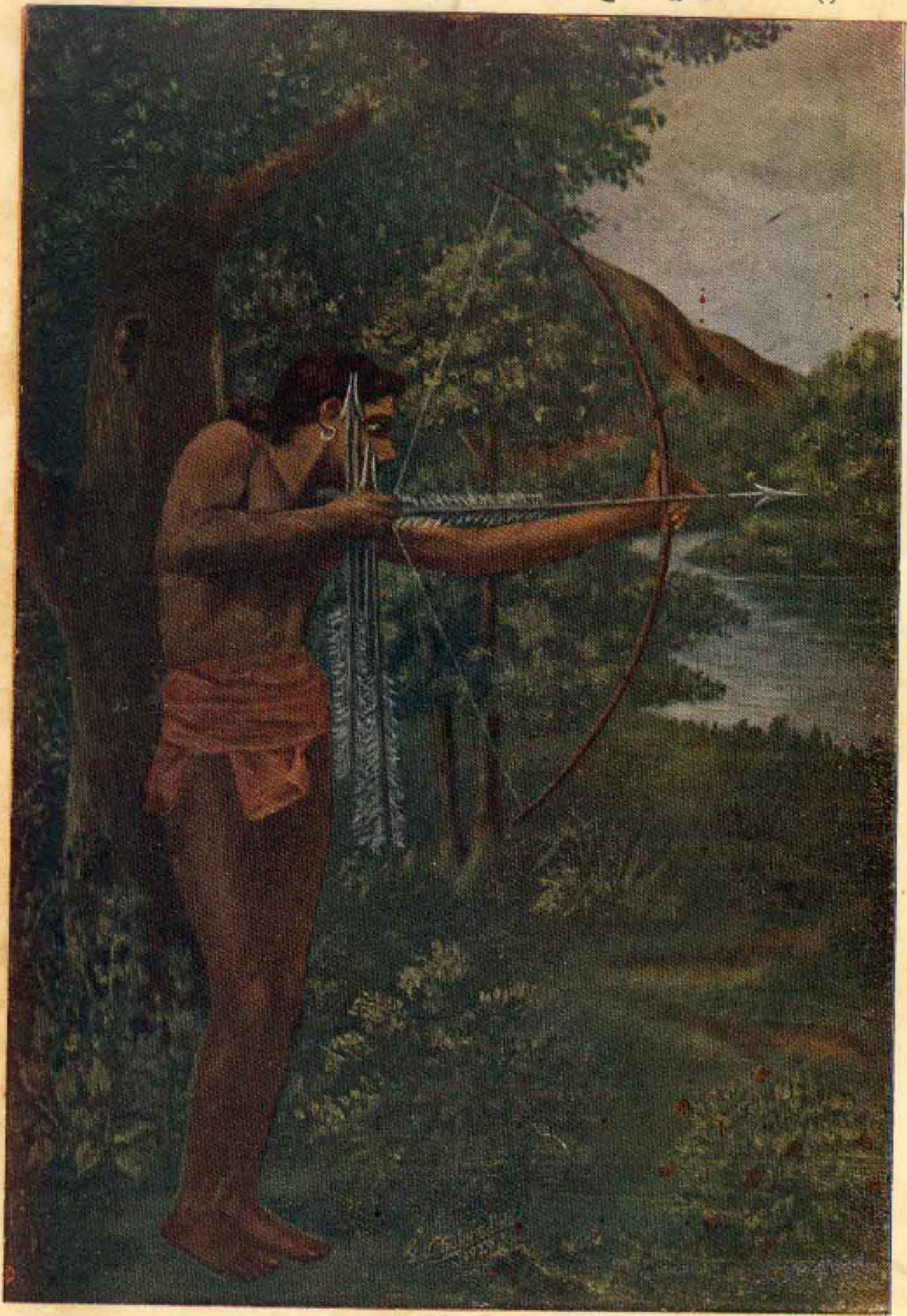
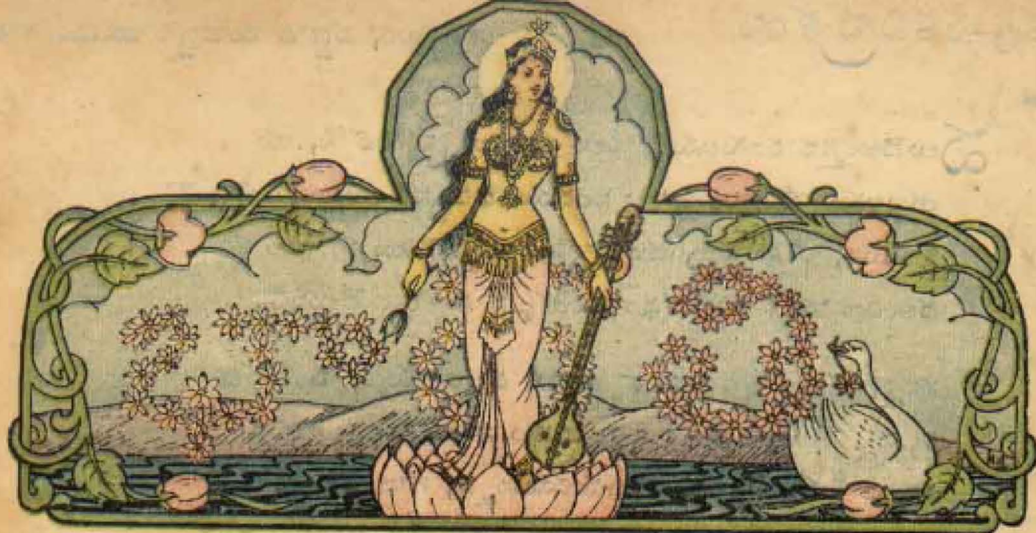

గుఱి

చెన్నపట్టణము, మార్చి ౧౯౩౨

సంపుటము ౯ | ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము ఫాల్గునమాసము | సంఖ్య 3

దేవుఁడు

కవిరాజహంస, వోలేటి పార్వతీశము గారు

శ్రీమదనంతకోటి సరసీజభవాండములన్ సృజింపఁగా-క్షేమపదంబున న్నిలుపరింపహరింపఁగ జాలి నిత్యశు,
ద్ధామృతమూర్తియై వెలుఁగునట్టి యనంతు,ననాది,దైవత-గ్రామణి నెవ్వ రేవిధముగా భజియించిన నేమి సన్మతిన్!

నెలరేక గుబుతుంచి నిలిచి "అల్లా" యన్న, మరమేకుఁ గని "యేసుదొర" యఁటన్న
వెలిబూది మెయిఁ బూసి "విశ్వేశ్వరా" యన్నఁ, దిరునామములు పెట్టి "హరి" యఁటన్నఁ
బసుపుఁగుంకుమ వోసి "భద్రకాళీ" యన్నఁ, గుడుము లర్పించి "కొక్కుదొర" యన్నఁ
జలికుండఁ దలఁదాల్చి "సామలమ్మా" యన్న, నవతారములు పాడి "యప్పఁ" డన్న
నెవ్వ రెట్లు నిలిచి యెవ రెట్లు పిలిచిన - నెవ్వ రెట్లు కొలిచి యెంచుకొన్నఁ
దేర్చి తీర్చునట్టి దేవుఁ డొక్కఁడె కాఁడె - ప్రాజ్ఞులైన పరమ భక్తులార!

తల మెత్తి కొండ కేకలఁ బెట్టినను గాని, కను మూసి గొణగొణ యనినఁ గాని
కరతాళములఁ గొట్టి గంతులేసినఁ గాని, యుసురులు బిగియించి యున్నఁ గాని
మునిప్రొద్దు గంగల మునిఁగి తేలినఁ గాని, నిట్టుపానములఁ గుందినను గాని
తాటిబొమ్మలఁ గొల్చి జోత లొగ్గినఁ గాని, పెనుమ్రాఁకులకు వలగొనినఁ గాని
యెవరిభక్తి వారిదే యని మన్నింప - వలయుఁ గాని, తప్పు దలఁపరాదు
దేవునకుఁ బ్రియంబు దృఢభక్తియే కాదె - ప్రాజ్ఞులైన పరమ భక్తులార!

తిక్కనకవి ప్రశంస

కవిశేఖర, వడ్డాది సుబ్బారాయుడు గారు

పలుదెఱంగైన రంగులను భాసిలు పువ్వులు ప్రోగువోసి, య
య్యలరుల నేసుమం బెచట నందము దెచ్చునో యట్లు గ్రుచ్చి, కౌ
శలమున, భక్తిఁ దత్సరము స్వామికి నప్పనసేయు పూజరిం
దలఁచుకొనంగ భారతకథం గవితిక్కన గూర్చెఁ దెల్గునన్.

నన్నయ కన్నతండ్రి చనినన్ జననాఁ డయి దిక్కు, పెంచెఁ ది
క్కన్న తెలుంగుబాస; నతఁ డాదట నాదుకొనంగఁ బెద్దదై
కన్నది పెక్కుబిడ్డలను, గాంచుచునున్నది, గాన దాని కా
యన్నయె ముఖ్యుఁడం చతని కార్య లొసంగిరి తాతసంజ్ఞమున్.

తిక్కన నన్నపార్యు వినుతించె రచించుచు భారతంబు; నా
తిక్కనఁ బాపరాజు ప్రణుతించెను రామకథన్ రచించుచో;
నెక్కువవారి లక్షణము లిట్టి యశోధనముం గడించుకోఁ;
దక్కువవారి లక్కనము తద్విపరీతము కీరితిం గనన్.

తెలియదు వ్యాసభారతము దెల్గొనరించిన యజ్వకేమి, వే
ల్పుల దగుబాసయందున ప్రబుద్ధులు నేర్తురు పల్క, బాహువుల్
గలుగనివారతఁ డీఁదెఁ బెనుకంధి నటం చొకపెద్దలాఁగునన్
వలిమల దాఁటఁజాలెను జవాలునఁ గాళులులేనివాఁ డనిన్.

వ్రాఁతలయందు నచ్చులను భారతపుం బ్రతులన్ విమర్శకుల్
చూతురు పాఠభేదములు; సోమపు తెల్గున కేది మూలమో?
ధాత యటంచు నాంధ్రకవితల్లజు లెల్లరు భక్తియుక్తులై
చేతులు మోడ్చు తిక్కకవి సింహము దూఱుట గేరుటే శివున్.

హరిహరనాథభక్తుఁడ! నుతాంధ్రకవీంద్రుల కాఱువేల భూ
సురులకు మూలపూరుషుఁడ! సోమపుఁడా! యుభయజ్ఞమిత్రుఁడా!
పరమపవిత్ర మానిశ్రిత పంచమవేద సుధాపయోనిధిం
దరచిన సుప్రమాణవచనా! కవితిక్కన! బ్రహ్మ! మ్రొక్కెదన్.

కతిపయశబ్దార్థశబ్దస్వరూపవిచారము

కీ॥ శే॥ వేదము వేంకటాచలముగారు

౨౩ కాత్యాయని - ౨౮ పండితులు

౫-వ వ్యాసము

పారసీకస్థానమునకు పడమట నుండు భూమి గ్రీకుసముద్రములవఱకును, ఆధునిక భూగోళ గ్రంథములలోనేమి, పటములలోనేమి, తురుష్క ఆసియా అను నామముతో నున్నది. ఈసీమయందు పురాతనకాలములలో నొక స్త్రీదేవతను విశేషించి ఆరాధించుచుండిరి. ఆమెకు గొప్ప ఆయతనములు నిర్మితములయియుండినవి. ఆమెకు అయ్యాయితావుల నామభేదము లుండినవి గాని మూలప్రకృతి ఒక్కటియే. ఈదేవతయే ఈజిప్టు దేశమందును, అసురులరాజ్యములందును కొలువబడుచుండినది. ఈదేవతారాధనము వీరలవలన ప్రథమము గ్రీకులును, పిమ్మట రోమనులును స్వీకరించియుండిరి. ఈదేవత మన పాశ్చాత్యులకును, పారసీకులకును పురాతనకాలమున ఈతురుష్క ఆసియానుండి లభ్యపడినది. తురుష్క ఆసియాలో పశ్చిమసముద్రతీరమున ఎఫీసస్ అను నగరము కలదనియును, అక్కడిదేవతయగు జ్ఞానాంబకు యవనులు అద్భుతమగు నొక ప్రాసాదమును నిర్మించిరనియును ౮-వ వ్యాసమునందు చెప్పితిమి. ఈజ్ఞానాంబ ఈ యవనులకు దత్తు. వారు ఆభూమియందు చేరుటకు రెండువేల సంవత్సరములకు ముందునుంచి అచ్చటనే స్వదేశస్థులచే నెలకొల్పబడి సేంచేసియుండినది.

అక్కడనుండి తూర్పు మిగిలివచ్చుటలో భార్గవులరాజ్య ముండినది. (Phryjians). ఆ రాజ్యమునందు ఈదేవతకు సుప్రసిద్ధమైన నామములు పార్వతీ-భార్గవి-దుర్గ అను అన్వయముగలవి. ఈరాజ్యమునకు ప్రాచీదిశయందు, కప్పడోకియా అను మండలమునందు 'కోమానా' అను పురమున ప్రసిద్ధమగు దేవపీఠ ముండినది. ఇచ్చట నామెకు 'మా' అని పేరు. యుద్ధక్రీడలయందు ఆనందించునది. ఈరాజ్యమునకు ఉత్తరమునను, నల్లసముద్రమునకు దక్షిణముగను గల యొకమండలమున నీ 'మా' అను నామముతోడనే యిదేదేవత ఆరాధింపబడుచుండినది. మఱియు కప్పడోకియాసీమను విడిచి తూర్పు చొచ్చుటలో కామ్యక మండలము (Comagene-Kumukh) తటస్థించుచున్నది.

దీనిగుండ యూఫ్రెటీసునది ప్రవహించును. ఈ మాగాణములోని భాగమే కామ్యకవనము. ఇది ద్వైతవనమునకు ఉత్తరముగను పశ్చిమముగను ఉండును.

ఈద్వైతశబ్దమునకు సంస్కృతమున అరణ్యనామముగ అర్థము లేదు; నిర్వచనము లేదు. ఇది సంస్కృతపదము కాదు. అసురభాషలోది. ఆ భాషలో దీనికి...అని యర్థము. కామ్యకవనమని పేరు గలుగుటకును సంస్కృతమున సమాధాన మేమియు లేదు. కామ్యకమండలమున నారాధింపబడుచుండిన స్త్రీదేవత కామాఖ్యా. ఈకామ్యకవనము నరకాసురుని విషయమైన నదీమధ్య భూమిలో ఉత్తరమున నుండునది. ఈ 'కామాఖ్యా యోని మండలము'ను గుఱించి కాళికాపురాణమునందు విస్తరింపబడియున్నది. నదీమధ్యమునకు ఉత్తరముగ నుండు రమ్యకలేక రమణకవర్షమునందును, పారసీకస్థానమందును ఈదేవి అనాహతా, అనాహితా అనునామములతో ఆరాధింపబడుచుండినది.

తురుష్క-ఆసియాకు దక్షిణభాగమున 'సుర్యా' అనుమండలము గలదు. ఇదియు 'అసుర్యా' శబ్దమే. సుప్రసిద్ధమైన అసుర్యానుండి భేదించుటకు 'సుర్యా' అని యేర్పడినది. ఈ భూమియందు పూర్వయుగమున ప్రసిద్ధమయిన యొక దేవపీఠ ముండినది (Hierapotes). ఇక్కడి దేవత 'మీనాక్షి'. అమ్మవారి నామములను వక్ష్యమాణములు అసాధువులు. కామాఖ్యా, మీనాక్ష్యా

అని యుండవలెను. ఈశబ్దముల కర్థము గాని, కారణము గాని తెలియక అత్యంతములుగ నవరించినారు. ఆ సీమకు పడమట నుండునది ఫణీకులను అసురులభూమి. వీరే త్రిపురాసులు. అచ్చటి దేవతకు అష్టారార్ అనియును, గ్రీకులమార్పులో అర్టెమిస్, అస్టార్టీ, అనియును నామములు. ఈజిప్టుదేశమునందు జగత్ప్రసిద్ధముగ నీ స్త్రీదేవత ఆరాధింప బడుచుండినది. అచ్చట నామెనామములు: 'ఈసీ, సతీ' అని గలవు. ప్రథమసహస్రనామము లేర్పడినది ఈమెకొఱకే. 'నదీమధ్య'మునందలి అసురుల స్త్రీదేవత మిక్కిలి ప్రసిద్ధిని గాంచినది. ఆమెకుగల ముఖ్యనామములు ఇష్తర్-నానా అనునవి. ఈ 'నానా' శబ్దము మన సహస్రనామములలో చేరిపోయినది—నానా, నానాస్యా, అనన్యా; ఆమెకు లక్ష్మీనామ మిడి, ఆ లక్ష్మికి మన్మథుని కుమారునిగా చేర్పఱచి, అతనికి నాన్యజః, అనన్యజః అని పేళ్లుపెట్టి వీటి కన్నింటికిని అపార్థములను చెప్పియున్నారు. ఈ స్త్రీదేవతలకంతయు మూల రూపము మనభూమికి సంబంధించిన చంద్రగ్రహము. చంద్రనామములు సంస్కృతమున పుంలింగములయ్యును చంద్రుడు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు స్త్రీగ్రహము. 'రాహ్వింద్రు శుక్రాః స్త్రియః' అన్నారు. దీనికి కారణము మిక్కిలి పురాతనకాలమున కొన్ని మండలములలో చంద్రుని పురుషగ్రహముగ భావించి ఆరాధించుచుండిరి. ఇతరులు స్త్రీగ్రహముగ భావించిరి. స్త్రీలింగము క్రమేణ ప్రబలినది. గ్రీకులు, రోమనులు మొదలగు యూరోపియనుల కందఱకును చంద్రుడు స్త్రీగ్రహము. శుక్రుని వృత్తాంతము నిట్టులే. స్త్రీత్వమును, పురుషత్వమును కలిగియుండినవి. క్రమేణ యొకవ్యవస్థ కలిగినది. తూర్పున వేకువజామున నగపడు శుక్రుడు పుమాన్; సూర్యాస్తమయమునకు పిదప నతేములో నగపడు శుక్రుడు స్త్రీ. కావున నీ స్త్రీదేవతల యాథార్థ్యమును తెలియజేయుటకు వీరికి ఫాలమున 'చంద్రవంకను' అమర్చుచుందురు. నవగ్రహారాధనాకల్పమునందు—'చంద్రగ్రహదేవతాం పార్వతీ మావాహయామి' అని చెప్పుదురు. దీనియర్థము ఇరువురు నొకటేయనుట. ఈచంద్రకళ అమ్మవారిది గాని అయ్యవారిది గాదు. అర్ధనారీరూపమునందు అమ్మవారికీ లాంఛన ముండుటచేత అయ్యవారిరూపము పూర్ణముగా చూపినపుడు ఆచంద్రకళను దొంగిలి వీరికిఁగూడ సమర్చినారు. అమ్మవారికి చంద్రునితోడి ఐక్యమును తెలియజేయు సహస్రనామములయందు అభిధానములు గలవు.

౧. చంద్రవిద్యా-అనగా చంద్రుడని తెలియవలసిన దేవత-చంద్రమండల మధ్యగా - సౌమ్యా - ఖేచరీ-సిందూర రక్తా.

౨. కళానాథా-(షోడశకళలకు అధికారి)సకళా• కళావతీ-ప్రతిపన్ముఖ్యరాకాన్తతిథి మండల పూజితా.

౩. షోడశికారూపా-అనగా ౧౬ రూపములు గలది. (ప్రతిదినము జరుగుచుండెడి కళాధిక్య హైన్యముల వలన గలిగిన పేరు.) పూర్ణచంద్రికా, పూర్ణిమాత్మికా.

యవనభూములలో కొన్నితావుల నీదేవతకు జరుగుచుండిన బ్రహ్మోత్సవమున ౧౬గురు ముత్తయిదువలు సొంతముగ కోకకోకను నేయుదురు. అదియు ౧౬ మూరల ఆయామమును గలిగియుండును. ఈ కోకను అమ్మవారికి కట్టపెట్టుదురు. అదియును వారి మాసదినములగణనలో ౧౬-వ దినము జరగును.

౪. జ్యోత్స్నా - చంద్రికా - కౌముదీ - చాంద్రీ.

౫. సుధా - సుధారూపా - సుధామయీ - సుధానాథా - సుధాబ్ధీందుః - సుధాజ్యోతిః.

ఈ చంద్రాత్మకత ఈదేవతలకు ఆరంభకారణము. ఈవల కొంతకాలమునకు స్త్రీదేవతలను గాని, పురుషదేవతలను గాని గురించిన భావనలు మాఱుపుజెంది ఒక్కొక్క దేవతను ఈ ప్రపంచమునందలి యఖిలమునకును అధికారస్థానముగా భావించుట యేర్పడి, ఈచంద్రపర్యాయ నామములు ఈ స్త్రీదేవతల కేల గలిగెనని తెలియక వీటిని సూర్యపరముగ నవరించి, ఈ దేవతకే 'సూర్యమండలమధ్యస్థా' ఇత్యాదినామములను చెప్పినారు. ఇది కృత్రిమము. ఆధారము లేనిది.

ఈ స్త్రీదేవతలకు సంబంధించినభావనలు, పూజాపద్ధతులు, ఆగమములు, ఆచారములు, ఇత్యాది విషయములయందు కొన్ని సామాన్యలక్షణములు గలవు.

1. ఈ స్త్రీదేవతలను గోరూపముగల ప్రకృతులనుగ చెప్పుచు వీరిని అయ్యాయిభాషలయందు గోశబ్దవాచ్యములతో నిర్దేశించుట కలదు. సంస్కృతమునందు-శృఙ్గిణీ, అర్జునీ, అఘ్న్యా, రోహిణీ, అని చెప్పుదురు. దీనికి కారణము- శుక్లపక్షమునందు చంద్రునికి రేఖాకారము - దినదినప్రవర్ధమానముగను, కృష్ణపక్షమునందు దినదినక్షీయమాణముగను జూపట్టును. అట్టి యాకృతియందు పార్శ్వములు గోశృఙ్గములను, మధ్యభాగము, గోవుయొక్క కపాలోత్తరభాగమును అనుకరించి, అంతయును జేరి గోశిరస్సు రూపముగ నుండును. ఇట్లు గోవులకుగల చంద్రకళానుకృతివలన నీదేవతలకును గోసంజ్ఞ కలిగినదేగాని స్వతంత్రించి కాదు. మనపంచాంగములలో చంద్రోదయమును గురించి - ఉత్తరశృంగోన్నతి: దక్షిణశృంగోన్నతి—అని వ్రాయుచుందురు.

2. ఈ స్త్రీదేవతలకు వీరి ఆగమపద్ధతులలో పురుష దేవతలతో సంపర్కము లేదు. వీరి దేవళములు వీరికే కేవలము గాని అక్కడ పురుషదేవతల సాన్నిధ్యము లేదు. కావుననే దేవాలయములలో నిప్పటికిని అమ్మవారికి ఆలయము, అర్చన ఇత్యాదికము వేఱు; అయ్యవారికి వేఱు. కొంతకాలము గడచినపిదప 'న స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతి' అని లోకములో పెద్దలకు ప్రబోధ గలిగి మనవారు 'ఇత్యేవం మను ర బ్రవీత్' అన్నారు. అంతట నీ స్త్రీదేవతలకు తోడుకాగలందులకు పురుషదేవతలను చొప్పించుచు వచ్చిరి. అప్పటికిని విషయములు వేఱువేఱు. పయిన చెప్పిన రాజ్యములయందు పురుషదేవతలును అనేకులు గలరు. వారి స్థానములు వేఱు; వీరివి వేఱు. అమ్మవారి దేవళములో పురుషదేవతలకు ప్రవేశము లేదు. ఈపరిస్థితి మనభూమిలోకూడ మధురలో మీనాక్ష్యాంబ చరిత్రములో తెలియును. సోమసుందరుడు మొదట లేడు. పిమ్మట నిల్లఱికమునకు కైలాసమునుండి వచ్చి చొచ్చుకొనినవాడు. పురుషదేవతలకు ప్రవేశము కలుగజేసినపిదప వివాహగర్భాధాన ప్రస్తుతములకును, ఏకాన్తసేవలకును అవసరము కలిగి 'శుభస్య శీఘ్ర'మని ఆరంభించినారు. కానిచో రాత్రివేళల నమస్త్రీకముగ, చౌర్యముగ నీదేవతలు ఆకార్యమును నెఱవేఱుచుకుందురు. కల్యాణోత్సవములను బొమ్మలాట జరగినపిదప, ఉభయులను ఒకరథములో కూర్చుండబెట్టి ఊరేగింపు చేయుదురు. అంతదనుక శివస్థలములలో అమ్మవారి రథము వేఱు; అయ్యవారిది వేఱు. ఇది తప్పిపోలేదు. ఏకారణముచేతనో ఈమార్పు జంబుకేశ్వరమునందు పూర్తిగ జరుగలేదు. అచ్చట వెంచేసియున్న అఖిలాండేశ్వరమ్మ ఈశ్వరుని తనదగ్గఱ తెచ్చి పెట్టినను ఒల్లదాయెను. ఆమెకు వివాహము లేదు. కల్యాణోత్సవమును లేదు. గర్భాధానము లేనట్టే. ఈస్థితివిశేషమునకు సమాధానము చెప్పుటకయి యొక అబద్ధపుస్థలపురాణముకూడ ఏర్పడియున్నది.

3. వీరలకు ముఖ్యమయిన వాహనము సింహవాహనము.

4. వీరల కొఱకును పూజరులు, స్త్రీలును, పురుషులును గలరు. వీరివిషయము కొంత విస్తరించి క్రింద చెప్పబడును.

5. వీరిసేవకొఱకు అసంఖ్యాకముగ ప్రౌఢస్త్రీలను అంకితముచేయుదురు. క్రింద విస్తరింపబడును.

6. వీరల తృప్తికొఱకు స్త్రీపురుషులు శివ వ్యాసమున చెప్పబడిన సేవాపద్ధతులను ప్రత్యక్షనైవేద్య విశేషములను ఆచరించుచుందురు.

7. ఖండపరశువు- ప్రాసము- పాశము- భల్లము- ఇత్యాదియుద్ధసన్నాహములో చేరిన శస్త్రవిశేషములు ప్రథమమున నీ స్త్రీదేవతలవి.

8. ఈ స్త్రీదేవతలు చంద్రకళాధారిణులు.

9. ఈ స్త్రీదేవతలకును మనుష్యజాతిస్త్రీలకు గర్భములు కలుగునట్లు చేయుట - వారికి సుఖప్రసవమగునట్లు చేయుట - ఈ యధికారము కలిగియున్నది. దీనికి కారణము వీరు చంద్రగ్రహదేవతలుగ నుండుట. స్త్రీలకు సహజధర్మమయిన ఋతుకాల సన్నివేశము ప్రతిమాసమును చాంద్రమానము ననుసరించియుండును. వారికి గర్భములు ఆపాదించినపుడు మాసపరిగణనము చాంద్రమానము నవలంబించియుండును. ఈ వీరి గర్భవిషయములను ప్రసవవిశేషములను చక్కజేయు

నేతలు ఈ స్త్రీదేవతలని రెండవ వ్యాసమునందు అనేక శ్రుతివాక్యముల నుదాహరించి చూపియుంటిమి.

10. ఈ స్త్రీదేవతలు నీళ్ల మీదకూడ నధికృతులు. ఇదియును చంద్రగ్రహసంబంధి- నీరు పొంగుటకును- విస్తరించుటకును చంద్రుడు అధికారి.

'హరస్తు కించిత్పరిలుప్తధైర్య
శ్చంద్రోదయారంభ ఇవాంబురాశిః' అని మహాకవి కాళిదాసు. "ముముచే న పతివ్రతాచితీ ప్రతిచంద్రోదయ మభ్రగంగయా" అని నైషధము. సముద్రమునను, నదీ ముఖద్వారములయందును పాటు, పోటు గల్గుట చంద్రునివలన.

త్రిమూర్తులను సృష్టిచేసిన పిదప వారికి భార్యల నమర్చుటలో- ఈ స్త్రీదేవతాకృత్యవిశేషమయిన నీటి పరిపాలనను మూర్తిమంతముచేసి బ్రహ్మదేవునికి భార్యగ సమర్పించినారు. ఆ బ్రహ్మ తెలవాకిటను మెలంగెడు పొలతుకయయిన కారణమున నామెకు విద్యలమీద నధికారమును కల్పించినారు. అయినను యాథార్థ్యము మఱుగుపడలేదు. సరస్వతి అనగా నీళ్లుగలామె- నీళ్లపై యధికృతురాలనుట. ఈ నామమునకును, విద్యలకును ఏమి సంబంధము? సరస్వతీనామమును పైజెప్పిన స్త్రీదేవతలదే. అధర్వవేదమునందలి అనాహితా సూక్తమునందు ఆదేవత నీళ్లపై ప్రభుత్వముగలామె యని స్పష్టపడును. మన సహస్రనామములయందుగూడ నట్లే తెలియును. మనసరస్వతీదేవికిగల నామములలో ఈపద మొకటి దక్క- కడమపదములు వాక్కునకును, భావమునకును సంబంధపడియుండును; వాగ్దేవికి అట్లుండుట సహజము. సరస్వతీ అను నామ మేల కలుగవలె? సరస్వతీపూజయని పేరు చెప్పి పుస్తకములను దేవతార్చనలోనుంచి పూజచేయుచుండుట యెట్టిది? లక్ష్మీశబ్దము నిట్లే. దీనికి అర్థము కాన్తి-కాన్తిమతియని. ఇవి చంద్రనామములు-తద్ద్వారా చంద్రస్వరూపములగు స్త్రీ దేవతలపేళ్లు ఈపేరుతో పార్వతీదేవిగాక, వేఱురూపమును కల్పించి, రెండవమూర్తికి జంటించినారు.

11. ఈ స్త్రీదేవతలు ఈభూమియందలి తరుగుల్మలతాదులు - సస్యములు - ఫలపాకాన్తములగు ఓషధులు, ఇత్యాద్యుద్భిజ్జముల మీద సంపూర్ణమయిన యధికారము గలవారు. ఇదియును చంద్రునికారణమున చంద్రుడు పంటపయిరుల యొకిమీడు; ఓషధీశుడును. కొన్ని రాజ్యములయందు వృక్షములను చంద్రుడు వృద్ధిలో నుండునపుడు ఛేదించుటలేదు. క్షయపక్షమున చేయుదురు. ఆంధ్రదేశమునందు ముఖ్యముగ నుత్తరజిల్లాలలో పడుచులు రెండు వ్రతముల నాచరించుదురు. అట్లతదియ అని మొదటిది. ఉండ్రాళ్లతదియమని రెండవది. మొదటిది భాద్రపద బ॥ 3లు, రెండవది ఆశ్వయుజ బ॥3లు అని జ్ఞాపకము. వీటిని గుఱించిన సంప్రదాయశుద్ధి తెలియక కొన్నితావుల ఉండ్రాళ్లతదియను ప్రథమవ్రతముగను, అట్లతదియను ద్వితీయముగను చెప్పుదురు. ఇది దురాచారము. ఈరెండు దినములయందును గౌరీవ్రతమును చేయుదురు. చంద్రోదయమయిన పిదప చేయవలెను. ఈరెండు గౌరీ వ్రతములును చంద్రవ్రతములు. అట్లతదియయందు అట్లు అనగా దోసెలు పోయుదురు. ఇవి నైవేద్యము. వీటిని ఎంత విరివిగలవాటినిగ చేయవచ్చునో అట్లు చేయవలెను. రెండవవ్రతమునందు చేయు ఉండ్రాళ్లను సాధ్యమైనంత లావుగలవాటినిగ చేయవలెను.

ఒకవిషయము చోద్యముగ నుండును. ఈరెండు వ్రతములును అనాదిగ నిప్పటికిని యూరోపు సీమలలో కూడ పెక్కుతావుల జరగుచున్నవి. వీటి కారణమును, అర్థమును ఆరాజ్యములలో యథాస్థితిని తెలిసియున్నవి. మనభూమిలో గౌరిని అడ్డుపెట్టి రూపుమాపినారు.

వీటివిషయము శాస్త్రజ్ఞులు చర్చించి వివరమును చెప్పియున్నారు. చంద్రుడు లోకమంతయు తరుగుల్మలతాదికమునకు అధికారి యంటిమి. మనదేశములో 'ఆషాఢస్సర్వబీజానాం' అన్నారు. పొట్ల బీర కాకర సొర వంగ బెండ ఇత్యాదుల విత్తనములు వేయబడి భాద్రపదము వచ్చువఱకు తీగలు ప్రసరించుచుండును. ఆతీవల యాకులు ఎంతగొప్పలగునో కాయలును అట్లే యగునని భావన. ఆకులు పెద్దవియగుటకు దోసెలను పోయుట- పెనమునిండునట్లు పోయుట. పిమ్మట చంద్రునికి పూజచేసి నైవేద్యమిడుట. ఇచ్చట చంద్రునికి ప్రత్యామ్నాయముగ గౌరికి పూజ యన్నారు. యూరోపుభూములలో

చంద్రునికే పూజయును, నైవేద్యమును. అనంతరము ఇవి కాయలుకాచు తరుణములో ఉంగ్రాళ్లను చేయుట, పూర్వవత్ పూజయును, నివేదనయును. మఱియు నొక విశేషము: ఈతదియనాడు ఉదయము పడుచులు ఇరుగు పొరుగు ఇండ్లకు పేడింటకి పోయి అచ్చట నుయ్యాలలపై ఊగుచుందురు. ఈ యాందోళములను సాధ్యమైనంత పైకి ఎగయునట్లు విసరుట అపేక్షణీయము. ఈయాచారము యూరోపులోను, ఇతరతావులయందును కూడ కలదు. దీనియర్థము మెరకపల్లపుపయిర్ల కంబములు మిక్కిలి పొడవుగ వృద్ధిచెంది ఎక్కువధాన్యమును ఈనగలందులకు. ఇదియును చంద్రోపాసనలో చేరినది. ఈ రెండుదినములలోను గౌరీవ్రత మనునది, చంద్రవ్రతము. మఱియు శ్రావణ శుక్రవారమునందు ప్రసిద్ధముగ వరలక్ష్మీవ్రతము నాచరించుచున్నారు. ఇదియును గౌరీవ్రతము. అనగా చంద్రునివ్రతము. లక్ష్మీవ్రతము గాదు. ఈవ్రతమును రాత్రి చంద్రోదయ మయినపిదప చంద్రదర్శనము చేసి చేయవలెను. అటువల ఆచారములో ఇట్లే జరుగుచున్నది. ఆంధ్రదేశపుస్త్రీలు రాత్రివఱకు భోజనములేక యుండజాలక గాబోలు పగలు చేయుచున్నారు. ఇది దురాచారము.

*　　*　　*　　*　　*

పార్వతీదేవికి తల్లి మేనక యన్నారు. ఇది కప్రత్యయముతో జేరిన మేనాశబ్దము.

'మేనాం మునీనామపి మాననీయా
మాత్మానురూపాం విధినోపయేమే.'

ఈ మేనాశబ్దము అనేకభాషలయందు గలదు' చంద్రుడని యర్థము. ఇప్పటికిహూడ హిందుస్థానమందు మహీన అనగా మాసమని యర్థము. దీనివికృతి మేనా॰ చంద్రమాః అనునది జంటమాట, చంద్ర + మాః. ఒక్కొక భాగమునకును చంద్రుడని యర్థము-అమా=చంద్రుడు లేనిదినము; పూర్ణిమా=చంద్రుడు పూర్ణముగ నున్నదినము. తురుష్క ఆసియాయందును, యవనదేశములయందును పురాకల్పమున అనేకచోట్ల ఈమేనా, మేన్-అను దేవతకు ఆలయములు ఉత్సవములు పూజలును జరుగుచుండినవి. రోమునగరమునందుహూడ గలదు. అచ్చట ఈమె స్త్రీల బుతుకాలవిషయమున నధికృతురాలని చెప్పుదురు. ఈమె చంద్రగ్రహమని తెలుపుగ తెలిసియే యుండినది.

తురుష్క ఆసియాలోని భార్గవులరాజ్యమని చెప్పబడిన మండలమునగల దేవత ('పార్వతీ-భార్గవీ-దుర్గా' అనునట్టి నామములతో నుండి నామె) యొక్క తండ్రి పేరు మేనః అని చెప్పియున్నారు. ఇదియును లింగభేదమే గాని వేఱు గాదు. దేవతలచరిత్రములలో ఆమె కౌమారిత యామె, అతనికుమారుడు ఈతడు-అనుదానియర్థమును శాస్త్రజ్ఞులు ఇరుసరును ఒకరేయనుట అని చెప్పియున్నారు. ముందొకనామ ముండి కాలక్రమమున మాఱినపుడు పూర్వరూపమును తల్లిగనో తండ్రిగనో చెప్పుట,పరరూపమును దుహితగా లేక పుత్రునిగాచెప్పుట ప్రాచీన సంప్రదాయము. మేనయును, పార్వతియును ఇరువురు నొకరే. పార్వతీదేవికి పూర్వరూపము దాక్షాయణి. ఈమెయును చంద్రగ్రహము. దాక్షాయణి దేహమును విడిచినపిదప ఈశ్వరుడు పిచ్చిపట్టి ఒడ లెఱుగక ఆ సతీకళేబరమును బుజముమీద మోచికొని తిరుగుచు ఏడ్చుచు కాందిశీకుడయి పోవుచుండెను. ఇట్లు ఎన్ని దినములో గడచినపిదప దీనికి అంతము లేకపోయినందున, ఆయున్మత్తుని ఎదుర్కొనుట కేమి, సతీశవమును తొలగించుట కేమి బ్రహ్మవిష్ణ్వాదుల కెవ్వరికిని ధైర్యము లేక యొకనుపాయమును జేసిరి.

కాళికాపురాణము, ౧౮-వ అధ్యాయము—

'ఇతి సంచిన్త్య తదా తే బ్రహ్మవిష్ణుశనైశ్చరాః
సతీశవాన్తర్వివిశు రదృశ్యా యోగమాయయా;
ప్రవిశ్యాథ శవం దేవాః ఖండశస్తే సతీశవం,
భూతలే పాతయామాసుః స్థానే స్థానే విశేషతః;
దేవీకూటే పాదయుగ్మం ప్రథమం న్యపతత్ క్షితౌ,
ఉడ్డియానే చోరుయుగ్మం హితాయ జగతాం తతః;
కామరూపే కామగిరౌ న్యపతద్యోనిమండలమ్,
తత్రైవ న్యపతద్భూమౌ పూర్వతో నాభిమండలమ్;
జాలంధరే స్తనయుగం స్వర్ణహారవిభూషితమ్,
అంసగ్రీవం పూర్ణగిరౌ, కామరూపా త్తతశ్శివః;

యావద్భ్రమంగతో దేవ స్సమాదాయ సతీశవమ్,
ప్రాచ్యేషు యాజ్ఞికో దేశ స్తావదేవ ప్రకీర్తితః;
అన్యే శరీరావయవా లవశః ఖండితా స్స్మృతాః.

* * * * *

యత్రైవ పతితం సత్యా శ్శివ స్తత్ర వృషధ్వజః,
ఉపవిష్టః—

ఈవిధమున సతీశవము తునకలుగా నక్కడక్కడ భూమిమీద పడిపోయినది. ఈతునియలు ౧౮ గా నుండియుండును. మూలము సంపూర్ణముగ లేదు. ఖండములు ౧౮ అయినను, తదధికమైనను ప్రస్తుత విషయమునకు ప్రాతికూల్యము లేదు. ఈ ఖండములు భూమిమీద పడిన తావులయందంతయూ దేవీపీఠములు పిమ్మట ప్రసిద్ధములుగ నేర్పడినవి.

మొదటి దేవీపీఠము లివి. పిమ్మట అసంఖ్యాకము లయినవి. ఈచంద్రగ్రహమును గురించి ఆయా దేశముల యందలి ప్రాచీన దైవజ్ఞులు వారివారి జ్యోతిర్గణిత సంప్రదాయముల ననుసరించి కొన్ని తావుల ౧౮ కళలుగను, కొన్ని తావుల ౧౫ అనియును, కొన్ని తావుల ౧౬ గను లెక్కించుచు వచ్చిరి. 'సతీశవమునుండి రాలుచువచ్చిన ఖండములు ఒకటొకటియును ఒక్కొకచంద్రకళ-క్షయపక్షము, సతీచంద్రమసుల ఐక్యమును తెలియచేయును. ఈ సతీవృత్తాంతము ప్రాచీన ఈజిప్టుదేవతల ఇతిహాసములలో లింగభేదముతో పొందుపడియున్నది. దానిని శాస్త్రజ్ఞులు చర్చించి పైన చెప్పిన విధమున అర్థమును తేటపఱచియున్నారు. ఈజిప్టుదేవత చరిత్రము మనవారికి లభ్యపడి దాక్షాయణీవృత్తాంతములో చేరిపోయినది.

ఈ పురాణరహస్యములును ఆచారవిశేషములును పశ్చిమభూములనుండి తూర్పునగల సీమలకు ప్రసరించినవని తెనియబఱచుటకు, పైశ్లోకములలో నొక వాక్యమున్నది. 'యావద్భ్రమంగతో దేవ స్సమాదాయ సతీశవమ్, ప్రాచ్యేషు యాజ్ఞికో దేశ స్తావదేవ ప్రకీర్తితః' అనగా సతీశవమును మోచికొని పడమరనుండి ప్రాఙ్ముఖముగ పోయినాడమట! ఈజిప్టుగాథలో నాదేవతశవము ౧౪ తునకలుగా ఖండింపబడినది.

మఱియు చంద్రగ్రహమును పురాతన కాలమున కొందఱు పురుషునిగను ఇతరులు స్త్రీరూపముగను భావించి పూజించుచుండిరని చెప్పితిమి. ఇది యిప్పటికి తెల్లమైయుండును.

పురుషభావనకు సంబంధించిన వ్రతవిశేష మొకటి మనభూమిలో స్థిరపడిపోయియున్నది. మిక్కిలి ఆదరముతో జరుపుచుందురు. ఇదియే అనన్త పద్మనాభచతుర్దశీవ్రతము. ఇది చంద్రునివ్రతము. ఈవివరములవలన స్త్రీదేవతల నిజరూప మిట్టిదయని తేటపడియుండునని నమ్ముచున్నాను. ఇంకను ఇచ్చట విస్తరించుటకు లేదు.

౨౬. కాత్యాయనీ

కాత్యాయనీశబ్దము సంస్కృతమునందు రెండు అర్థములలో వాడబడుచున్నది. ఒకటి పార్వతీదేవి పేరు. రెండవది 'త్రిలక్షణ యుక్తురా'లగు స్త్రీ పేరు. ఈ రెండు విషయములును కోశములయందును, తత్తల్లోకవ్యాఖ్యలయందును పొందుకొనియున్నవి.

అమరః:—౧. 'ఉమా కాత్యాయనీ గౌరీ &c.'
౨. 'కాత్యాయ న్యర్ధవృద్ధా యాకాషాయవసనావిధవా'.

శాశ్వతః:— 'కాషాయవస్త్రావిధవాం ద్వితీయవయసం స్త్రియమ్, కాత్యాయనీం విదు స్సన్త ఉమా కాత్యాయనీ మతా.'

యాదవప్రకాశః—'......విశ్వస్తా విధవాధసా, కాత్యాయనీ ద్వితీయంచే ద్వయః కాషాయ మంబరమ్.'

మేదినీకారః—'కాత్యాయనో వరరుచౌ విశేషేచము నేః పుమాన్, కషాయవస్త్రావిధవార్ధజర త్యోర్భవయోః స్త్రియామ్.'

భానుజీదీక్షితునిచే ఉదాహృతమయిన యొకశ్లోకపు మూలము ఎక్కడిదని తెలియలేదు: 'కాత్యాయనో వరరుచౌ కాత్యాయనీతు పార్వతీ, కషాయవస్త్రవిధవార్ధవృద్ధమహిలాపిచ.'

అర్థభేదము లున్నను శబ్దమొక్కటియే.

'శ్రీమాతా శ్రీమహారాజ్ఞీ శ్రీమత్సింహాసనేశ్వరీ' అని చెప్పబడిన పరదేవతకును మనుష్యజాతిలోని ముండ

మోఘులకును ఒకటే నామమా? వీరు మనవాడుకలో గంగా భాగీరథీసమానలుగా నున్నారు గాని, లక్ష్మీ పార్వతీసమానులు కారే.

వ్యాఖ్యానములను చూతము, ఇవియును చోద్యముగ నుండును.

ఉమా కాత్యాయనీ—

(౧). లింగాభట్టీయము

'కతి అయనాని మోక్షమార్గా స్సన్తీతి విచారయతీతి కత్యయనః; తస్య గోత్రాపత్యం కాత్యాయనీ.'

'మోక్షమార్గంబు లెన్ని గలవని విచారించువాడు కత్యయనుడు; ఆఋషిగోత్రమందు బుట్టినది' అని తెలుగులో కూడ టీక వ్రాసియున్నది.

ఈటీకకు ప్రమాణ మేమని తెలియలేదు. టీకాకారులు చెప్పలేదు. వారు వ్రాసినది నిజమయిన యెడల ఎచ్చట నయినను నిదర్శనప్రమాణము లుండియుండవలెను.

ఈకత్యయనుడు ఒక ఋషి యని చెప్పిరి. ఈతడు ఏకాలపు వాడయినదియు తెలియదు. ఈతని యన్వయమందు పార్వతీదేవి పుట్టుకయైన కారణమున, నీతడు దేవయుగమునకు ముందరివాడని చెప్పవలెను. అప్పటికి సృష్టి ఎంతవఱకు జరగియుండినదియును తెలియదు. అప్పటికే ఈ ఋషికి మోక్షమార్గములను వెదకు బాధ యేల కలిగినది? 'నాన్యః పన్థా అయనాయ విద్యతే' అని యప్పటికి తీఋమానముకాలేదు కాబోలును - కావున మోక్షమార్గములను వెదకుచుండును.

ఈతనికి ఈనామము కొంతవయస్సు చెల్లిన పిదప, ఇతరులు పెట్టినదిగా నుండవలెను. అనుదినము ప్రాచీనావీతియై కూర్చుని 'కత్యయనాని-కత్యయనాని,' అని యఱచుచునుండిన, నీతడు వెఱ్ఱియని యితరులు భావించి యీతనికి కత్యయనుడు అని పేరు పెట్టియుందురు. పుట్టిన వెంబడి ఈతని తల్లిదండ్రులు ఈపేరు పెట్టియుండరు. కనుక ఇతనికి ప్రథమనామ మేమిగ నుండినదని తెలియలేదు. ఈకత్యయనుడు హిమాలయునికి వృద్ధప్రపితామహుండా? హిమాలయుని వంశపూర్వులు ఎవరు? ఈ పార్వతిహిమాలయుని కొమార్తె అని తెలియును. ఈకత్యయనుని పేరుతో కవిత్వముచేసి ఈయమ్మవారికి ఈపేరు పెట్టుటకు కారణ మేమి?

(౨) భానుజీదీక్షితుడు

'కతస్యాపత్యం-కాత్యాయనీ-గర్గాదిభ్యో యఞ్'. ఈకతు డెవ్వడని చెప్పలేదు - హిమాలయునికి నామభేదమా? కానిచో నీతనియపత్యమని యెట్లు తెలియవచ్చినది?

(3) క్షీరస్వామి

'కాత్యశబ్దాత్ - గర్గాదిభ్యో యఞ్ - ఇతి కాత్యాయనీ'. ఈకాత్యు డెవరు?-భానుజీదీక్షితుడు చెప్పిన కతుని కుమారుడా? ఈతని చరిత్రము నెక్కడ చూడవచ్చును?

(౪) మహేశ్వరటీక

ఇది కొంతకాలముక్రింద బొంబయిరాజధాని పాఠశాలలకొఱకు కీర్తిశేషులు రామకృష్ణగోపాల భాండారకరులు ముద్రింపించినది.

దీనియందు అమ్మవారినామమైన కాత్యాయనీ శబ్దమునకు టీక వ్రాయబడియుండలేదు. మంచిపని చేసినారు. కాత్యాయనీశబ్దము సంస్కృతవ్యాకరణము ననుసరించి అపత్యతద్ధితరూపముగ నగపడును. అంతట తద్ధితమును వీడగొట్టి మూలప్రకృతిని సాధించుట సులభము. కోశవ్యాఖ్యాతలు కాత్యాయనీశబ్దమునుండి మూలప్రకృతిని ఊహించి పునరేవ యా మూలప్రకృతినుండి రూపనిష్పత్తి చేసినారు. మూలప్రకృతిని తెలిసియుండి తద్ధితమును చూపుట కాదు. కావుననే మూలప్రకృతిని పలువిధములుగ చూపినారు. కత్యయనః-కతః-కాత్యః &c. వీనిలో నేది నిజము? సంస్కృతవిద్వాంసులను ఇంగ్లీషు నైఘంటికులు ఉపరి చెప్పినటీకలు తప్ప వేఱు ఆధారము లేవియు కానరానందున వాటిపద్ధతినే అవలంబించినారు. విల్సను (Wilson) దొరగారు-కాత్యాయనుడను ఋషియొక్క దుహితయైనందున పార్వతికి కాత్యాయనీ అని నామమన్నారు. అట్లయిన హిమాలయుని కూతురు

కాదు. మానియరు విలియమ్సు - (M. M. Williams) దొరగారు-కతి అను నామమునుండి గాని, కాత్య అను నామమునుండి గాని కలిగిన గోత్రాపత్యరూపమునుగా చెప్పినారు.

ఇప్పటికి తెలియవచ్చినవఱకు ఈదేవికి రెండే జన్మములు. పూర్వరూపములో దాక్షాయణి-ఆమెతండ్రి దక్షుడు, ప్రజాపతి. ఆరూపము మాసిపోయినపిదప, మేనకను దనగర్భవాసములో నెడవిమ్మని ప్రార్థించి, దాక్షాయణిపార్వతీరూపమున పునర్జన్మమెత్తినది. 'సతీ సతీ యోగవిసృష్టదేహా, తాం జన్మనే శైలవధూం ప్రపేదే.' ఈ రెండవపుట్టుకయందు తండ్రి 'హిమాలయోనామ నగాధిరాజః'. (౧) కాత్యాయనుడు ఎవడు? (౨) కత్యయన (౩) కతి (౪) కత (౫) కాత్య-అనువా రెవరు? దుర్గాదేవి విషయమై వీరలకు ఒకరొకరికి పితృత్వ మెట్లు కలిగినది? వీటికి సంబంధించి శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసముల ప్రమాణవచనము లెక్కడ? అట్టివి లేనిచో ఈవ్యాఖ్యాతలకు వారు వారు వ్రాసిన వ్యుత్పత్తి విశేషము లెట్లు తెలియవచ్చినవి?

ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము

భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు

(మూడవభాగము) ప్రాబన్నయయుగము

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి) "భూదేవకులాభితర్పణమహీయఃకీర్తి—"

ఇంక నీప్రసంగ మిట్లుండఁగాఁ:—రాజ రాజునకుఁ గరం బిష్టమైయుండిన భూదేవకులాభితర్పణము, అశ్వత్థామసంతతివారైన పల్లవరాజులకుఁగూడ మిక్కిలి యిష్టమై యుండుట వింత కాదు. చాళుక్యులుఁ జోళులు మున్నగు పెక్కురాజ్యాధీశ్వరులతో వారికి శత్రుత్వ ముండినను పాండ్యరాజులతో నత్యధికశత్రుత్వ ముండుటకుఁ గారణము, ఆరాజులు బ్రాహ్మణద్వేషు లగుటయే. అందుచేఁ బల్లవ పాండ్యరాజులకు జరుగుచుండినయుద్ధములు కేవలము రాజకీయములే గాక, మతవిషయికములనియు మన మూహింపవలసియున్నది. పాండ్యరాజులు పట్టుదలతో జైనమతమును వృద్ధి సేయుచుండఁ బల్లవరాజు లంతకంటెఁ బట్టుదలతో బ్రాహ్మణమతమును వ్యాపింపఁజేయుచుండిరి. మఱియు నీరాజులు వేదాధ్యయనసంపన్నులైన బ్రాహ్మణుల నఱవనాడునుండి రప్పించి, వారి కగ్రహారముల నిచ్చి పోషించుచుండిరి. ఇట్లు వేఁగిదేశమునకు రప్పింపఁబడిన బ్రాహ్మణులసంతతివారే వేఁగినాటి శాఖా బ్రాహ్మణు లైయుందురని యాంధ్రులచరిత్ర మూహించుచున్నది.

చుట్టుప్రక్కలఁ గలరాజు లెల్లరుఁ దమకు శత్రువులే యగుటచేఁ బల్లవులకుఁ దఱుచుగ రాజ్యచ్యుతి కలుగుచుండెను. కాని యట్టి దుర్దశలయందుఁగూడ వారు మతమును విడిచిపెట్టలేదు. వారిపరిపాలనమునఁ గాంచీపురము గొప్పబ్రాహ్మణక్షేత్రమైనది.

* "వేదవేదాంగవిదులైన బ్రాహ్మణోత్తము లనేకులు కాంచీపురమును జేరి పల్లవరాజులపోషకత్వమునఁ బరిషత్తులను, వేదవిద్యాలయములను నెలకొల్పి స్వమతవ్యాప్తికై కృషి సేయుచు కృతార్థు లగుచుండిరి. ఈ విషయము హానుత్సాంగువాక్యములవలనఁగూడ స్పష్టమగుచున్నది. ఇక్కడనుండి బ్రాహ్మణు లనేకులు పల్లవరాజులచే నగ్రహారములను, సర్వమాన్యభూములను బడసి బ్రాహ్మణులు లేని దేశభాగములకుఁ బంపఁబడుచుండిరి."

ఇట్లు పలువిధముల బ్రాహ్మణమతోద్ధరణమునుగూర్చి పల్లవరాజులు గావించుచుండిన పరిశ్రమయంతయు మూర్తీభవించెనో యన, నేడవశతాబ్దమున మహావిద్వాంసుఁడైన

* ఆంధ్రులచరిత్రము, పే. ౨౮౫.

కుమారిలభట్టు బ్రాహ్మణమతవీరుఁడై యవతరించి శత్రుమతఖండనము గావింపఁజొచ్చెను. ఆంధ్రబ్రాహ్మణుఁడైన కుమారిలభట్టు జైనమతమునకుఁ బ్రబలశత్రువు. జైనులు తమ మతగ్రంథముల నితరులకుఁ జూపరు గావునఁ గుమారిలభట్టు జైనశిష్యవేషధారియై జైనాచార్యుల నాశ్రయించి జైనతత్త్వధర్మముల నెల్ల నేర్చుకొని పిమ్మట నామతమును ఖండింపసాగెను. జైనధర్మముల ఖండించుచు వైదికధర్మముల వ్యాపింపఁజేయుచుండిన కుమారిలభట్టును జైనులు దూషించుచు నాతఁడు గురుద్రోహియని 'జినవిజయ'మను జైనగ్రంథమున వ్రాసికొనిరి.

భారతశ్రవణాసక్తి

అయిదవశతాబ్దము మొదలు తొమ్మిదవశతాబ్దమువఱకును గల శాసనములను బట్టి పల్లవరాజులు, 'విమలమతిం బురాణములు విన్న' రాజనరేంద్రునివలెనే భారత భాగవత రామాయణాది పురాణముల నెల్ల విన్నవారనియుఁ, బురాణకథలయందు గొప్పభక్తివిశ్వాసములు గలవారనియు స్పష్టమగుచున్నది. తమవంశములోని పూర్వరాజుల చరిత్రాంశములను, వారివిద్యావైభవైశ్వర్యౌదార్యపరాక్రమాదులను, వారిపట్టపురాణుల గుణవిశేషములను వారికావించిన మహాకార్యములను, రూపకోపమానాద్యలంకారయుక్తముగఁ దమశాసనములయందు వర్ణించునందర్భములలో బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను, భారతీ రమా పార్వతులను, ఇంద్రాదిదేవతలను గూడఁ బేర్కొనుచుండిరి. మహావిష్ణువు నరకాసురుని సంహరించి లోకములఁ గాపాడినట్లనియు, శ్రీరాముఁడు వారిధి కట్టినట్లనియు, నిట్టి పురాణకథాంశములను దమవర్ణనాంశములలోఁ దెలుపుగా నుపమానములుగా నుపయోగించుచు శాసనములను వ్రాయుచుండిరి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నాయా శ్లోకముల నిందుఁ జేర్పక విడిచితి.

పల్లవరాజైన రెండవపరమేశ్వరవర్మపరిపాలనము మనుధర్మయుక్తమై యుండెనని వెల్లూరుపాలెముశాసనమునందు వర్ణింపఁబడినది. దీనింబట్టి పల్లవరాజులు, 'విమలమతిం బురాణములువిన్న'వారలే కాక, రాజరాజువలె 'ధర్మశాస్త్రముల తెఱం గెఱింగిన'వారనియుఁ జెప్పవచ్చును. ఇంక భారతశ్రవణాసక్తింగూర్చి విచారింతము. విజయనందివిక్రమవర్మయను పల్లవరాజు మున్నూఱెనమండ్రు బ్రాహ్మణుల కొకగ్రామము 'బహుభోగ'ముగా నిచ్చిన దానశాసనము కలదు. 'ఏకభోగము'లనియు, 'బహుభోగము'లనియు దానశాసనములు రెండువిధములు. ప్రత్యేకముగ నొక్కనికే యొసంగఁబడునది యేకభోగము. ఒక్కయగ్రహార మనేకుల కనుభవింప నిచ్చినది బహుభోగము. విక్రమవర్మదానశాసనము కొంత భాగము సంస్కృతశ్లోకములతో వ్రాయఁబడినది. మిగిలినభాగమంతయుఁ దమిళభాష.† సంస్కృత

† South Indian Inscriptions, Vol II.

శ్లోకములతో సీదానశాసనప్రశస్తి వ్రాసిన కవిపేరు పరమేశ్వరుఁడు. ఈశాసనములోఁ బ్రతిగ్రహీత లైన బ్రాహ్మణుల పేరులు, వారిగ్రామనామములు, గోత్రములు, గ్రామాదాయములో వారి కీయఁబడినవంతులును గూడఁ బేర్కొనఁబడినవి. అందు శాసనకావ్యకర్తయైన పరమేశ్వరున కొకవంతని వ్రాయఁబడినది. మఱియు సీదానశాసనమునకు సాక్షులైన ముఖ్వరు మధ్యవర్తులకును, దేవాలయములోనిదైవమగు మహాశివునకును, దేవాలయము పూజారులకును, ఉత్సవసమయములయందు మంగళధ్వనులు గావించు వాద్యగాండ్రకును, దేవాలయమునందుఁగల 'అంబళమ్'అను విశాలమండపమునకు నీరు తెచ్చు కావటివానికి, అందు దీపములు పెట్టువానికి, అచ్చటివారలయారోగ్యములు గాపాడుచుండు వైద్యునకుఁగూడ సీదానశాసనమున వంతులీయఁబడినవి. ఈవంతుదారులలో ముఖ్యముగాఁ బేర్కొనవలసినవాఁడు పౌరాణికుఁడు. ఈపౌరాణికుఁడు ప్రతిదినమును "అంబళ"మునందు మహాభారతమును జదివి గ్రామస్థులకుఁ జెప్పుచుండవలయును. ఈయుద్యోగమునం దామహాభారతకథకునకుఁ గూడ నగ్రహారములో నొకవంతు పేర్కొనఁ బడినది.

చళుక్య పాండ్య గంగ రాష్ట్రకూటాదిరాజులవలెఁ గాక పల్లవరాజు లాదినుండియు వైదికధర్మమార్గానువర్తులై వేదశాస్త్రములయందు విశ్వాసము, వైదికబ్రాహ్మణులయందు భక్తియు, పురాణకథలయం దనురక్తియుఁ గలిగి యూరూర మహేశ్వరాలయప్రతిష్ఠాపనములు గావించుచుఁ "పార్వతీపతిపదాబ్జధ్యానపూజామహోత్సవము"లతోడనే తమకాలము వెళ్లఁబుచ్చుచుండిరి.

పల్లవరాజులు తాము గావించుచు వచ్చిన మహేశ్వరాలయనిర్మాణములను, దమ శాసనములయందు మిక్కిలి ఘనకార్యములుగా వర్ణించి వ్రాసికొనుచుండిరి. వీ రెంత శివభక్తులైనను వీరశైవులనిమాత్రము చెప్పుటకు వీలులేదు. పల్లవులనాఁటి కింకను శంకరపూజ్యపాదు లవతరింపనికారణమున శైవమత మప్పటికిఁ బ్రాబల్యము వహింపలేదు. మఱియుఁ బల్లవులు వైష్ణవాలయములను గూడ నిర్మించి విష్ణుదేవుని బూజించుచు విష్ణుకథలను వినుచు, శివునియందుంబోలె విష్ణువునందును భక్తితత్పరు లగుటచే నద్వైతులనియే చెప్పవలసియున్నది. 'పార్వతీపతిపదాబ్జధ్యానపూజామహోత్సవము' తనకుఁ గరం బిష్టమని చెప్పుకొనిన రాజరాజుసైత మద్వైతమతస్థుఁడే. అందుచేతనే యాతఁడు వ్రాయించిన మహాభారతము ప్రారంభమున నన్నయ, "హరిహర దిగజాననార్కపద్మస్యమాత్ర సరస్వతీ గిరిసుతాదికదేవతాతతికి నమస్కృతి" చేసి, తనప్రభువున కిష్టమైన దేవతాస్తుతియే కావించెను. ఇంతియె గాక యాశ్వాసాంతములయందు నన్నయ తన ప్రభువును 'రాజనారాయణ', 'శ్రీనాథమూర్తి','విష్ణుసన్నిభ', 'నారాయణమూర్తి', 'పరాక్రమరాఘవ' మున్నగుబిరుదనామము

లతో సంబోధించుటంబట్టి, రాజరాజ ద్వైత మతప్రియుఁ డనుటకు సంశయ ముండదు.

నూతనాగహారము లనేకములు నిర్మించి వానియాదాయములను వందలకొలఁది బ్రాహ్మణులకుఁ బంచిపెట్టుచు, పదేశములనుండి విద్వాంసుల ననేకులఁ దమరాజ్యమునకు రప్పించి, మాన్యముల నిచ్చి వారలఁ బోషించుచుఁ, దాము వందలకొలఁది నిర్మించిన దేవాలయములలో నొక్కొక్క దేవాలయము నాశ్రయించి వందలకొలఁది కుటుంబములు జీవింపఁగల యేర్పాటులు గావించుచు, భవిష్యద్రాజు లెవ్వరు మా యేర్పాటులకు భంగపాటు కలిగింపరాదను శాసనములతో విద్వత్పరిషత్తుల స్థాపించుచు రాజ్యమేలిన పల్లవరాజుల 'సంతతదానశీలతం'గూర్చియు, 'శశ్వత్సాధుసాంగత్యముం'గూర్చియు నింక బ్రసంగింపవలసిన దేముండును? పల్లవరాజుల విద్వత్పరిషత్తులకు 'ఘటిక'లని పేరు. కాంచీపురాధీశ్వరుఁడైన నరసింహవర్మ కైలాసపర్వతమునంటి యీశ్వరాలయమును, ఒక ఘటికాస్థానమును స్థాపించిన శ్లోకశాసనమున వ్రాయఁబడినది.

"తత్పుత్రసూను ర్నరసింహవర్మా
పునర్వ్యధాద్యో ఘటికాం ద్విజానామ్,
శిలామయం వేశ్మ శశాంకమౌళేః
కైలాసకల్పంచ మహేంద్రకల్పః."

ఇట్లిల్లవిధములఁ బరిశీలింప నొక్క భాషావిషయమునఁ దక్కఁ దక్కినవిషయములలో రాజరాజునాఁ డాంధ్రదేశమునకుఁ గలిగిన మహోన్నతి తత్పూర్వము పల్లవరాజులనాఁడే కలిగియుండెనని చెప్పవచ్చును. మఱియు నంతకంటె నధికమైన మహోన్నతి కలిగియుండెనని చెప్పినను జెప్పవచ్చును.

కళింగము - గాంగరాజులు

దేశచరిత్రములో నాంధ్రదేశ భాగముగాఁ బరిగణింపఁబడుచుండిన కళింగదేశమున నైదాఱుశతాబ్దములలో నాంధ్రవాఙ్మయచిహ్నములు లేశమును గానరా వనుమాట యెంత నిశ్చయమైనను, గడకు భాషాచిహ్నములైన దొరకునేమో యని పరిశీలించుట యవసరము. అట్టిభాషాచిహ్నములుగూడ మనకుఁ గానరానియెడల నాకాలమునఁ గళింగదేశ మంత నిరాంధ్రమై యుండుటకు గారణమైనను సాహిత్యవిద్యార్థి తెలిసికొనవలసి యున్నది.

గంజాంమండలమున మహేంద్రమునుండి కటకమువఱకు నుత్తరకళింగమనియు, మహేంద్రమునుండి దక్షిణముగాఁ బిఠాపురమువఱకు మధ్యకళింగమనియుఁ, బిఠాపురమునుండి కాంచీపురమువఱకుఁ ద్రికళింగమనియుఁ జరిత్రకారు లొకవిధమైన విభాగమును గావించిరి. ఈవిభాగములోఁ గొందఱి కభిప్రాయభేదము లున్నను, మన కాచర్చ యనవసరము. మొదటఁ బల్లవులును, దరువాతఁ జాళుక్యులును వేఁగీదేశముతోఁగూడ నీదేశమును బరిపాలించుచుండినకారణమున మధ్యకళింగ

మాంధ్రదేశభాగముగా నేగణింపఁబడుచున్నది. ఉత్తరకళింగదేశమే యుత్కళదేశముతో మనకు సంబంధము లేదు. ఈగ్రంథమునఁ గళింగదేశమని వ్యవహరించుట యీమధ్యకళింగదేశమనియే చదువరులు భావింపవలయును.

ఐదాఱుశతాబ్దములలోఁ గళింగదేశము పల్లవవిష్ణుకుండినులపరిపాలనమునం దుండెనని చరిత్రవలనఁ దెలియుచున్నది. ఈమధ్యకాలములో గాంగు లను నొకతెగరాజులచేఁగూడ నీదేశము పరిపాలింపఁబడుచుండెనని కళింగదేశసంచిక చెప్పుచున్నది. ఏడవశతాబ్దమువఱకుఁ బల్లవులే పరిపాలించినయెడలఁ, బల్లవపాలనమున వేఁగీదేశ మాంధ్రవాఙ్మయశూన్యమై యుండుటకుఁ జెప్పఁబడినకారణములే చాలవఱకుఁ గళింగదేశపక్షమునఁగూడ వర్తింపఁగలవు. కాని గాంగరాజులుకూడఁ బాలించి యుండినయెడల మాత్ర మప్పటిదేశస్థితిని గూర్చి కొంత చర్చింపక తప్పదు. ౭-వశతాబ్దమునఁ బశ్చిమచాళుక్యరాజగు రెండవపులకేశి పల్లవులను జయించియే వేఁగీ కళింగము లాక్రమించినవాఁడు గావున నప్పటికిఁ గళింగదేశము పల్లవులయధికారమునందే యుండెననుటకు సంశయము లేదు. అయిన నైదాఱుశతాబ్దములమధ్యకాలములో గాంగులనురాజులుకూడఁ జెలరేఁగి పల్లవుల నెదిరించుచు నోడించుచు నోడిపోవుచు, నప్పుడప్పుడు తా మాక్రమించుకొనుచుండిన భాగములను బరిపాలించుచుండియుందురు. ఈకాలమునందలి గాంగరాజులశాసనములు కొన్ని గానవచ్చుచుండుటచేత నీమాత్రమైన నూహించుట కవకాశము కలిగినది గాని, గాంగరాజులే యానాఁటికళింగాధిపతులని నిర్ణయించి చెప్పుట కెట్టియాధారములును లేవు. ప్రతిభావంతులైన కళింగదేశసంచికవ్యాసకర్తలు, 'అవిరి యిసుమునఁ దైలంబు దీసి'నట్లు కళింగగాంగులచరిత్రాంశముల నతిప్రయాసతో నేర్చి సమకూర్చి ప్రకటించి, యాంధ్రదేశచరిత్రమునం దొకనూతనప్రకరణమున కాధారమును గల్పించి మహోపకార మొనర్చిరి. అట్లు గానినాఁ డాంధ్రదేశ మీగాంగరాజులం గూర్చి యీమాత్రమే నెఱుంగక యజ్ఞానమున నుండవలసినదే. కాని విపులమైన యాధారములు లేనికారణమునఁ జారిత్రకపరిశోధనలయందు విఖ్యాతులైన మహామహులవ్యాసములే యిందు గాంగరాజుల కులకాలక్రమనిర్ణయాదులలో, "ఉండవచ్చును"లతోడను, "కావచ్చును"లతోడను నిండియున్నవి. ఇట్టి సంశయార్థసూచకక్రియాంతములైన వాక్యములయందలి విషయముల నాధారముగఁ జేసికొనియే మన మిప్పుడు గాంగరాజులం గూర్చి ప్రసంగింపవలసియున్నది.

ఆఱవశతాబ్దమువఱకుఁ గళింగ మేలిన గాంగరాజులకుఁ బూర్వగాంగు లనువ్యవహారము కలదు. ఏడెనిమిదిశతాబ్దములలో దక్షిణదేశమునందలి గాంగవాడిరాజ్యమునుండి గంగవంశమువారిలోఁ గొందఱు కళింగదేశమునకు వచ్చి పెక్కుశతాబ్దములవఱకుఁ బరిపాలించుచుండినవా రగుటచే మొదటిగాంగు

లకుఁ బూర్వగాంగు లనువ్యవహారనామము వచ్చినది. మఱియు నీపూర్వవంశమువారు 'గాంగులు,' తరువాత వచ్చినవారు 'గంగులు.' ఈగంగులు ౭-వ శతాబ్దములోపలఁ గళింగముతో సంబంధించినవారు కానికారణమున నీప్రకరణమున వారిప్రసంగము మనకు లేదు.

పూర్వగాంగులు కళింగదేశమున స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనము గావించినకాలము ౫-వ శతాబ్దమందలి నాలవపాదము గాని, యాఱవ శతాబ్దమందలి మొదటిపాదము గాని కావచ్చునని యొకవిధమైన కాలనిర్ణయము గావింపఁబడినది. స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనము గావించుటకుఁ బూర్వము వీరిఁగూర్చి లేశమును దెలియదు. గాంగరాజులలోఁ గొందఱు 'త్రికళింగాధిపతుల'మనియు, 'సకలసామంతనృపతిమండలాధిపతుల'మనియుఁ దమశాసనములయందు వ్రాసికొనిరి. తమ రాజ్యవిస్తీర్ణపరాక్రమాదికములనుగూర్చి తమశాసనములయం దట్టియుత్కర్షగా వ్రాసికొనిరే గాని, వాస్తవముగా గాంగరాజులు నాఁటికళింగాధిపతులైన పల్లవులతోఁ దఱుచుగఁ బోరాడుచు నోడిపోవుచు నోడించుచు, నేడవశతాబ్దమువఱకు సామంతులుగను, స్వతంత్రులుగను గూడఁ గడపియుందురు. ఏడవశతాబ్దప్రథమపాదమున వేఁగిదేశముతోపాటు కళింగదేశమునుగూడఁ బశ్చిమచాళుక్యు లాక్రమించుకొనుటచేతఁ బల్లవగాంగరాజుల తగవులు 'పిల్లులతగవు'వలెఁ బూర్తియైనవి.

గాంగరాజులమతము

స్వతంత్రులుగను, సామంతులుగను నుండిన యీ రెండువందలయేండ్లలో గాంగరాజులు వైదికధర్మప్రియులై సంచరించిరి. వీరు పరమమాహేశ్వరపాదభక్తులు. మహేంద్రాచలమునందలి గోకర్ణస్వామి వీరి కిష్టదైవము. తమశాసనములందెల్ల నీరాజులు తమయిలువేల్పును స్తుతించుకొనుచుందురు.

"స్వస్తి సర్వర్తుక రమణీయా ద్విజయకళిఙ్గనగరా త్సకలభువననిర్మాణైక। సూత్రధారస్య భగవతో గోకర్ణ్ణస్వామిన శ్చరణకమలయుగళప్రణామా। దపగతకలికలఙ్కో వినయనయసంపదా మాధారః........"

"..........మహేంద్రచలా। మలశిఖరప్రతిష్ఠితస్య తస్య చరాచరగురో సకలభువననిర్మాణైకసూత్రధారస్య శశాఙ్కచూడామణే ర్భగవతో గోకర్ణస్వామిన శ్చరణకమల......"

ఇయ్యవి గాంగరాజులు బ్రాహ్మణుల కొసంగినదానశాసనములు. ఇట్టిదానశాసనములు వీరి వింకను గలవు. వేఁగిదేశమునందలి పల్లవులవలెనే కళింగదేశములో గాంగరాజులుఁగూడ మహేశ్వరపాదారాధనాయత్తచిత్తులై వైదికమార్గప్రతిష్ఠకుఁ బాటుపడుచుండినట్లు తోఁచుచుండుటచేత వేఁగిదేశమునందువలెనే కళింగమునందును విరోధమతప్రాబల్యముండి యుండవలయును. ఆలయములయందును, పర్వతప్రాంతములయందును బ్రాచీనకాలపు బౌద్ధ జైనచిహ్నము లనేకములు

గానవచ్చుచుండుటచేఁ గళింగ మొకప్పుడు బౌద్ధ జైన మతాక్రాంతమై యుండవలయునని పరిశోధకులు తెలుపుచున్నారు. మగధచక్రవర్తియైన యశోకుఁడు కళింగదేశముపై దండెత్తి వచ్చి యాదాడిలో రణరంగమున నొక లక్షకళింగులను సంహరించెను. అంత శతసహస్రకాళింగకళేబరోత్తుంగతరంగమైన మహారుధిరవాహిని మాగధునికంటికి బీభత్సదృశ్యమై తోఁచినంతనే యతఁడు పశ్చాత్తాపతప్తచిత్తుఁడై తత్క్షణమే బౌద్ధమత మవలంబించి యామతమును గళింగదేశమునందును, దనసామ్రాజ్యమునందలి సకలదేశములయందును గూడ వ్యాపింపఁజేసెను. అశోకునితరువాత ఖారవేలుఁడను జైనరాజు విజృంభించి,మగధరాజులను జయించి, వాఁడు గొనిపోయిన జైనవిగ్రహములను మఱలఁ గొనివచ్చి కళింగమును జైనమతాకలితము గావించెను. క్రీ. పూ. ౧౫౮-వ సంవత్సరప్రాంతమువాఁడైన ఖారవేలునితరువాతఁ గళింగరాజ్యమున నీమతము నాలుగైదువందలయేండ్లవఱకు మిక్కిలి విజృంభించినది. పిమ్మట క్రీ. శ. ౧౦౦ ప్రాంతమునఁ గాంచీపురవాసియు, బౌద్ధమతస్థుఁడు నగు నాగార్జునాచార్యుఁడు కళింగమునకు వచ్చి జైనమతమునకుఁ బ్రతికూలముగ మహాయన బౌద్ధమతమును బోధింపసాగెను. ఆకాలమందే మాళవరాజగు నింద్రద్యుమ్నుఁడు మహాయన బౌద్ధమతమునకును, ప్రాచీనవైష్ణవమతమునకును విరోధభావములు లేకుండ సంధి గావించి, బుద్ధదేవునిదంతమునకు స్థానమైన పూరీ నగరమును నూతనహిందూమతమునకుఁ గేంద్రస్థానము గావించెను.

నాగార్జునాచార్యులకారణమునఁ గళింగదేశమున నశోకునినాఁటి బౌద్ధమతవ్యాప్తి మఱలఁ గలిగినది. ఇట్లొకప్పుడు జైనమతము, మఱియొకప్పుడు బౌద్ధమతము విజృంభించుచు నొకదాని నొకటి సంహరింప యత్నించుచుండియు సంహరింపలేక, నైదాఱుశతాబ్దముల నాఁటికి రెండుమతములునుగూడఁ గళింగమున నున్నతి వహించియేయుండెను. బౌద్ధమతస్థులు, జైనమతస్థులు నైన కళింగప్రజల కీకాలమున వైదికమతాభిరతులైన గాంగరాజులు ప్రభువు లైరి. రాజు లభిమానించు భాషగాని, మతము గాని సామాన్యప్రజాభిమానము గల భాషామతములకంటె శీఘ్రముగా నధికప్రచారము నొందఁగలుగుట స్వభావసిద్ధమే యయ్యుఁ గళింగమున గాంగరాజులు చేసిన కృషి వేఁగియందుఁ బల్లవరాజులకృషివలె వైదికమతమున కున్నతి ఘటింపలేదు.

గాంగరాజులు పల్లవరాజులవలె విద్వత్పరిషత్తుల స్థాపించినవారు కారు. వేదశాస్త్రపురాణములయందు భక్తివిశ్వాసములు గలవారయ్యు వానింగూర్చి తగినకృషి చేసినట్లు గానరాదు. వీరిపరిపాలనకాలము రెండునందలయేండ్లలోను వీరు కేవలము స్వతంత్రరాజ్యాధీశ్వరులే యైయుండినయెడల నీరాజులు మతవ్యవసాయ మింతకంటె నధికముగనే గావింపఁ గలిగియుండురు. కాని తమకాలమున నధిక

కాలము ప్రబలులైన పల్లవరాజులతోఁడి పోరాటములతోడనే గడపవలసినవా రగుటచేత గాంగరాజులు వైదికమతమును సంపూర్ణముగ నుద్ధరింపలేకపోయిరి. ఏ దెట్లు లైనను, వీరు జైనమతమునకు విరోధులై బ్రాహ్మణమతానురక్తులై యుండి రనుటలో సంశయము లేదు. పూజ్యపాదాదులం బోలిన మతబోధకు లా కాలమునఁ గళింగమున సంచరించుచు, జైనమతప్రచారమును గావించుచుండి యుందురు. పదునొకండవశతాబ్దమువఱకును గళింగమున బౌద్ధజైనమతము లడుగంటలేదని చరిత్రకారులు వ్రాయుచుండుటచే గాంగరాజులకాలమున జైనమత మున్నతస్థితియందే యుండవలెను.* "రామతీర్థమునందు దొరకిన జైనప్రతిమలనుబట్టియు, పాండవపంచగుహాయందు పూర్వచాళుక్యలిపితో వ్రాయఁబడిన జైననామములనుబట్టియు, క్రీ. శ. ౫, ౬ శతాబ్దములనుండియును, అంతకు పూర్వమును జైనమతము కళింగమున వ్యాపించెనని తెలియును." పల్లవుల నోడించి స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనము గావించుటయు, వైదికమతమును బ్రతిష్ఠించుటయు నను నీరెండుమహాకార్యములును గాంగరాజు లేకకాలమున నిర్వహింపవలసినవారైరి. కాని యం దొక్కటియు సమగ్రముగఁ గొనసాగలేదు. ముఖ్యముగా మతవిషయమునఁ బరాజితులైరనియే చెప్పవచ్చును.

మా వ్యాసకర్తలకు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగచిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పులు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటింపనివ్యాసముల తమకు త్రిప్పిపంపుటకయితపాలుబిళ్లలు పంపవలయును.

సంపాదకుడు, 'భారతి'

---

* కళింగదేశసంచిక, పే. ౪౫౪.

మహాభారతము - 3

శ్రీ కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు

శాంతనుఁడు

చంద్రవంశమునఁ బ్రభవించి కులక్రమాగతమైన కౌరవ రాజ్యపదవి నధివసించిన ప్రతీపభూపాలునకు దేవాపి, శాంతనుఁడు, బాహ్లీకుఁడు నను మువ్వురు పుత్రులు పుట్టిరి. వారిలో దేవాపి చిన్నతనమందే వైరాగ్యము పూని రాజ్యభార మెల్లక తపోవనంబున కరిగెను. అందుచేఁ బ్రతీపుని రెండవకుమారుఁడు శాంతనుఁడు తండ్రియనంతరమున రాజ్యపాలనార్హుఁ డయ్యెను.

శాంతనుని చరిత్రము వ్రాయుటకుఁ బూర్వము శాంతనుఁడా, శంతనుఁడా? అను సంశయము చర్చింపవలసియున్నది.

మహాభారతము, ఆదిపర్వమునఁ బూరువంశానుకీర్తనమున శాంతనుశబ్ద మిట్లు నిర్వచింపఁబడినది:—

"యం యం కరాభ్యాం స్పృశతి
జీర్ణం స సుఖ మశ్నుతే,
పునర్యువా చ భవతి
తస్మాత్తం శాంతనుం విదుః."

జరానివిష్టుఁడగు నెవని నెవనిఁ దనచేతులతో స్పృశించునో, వాఁడు వాఁడు సుఖవంతుఁ డగును, మఱియు యౌవనవంతుఁ డగును. ఆకారణమున నతనిని శాంతనుఁడని చెప్పుదురు.

మఱియు భారతమున నాదిపర్వమందు, సంభవపర్వములోఁ బ్రతీపవృత్తాంతమున శాంతనుశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి వేఱొకవిధముగా నున్నది:—

"శాంతస్య జజ్ఞే సంతాన
స్తస్మా దాసీ త్స శాంతనుః."

భారతమునకు వ్యాఖ్యానము రచించిన నీలకంఠాచార్యులవారు—"శాంతనుశబ్దవ్యుత్పత్తి మాహ—శాంతస్యేతి—శాంతస్య, ఉపరతస్య వంశస్య, సంతానః విస్తారః, 'ఇతి శాంతతనుః' తలోపేన శాంతనురితి నామ" అని వివరించినారు.

శాంతతను-శబ్దములోని తకారలోపమువలన శాంతనుశబ్ద ముత్పన్నమగుటచే శంతనుఁడని చెప్పరాదు, అది యట్లుండనిండు.

ఆదిపర్వమున ౯౫-వ అధ్యాయమున నొకరీతిగాను, ౯౭-వ అధ్యాయమున వేఱొకరీతిగాను వ్యుత్పత్తి నిరూపించుటచే నీరెండధ్యాయములకుఁ గర్తయొక్కఁడుకాఁడని యూహింపవలసియున్నది. పైని వివరింపఁబడినవానిలో రెండవయంశము శాంతనూపాఖ్యానములో నుండుటచే నది వ్యాసకృతమై యుండును. మొదటిది ప్రక్షిప్తమై యుండనోపును. మఱియు నది శాంతనుశబ్దనిర్వచనమునకుఁ దగినవిధముగా నుండలేదు. మొదట నే నుదాహరించిన శ్లోకమునకు మాఱుగా భాగవతమున నిట్లున్నది:—

"యం యం కరాభ్యాం స్పృశతి
జీర్ణం యౌవన మేత్యసౌ,
శాంతి మాప్నోతి చైవాగ్ర్యాం
కర్మణా తేన శాంతనుః"

అనియున్నది. శాంతనుశబ్దము నీశ్లోకము నిర్వచించినట్లు వెనుకటిది నిర్వచింపలేదు. సత్యమును పండితులు గ్రహింతురుగాక.

ఎట్లయినను శాంతనుఁడనియే చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. శంతనుఁ డనువాడుక యెట్లు వచ్చినదో తెలియదు.

శాంతనుఁడు తండ్రియనంతరమున ధర్మయుక్తముగా ధరాపాలన మాచరించుచుండెను. అతనిభార్య జహ్నుకుమారియగు గంగాదేవి. అతఁ డామెవలన నెనమండ్రు పుత్రులఁ బడసెను. కాని కర్మవశమున మొదటియేడ్వురును బసితనమందే మృతినొందిరి. కడపటివాఁడు దేవవ్రతుఁడు. అతని చిన్నతనమునందే, తల్లి గంగాదేవి, [illegible]

ధర్మమందెను. శాంతనుఁడు భార్యయందలి యమిత ప్రేమచేతను, కుమారునియందలి వాత్సల్యముచేతను చిరకాలమువఱకును దారాంతరపరిగ్రహము చేసియుండ లేదు. కాని దైవగతిని దప్పింప నెవ్వరికిని శక్యముగాదు. అతఁ డొకప్పుడు వేట కరిగి యమునాతీరమున విహరించుచు దాశరాజకుమారికయగు సత్యవతిని జూచి ప్రేమించుటయు, దాశరాజు కోరినకోర్కుల కంగీకరించి దేవవ్రతుఁడు సత్యవతిని గొనివచ్చి తండ్రికి సమర్పించుటయు, శాంతనుఁ డామెవలనఁ జిత్రాంగద విచిత్రవీర్యు లను పుత్త్రులను బడయుటయును సంభవించినది.

ఈకథాభాగమునందు హిందూమత సంప్రదాయములకు విరుద్ధాంశములు లేవు. అయిన నిందుఁగూడఁ గొంత ప్రక్షిప్తభాగ మున్నదని చెప్పక తీఱదు. కాని యాప్రక్షిప్తభాగముతో మతాంతరుల కెట్టిసంబంధమును లేదు. ఆకథాభాగము మన హిందువులచేతనే చేర్పఁబడి యుండవలెను.

దేవమానవతిర్యక్కులుగా జీవకోటి విభాగింపఁ బడియున్నది. తిర్యక్కులకంటె మానవులు, మానవులకంటె దేవతలు నుత్కృష్టులు. కొన్ని విషయములలో మానవులకంటె దేవత లత్యధికు లైనను, మానవులకు దేవతలతోఁ జాలవఱకుఁ బోలికగలదు. మఱియు మానవు లంద ఱొక్కవిధముగా నుండరు. బుద్ధియందో, విక్రమమందో, వీర్యమందో, విద్యయందో యధికు లగుదురు. అట్టిమానవులకు దేవతాసంబంధము కల్పించుట మనవారి నైజము.

భారతమున భీష్ముఁడు మానవాతీతములగు గుణములు గలవాఁడని చెప్పకతీఱదు. ధర్మవిక్రమవిద్యాజ్ఞానాది సుగుణములందు భీష్మునికి సాటివచ్చువా రరుదు. మానవుఁడయ్యు భీష్ముఁడు తనయుత్తమప్రవర్తనముచే దేవతాతుల్యుఁడై యుండఁగా మనవారు కొంద ఱతనికి దేవతాసంబంధము కల్పించి మానవజాత్యుత్కృష్టతను కప్పిపుచ్చినారు. భీష్మునియందలి గౌరవముచే నతనికి దేవత్వ మంటఁగట్టుటకే చూచిరి. కాని దానివలన మానవ జాత్యౌన్నత్యమును దగ్గించుచున్నామని గ్రహించినవారు కారు. కేవలము మానవుఁడైయుండియే దేవవ్రతుఁడు మహోత్కృష్టత గన్నవాఁడని చెప్పినప్పు డతనియం దున్నంతగౌరవ మతఁడు దేవతాపుత్త్రుఁడన్నప్పు డుండుట సంభవింపనేఱదు. దేవత లెప్పుడును మహామహిమ గలవారే. మనమానవజాతియం దుత్కృష్టుల నెల్ల దేవతాజాతితోఁ జేర్చుటవలన మనజాతి కెట్టినష్టము వాటిల్లు చున్నదో యోజింపుఁడు. ఇది మనవారు యోజింపక సకలగుణోత్కృష్టుఁడగు భీష్మునికి దేవతాసంబంధ మెట్లు కల్గించిరో చూడుఁడు.

దేవవ్రతుఁడును, నతని తలిదండ్రులును వెనుకటి జన్మమున దేవతలే యని నిరూపించుటకుఁ గొన్నిగాథలు కల్పింపఁబడినవి. దేవతలయు, మహానదులయు, దివ్యక్షేత్రములయు పేరులు తమ పిల్లలకుఁ బెట్టుట మన హిందువుల స్వభావము. అట్లే గంగానదిపేరు వహించిన యొక రాజకన్యకను గంగానదియే యని మనవారు తలంచిరి. దేవతామహిమగల గంగానదిపుత్త్రుఁడు భీష్ముఁ డన్నచో భీష్మునికి గొప్పతన మలవడునని యనుకొనిరి. అందుచే గంగానదిని శాంతనునకు భార్యగా నొనర్చిరి. నదీమానవులకు సంబంధము లోకవిరుద్ధమని మహాభిషోపాఖ్యానము శాపవృత్తాంతమును గల్పించిరి. బ్రహ్మదేవుని శాపమువలన శాంతనుఁడై పుట్టిన మహాభిషునితో గంగకు సంబంధము కుదిరినది. అందువలన దేవవ్రతుని తలిదండ్రులు దేవతలని స్పష్టమైనది. అట్లె దేవవ్రతుఁడు కూడ వసిష్ఠశాపోపహతుఁడగు వసువు. దేవవ్రతుఁ డష్టవసువులలో నొకఁడని చెప్పుటకే వసుశాపవృత్తాంతము కల్పితమైనది. అందువలన భీష్ముఁడు దేవతామయుఁ డయినాఁడు, కాని మానవజాతివాఁడు కాలేదు. ఈశాపవృత్తాంతములు భీష్మపక్షపాతులగు పండితులు కల్పించినవేకాని యవి వ్యాసకృతములుకావు. కావున మహాభిషోపాఖ్యానము కాని, వసుశాపవృత్తాంతము కాని విమర్శించిచో మిక్కిలి సందర్భవిరహితములై యున్నవి. నిశ్చయజ్ఞానియు, నిష్పక్షపాతియు నగు వ్యాసుఁడు కేవలము ప్రమాణవిషయములనే వ్రాయును గాని యసత్యములు వ్రాయునంతటి యవసర మాతనికి లేదు. వెనుకటిశాపవృత్తాంతములను జర్చించినచో నందలియసత్యము వెల్లడికాఁగలదు.

గంగానదీశాంతనులకు సంఘటనకై మహాభిషో
పాఖ్యానము గల్పితమైనది. శాంతనునకు గంగాదేవియం
దెనమండ్రు కుమారులు గల్గి యం దేడుగురు పసితనమం దె
మృతి నొందిరని వ్యాసుఁడు రచించియుండును. భీష్ముఁ
డష్టవసువులలో నొకఁడని నిరూపించుటకు భీష్మునకు
పూర్వ మెవ్వరో యీమహాభిషోపాఖ్యానము, వసుశాప వృ
త్తాంతమును గల్పించి భీష్ముఁడు దేవస్వరూపుఁడని చెప్పఁ
బాటుపడిరి. మహాభిషోపాఖ్యానమును బరిశీలింప నెన్ని
యో యసందర్భములు కానవచ్చును. సత్యలోకము కేవ
లము శుద్ధసత్త్వమయము. రజస్తమోవిదూరులగు మహాను
భావులకుమాత్రమే యాలోకమునఁ దావు గలదు. అట్టి
యుత్తమజనసభామధ్యమునకు గంగానది స్త్రీరూపమున
నరుగుటయు, వాయువశమున నామెకట్టుపుట్ట మెడలి,
యామెగూఢావయవములు వెల్లడియగుటయు, సభ్యు
లందఱును విముఖులై యుండ మహాభిషుఁ డామెరూప
మును నిశ్శంకముగాఁ జూచుచుండెననియు, బ్రహ్మ
యతని కామాసక్తిని గాంచి శపించెననియు భారతమునఁ
గలదు. తనకన్నులయెదుటఁ బడినవస్తువును జూచుటయే
మహాభిషుని యపరాధము. ఆచిన్నయపరాధమునకు శిక్ష
మానవలోకోత్పత్తి. మహాభిషుఁడు శాపమువలన మాన
వుఁడగుట న్యాయమే. కాని గంగానది మానవిరూప పొందు
టకుఁ గారణ మేమి? అందుల కేమియుఁ గారణ మగ
పడదు. మహాభిషుని చిత్తము తనయందు లగ్నమైయుం
డుట గ్రహించి గంగాదేవి సత్యలోకమునుండి మరలి
వచ్చుచు వసిష్ఠశాపోపహతులగు వసువులను గాంచి వారి
కుపకారము చేయ నిశ్చయించినది. వారు గంగను గాంచి
తాము మానవస్త్రీల గర్భమునం జన్మింపనోపమనియు,
నీవు మానవస్త్రీవై మమ్ముఁ గని శీఘ్రము శాప
నివృత్తిఁ గల్గింపుమనియుఁ గోరిరి. ఆ గంగ యందుల కంగీ
కరించెను. గంగకూడ మానవియైనప్పుడు వసువులు భయ
పడిన మానవగర్భోత్పత్తి యెట్లు తప్పినది? గంగకుఁ
బుట్టిన పుత్త్రు లెనమండ్రగుటచే నాసంఖ్యకుఁ దగినట్లు
వసువులు చేకొనఁబడిరి. వారిలో నొకఁడు చిరకాలముం
డుటయుఁ దక్కినవారు వెంటనే మృతినొందుట సమర్థింప
వసువు లొనర్చిన వసిష్ఠగోహరణాదికము కల్పితమయ్యె.

వసువులు దేవతలు, దేవతామహిమ గలవారు,
మతిమంతులు కాని మూఢులు కారు. నందిని వసిష్ఠునిదని
తెలిసియు, వసిష్ఠుని తపోమహిమ నెఱిఁగియు నతని
గోవు నపహరింప యత్నింతురా? ఆ యపహరణకార
ణము నిరూపింపఁబడినది. కాని యది తగినంత బలమై
నది కాదు. దానిపాలు ద్రావినవారికి జరయు, రుజయుఁ
గల్గవని యున్నది. అమృతపానముచేసిన వసువుల కది యవ
సరమే! అష్టమవసువుభార్యకు మిత్రురాలగు నొక
మానవి మేలుకొఱకపహరింప నష్టమవసుభార్య ప్రోత్సా
హింప నతఁడు దాని నపహరించినట్లు లున్నది.
ఇట్టి స్వల్పాంశమును గోరి దేవతలగు వసువులు
మహాముని కపకృతి చేయుదురా? అని సందేహము.
అష్టమవసువుమాత్రమే యపరాధము చేసియుండఁగా
దివ్యజ్ఞానసంపన్నుఁడగు ముని యపరాధిని దెలిసికొని,
వానికిమాత్రమే శాప మిచ్చును గాని తక్కినవారి కేల
యిచ్చును? వా రందఱిలోను నపహర్తను వసిష్ఠుఁడు
గుర్తింపలేకపోయె ననుట మహాముని కించిజ్ఞతను
సూచించును. గుర్తించె నన్నచో నమ్మని తొందర
పాటు వెల్లడియగును. ఇట్టిలోపము లుండుటచేతనే
యిది వ్యాసకృతము కాదని నాయనుమానము. గంగా
శాంతనుల పుత్త్రుఁ డొక్కఁడుమాత్రమే జీవించుటచే
నిట్లు వ్రాయఁబడినది. దేవతోత్తములగు వసువు లిట్టి
నీచకృత్య మాచరింతురా యని మొదటిసందేహము. వా
రొకవేళ నది యాచరించియుందురని యనుకొన్నను,
తనకపకారము చేసిన వసువును గనుఁగొనఁ జాలిన దివ్య
జ్ఞానసంపన్నుఁ డనాలోచితముగా నపరాధినేకాక
యనపరాధులగు వసువులనుగూడ నట్లు శపించునా యని
రెండవసందేహము.

కావున భీష్ముని జనని గంగయను రాజకన్యక
గాని గంగానది కాదు. శాంతనుఁడు ప్రతీపకుమారుఁడే
కాని మహాభిషుఁడు కాఁడు. కుమారుని గొప్పతనమునకు
జననీజనకులుగూడ హేతువగుట న్యాయమేకాని జననీ
జనకులు దేవతలు కానక్కఱలేదు. ఉత్తమదంపతుల
పుత్త్రుఁడగుటచేతనే భీష్ముఁడు లోకపూజ్యుఁ డైనాఁడు.
అందుల కతని శీలమే కారణము కాని యష్టమవసు

షుటంచేఁ గాదు. ... ట్లనుకొన్న పృథ్వీ మానవజాతి యున్నతి వెల్లడికాఁగలదు. అంతియ కాని మానవజాతి దేమాత్రము ఘనతఁ గల్గినను నది దేవతాసంబంధమువలననే కల్గినదని చెప్పరాదు. అట్లు చెప్పుటచే మానవజాత్యుత్కృష్టతను నశింపఁజేసినవార మగుదుము. భారతమును బరిశీలించి చదువఁగా మహామహుఁడగు భీష్ముని వర్తనమందుఁ గొన్ని లోపములు గానవచ్చును. భీష్ముఁడు పాండవపక్షపాతియు, నర్జునపక్షపాతి యని భారతమునం దచ్చటచ్చటఁ గలదు. కాని యదియును సత్యముకాదు.

తన్ను నమ్ముకొని యుద్ధము చేయుచున్న దుర్యోధనుని మోసపుచ్చి యతని శత్రువగు ధర్మజునకుఁ దన మృతికారణ మెఱిగించుట భీష్ముని పాండవపక్షపాతము వెల్లడియగుచున్నదని తలంతురు కాని యది సత్యము కాదు. భీష్మునివంటివాఁడు శిఖండిచే మరణించుట లోపముగా భావించి పైకథ కల్పించి యుందురు. అంతియె కాని ధర్మరాజువంటి యుత్తముఁడు తన్ను నింతకాలము గాపాడిన తాతగారి సన్నిధి కరిగి మృతికారణ మెఱిఁగింపుమని యడుగునా? అతఁడు చెప్పునా? పాండవుల బలహీనతను, అధర్మమును వెల్లడిచేయుటకు దుర్యోధనపక్షపాతు లెవ్వరో యీ కథాంశములను గల్పించియుండవలెను. శిఖండి మహాపరాక్రమశాలి యనట్లు భారతయుద్ధపంచకమున ననేకస్థలముల వర్ణింపఁబడినది. అందుచే శిఖండివలన భీష్ముఁ డేల మరణింపరాదు? అంతమాత్రమున భీష్ముని పరాక్రమాదుల కేమి లోపము సంభవించును? ఒకనికిఁ బదుగు రోడుటయు, బలహీనునిచే బలవంతు లొకప్పుడు మడియుటయు సామాన్యధర్మము. ఇది యాలోచింపక భీష్ముని గొప్పతనము కాపాడుటకై యసంభవాంశములు కల్పించుట తగదు. ధర్మరాజు సత్తమశీలమునకు లోపము లంటఁగట్టుట మఱియుఁ దగదు. భీష్ముఁడు ధనుర్విద్యావిశారదుఁడు, మహాపరాక్రమశాలి, ఉత్తమశీలుఁడు. పదిదినములు ఘోరముగాఁ బోరి పాండవుల కార్తికి కల్గించి దైవవశమున సంగ్రామమరణ మందియున్నాఁడు. అది భీష్ముని కెట్టికళంకమును గల్గింపదు. సమరమరణము వీరధర్మము. అట్లుండ, భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకుఁ దనమృతికిఁ గారణము తెలియఁగించెననియు, నందుచే శిఖండిని ముందు నిడికొని యుద్ధవిముఖుఁడైన భీష్ముని నెదిరించి యర్జునుఁడు జయించెననియుఁ జెప్పుట మిగుల నసంగతము. అర్జున శిఖండ్యాదుల పరాక్రమమునకును, ధర్మరాజుశీలమునకును గళంక మాపాదింపఁ గౌరవపక్షపాతు లిది కల్పించి యుందురు. అంతియ కాని ధర్మరాజు సమరరంగమున భీష్ముని సమీపించుటయు, నతని మృతికారణం బెఱింగింపుమని కోరుటయు సాధ్యమగునా? సముచితమా? కావున నిట్టి మాహాత్మ్యాంశములు ప్రక్షిప్తములని మన మూహింపఁదగును. సంస్కృతభారతము నిట్లు పరిశీలించి మూల మేదియో, ప్రక్షిప్త మేదియో తెలిసికొనకుండ భారతమును విమర్శింపరాదు. అందువలన సత్యము వెల్లడికాకపోవుటయే కాక హిందూమతసంప్రదాయములకు విరుద్ధాంశములు వెల్లడింపవలసివచ్చును. అసత్యాంశములనుబట్టి మతమునకుఁ గళంక మాపాదించుట మఱియుఁ గూడదు. అందువలన మతమునకును, మతమునుబట్టి సంఘమునకును తీఱనిహాని సంభవించుచున్నది. అట్లని లోపములను గప్పిపుచ్చుటయే నాయభిప్రాయమని యూహింపరాదు. సత్యముగా లోపములు సంభవించినచో నంగీకరించిన దోషము కాదు. కాని కల్పితాంశములవలన దోషారోపణము చేయునప్పుడు దానిని మన మంగీకరింపరాదు.

మఱియు నార్షమతోద్ధారకుఁడగు వ్యాసుఁడు హిందూమతాచారములకు విరుద్ధాంశముల నెట్లు తన గ్రంథమునఁ జేర్పఁదలంచును? సదాచారాభిలాషులగు భీష్మయుధిష్ఠిరాదులు తమ శీలమునకు విరుద్ధముగా వర్తించి రనుటకంటె విపరీతము మఱి యుండదు. అత్యుత్తముఁడని ప్రఖ్యాతి వహించినవాఁ డెప్పుడో యొకస్వల్పాంశము నాసించి తన సచ్ఛీలమునకు విరుద్ధముగా నడిచెననుట విశ్వసింపరాదు. ఇందుల కొకయుదాహరణము చూడుఁడు. ధర్మరాజు ధర్మానురక్తుఁడు; సత్యప్రియుఁడు. అతఁడు చిన్నప్పటినుండి సత్యధర్మములను గాపాడుటకై పలుకష్టము లనుభవించుచున్నాఁడు. ద్యూతకాలమునఁ దా నోడిపోయిన సమయమున సోదరులతోను, భార్యతోను వనమునఁ బలుకష్టములతో నమభ

బించెను. అసత్యము చెప్పవలసివచ్చుడు కాని, యధర్మముగాఁ బ్రవర్తింపవలసివచ్చుడు కాని ధర్మరాజు తన సకలసంపదలను విడుచుటకైన నిష్టపడుచుండెను, కాని యసత్యమాడ నిష్టపడలేదు. తా నెట్టికష్టములనైనఁ బడ నిష్టపడుచుండెను, కాని యధర్మ మాచరించెడివాఁడు కాఁడు. అందుచేతనే యతఁ డన్నికష్టములను జెందవలసినవాఁ డయ్యెను. చిన్నతనమునుండియు నిట్టి సత్ప్రవర్తనమున కలవాటుపడిన ధర్మరాజు, సత్యధర్మములను రక్షింప నడవిలోఁ బదుమూఁడేండ్లు కష్టపడిన ధర్మరాజు, యుద్ధసమయమున ద్రోణునివలనఁ దమ కపజయము సంభవించునని శంకించి తన గురువును, వృద్ధబ్రాహ్మణుఁడను ద్రోణుని వంచించి చంపుటకు బనులు ప్రోత్సాహించినంతమాత్రమున "అశ్వత్థామా హతః కుంజర" యని యసత్యమాడ నిష్టపడునా? ధర్మజుని వంటి సత్యశీలుఁ డట్టిఘోరకృత్యమున కంగీకరింపఁ గలఁడా? ఏసత్యధర్మములకై తాను బలుబాము లనుభవించెనో, యేని యతనికిఁ బ్రాణాధికములై యున్నవో, యట్టివానిఁ దృణప్రాయముగాఁ జూచి కేవల మసత్యమాడెనని చెప్పుటకంటె వింత మఱి గలదా? ధర్మజు స్వభావమునుబట్టి యందలి ప్రక్షిప్తభాగములని యనక తీఱదు. ఇట్లె భారతమందలి సత్యాసత్యములను గ్రహింపఁ బండితులు ప్రార్థితులు. ఇట్లు సత్యాంశములను జర్చించి స్థాపించినపిమ్మటనే భారతము విమర్శనార్హము కాని తత్పూర్వ మందుల కర్హము గాదని నా మనవి. ఇట్లు ప్రక్షిప్తములని తీసివేసినచో భారతమే లేకపోవలసివచ్చునేమో యని సందియ మంద నవసరము లేదు. కొన్నిశ్లోకములు ప్రక్షిప్తము లన్నఁ జాలును. అంతమాత్రమున భారతమునకుఁ గొఱంత రాదు. అట్టి వివేచనము పండితసంఘ మాచరించవలసినది కాని యొకరిద్దఱు పండితులవలన నగునది కాదు. ఈవిషయమునకుఁ దేశమునఁ గల మహాపండితు లభిముఖులు గావలయునని వేఁడుచున్నాము.

ఛందశ్శాస్త్రము

దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

షట్ప్రత్యయములు

ఆంధ్ర వాఙ్మయరచనము ౧౧-వ శతాబ్దిని ప్రారంభమైనదని విమర్శకమహాశయుల యాశయము. అందు పద్యప్రబంధరచనముఁ గల గణ యతి పాదాది నియమములఁ దెలుపు గ్రంథము లాది నున్నట్టు లగపడదు. ౧౨-వ శతాబ్దమున భీమన కవిజనాశ్రయ మను నాంధ్రచ్ఛందోలక్షణము రచించియున్నాఁడు. ఇందు కొన్ని విశేషాంశములు దప్ప నితరములెల్ల సాంస్కృతికములే గ్రహింపఁబడినవి. భీమన్న పిదపఁగూడ ననేకు లించుక విశేషమును జూపుచు పెక్కు లక్షణగ్రంథముల రచించిరి. ఇం దన్నిటను ప్రతిపాదితాంశ మొక్కటియే యైనను నుత్తరోత్తర మించుకవై లక్షణ్యమును జూపసాగిరి. ప్రతిచ్ఛందోగ్రంథమునను విభాగ మొకరీతిగ నున్నది. అందు ప్రకృతమున షట్ప్రత్యయవిభాగవిషయమును నించుక విమర్శింతేము.

ఈషట్ప్రత్యయవిభాగముకూడ సంస్కృతలక్షణముల ననుసరించియే యాంధ్రమునఁ జేర్చిన ట్లగపడుచున్నది. కాని వీనిలోని కొన్ని ప్రత్యయములవిషయమున సంస్కృతాంధ్ర లక్షణములకును, నాంధ్రలక్షణములలో వానిలో వానికిని మతభేదము కానవచ్చుచున్నది. అట్లు వచ్చుటకు కారణ మేమో తెలియదు.

సంస్కృతలక్షణకర్తలలో నెల్ల ప్రాచీనుఁడు పింగళమహాముని. ఈతఁడు విశేషముగ వైదికమును సంబంధించినవిషయములఁ దెలుపుచు సూత్రరూపమున తన గ్రంథమును వ్రాసియున్నాఁడు. ఈకవి తనగ్రంథమున నీ ప్రత్యయవిభాగమును జేసియున్నాఁడు. కాని వాని నారింటిని జెప్పియుండలేదు. సూత్రములఁబట్టి నాలుగే ప్రత్యయములఁ జెప్పినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కాని పింగళుఁడు వృత్తసంఖ్యా విషయమునఁ జెప్పిన "పరే పూర్ణమ్" అనెడు సూత్రమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు విశేషార్థమును తీసి యద్దానిచే మేరులగక్రియనుగూడ గతార్థము చేసియున్నారు. ఈ మేరుప్రస్తారలగక్రియవలన మనకు ప్రయోజన మంటచే దీనిని గ్రహింతేము.

ఈప్రత్యయము లన్వర్థములుగా నున్నట్లు వాని నామములే చెప్పఁగలవు. కాని తెనుఁగులక్షణకర్తలు, సంస్కృత లక్షణకర్తలలో నిటీవలివారు చెప్పిన "అధ్వము" అను నారవప్రత్యయమును, శకటలగక్రియను గూడ నీతఁడు చెప్పియుండలేదు. తక్కిన ప్రస్తారము, నష్టము, మేరులగక్రియ యనునవి యిటీవలి లక్షణకర్తల లక్షణములలో సరిపడియే యున్నవి. ఉద్దిష్టప్రత్యయమునఁగూడ ఫలము సమమే గాని చేయువిధమందు కొంత విలక్షణమును జూపియున్నాఁడు. అది యెట్లన—

UU|U|U—ఈగురులఘు సముదాయ మెన్నవ ఛందమున నెన్నవవృత్త మగునని యడిగిన నాపంక్తిని తుదినుండి చూచునపు డేలఘువు ముందుగా నుండునో దానిపై రెండంకెను వేసి తరువాతిది గురువైన, నారెండంకెను రెట్టించి యందొకటి దీసి మిగిలినసంఖ్య నాగురువుపైని వైచుచు, తరువాత మరల లఘు వుండెనేని యా యొకటి తీయఁగా వచ్చిన యంకెనే రెట్టించి యుంతయును దానిపై వేయుచుఁ బోవ తుదకెంతసంఖ్య వచ్చునో యదియే యావృత్త మెన్నవదో చెప్పును. గురులఘువుల లెక్కించి ఛందము గ్రహింపవచ్చును.

21. 11. 6. 3. 2.

ఉదా:— U U | U | U; ఆరవ ఛందమున ననఁగా గాయత్రీచ్ఛందమున నియ్యది యిరువదియొకటవ వృత్త మగును.

దీనిని కవిజనాశ్రయుఁడు కించిద్భేదపురస్సరముగ చెప్పియున్నాఁడు. ఎట్లన, గురులఘువులపై మొదటినుండి యేకాదిద్విగుణములుగ నంకెలను వేసి, యందు

లఘువులపైనున్న సంఖ్యలను కూడి యం దొకటి కలిపిన నెంతసంఖ్య వచ్చునో యన్నవవృత్త మగును.

1. 2. 4. 8. 16. 32.

ఉదా:— UU|U| ౧;...౧౬+౪+౧=౨౧—ఇన్నవవృత్త మగును.

ఇట్లీవిషయమున నిరుపురి మతమునను ఫలము సమమే.

ఇఁక వృత్తసంఖ్యావిషయమును పింగళుఁడు నాలుగుసూత్రములచేఁ మూఁడువిధములుగఁ జెప్పియున్నాఁడు.

"ద్విరర్ధే"—౮ అధ్యా. ౨౮ సూ. "రూపే శూన్యమ్"—౨౯ సూ. "ద్విః శూన్యే,"—౨౯ సూ. "తావదర్ధం తద్గుణితమ్"—౩౦ సూ.

అందు మొదటివిధము:—౬-వ ఛందమునఁ గల వృత్తసంఖ్య తెలిసికొనవలె నన, నాయాఱును అర్ధసిద్ధిగాఁ జేయవలెను. (అనఁగా ఆసంఖ్యలో నెంతెంతపరిమితిగల భాగములు రెండున్నవో చూచిన) ౩ లభించును. అర్ధసంఖ్య ౨ లభించును. ఈరెండు నొకచో వేరుగ నుంచవలెను. మనకు లభించిన ౩ ను అర్ధసిద్ధిచేయ వీలులేదు గాన (అనఁగా విషమసంఖ్యగాన), దానినుండి యొకటి తగ్గించి సమసంఖ్యగాఁ జేయవలెను. ఇట్లు చేసినప్పుడు పూర్వము వేరుగా నుంచిన రెండంక క్రింద సున్న నుంచవలెను. మిగిలినరెంటిలో నర్ధసంఖ్యను తెలిసికొనఁగా ౧ మిగులును. రెండర్ధము లట్టిచి రెండునఁ గలవు గాన మరల ౨ లభించును. ఈరెండును మరల నిదివర కుంచిన సున్న క్రింద నుంచవలెను. మిగిలిన యొకటి విషమసంఖ్య గాన తీసివైచి మరల నారెంటిక్రింద సున్న నుంచవలెను. అట్లుచేయ నిట్లు సిద్ధించును:—

ఛందస్సు	అర్ధభాగము	సిద్ధములు
౬	౩	౨
ఆమూఁడువిషమముగాన		౦
౧ తీసివేయఁగా	౨	౨
ఆరెంటిలో నర్ధము	౧ ఇదివిషమముగాన	౦

ఈసిద్ధిలో సిద్ధస్థానములలో సున్నలస్థలముల (అనఁగా శూన్యస్థానముల) రెట్టింపును సంఖ్యాస్థలముల శూన్యస్థానములయొద్ద సిద్ధించిన సంఖ్యనుంచి యంతే సంఖ్యచే దానిని రెట్టించవలెను.

పైసిద్ధములు ౨...౮ × ౮ = ౬౪ ఇది యాఛందమునఁబుట్టు
౦...౪ × ౨ = ౮ వృత్తముల సంఖ్య.
౨...౨ × ౨ = ౪
౦...౨

ఇది స్పష్టపరుచుటవలన నింత విస్తరమైనది గాని తెలిసికొనినవెనుక నంతకష్టముగా నుండదు. ఇట్లే యేఛందమునకైనను వృత్తసంఖ్య చెప్పవచ్చును. ఇంక రెండవ విధము:—ఇన్నవఛందమున నెన్నివృత్తములో తెలిసికొనుటయే గాక ఇన్నవఛందమువఱకుఁ గడిచినవృత్తము లెన్నో తెలిసికొనుటయుఁగూడ పైదానిభేదమే అని చెప్పినాఁడు. "ద్వ్యూనం తదంతానామ్"-అధ్యా ౮, ౩౧ సూ. ఈసూత్రముచే నర్ధానివిధమును స్పష్టపరచినాఁడు. వక్త యేఛందమువఱ కెన్నివృత్తములని యడిగెనో యాఛందమున పుట్టువృత్తసంఖ్య రెట్టించి దానిలో ౨ తీయఁగాఁ గడచినవృత్తసంఖ్య వచ్చును. ఉదా:— ఛందము ౬; దీనిలో వృత్తములు

౬౪ × ౨ = ౧౨౮ − ౨ = ౧౨౬

ఇన్నివృత్తము లాఛందమువరకుఁ గడచినవని తెలియును. మూఁడవవిధము:— పైని ఇనుమడించినవృత్తసంఖ్యలో నుండిరెండును తీయకున్న నెంతసంఖ్య యుండునో యది వక్త చెప్పినఛందముతరువాతిదాని వృత్తసంఖ్య యగును. అనఁగా నేడవఛందమున ౧౨౮ వృత్తము లుద్భవించునని తేలును. ఈవిషయమును "పరే పూర్ణమ్" అనెడి ౩౨-వ సూత్రముచే స్పష్టపరిచియున్నాఁడు. ఈరీతిని వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయము మూఁడువిధములుగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. మొత్తముమీఁద పింగళచ్ఛందమున నున్న ప్రత్యయములును, కవిజనాశ్రయమునఁ గల ప్రత్యయములును ప్రస్తార నష్ట ఉద్దిష్ట వృత్తసంఖ్యామేరులగ్రియలలో నైక్యము నందియున్నవి. విశేష మేమన, నీతఁడు శకటలగక్రియను గాని, యధ్వప్రత్యయమును గాని చెప్పి

యుండలేదు. పింగళచ్ఛందమునకు వ్యాఖ్యను వ్రాసిన భట్టహలాయుధుఁడుమాత్రము తనవ్యాఖ్యలో "వృత్త ప్రత్యయో అధ్వపరిచ్ఛిత్తి రిత్యేకే, పాత్యల్పత్వా త్పూరుషేచ్ఛావిధాయిత్వే ననియతత్వాచ్చ నోక్తః" అని వ్రాసియున్నాఁడు. పింగళునితరువాతి లక్షణకర్తలుగూడ వానిని పేర్కొనియుండలేదు.

౧. వాణీభూషణమ్: దామోదరమిశ్రవిరచితము. ఈతఁడు షట్ప్రత్యయవిభాగమే స్పష్టముగాఁ జేయలేదు. "మాత్రాప్రస్తారః మాత్రోద్దిష్టం మాత్రానష్టం వర్ణమేరుః" అని యింకను కొన్ని విశేషవిభాగములుగా జెప్పియున్నాఁడు. శకటాధ్వములవిషయ మెత్తలేదు. ౨. శ్రుతబోధ: మహాకవి కాళిదాసకృతము. దీనియందు వృత్తములలక్షణములు తప్ప మరేమియు లేవు. ౩. ఛందోమంజరి: గంగాదాసకృతము: దీనియందుఁగూడ నీవిభాగము చెప్పఁబడలేదు. ౪. వృత్తరత్నాకరము: భట్టకేదారవిరచితము. ఈతఁడు స్పష్టముగ షట్ప్రత్యయము లనుగూడ చెప్పియున్నాఁడు:

"ప్రస్తారో నష్ట ముద్దిష్ట మేకద్వ్యాదిలగక్రియా,
సంఖ్యాన మధ్వయోగశ్చ" అని.

ఈతఁ డీయాఱింటిని విషమ సమాది భేదములచే ననేకవిధములుగా విభజించియున్నాఁడు. అవన్నియు ప్రకృతమున కనవసరములు గాన వానిని చెప్ప పనిలేదు. కవిజనాశ్రయమునను, పింగళచ్ఛందమునను గల వృత్తసంఖ్య యను ప్రత్యయమున కీతఁడు "సంఖ్యానమ్" అని పేరు పెట్టినాఁడు. కాని ప్రక్రియ సమానమే. మఱియు పేరు శకటలగక్రియావిషయమున నించుక చేయువిధమున భేదము చెప్పియున్నాఁడు. ఫలము సమమే. ఆవిధ మంతయును స్పష్టపరుపవలెనన్న గ్రంథవిస్తర మగునను భీతిని వానిస్వరూపములమాత్ర మిందు చూపుచున్నాము. మఱియు, శకటలగక్రియ కీతఁడు "పతాకాప్రస్తారః" అని పేరుపెట్టియున్నాఁడు. దాని యాకార మారెంటిని అనుకరించుచుండుటచే వచ్చిననామభేద మంతచర్చనీయము గాదు. చూడుఁడు—

భీమన చెప్పిన శకటచక్రము, ౫ ఛందమునకు—

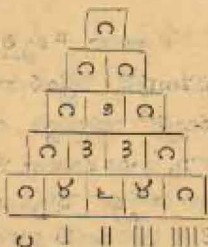
౧	సర్వగురువృత్తము.									
౨	౩	౫	౯	౧౭	ఏకలఘుకములు.					
౪	౭	౧౩	౨౫	౬	౧౧	౨౧	౧౦	౧౯	౧౮	ద్విలఘుకములు.
౮	౧౫	౨౯	౧౪	౨౭	౨౬	౧౨	౨౩	౨౨	౨౦	త్రిలఘుకములు.
౧౬	౩౧	౩౦	౨౮	౨౪	చతుర్లఘుకములు.					
౩౨	సర్వలఘువృత్తము.									

భట్టకేదారుఁడు చెప్పిన పతాక, ౫ ఛందమునకు—

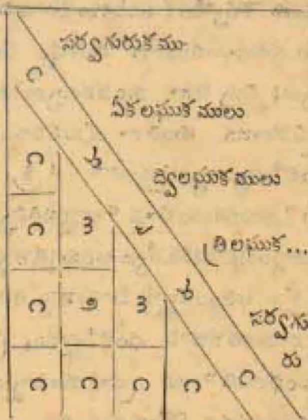
౧	౨	౪	౮	౧౬	౩౨
ఏకలఘుకములు.	౩	౬	౧౨	౨౪	చతుర్లఘుకములు.
	౫	౧౦	౨౦	౨౮	
	౯	౧౮	౧౪	౩౦	
	౧౭	౭	౨౨	౩౧	
ద్విలఘుకములు.		౧౧	౧౬		త్రిలఘుకములు.
		౧౯	౧౫		
		౧౩	౨౩		
		౨౧	౨౭		
		౨౫	౨౯		

ఈరీతి నాయావృత్తములు రెంటను సమానములే.

భీమన చెప్పిన మేరువు, ౪ ఛందమునకు—

కేదారుఁడు చెప్పిన మేరువు ౪ ఛందమునకు—

ఈరీతిగ నాయాక్రియాభేదములే గాని ఫలితము సమము గానే యున్నది. ఇఁక వృత్తరత్నాకరమందలి ప్రస్తార నష్ట ఉద్దిష్ట వృత్తసంఖ్యలు భీమనమతప్రకారము పరి పకియే యున్నవి. అధ్వవిషయమున నీతఁడు,

"సంఖ్యైవ ద్విగుణైకోనా సద్భి రధ్వా ప్రకీర్తితః,
వృత్తస్యాంగులికే వ్యాప్తి రధఃకుర్యా త్తదాంగులిమ్"

అని చెప్పియున్నాఁడు. అనఁగా నీవృత్తప్రస్తారమున కెంత భూమి కావలసియుండునని యడిగిన వృత్త చెప్పిన ఛందోవృత్తసంఖ్యను ద్విగుణించి దానిలో నొకటి త్రోయ మిగిలిన దెంతసంఖ్యయో యన్నియంగుళముల భూమి యాఛందఃప్రస్తారమునకు కావలెనని యర్థము. ఉదా:—ఛందము ౩; దానివృత్తములు

౮ × ౨ = ౧౬ − ౧ = ౧౫

ఇన్నియంగుళములభూమి మూఁడవఛందఃప్రస్తారమునకు కావలెనని తేలుచున్నది. ఛందము ప్రస్తరింపవలె నన్న పూర్వులు భూమిపై బూడిద వోసి వ్రేలితో గురులఘువుల వ్రాసి ప్రస్తరించుకొనెడియాచారము గలదని పెద్దలిప్పటి కిని చెప్పుచున్నారు. అందువలననే యీప్రత్యయములను లక్షణకర్తలు చేర్చియుందురు. అట్లనుకొన్నను, ఒక్కొక్క గురులఘువొక్కొక్క చతురపుటంగుళమునఁబట్టఁజాలును. అట్టియెడ మూఁడవఛందము ప్రస్తరింపవలెనన్న ౩ అంగుళ ములు వెడల్పు, ౮ అం. పొడవు గలభూమి (అనఁగా ౨౪ చతురపుటంగుళములభూమి) కావలెను పైరీతిని గూడ, ౧౫ అంగుళముల భూమిమాత్రము చాలు నన్నట్లు చెప్పిరి. ఈవిషయము భట్టకేదారుం డతిచమత్కార ముగ వ్రాయుచు పూర్వమతముల ఖండించుచు తన మత మును ప్రతిపాదించినాఁడు. మఱియు ప్రస్తారగురులఘు పంక్తులనడుమ నొక్కయంగుళము విడువవలెనని చెప్పి యున్నాఁడు. ఆరీతిఁ జేయునారిరీతిని పై ౧౫ అంగు ళములభూమి మూఁడవఛందఃప్రస్తారమునకు సరిపడును. గాని యాయంగుళ మెంతవైశాల్యము కలదియో, ఒక్కొక్క యంగుళమున నెన్ని గురులఘువు లుంచవచ్చునో యయ్యది స్పష్టముగాఁ జెప్పియుండలేదు. ఈతనిమతము ప్రకారము ౩వ ఛందము ప్రస్తరింప ౩ గురులఘువులు పట్టెడియం గుళమును, ౧౦ వ ఛందము ప్రస్తరించునపుడు ౧౦గురుల ఘువులు పట్టునట్టియంగుళమును కావలెనని తేలుచున్నది. అ ట్లెన్నఁడైన సంభవించునా? అప్పుడు వీ రొకసమా ధానము చెప్పుకొందురు. ప్రస్తారార్థ మెంతపొడవుభూమి కావలెనో యద్దానినే చెప్పితిమి గాని చతురమును జెప్పి యుండలేదని. అట్లు చెప్పుటవలన లాభ మేమి? ఒకచోట ౨ అంగుళములవెడల్పు ౧౦౨౩ అంగుళములపొడవును కల భూమి యున్నదనుకొన్న దానిలో తమ మతము ప్రకా రము ౧౦ వ ఛందము ప్రస్తరింప సరిపడుపొడవు గలదు గదా యని ప్రస్తరింప నెంచిన, వానిలోనివృత్తస్వరూ పము స్పష్టపడునా? స్పష్టపడదు. అట్లయిన క్రియా

కల్పనముయొక్క ముఖ్యోద్దేశమే పోవుచుండ వింక నా ప్రత్యయమును జెప్పనేల? మఱియు భూమిమీఁద ప్రస్తరించినపుడు గురులఘుపరిమాణ మెంతెప్పు డున్న తముగా నుండవచ్చును; చిన్నదిగా నుండవచ్చును. అట్టియెడ నీ ప్రత్యయప్రయోజన మంతగా కనుపడదు. కావుననే పింగళచ్ఛందోవ్యాఖ్యాతకర్తలలో "శ్రీ వేచారామ పార్వతీశు" అనువాఁడుగూడ "అధ్వపరిచ్ఛిత్తిరూపస్య ప్రత్యయ స్యాంగులిఘటితత్వేన అననుగతత్వాత్ నాత్ర కారేణ నోక్తః అత్యంతజ్ఞానహేతుత్వా దితి. తదాధారాంగులిజ్ఞాన మంతరేణాపి ఛందోజ్ఞానం, ప్రస్తారజాతజ్ఞానంచ సంభవతీతి" అని వ్రాసియున్నాఁడు. కాన నియ్యది యనవసరమని తోఁచుచున్నది.

ఈ సంస్కృతమర్యాద లిట్లుండ కవిజనాశ్రయుఁడుగూడ దీనిని జెప్పియున్నాఁడు. కాని యీతని లక్షణమునకు రెండుమూఁ డర్థములు చెప్పవచ్చును. "అనువస్య మేకరహిత ద్విగుణితసంఖ్యాంగులి కృతివ్యాపకము." అని చెప్పియున్నాఁడు. ఇట సంఖ్యాశబ్దమునకు వృత్తసంఖ్యయని యనుకొన్న ఛందము 3, దీనివృత్తములు ౮, ఏకరహితము చేయ ౭, ద్విగుణితముచేయ ౧౪-ఇన్ని యంగుళములభూమి 3 వ ఛందఃప్రస్తారమునకు కావలెననియు, రెండవరీతిని ద్విగుణితవృత్తసంఖ్యలో నేకరహితముచేయ ౧౫ అంగుళములనియు, మూఁడవరీతిని సంఖ్యాశబ్దముచే ఛందస్సంఖ్యయు, వృత్తసంఖ్యయును గూడ గ్రహించి యొక్కొక్కటి తీయ ౧౦ అంగుళములనియు తేలుచున్నది. ఇది యెట్లు చేయవచ్చునో స్పష్టముగా లేదు. ఇట్లే యీకవిజనాశ్రయుని తరువాతివారును నీరంభాగములఁ జేసియున్నారు. కాని ప్రత్యయము లన్నియు సరిపడియే యున్నవి. ఈయధ్వప్రత్యయవిషయమే వారివారిమతముల భిన్నభిన్నముగా నున్నది.

(౧) కావ్యాలంకార చూడామణి: విన్నకోట పెద్దనకృతము :

"వృత్తసంఖ్యనిడుపు వెడలుపు వెట్టించి
దాని నొక్క టొకఁడు వరుస నెన్ని
యెన్ని యర్ధ్యా నన్ని యొనఁగు నంగుళు లవి
ప్రస్తరింప నిడుపు పరఁగు విప్పు."

3 వ ఛందము.

U	U	U
I	U	U
U	I	U
I	I	U
U	U	I
I	U	I
U	I	I
I	I	I

అనగా "వృత్తసంఖ్య పొడవును వెడలుపుచే రెట్టింపఁగా నెంత సంఖ్య వచ్చునో యయ్యది యంగుళము లను కొని, వానిని వరుసగా వేసి ప్రస్తరించిన" అని యర్థము చెప్పిన ౧౬ అంగుళములు 3 వ ఛందమునకు కావలసివచ్చును. కాని పై పద్యమునుండి యీయర్థ మతిక్లిష్టముగా వచ్చుచున్నది. ఈరీతి ౧౬ అంగుళములును గణి ౧ కి ఒక్కొక్క అంగుళమునకొనిన సరిపడును. అప్పు డంగుళములో నొక్కొక్క గురులఘువు పట్టును. ఇఁక రెండవరీతి చూతము. వృత్తసంఖ్యయు, ఛందస్సంఖ్యయుఁ గూడ నిమమింపఁబడినవై వానిలో నొక్కొక్కఁడు తొలఁగ నీఛందమునకు ౧౫ అం. పొడవు, ౫ అం. వెడల్పు వచ్చుచున్నది. ఈరీతిని యెట్లు సరిపడునో తెలియకున్నది.

౨. ఛందోదర్పణము: అనంతకృతము.

"తిరముగ ఛందోక్షరములు
వరుతెరముగ వృత్తసంఖ్యయును ద్విగుణములై
పోరి నొక్కొక్కఁడు తొలఁగఁగ
పరిశిష్టాంగుళము లధ్వభాగ ముపేంద్రా!"

ఇయ్యదియు పైఁ జెప్పిన రెండవరీతి ననుసరించి యున్నది. కాని చూడామణియందు "నిడుపు, విప్పు" అనుశబ్దములచే పొడవువెడల్పులు స్పష్టపడినవి. దీనియం దట్లేమియు లేదు. "పరిశిష్టాంగుళములు" అనుటచే అన్నియు మొత్తము చేయవలెనని ధ్వనించుచున్నది. అట్లనుకొన్న ఛందోక్షరములు 3 × ౨ = ౬ — ౧ = ౫ వృత్తసంఖ్య, ౮ × ౨ = ౧౬ — ౧ = ౧౫ + ౫ = ౨౦ ఇన్ని యంగుళము లాఛందఃప్రస్తారమునకు కావలెనని తేలుచున్నది. ఇది యెట్లు సరిపుచ్చనగునో యనుమానముగా నున్నది.

3. ఆనందరంగరాట్ఛందము; రంగయరచితము.

"అమర నక్తాది యిన్ని ఛందములవలెను
నెన్నివృత్తంబు లెటేఁగింపు మన్న దాని
లెక్క రెట్టించి యందులో రెండుత్రోయ
తక్కినది యధ్వ మగు"

అని యీతఁడు విషయమునే మార్చి యితర లక్షణకర్తలకంటె భిన్నముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఇతఁడు భూమికొలఁతలలోఁబడక పింగళుని వృత్తసంఖ్యా విభాగములలో నొకభేదమునే యధ్వముక్రింద వాడి యున్నాఁడు. తక్కినప్రత్యయము లన్నియు సమములే.

౪. అప్పకవీయము: కాకునూరి అప్పకవికృతము.

ఈతఁడే రంగరాట్ఛందమునఁ జెప్పిన యధ్వ క్రియను పింగళునివలె వృత్తసంఖ్యాభేదముగనే చెప్పి యున్నాఁడు. మఱియు నీతఁడు ప్రస్తారమున "ప్రస్తారద్విగుణ" మను భేదమును జెప్పియున్నాఁడు. ఇద్దానిని నిదివఱ కెవ్వరును జెప్పియుండలేదు. అదెట్లన, ఏదియో యొక ఛందము ప్రస్తరించినపుడు దానినే పైఛందఃప్రస్తారము చేయవలెనన్న మరల ప్రస్తరించిన ఛందమునే దాని క్రింద వరుసగా ప్రస్తరించి కుడివైపున మీఁదినుండి సగము వఱకు గురువులును, తక్కినసగము లఘువులును వేయ నది పైఛందమగునని చెప్పియున్నాఁడు. దీనివలన నేమియు ప్రయోజనము లేదు. ఏదియో మూఁడవదో, నాల్గవదో ప్రస్తరించుకొనియున్నపుడు వక్త దాని పైవృత్తమే కావలెనని యడుగునో, ౮ వ దో, ౧౦ వ దో కావలెనని యడుగునో? మఱియు కొంచె మాలోచించిన నీవిషయ మందరకు తెలియును గాన నిట్టిభేదముల కల్పించుట యనావశ్యకము. ఇంక నధ్వభాగవిషయమున—

"నందసుత యధ్వభాగము
ఛందస్సంఖ్యయును వృత్తసంఖ్యయు రెంటన్,
పొందుగ గుణించి యొక్కటి
యిందుఁ దిగియ నెన్ని యన్ని యంగుళము లగున్."

అని చెప్పి తానే క్రింద తన యభిప్రాయమును స్పష్టముగా వ్రాసియున్నాఁడు. ఈతనిమతముగూడ భూపరిమితినే చెప్పుచున్నది. ఎన్నవఛందమును గుఱించి ప్రష్ట యడిగెనో యాఛందస్సంఖ్యయు, దానివృత్తసంఖ్యయు గూడి యనుమసించి వానిలో నొకటి తీయ నెంతయో అన్ని యంగుళములభూమి యాఛందః ప్రస్తారమునకు కావలెనని చెప్పియున్నాఁడు. ఉదా:—ఛందము ౩, వృత్తసంఖ్య ౮ + ౩ = ౧౧ × ౨ = ౨౨—౧ = ౨౧ ఇన్నని తేలుచున్నది. దీనినిబట్టి చూడ నీఛందఃకర్త లేని యమముగూడ లేకుండ నెవరియిచ్చ వచ్చినట్లు వారు చెప్పినట్లు తోఁచుచున్నది. కొందఱు పాదవు వెడల్పును గూడ జెప్పినారు. కొందఱు పాదవునే చెప్పియున్నారు. కొంద ఱన లీప్రత్యయమునే మానివేసిరి. కొందఱీయధ్వభాగమునకు భూపరిమాణార్థమును చెప్పియుండక విషయమునే మార్చివేసినారు. ఎట్లు చూచినను వీరిలో వీరి కైకమత్యము సిద్ధింపలేదు. చూడుఁడు—

	అంగు. పా. వె.
౧. వృత్తరత్నాకరుని మతమున ౩ వ ఛందఃప్రస్తారము.	౧౫............
౨. కవిజనాశ్రయుని మతానుసారము ,,	౧౪............
	౧౫............
	౧౭............
౩. కావ్యాలంకారచూడామణి మతానుసారము.	౧౫........౫...
	౨౪............
౪. అనంతునిఛందోదర్పణ మతానుసారము	౨౦............
౫. అప్పకవిమతానుసారము	౨౧............

ఈరీతిగ నీయధ్వభాగవిషయమున లక్షణకర్తల యభిప్రాయములు వేరువేరుగా నున్నవి.

అన లీషట్ప్రత్యయములు తత్తత్క్రియాకరణముల కనుగుణము లైన నామములు కలిగియున్నవి. వీనిలో ప్రాచీనులు చెప్పిన ౫ ప్రత్యయములుమాత్ర మత్యంతోపకారకములు. వృత్తరత్నాకరకర్త యింకను తన యధ్వప్రక్రియాసందర్భమున కొన్నియుక్తులను జెప్పి, "ఏతేన త దపాస్తమ్" అని పూర్వమతముల ఖండించి యున్నాఁడు. అవి యంతసారవంతములుగా లేవు. అందు ముఖ్యముగా తాను ప్రత్యయప్రకరణమున కంతకును లక్షణసమన్వయము చెప్పుచు గీసి చూపును, నీయధ్వమును తాను చెప్పినంతభూప్రదేశమున నాయాఛందముల

నీప్రకారము సరిపడునట్లు వ్రాసికొనుడని పీఠికయో చిన్న ఛందమును కాకితముపైఁ జూపియున్న చాల బాగుండెడిది. అట్లు చేయకపోవుటకు కారణ మేమో? మఱియు ప్రస్తారగురులఘుపంక్తులనడుమ నొక్కొక్క యంగుళపరిమితమగు ప్రదేశమును విడువవలెనని చెప్పి, ప్రస్తరించిన వరుసలలో నిదెన్నవవృత్త మగునని యడిగిన నావరుసపై నేకాదిద్విగుణములుగ సంకెలను వేసి (అనఁగా ఉద్దిష్ట మను ప్రత్యయము ప్రకారము వేసి) నావృత్త మెన్నవదో చెప్పుట కుపయుక్త మగునని యు, అందులకే కేవలము నాప్రదేశమును విడువవలెనని యు యుక్తి చెప్పియున్నాఁడు. ఈయుక్తి నిరుక్తి. ఏమందురా, ప్రస్తారముచేసినవరుసలలో వక్తయొద్దాని నడిగెనో యా చాలును ఈవల నెచ్చోటనో వ్రాసికొని పైరీతిని తత్సంఖ్య చెప్పఁదగదా? ప్రస్తారగురులఘుపంక్త్యభ్యంతరాంగుళప్రదేశమందే యుద్దిష్టము చేయవలయు ననుయుక్తి యేల? అట్లు వేరుగా వ్రాసి తెలిసికొనినయెడల మేము చెప్పిన యనుపపత్తికూడ రానేరదు. ఎట్లన పెద్దపెద్ద ఛందః ప్రస్తారములు (అనఁగా ౪౦, ౫౦, గురు ప్రస్తారములు) పంక్తులనడుమ విడిచినయంగుళప్రదేశమున వక్త చెప్పిన ఛందోదుక్తసార్థ మేకాదిద్విగుణితములుగ సంఖ్య వేయునపుడు ఒక్కొక్కగురులఘువుపై రాను రాను లక్షలకొలఁబడి యంకెల వేయవలసివచ్చును. అపుడు వరుసలనడుమనే కాక లఘుగురుమధ్యమందుఁగూడ మూఁడు నాలుగంగుళముల అంతరువు విడువవలసివచ్చును. కాన నాతనియుక్తి సరిపడలేదు. మఱియు తా నీనియమమునిడుటకు కేదియో కారణ మున్నదనియు, నట్లులేనిచో లో ప్రసిద్ధము గాదనియు, నేనే నియమించి యీయధ్వప్రత్యయమునకు శాస్త్రీయత సిద్ధింపఁజేసితి ననియుఁ గూడఁ జెప్పియున్నాఁడు. యాతఁడు: "అంగుళన్యాసాధికపరిమాణానాం గురులఘూనా ముద్దిష్టాంకానాంచ లేఖనసంభేదేఽపి అననుగతి పాశ్చాత్యార్థత్వా దనుగమిలి, తన్నిద్ధ్యర్థ మంగులినియమనం కృతం, గురు వ్యసనిమాత్రతయా" అని చెప్పినాఁడు. అంత యుక్తిసారమై ముఖ్యముగ ప్రయోజనకారియైన దానిని తా నేల నింత శ్రమించి సమర్థింపవలెనో చదువరులే గ్రహింతురుగాత.

మఱియొకవిషయము. అనంతుని ఛందమునకు టీకకను వ్రాసిన శ్రీ గిడుగు సీతాపతిగారు కూడ నీప్రత్యయసందర్భమున నైదింటిని లక్షణ సమన్వయముగఁ జెప్పి యీ యధ్వమును మాత్రము విడిచిపెట్టినారు. మఱియు నప్పకవీయ పీఠికలోఁగూడ వీ రేమియు నీవిషయమై యెత్తియుండలేదు. కవిజనాశ్రయ పీఠికయందు శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారుకూడ నీవిషయమును త్యజించియున్నారు. మొత్తముమీఁద సంస్కృతచ్ఛందఃకర్తలలో పూర్వుఁడైన పింగళుఁడు దీని చెప్పకుండుటచేతను, దామోదరమిశ్రుఁడు మొదలగువారుకూడ నీవిషయమును తెలుపకునికిని, ఇతేవలి తెనుగు ఛందఃకర్తలుగూడ నీయధ్వప్రత్యయవిషయమున నొకయధ్వమున పొసఁగుటచేతను రంగరాట్ఛందఃకర్త అనలీయధ్వస్వరూపమే మార్చియుండుటచేతను, నిప్పటికాలమున నిట్టివి తెలిసికొన కాకితములు మొదలగు సామగ్రులుంటచేతను నీయధ్వమును తీసివేయవచ్చునని నాయభిప్రాయము. ఈవిషయమున నా యభిప్రాయభేదమే వెల్లడించితిఁ గాని యన్యథాభావన కాదు. కాన చదువరు లెవరైన నీవిషయమున సరియగు నుపపత్తులను జూపుచు నీప్రత్యయ మావశ్యకమని వెల్లడించిన నాయభిప్రాయము మార్చుకొందునని మనవి.

ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలో నియోగులతెగలో శెల్లముకొండవారను నింటిపేరు గలవా రున్నారు కదా! నియోగులలోఁ దక్క నింకే తెగలోను నీయింటిపేరు లేమిచేఁ గవి నియోగిబ్రాహ్మణుఁ డనఁదగును. కవి తాతపేరు ప్రభుఁ డనుటయు, తండ్రిపేరు మంత్రీశ్వరుఁ డనుటయు నీయూహమున కుపష్టంభకము లగుచున్నవి. గుంటూరుమండలమున నొకగ్రామమున శ్రీ శెల్లముకొండ రామరాయామాత్యులను నొకగొప్పపండితులు మొన్న మొన్నటివఱకు జీవించియుండెడివారు. శ్రీరామారావుగారు సంస్కృతాంధ్రభాషలలో గొప్ప వైదుష్యము సంపాదించి యింటికడ ననేకవిద్యార్థులకన్నవస్త్రము లిచ్చి సంస్కృతాంధ్రవిద్యాదానము చేయుచుండెడివారు. వీరు శతాధికగ్రంథముల రచించుటయే కాక వేదాంతమునం దసమానశేముషీవిభవము గడించి భగవద్గీత కొక్క మహావ్యాఖ్యానము రచించి యున్నారు. వీరిచరిత్రప్రసంగమున వీరిపూర్వు లెల్లరును మహాపండితులు, కవులు, సంపన్నులు నని విని యున్నాను. కావున మనప్రస్తుతకవియును వీరివంశమునందలి పూర్వుఁడే యైయుండునేమో? ధనవిద్యాసంపదలంబట్టి అట్లే నమ్మవచ్చును. నృసింహపండితుని వంశమున రామరాయామాత్యులు జనించుట గాని, రామరాయామాత్యులకు నృసింహపండితుఁడు పూర్వవంశ్యుఁ డై యుంట కాని యాశ్చర్యజనకములును, సంశయావహములును గానేరవు. రామరావుగారు గుంటూరుమండలమున నొక చిన్న జమీందారు లని వినికి కావున మన నృసింహపండితుఁడుగూడ నాగ్రామమందె నివసించియుండనోపును. నృసింహపండితునితాత ప్రభువు కదా? ఆగ్రామము నృసింహపండితుని తాతచేతనో, యంతకుఁ బూర్వులచేతనో సంపాదింపఁబడి నేటివఱకు వారివంశ్యుల కనుభోగ్యముగా నున్నదని యూహింపవచ్చును.

కాలము:—ఏదో రీతిగా నివాసస్థల మూహించినట్లుగానే నివాసకాలముగూడ నూహింతము. నాకడ నున్న ప్రతి మజ్జనకులును, విద్యాగురువులు నగు శ్రీ కట్టి సుబ్బరాయశాస్త్రిలవారి విద్యాగురువులగు పేరి అప్పయ్యశాస్త్రిగారు లిఖించినది. ఆప్రతి లిఖించి యిప్పటికి నలువదియాఱువత్సరము లయినది.

"విధివాబ్ధిహాయనే శుద్ధచతుర్దశ్యామిందువాసరేఽయమ్,
అప్పయ్యనామవిద్వా నలిఖ దృజువృత్తి మకుపాదీయః.
కావ్యప్రకాశికాటీకా మృజువృత్తిం సపుష్కలామ్,
అప్పయ్యాఖ్యో ద్విజశ్రేష్ఠో ఒలిఖ దన్నయతీర్థగః"

అని పైశ్లోకములు లేఖకులు వ్రాసికొన్న స్వవిషయములు. ఈలేఖకులు స్వర్గగులయి యిప్పటికి సుమారిరువదేండ్లు కడచియుండును. కావున ప్రతిలేఖనకాలమిప్పటికి నలువదియాఱేండ్లయినది. సామాన్యముగా ప్రసిద్ధమై పఠనపాఠనాదులం దధికప్రచారమున నున్న గ్రంథము కానిచో చదువుకొను విద్యార్థులు వ్రాసికొనుట యుండదుకదా? లేఖకులు కావ్యనాటకముల ముగించి యలంకారశాస్త్రము నభ్యసించువాఁటికి యీగ్రంథము పల్లెటూళ్లయందు సైతము సరళప్రచార మొందిన దని చెప్పవచ్చును. అట్లు సరళప్రచార మొందుటకు రచింపఁబడినపిదప ముప్పదినలువది యేండ్లయినఁ బట్టును. కాఁబట్టి యీగ్రంథ మిప్పటి కించుమించుగా నూఱేండ్లకుముందే రచింపఁబడినదని నిశ్చయింపవచ్చును. ప్రయాణసౌకర్యములు లేనియాకాలములో నెక్కడనో గుంటూరుమండలమందలి గ్రంథప్రతి విశాఖపట్టణమండలమందలి మాఱుమూల నున్న శృంగవరపుకోటతాలూకాలోని శ్రీరామపురాగ్రహారమునకు వచ్చుట కల్పకాలము చాలదు.

మఱియు విశాఖపట్టణముమండలమందలి మాడుగుల సంస్థానము నేలు కృష్ణభూపతిదేవుగారును, విజయనగరసంస్థానము నేలు విజయరామగజపతిమహారాజుగారును నాకాలమున విశేషముగఁ బండితగోష్ఠులు జరపి పండితులకు విశేషసత్కారములు గావించెడివారు. ఈ ప్రతిలేఖకుల విద్యాగురువులు వడ్లమాని అన్నయ్యశాస్త్రిగారు తమపాండిత్యాతిశయముచే నాసంస్థానాధిపతుల సత్కారము లొందెడువారు. ఈనృసింహపండితుఁడు గూడ రాజసమ్మానమును, దనగ్రంథప్రచారము నపేక్షించి యీప్రాంతములకు వచ్చియున్నపుడు ఆగ్రంథ

పుత్రికా లీదేశమునఁ బ్రచారమొందినట్లైన మందవచ్చును. ఇట్లు చూచినను నీ గ్రంథరచనాకాలము నూఱేండ్లకు ముందే యని తెలియనగును. ఇంకను మల్లాది లక్ష్మణసూరియొక్కయు, నీకవియొక్కయు గ్రంథములు రెంటిని జూచినచో నీతని గ్రంథము లక్ష్మణసూరి గ్రంథము కంటె మిగులఁ బ్రాచీన మనునూహ జనించును.

ఈకవి యీ గ్రంథమును రచించువఱకు నాంధ్ర దేశమునఁ గావ్యప్రకాశికకు లఘువగు వ్యాఖ్యాన మేదియు లేదని యీ క్రిందిశ్లోకము నుడువుచున్నది.—

"శ్లో. ప్రాంచత్యౌఘసరస్వతీపరిమళే
ప్రాచాం ప్రబంధే సతి
ప్రీతిః పేశలవాచి మామకకృతౌ
సంఖ్యావతాం జాయతామ్,
నిర్యన్నిష్ఠురరావమేదురరవే
నిస్సాణవాద్యే సతి
స్యాత్కారో న హి మంజువాదిని పున
ర్వీణాభిధే వస్తుని."

ప్రౌఢములగు ప్రాచీనుల గ్రంథము లున్నను విద్వాంసులు పేశలమగు వాక్కృతి నాదరింతురుగాక. శ్రవణదారణమహాభైరవారావం బగు భేరి యున్న దని మంజులస్వనసుభగంబగు వీణాస్వనంబు నెవ్వరును విడువరుకదా యని పైశ్లోకము తాత్పర్యము.

కవి యీ గ్రంథమును రచించునాఁటికి కావ్యప్రకాశికా మూలమాత్రములే కాక కావ్యప్రకాశికకు లక్ష్మణసూరి రచించిన లఘువ్యాఖ్యాన మున్నచోఁ గవి యీ వృత్తిని రచించుట కాని, పైశ్లోకమున నట్లు తెల్పుట కాని సంభవించియుండదు. మమ్మటునికావ్యాలంకారసూత్రములకు నాతఁడు రచించినవృత్తి మిక్కిలి ప్రౌఢమైనది. మూలమున లేని విశేషాంశములను, శాస్త్రీయచర్చలను మాత్రమే యావృత్తియం దాతఁడు ప్రకటించెను గాని మూలమునకు సుగ్రహ మగురీతి నర్థవివరణము గావింపలేదు. కావుననే యావృత్తినే మనకవి భేరీరావముతోఁ బోల్చినాఁడు. పైని చేర్కొనినవిషయము లన్నింటి వలన నీ గ్రంథము ప్రాచీనమైనదే యని తేలుచున్నది. కాని యెంత ప్రాచీనమో నిర్ణయింపఁజాలము. నూఱువత్సరములలోపలిదిమాత్రము కానేఱదని నమ్ముచున్నాను.

గ్రంథవిషయమునుగూర్చి విపులముగాఁ జూపుట కిది తావు కాదని భయపడుచున్నాఁడను. మృదులమును, సరళము నగు పదజాలముతో నీ గ్రంథము మనోహరముగా నున్నది. కఠినమైన విశేషచర్చ లగపడవు. అవసరమైన విషయము లరఁటిపండొలిచిపెట్టిన ట్లగపడును. కవి కవితాశైలివలెనే వచోధోరణియు ద్రాక్షాపాకమున నలరారుచుండును. విమర్శనపద్ధతి సుగ్రహమైనది. ఇట్టి గ్రంథము ముద్రితము గాకుండుట దుఃఖహేతువే. ఇదియే కాక ముద్రితములైన యాంధ్రకవుల గ్రంథములుఁగూడ నన్నియు నాంధ్రాక్షరాంకితములే యగుటంజేసి యొక్క యాంధ్రదేశమందే కాక యింకే దేశమందును బ్రచారమొందకున్నవి. నాగరాక్షరములలో ముద్రించినచో మన యాంధ్రులగ్రంథము లితరదేశములందుఁగూడ నధికగౌరవము నొంది యాంధ్రభూమి కధికగౌరవమును సంపాదింపఁగలవు. ఎవరేని మహానుభావులు ఆంధ్రత్వాభిమానముననో, కేవలము కవియందలి యభిమానముననో, లేక గ్రంథగౌరవముననో యీ గ్రంథమును ముద్రింపఁదలంచిరేని వారికి సాధన్యవాదవందనములతో నీ గ్రంథ మర్పింతుము. గ్రంథపరిమాణము రెండువేల గ్రంథములు మాత్రమే. నాలుగుల్లాసములు; నూఱుపుటలు; పుట కిరువదిపంక్తులు; పంక్తికి తొంబదియక్షరములు. గ్రంథము సమగ్రముగా నున్నది. తప్పులు లేవు. ఉదారాశయు లగు నాంధ్రమహాజను లీ గ్రంథమును బ్రకటించి యాంధ్రగౌరవమును దేశాంతరముల నినుమడింపఁజేయుదురుగాక.

విజయవిలాస వ్యాఖ్యానవిధానము

ఆంధ్రవిశారద, తాపీ ధర్మారావుగారు, బి.ఏ.,

ఒక్కపద్యము

గంగా నదీతీరమున 'హిమకరసైకతసైకతమునం'దుండిన సవ్యసాచినిఁ జూచి, తలయూఁచి, యులూచి రసోచితంబుగ వర్ణించిన ఘట్టమునం దీపద్యము గలదు.—

"ఊఁదుకపోవుశంఖము న
 హో గళరేఖ, శరాసనంబులన్
వాదుకుఁబట్టి కన్బొమల
 వైఖరి వంకలుదీరుచున్, కటా
క్షోదయలీల సాయకస
 మూహములన్ విషమాస్త్రునిగెల్చుఁ బో,
యేనొరసాటి యీనరున
 కెన్నఁగ వీరవిలాససంపదన్."

జగద్విఖ్యాతశతావధానులగు తిరుపతి వేంకటేశ్వర విద్వత్కవిశిఖామణుల సాహాయ్యమునఁ బోలవరము జమీందారులు శ్రీరాజా కె. ఆర్. వి. కృష్ణారావుబహదూర్, బి. ఏ., వారిచే ౧౯౦౧ లోఁ బ్రచురితమయిన విజయవిలాసమునందలి పాఠమునకును, బ్రహ్మశ్రీ (తరువాత కళాప్రపూర్ణులు) వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు విపులవ్యాఖ్యానముతోడ ౧౯౧౦ లోఁ బ్రచురించిన విజయవిలాసమునందలి పై పాఠమునకును గల భేద మత్యల్పము. వేంకటరాయశాస్త్రిగారు పద్యమునందు మూఁడు కామాల నుపయోగించిరి. తిరుపతివేంకటేశ్వరులు వానిఁ ద్యజించిరి. బ్రహ్మశ్రీ నోరి సురులింగశాస్త్రిగారు ప్రతిపదటీకాతాత్పర్యములతోడఁ బ్రచురించిన విజయవిలాసమునం దీపద్యము

"ఊఁదుకపోవుశంఖమున
 హో గళరేఖ శరాసనంబులన్
వాదుకుఁబట్టి కన్బొమల
 వైఖరి వంకలుదీర్చు నాకటా
క్షోదయలీల సాయకస
 మూహములన్ విషమాస్త్రు గెల్చుఁ బో
యేనొరసాటి యీనరున
 కెన్నఁగ వీర్యవిలాససంపదన్."

అని యున్నది. తక్కుంగల ప్రచురణము లన్నియుఁ బై పాఠముల ననుకరించునవియే. పై పాఠముల సాదృశ్యమునుబట్టి వారందఱు నొక్కరీతి యర్థముచేయ యూహించి రనుట సమంజసము.

వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 'పాఠనిర్ణయవ్యాఖ్యారచనాదిపరిక్లేశము వహించి' యీపద్యరాజమున కిట్లు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిరి:

"గళరేఖ = కంఠముయొక్క సౌందర్యము, శంఖమును=(మన్మథుని)శంఖమును, ఊఁదుకపోవున్ = తిరస్కరించును-(ఊదివేయును) ; కన్బొమలవైఖరి = భ్రూవిలాసము, శరాసనంబులన్ = (మన్మథుని) సింగిణివిండ్లను, వాదుకుఁబట్టి = వివాదమునకు తలపెట్టి, వంకలుతీర్చుచున్ = వంపులుదిద్దును-(కుంటుఁబోఁగొట్టును); కటాక్షఉదయలీల = కడకంటిచూపులు పొడముటవిధము, సాయకసమూహములన్ = బాణములమొత్తములతో, విషమాస్త్రున్ = మన్మథుని (క్రూరములగుబాణములను గలవాని యనియు భా.)... ఈనరునకున్ = ఈయర్జునునకు, వీరవిలాససంపదన్ = వీరుల విలాసములయొక్క భాగ్యమునందు. ఇందు తిరస్కారపదములకు తత్తదుపమాన నైసర్గికవృత్తము ధ్వనితమనుట రమణీయముగా నున్నది. —ఊఁదుక-వాదుకన్ జఘన్యప్రయోగములు."

దీనినిఁబట్టి చూచిన నీపద్యమునందుఁ గవి కొంత చమత్కారము నుద్దేశించెనని విశదమగును.

'ప్రతిపద్యమునందుఁ జమ
త్కృతి గల్గఁగఁ జెప్పనేర్తు...'

యని పండితప్రభువుచే మెప్పుఁగాంచిన కవి యట్టుల నుద్దేశించుటయం దాశ్చర్య ముండనేరదు. ఇంక 'నా చమత్కార మెయ్యది? దానిఁ గవి యెట్లు సాధింపఁ

గలిగెఁ' నని భ్రమారయఁదగును. వేంకటరాయశాస్త్రిగారనినట్టుల నిందలిపోఁగను, ఉపమానములయందును, వానికనుగుణములగు తిరస్కారపదములయందును గలవని యందఱు నంగీకరింతురు. పైవ్యాఖ్యానమును బట్టి చూచినచో నీపద్యమునఁ దిరస్కారపదములు మూఁడు కనఁబడుచున్నవి.—(౧) ఊఁదుకపోవఁన్, (౨) వంకలు తీరుచుఁన్, (౩) గెల్చెన్. ఈమూఁడువిధములగు తిరస్కారముల నొనరించుచుండిన వర్ణ్యములు—(౧) గళరేఖ, (౨) కన్బొమలపైఖరి (౩) కటాక్షోదయలీల. ఇంకఁ దిరస్కృతములగు నుపమానము లెవ్వి యనిన (౧) శంఖము, (౨) శరాసనంబులు, (౩) విషమాస్త్రుఁడు ననియే యనవలయును.

మొదటివర్ణనయం దెవ్వరికి నెట్టి విప్రతిపత్తియుఁ గలుగనేరదు. 'కంఠముయొక్క సౌందర్యము శంఖమును (మన్మథునిదనియేయందుముగాక) ఊఁదివేయును = తిరస్కరించును' అని సరసమగు నర్థము గలుగుచున్నది. వర్ణ్యమగు కంఠమున కుపమానముగఁ గవు లంగీకరించిన 'శంఖమును' దిరస్కరించుట కాశంఖమున కనుగుణమగు 'నూఁదుట' యను పదమునే ప్రయోగించి కవి యూహాయినిఁ గల్గింపఁజాలెను. ఊఁదినైనను, నూఁదికొని పోవు నని యిప్పుడును దిరస్కారార్థమున వాడుకగలదు.

రెండవయంశము 'శరాసనంబులన్ వాదుకుఁబట్టి కన్బొమలపైఖరి వంకలుఁదీరుచుఁగా'; అనఁగా 'భ్రూవిలాసము వివాదమునకు తలపెట్టి సింగిణివిండ్లను (ఇయ్యవి గూడ మన్మథునివే కావచ్చును.) వంపులు దిద్దును-వంటుఁ బోఁగొట్టును.' అని యొకవిధమగు నర్థము గలుగును. ఇట వింటికి వంక యుండవలసినగుణ మగుటచేత 'వంకలు తీరుచున్' అనునప్పుడు 'సరియగు వంపులు కలుగునట్లు చేయును' అని యూహింపవలయునుగాని, వంకలుఁదీర్చి తిన్నఁగఁజేయునని యర్థము చేసికొనరా దనవలయును. వంకలు తీరుచు ననుపదములకు సాధారణముగనున్న జాతీయార్థమును విసర్జించి పై విశేషార్థమును జెప్పవలసి యుండును. ఇట్టిది కావ్యగుణపరిశీలనమునందు దోషమందుదుగదా! చేమకూర వేంకటరాజకవి పదముల జాతీయార్థమునకు భంగము రానీయకుండఁ జూచును. విశేషార్థమును బోషించు నలవాటుఁ గలవాఁడని సహృదయు లెఱుంగుదురు. అట్టికవి కిట్టిదోషం బంటఁగట్టుట యెంతవఱకు న్యాయ్యమగునో యోజింపఁదగును.

ఇంక, 'వాదుకుఁబట్టి' యను పదంబులవలని లాభ మెయ్యది? ఈవర్ణనయందు ముఖ్యవిషయము: కన్బొమల పైఖరి శరాసనంబు లను వంకలు తీరుచు నని గదా వ్యాఖ్యాతల యభిప్రాయము? అట్లయినచో నీ'వాదుకుఁ బట్టి' కేవలపాదపూరణమాత్రకమా? ప్రాసస్థానమున నీప్రయోగము గలుగుటచే నీయర్థ మాయభిప్రాయమునే పోషించునుగదా! పాపము! చేమకూరవానికిని 'ప్రాసకొఱకేడ్పుట' యా! 'వాదుకుఁబట్టి' యన 'వివాదమునకు తలపెట్టి' యనునర్థ మెట్లువచ్చును? పట్టి యనిన తలపెట్టి, తలంచి యని పోషింపఁగలమా? యుద్ధమాడు తలంపు గలవీరులు తమ సింగిణివిండ్లను సరియగువంపులు గలుగునట్లు సవరించికొనుట రొండైన వర్ణితమయి యున్నదా? మొదటియంశమునం దట్టి తిరస్కారోద్దేశము ప్రకటితము కాలేదే! ఈరెండవవర్ణనమునందు దానిఁ జొన్పి ప్రక్రమమునకుఁ గొంతలోపమును సౌఖ్యమున కింతకొంతయు నీకది కలిగించునా యని సంశయింపక తీఱదు.

ఇంక మూడవ యంశమును జూతుము:

"..............................
..............................కటా
క్షోదయలీలసాయక స
మూహములన్ విషమాస్త్రుఁ గెల్చుఁబో"

పైనిఁ గల వ్యాఖ్యానమును బట్టి 'కడకంటిచూపులు వాడిమివిధము బాణములమొత్తములతో మన్మథుని (క్రూరములగుబాణములు గలవానిని) గెల్చునుసుమా' యని యర్థమగును. ఇం దుపమేయము కటాక్షోదయలీల; తిరస్కారపదము గెల్చుట; తిరస్కృతమయిన యుపమానము విషమాస్త్రుఁడు. ఇది స్పష్టముగఁ గానఁగును. కాని పైరెండువర్ణనలయందును వర్ణ్యములకును, తిరస్కృత విషయములకుఁ బ్రసిద్ధమగు నుపమేయోపమానసంబంధము గలదు. కంఠమునకు శంఖమును, కన్బొమలకు విండ్లును

గవిజనాంగీకృతోపమానములు, నత్యంతయుక్తములును గాని, కటాక్షములకును, విషమాస్త్రునకు నట్టిసంబంధము కలదనుట సాహసముగును. ఇంతియగాదు. తిరస్కారపదమును జూచినను గొంతలోపము గానవచ్చును. మొదటివర్ణనమునందుఁ దిరస్కారపద ముపమానోచితవృత్తికి, వేంకటరాయశాస్త్రిగారనినట్టుల, నన్నివిధముల నొప్పియున్నది. రెండవ వర్ణనయందుఁ గల తిరస్కారపదము కొంచెము వ్యత్యాసముతోఁ దగినట్లే కనవచ్చును. అదృష్టితో నీమూఁడవ యంశము పరిశీలించిన నేమియుఁ బొసఁగదనుట సత్యము. శంఖమున హీనఁబడుటయు, శరాసనంబునకు వంకలు తీర్పఁబడుటయు నమగుణములుగ నెన్నఁదగిన వృత్తులయినట్లు విషమాస్త్రునకు గెల్వఁబడుట నైసర్గికము గావలసియుండును. ఇది యనుచితము.

ఇంక 'సాయకసమూహములన్' అను పదముల కర్థమేమి? 'బాణముల మొత్తములతో' ననినఁ దాత్పర్యమేమి? కటాక్షములు బాణముల మొత్తముల నాయుధములుగఁ గొని విషమాస్త్రుని గెల్చునని యర్థమా? అట్లయిన నర్జునునికటాక్షముల కీబాణసమూహము లెప్పు డెట్లు లభించెను? అటుఁగాక, యియ్యది విషమాస్త్రుని పేరా? అవును, సాయకసమూహములన్, అనఁగా బాణములమొత్తములతో (లేకతోడి-లేకతో నున్న) విషమాస్త్రునని యర్థము చెప్పవలెను. అట్లన్వయించికొని, విషమాస్త్రుని, వానిబాణసమూహములను గెల్చునని యర్థము చెప్పి కటాక్షములకు నీబాణములకు నుపమేయోపమాన సంబంధమును గల్పించి యానందింతుమన్నఁ, బాపము! విషమాస్త్రుఁడు నిరర్థకుఁ డగును. అంతమాత్రమే యయిన నరెడల సాయకసమూహములన్ అనుదానికి బాణముల మొత్తములతో నని తృతీయఁ జెప్పక వేంకటరాయశాస్త్రిగారు బాణసమూహములను అని ద్వితీయఁ జెప్పి విషమాస్త్రునితో జోడించిరేమో యుందురుగదా! ఇంతియ కాదు. బాణసమూహములకుమాత్రము గెల్వఁబడుట నైసర్గికమా? కానిచో నీతిరస్కారపదస్వారస్య మేమి? ఏమయినను ప్రధానస్థానమునఁ గననగుచున్న విషమాస్త్రు నప్రధాను నొనర్చి, యప్రధానస్థానమునను సాయకసమూహములను శ్రద్ధఁజేయుట యెట్లు? చేమకూరవాని కవిత్వసౌష్ఠవమును జక్కఁగ నెఱింగినవారెవ్వరును నిట్టి యన్వయ మాకవి యుద్దేశించియుండునని యంగీకరింపఁ జాలుదురా?

కవికిఁగల ప్రక్రమనియమ మమోఘము, నత్యంత రమణీయమును గదా!

'తా రసపుష్టిమైఁ బ్రతిపదంబున
జాతియు వార్తయున్ జమ
త్కారము నర్థగౌరవము గల్గ
...........................'

ప్రసన్నగంభీరగతిన్ రచించుటకుఁ గవి యెంత యువ్విళ్లూరునో, ప్రక్రమగుణము నత్యంతశ్రద్ధతోఁ బాటింప నంతయుత్సహించును. చూడుఁ డీకవిప్రక్రమ విధానము:

"ధారాధరము వెన్నుఁదన్ని పుట్టినచాయ
నున్నఁదీబింబాధరోష్ఠి వేణి
జక్కవకవ తొమ్ముద్రొక్కి నిల్చినజాడ
నున్న దీనవలాపమోహరములు
చిన్నిప్రాయపులేడి చెవిపట్టియాడించు
గతినున్న దీరామకన్నుదోయి
నల్లచీమలబారు నడుముదాఁకినవీక
నున్న దీచెలువంపుఁ గన్నెయారు
...........................'

ఆహా! యెంతరమ్యము! అరసిచూచిన, (౧) ఉపమానము, (౨) తిరస్కారపదము, (౩) ఉపమావాచకము, (౪) క్రియాపదము, (౫) స్త్రీపర్యాయము, (౬) ఉపమేయము నని యానుపూర్వి కలక్రింద గీటులను గీచి వ్రాసినయట్లు లాపదములవరుస గన్పించుచుననిన సత్యమూరకముగాదు. అట్టిది మనకవికిఁ గలప్రక్రమనియమము. అయినచో నచట 'వాడుకఁబట్టి' యనియు నిచట 'సాయకసమూహములన్ విషమాస్త్రుని' ననియు వ్రాయునాయని సందేహము గలుగకమానదు.

అది యటు లుండనిండు. ఈపద్యమునందలి శంఖమును, శరాసనములును మన్మథునివని వ్యాఖ్యానమునఁ

గలదు. మన్మథునిధనుటవలనఁ గలిగిన ప్రయోజనమేట్టిది? మన్మథునిధనుటచేత నందమయినదనియు, మోహకారకము లనియు నభిప్రాయము గావచ్చును. కాని, పైవ్యాఖ్యాన మునుబట్టి చూఁడఁబోదము మన్మథుఁడే పరాజితుఁ డగుచున్నాఁడు. అంతియకాక 'యేదారసాటియైనదను' కనువర్థాపత్తిచేఁ గూడ మన్మథుని విజితు నొనర్చవలసి యున్నది. అర్జునునిగళ శేఖ మన్మథునిశంఖము నూఁదఁగలుగుట మన్మథుఁడు పరాజితుఁడయినయనంతరము జరుగఁ దగినదే కాని తత్పూర్వము గానేరదుగదా! మన్మథు నోడించినతరువాతఁ గాని యర్జునుని కవ్విమలకు మన్మథుని శరాసనములు వైశసము గానేరవు. అట్లు విజయచిహ్నములుగఁ జేఁజిక్కిన మన్మథశరాసనములను నర్జునుని కవ్విమలేల 'వాడుకఁబట్టి' వంకలు తీర్పవలయునో యనూహ్యము. ఇంక నెవ్వరితోడ నీవాదు? ఈధోరణిని వితర్కించినను నీ 'వాడుకఁ బట్టి' యనునది యర్థసౌష్ఠవమునకుఁ బ్రతికూలముగనే యున్నదనవలయును.

ఆంధ్రభాష కపారోపకారము నొనర్చిన సి. పి. బ్రౌనుదొరగారి దగ్గఱ, వారికి గురుతుల్యులుగ, నుండిన మహావిద్వాంసుఁడు జూలూరు అప్పయ్యపండితుఁ డీపద్యమున శంఖము మన్మథవిజయశంఖమనియే భావించియు, శరాసనములకడకు వచ్చినప్పుడు, 'వాడుకఁబట్టి'ని గుర్తించియే యేమో, మన్మథునిపై రక్తకరయే సింగిణి విండ్లని యర్థము నిచ్చి యూరకుండిరి.

పైవ్యాఖ్యానములవలని చిక్కులు పరికట్టుటకు లిన్న సంప్రాప్తించి యున్నచో నీపద్యమునకు గతియేమి యని యోజింపవలయును. మొదటి వర్ణనయం దట్టియభ్యంతరము లేదుగదా. రెండవవర్ణనమునఁ గలచిక్కులు రెండు. (౧) వాడుకఁబట్టి (౨) వంకలుతీర్చుట. ఈరెండవచిక్కును గూర్చి యోచింతుము: ఆహవరంగమునందు విజయము నంద నేగు వీరపురుషునకు వింటివంపులఁ దిద్దుట శంఖమును బూరించుటవలెనే యుచితవర్ణనయా? సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యములు యుద్ధవర్ణనలతో నిండియున్నవి. ఎందును రణరంగమునందు వీరుఁడు వింటివంకలు తీర్చుచుండినట్లుఁ గానరాఁడు. వంకలుతీర్చుట యనఁగా వంపులు పోఁగొట్టి తిన్నఁగఁ జేయుట యనియే సాధారణార్థముగాని,

వింటి కవశ్యముగ నుండఁదగినవంకను (సరియగు వంకగా) సరిచేయుటయని కాదు. వాడుకయందున్న ప్రసిద్ధార్థమును వ్యాజించి చేమకూరకవి యిట్టికి స్వార్థమును గ్రహించునాయని సందేహింపఁగవలదు. కావున వంకలు తీర్చుటయన వంపులు లేకుండఁ దిన్నఁగఁ జేయుటయే యని యెంచవలయును. అట్లయినచో, నిది దేని కుచితము? వంకలు లేకుండ నుండవలసినయవి బాణములు. ఏమాత్రము వంకయుండినను బాణములు లక్ష్యమును దాఁకనేరవు. ఇది ప్రకృతిశాస్త్రసమ్మతము; విలుకాండ్రనవరతము నొనరించుకార్యము. బాణమున వంపుండిన యెడల ధనుర్విముక్తమయి యాబాణము తిన్నఁగ లక్ష్యమును జేరక యావంపు ననుసరించియే వలయరేఖను జుట్టును. ఈసూత్రము ననుసరించియే 'బూమిరాంగు' అను నొకయాయుధని శేషము నిర్మితమయ్యెను. ఈ 'బూమిరాంగు' ప్రయోగస్థానమునుండి వలయరేఖాపథమునఁ బోయి మరలఁ బ్రయోగస్థానమున కేతెంచును. కావున ధానుష్కుఁడు దనచేతివాఁడిఁ జూపఁదలంచినప్పుడు తన బాణముల వంకలు లేకుండఁ దీర్చును. ఈయూహనే చేమకూర వేంకటరాజకవికిఁగూడఁ గలదనుటకు విజయవిలాసమునందే

"పంకజాతములన్ దిసంకు లనఁచున్
 బాలామణీపాదముల్
వంక తీర్చు మనోజసాయకములన్
 వాల్చూపు, లేణాంకునిన్
శంక ల్నేయుమొగంబు, జక్కవకవన్
 జక్కట్లుదిద్దున్ గుచా
హంకారంబు, మదాళిమాలికల నా
 టాడించు వేణీరుచుల్."

అని ప్రసన్నగంభీరాభిప్రాయముతో వర్ణించెను. ఇందు మనోజసాయకములనువాల్చూపులు వంకలుతీర్చుచున్నవి. క్రీడాభిరామమునందు శ్రీనాథమహాకవి

'తియ్యనివింటిజోదు రతి
 దేవి చమంగవ నొత్తగిల్లి యొ
య్యొయ్యన వంక చక్కఁబడ
 నొత్తెడుఁ జూచితె పుష్పబాణముల్'

అని యీయూహనే ప్రకటించియున్నాఁడు. కావున బాణములను వంకలుతీర్చుట యత్యావశ్యకమును, శాస్త్రసమ్మతమును, కవిజనాంగీకారము నేకాక, వేంకటరాజునకు స్థిరమగు నభిప్రాయమును. కావున నీవంకలు తీర్చుట యను తిరస్కారపదమును సాయకసమూహములతో నన్వయింపవలయునుగాని శరాసనములతో ముడిపెట్టఁ జనదు. కాన 'వంకలుతీరుచుఁ గటాక్షోదయలీల సాయకసమూహములన్' అని చదువవలెను.

అట్లయినచో శరాసనములగతి యేమి? కన్బొమలకు, శరాసనంబులకు, నుపమేయోపమాన సంబంధము గలదుగదా! ఇంక నిచటి తిరస్కారపద మెయ్యది కావలయును? అది వాడుకఁబట్టుటయే యనవలెను. వాడుకఁబట్టుట వింటికి ఉచితవృత్తియగునా, కాదా యని యూరయఁదగును. మనసారస్వతమునఁగల యుద్ధవర్ణనల యందు ధానుష్కులు శరాసనములను బూనుదు, రెక్కువెట్టుదురు, టంకారమొనరింతురు గాని వంకలు తీర్చరు. విల్లెత్తుట విల్ పట్టుటయే సంగ్రామసంరంభసూచనలగును. ఈయభిప్రాయమే చేమకూర వేంకటరాజునకుఁ గలదని పల్కుట కొక్కనిదర్శనము. ఇంద్రప్రస్థపురంబునందలి నాలుగువర్ణములను వర్ణించు నీసపద్యమును దిలకింపుఁడు:

తడఁబాటు గలదు వేదముల నాతని కంచుఁ
బరమేష్ఠి మెచ్చరు ధరణిసురులు
కడమాటుపగవానిఁ గని చేమఱచె నంచు
భార్గవు మెచ్చరు బాహుజనులు
పనికిరా కొకమూలఁ బడియె నాతనివస్తు
వని కుబేరుని మెచ్చ రర్యవరులు
వీటిపాలైన నాగేటిపాటున నేమి
యని హలాయుధు మెచ్చ రంఘ్రిభవులు

పాడిదప్పక, ధర్మంబు పట్టువిడక,
లక్షలకు, సమ్మఁజాలి నల్గడల భూమి
వరులు పేలవఁ దగి యిట్లు పురిఁ బొలుతురు
చదువు సాముల ధనధాన్య సంపదలను.

ఈపద్యమునందలి యద్వితీయమగు క్రమాలంకారమునకు జోహారు! అయ్యది మహోత్కృష్టమును వర్ణనాతీతమును! అది యటు లుండనిండు. ఇందు భార్గవుని మెచ్చనిక్షత్త్రియులు చేసిన వీరోచితకార్యము ధర్మంబు పట్టువిడకుండుట. ధర్మంబు (= విల్లు) పట్టియుండుట వీరకార్యమని కవితలంచుట దీనఁ దేటయగును. కావున రణసన్నాహమున శంఖమున నూఁదఁబడుట యెట్టులో, సాయకములకు వంకలు తీర్పఁబడుట యెట్టులో, శరాసనములకు వాడుకఁబట్టఁబడుటయు నట్టిదియే.

రెండవ చరణము.

'వాడుకఁబట్టి కన్బొమలపై ఖరి వంకలుతీరుచున్ కటా' యందు 'వాడుకఁబట్టి' యనుటకు 'వాడుకఁబట్టు' అని సంపూర్ణక్రియగ నంగీకరింపక తప్పదు. అప్పుడు ఊఁదుకపోవును, వంకలుతీర్చును, అను తిరస్కారపదములతో నీవాడుకఁబట్టు ననువదియు జోడగును. 'బట్టు' అనునది లేఖకప్రమాదమున బట్టి యనుట సర్వసాధారణమని యంగీకరించువారనేకు లుందురు. ఈలేఖకప్రమాదము మెలమెల్ల గ్రంథసంపాదకప్రమాదముగను, నయ్యది క్రమముగ విద్వద్వర్యులగు వ్యాఖ్యాతల ప్రమాదముగనుగూడఁ బరిణమించెను. వ్యాఖ్యానసమయంబున వ్యాఖ్యాత లీవిషయమునఁగల దోషములను బరిశీలింపకయో, పరిగణింపకయో విడిచిపుచ్చిరి. కవితత్త్వమును బాగుగ గుర్తెఱింగినను నీపాఠము దుష్టమని నిర్ధారణ చేసియుండు రను నూహకు గొంత యవకాశ మేర్పడినది. తిరస్కారపదప్రయోగమునందుఁ జమత్కార మున్నదియని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాయుటయు నా తిరస్కారపదములే యింతచర్చకు నంకు వొసఁగుటయుఁ జిత్రముగఁ గానఁబడునుగదా!

ఇప్పుడీ పద్యపాఠమును * సహృదయులు తిలకింతురుగాక.

"ఊఁదుకపోవు శంఖము న
హో గళశ్లేష, శరాసనంబులన్

* ఈనడుమను కీపాఠమును జిక్కినది.

పాదుకొనంబట్టు కన్బొమల
  వైఖరి, వంకలుతీరుచున్ కటా
క్షోదయలీల సాయకస
  మూహములన్; విమతాస్త్రిగెల్చుచో;
యేదొరసాటి యీనరుని
  కెన్నఁగ వీరవిలాససంపదన్."

దీనియర్థము:—

గళరేఖ శంఖము నూఁదుకపోవును;

కన్బొమలవైఖరి శరాసనంబులను పాదుకొనంబట్టును.

కటాక్షోదయలీల సాయకసమూహములను వంకలు తీరుచును;

ఓహో! విమతాస్త్రినే (ఇతఁడు) గెల్చును సుమా.

ఏదొరసాటి యీనరున కెన్నఁగ వీరవిలాససంపదన్.

అవి విదితేము గాఁగలవు. అపుష్టార్థము నశించినది. అన్వయ కాఠిన్యము తొలఁగినది. ప్రక్రమభంగము పటాపంచ లయ్యెను. కవిసంప్రదాయములు భంగము నందలేదు. శాస్త్రసమ్మతి చేకూరెను. శంఖారావ మొనర్చుట, వింటిని యుద్ధమునకొ అకుఁబట్టుట, బాణములను దిన్నఁగఁ జేయుట యను త్రివిధవీరసంరంభోచితకార్యములును వర్ణితములయ్యెను. ఈసన్నాహము సర్వమునకును ఫలమను నట్లు నరుఁడు విమతాస్త్రిని గెల్చును. ఏదొరసాటియను నర్థాపత్తికి మార్గము కలిగెను. కటాక్షోదయమే విమతాస్త్రిని గెల్చుచోఁ దక్కినశంఖారావాదివిజృంభణ మెల్ల నెందులకను తొలుతటిప్రశ్న యంతరించెను. అర్జునునియందుఁ బ్రాధాన్యము నిల్చెను. కావుననే నాలుగవచరణమున నర్జునుఁడు వర్ణ్యమయ్యెను. ఇంత యేల? చేమకూరవేంకటకవి చికిలిసేఁతయు, శిల్పనైపుణియుఁ బ్రత్యక్షము లయ్యెను.

ఇంతటితోఁ గవియుద్దేశ మంతయు నీపద్యమునఁ దీరె ననుకొనుట తగదు! ఇంతవఱకు నాల్గవచరణమును మనము తడవలేదు. దాని నించుక పరికింతము.

ఏదొరసాటి యీనరున కెన్నఁగ వీరవిలాససంపదన్

ఇచటఁగవి 'నర' శబ్దము నర్జునవాచకముగఁ బ్రయోగించెను. నరుఁ డనిన నర్జునుఁడే కాక మర్త్యుఁడనియు నర్థము గలదు గదా! వర్ణించుచున్నది పాతాళలోక నివాసినియగు నులూచియను నాగకన్యక. మర్త్యుఁడును, నర్జునుఁడును నగు నరునిని వర్ణించుచున్న 'ఈనరునకు' అనియనుట యెంతహృదయంగమముగ నున్నదో యారయుఁడు. ఈనరశబ్ద మెంతసాభిప్రాయము! అర్జునునకుఁ గలపేరు లెన్ని లేవు. వానిలో మఱి దేనినైనఁ బ్రయోగించిన నింతయందము లభించునా? మన కింతయానందము గలుగునా? గాంగసైకతమున విలాసార్థము విహరించు

  కైరవేషువేషు ఘననిభాంగు
  నెనరుదప్పుల దవులనే కాంచి

యులూచి 'క్రీడిగా నెఱిఁగె' ననెను గాని కవి 'పార్థుగా నెఱిఁగె' ననెనా? ఈరీతి నవసరమునకుఁ దగిన పదములను నర్థములను, దూఁచితూఁచి ప్రయోగించెనా యనునంతటి నైపుణితో నుపయోగించి కడుంగడు మనోహరముగ వ్రాయుప్రౌఢి చేమకూరవానికి నెన్నతోఁ బెట్టినసొమ్ము గదా! ఆమహోన్నమునే కవి యీనాల్గవచరణమున నరశబ్దప్రయోగమునఁ బ్రదర్శించెను. దీని నేమఱిన మనము గవికి కృతఘ్నుల మగుదు మనిన దోసమా!

ఇంక నొక్కించుక గలదు. 'వీరవిలాససంపదన్' అనుసమాసమునకు వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 'వీరులవిలాసములయొక్క భాగ్యమునందు' అనియు, నోరిగురులింగశాస్త్రిగారు 'వీర్య(అది వారిపాఠము)విలాసములయొక్క సంపదచేతను' అనియు, జూలూరు అప్పయ్యపండితుఁడుగారు 'పరాక్రమ సమృద్ధిచేతను' అనియు వ్యాఖ్యానమును జేసిరి. కడపటివారు వీరవిలాసమనఁగాఁ బరాక్రమమని యర్థముఁ జేసికొనిరి. ఇందు విలాసపదమున కట్టిప్రాధాన్యమును లేకున్నది. కాని కవి వర్ణ్యములను గళము, కన్బొమలు, కటాక్షోదయము నని యనక గళరేఖ, కన్బొమలవైఖరి, కటాక్షోదయలీల యని వ్రాయుచుఁ నొకానొకనియమమును గన్పఱచుచున్నాఁడు. ఇట్లు వర్ణ్యములకు జతఁగూర్చిన రేఖ, వైఖరి, లీల లనుపదములకు విలాసమనియే సాధారణార్థము. (వాగ్రూపమను దానికే వైఖరియని ప్రత్యేకార్థముండుట చేతనే యిట సాధారణార్థమని యనవలసివచ్చినది. ఈ వైఖరికి వేంకటరాయశాస్త్రిగారును విలాసమనియే

యర్థము సెప్పిరి) విలాసార్థవాచకములగు నిట్టిపదములను బ్రయోగించి సుదతి 'విలాససంపదన్' అని వ్రాసిన యప్పుడు దాని నప్రధానముగఁ జేయఁగలమా యని సందేహింపవలెను. ఇట్టిపదములకూర్పు కాకతాళీయముగ సంభవించునది గానేరదు. వీరోచితకార్యజాలమును వర్ణించుచుండినను గవి విలాసవాచకములను దృష్టియందిడి తొలఁగనీయలేదు. ఈపద్యమునందు వీరభాగ్యమే కాక, విలాసభాగ్యముగూడ వర్ణితమయ్యెనని తేటపడుముగదా! ఈ రెండుభాగ్యములును, శ్లేషవలన, విభూతి యనుపదమున నిక్కిలి చక్కఁగ వర్తించుచున్నవని సహృదయులు తెలియఁగలరు. కఠినములగు నస్త్రములుగలవాని నోర్చుట వీరసంపద, మన్మథునోడించుట విలాససంపదయగును. కాని, వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 'కటాక్షోదయలీల' యనుటకు 'కడకంటిచూపులు పొడముటవిధము' అని వ్యాఖ్యానమొనర్చిరి. విలాసవాచకప్రాధాన్యమును గుర్తించి వైఖరికి విలాసార్థము నొసఁగిన శాస్త్రిగారు 'లీల' యనుపదమునకు 'విధము' అని కేవలము నర్థము నొసఁగుట సహృదయులకుఁ గొంత చింతాకరముగ నుండకపోదు. మూఁడుపదములకును విలాసార్థము నొసఁగుటయే ధర్మమగును, కవియభిప్రాయమును నదియే. దానిని మఱచుటయన్నఁ గవి లక్ష్యము నేమఱుటయే.

వైఖరి యనుపదమును విలాసార్థమునఁ గవి ప్రయోగించినను వాగ్రూపమను నర్థమున్నదిగదా, దానినిఁ గవి త్యజించెనా యని ప్రశ్న కలుగఁగలదు. మనకవి యట్టియర్థములను వీటఁబుచ్చువాఁడుగాఁడు.

'పెల్లు పెగఁబల్లువిసమా
తెల్లనికొర కుతికమోవఁ దిని బ్రతుకుటట'

యనుపద్యమునఁ 'గుతికమోవ' ననుపదమున నెట్లు రెండర్థముల నిముడ్చి యందమును గూర్చెనో యెఱుంగుదుము గదా! అట్టికవి 'వైఖరి'యందుఁగల వాగ్రూపార్థమును విస్మరించునా? కన్యలవైఖరి చేసిన దేమని కవివర్ణించెనో చూడుఁడు. "శరాసనంబులన్ వాదుకుఁబట్టు" వైఖరికి (వాగ్రూపమునకు) వాదు వివాదము, (ఇదియు వాగ్రూపమే) ఎంత యనుగుణముగనున్నదో.

"ప్రోదిరా
చిలుకను వాదుకున్ గవిత చెప్పఁగఁ దా నియమించి"

యనుపింగళిసూరనార్యుని ప్రభావతీప్రద్యుమ్నములోని 'వాదు' వలన విశదము గాఁగలదు. శరాసనంబులకుఁ బట్టుట యెట్టులుచితమో యట్టులనే 'వైఖరికి' 'వాదు' సమంజసమగును. కావునఁ గవి 'వైఖరి' యర్థము నేమఱి యుండలే దనవలెను.

పైఁజూపినసూరనార్యుని ప్రయోగ మెట్టయెదుట నుండ 'వాదుకున్' అనుదానిని జనుప్రయోగమనుట యెంతయుచితమో పండితులు తెలియంగఁగలరు. ఈపద్యమునం దింకనుగల కొన్ని స్వారస్యములను గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిట విడిచినాఁడనని మనవి యొనరించుచున్నాను.

ప్రభాకరోదయము

కోరిమిల్లి వీరసోమసత్యనారాయణ గారు

తామరసాప్తబాలకునిఁ దాల్పఁగ గర్భమునందుఁ బ్రాగ్దిశా
కోమలి నీలసంతమసకుంతలముల్ సడలన్ దొడంగె నె
వ్యోమమును వెల్లనయ్యె నిఁక బ్రొద్దులు రాఁగఁ బ్రవాళవిస్ఫుర
ద్ధామము పొచ్చె నంతఁ గ్రమలీల దలసూపెఁ గుమారభానుఁడున్.

మన తొలిదిక్కు నెచ్చెలి కుమారరవిఁ గనెనంచు నన్యది
గ్వనితలు మోముదమ్ముల వికాసము లీన, శకుంతనాదసు
స్వనముల నెల్లరం బిలువ బంధురగంధపరాగవారముం
మునుకొని తెచ్చె మందపవనుండు తదుత్సవవేళయందునన్.

మిన్నులమానికంబు, సిరిమేడల కేలిక, లోకమంతకుం
వన్నెలు వెట్టు కాంతి గలవాఁడు, దినేశుఁడు చక్రపాలనా
భ్యున్నతశాలి, కెంపుజిగిఁ బోలు కరంబులు సాఁచి లీలతోఁ
గన్నుల విందుసేయుచును, గ్రాలెను బ్రాక్సతినోముపంటనై.

విమలనదీతరంగములపైఁ బ్రసరించి కుంకుమపూనీటి కొమరు సూపి
లలితపాండురపుష్పములపైనిఁ బ్రసరించి గన్నేరుపూచాయ కడలుకొల్పి
రమణీమణీకపోలములపైఁ బ్రసరించి గొజ్జంగిపూవన్నె కుదురుపఱచి
ధవళతుషారబిందువులపైఁ బ్రసరించి పవడంపుకాంతుల వరలఁజేసి
లేతచిగురాకులకును జేయూఁత లిచ్చి - తలుకుకెందామరలకుఁ గైదండ లొసఁగి
గిరుల జేగురుతటులతో సరసమాడి - చెలఁగె నరుణాతపంబులు కలితఁ బాఱి.

ఆదినరాజు నిస్తులనవారుణనీపితపట్టభద్రమ
ర్యాదల నొప్పభవ్యతరు లాతనిపాదసమర్పణంబుగా
నాదట నిచ్చెఁ బర్ణపిహితాంజలిగుప్తతుషారబిందులం
మేదురమౌక్తికంబుల నమేయలసత్సుమనోవికాసతన్.

శ్రీసముదీర్ణతేజమునఁ జెల్వుగ నయ్యుదయాద్రిభద్రసిం
హాసనవర్తియై పిదప నంబరవీథిఁ బ్రశస్తపాదవి
న్యాసముసేసి సర్వభవనాప్తత సేకొని పద్మినీమనో (?)
ల్లాసవిహారి యాచును జెలంగె ప్రభాకరుఁ డంతకంతకున్.

తతహ్యాన్నిధానసద్యఃప్రాప్తభావనాప్రకటసువర్ణాళి పదిలపఱిచి
ఉదితప్రభాతవాయుప్రేరితారుణ పటుదీప్తివహ్నిలో పుటము వెట్టి
తటినీజలాశయ స్ఫటికాంబువుల నార్చి మిసిమిపుప్పొడిచేత మెఱుఁగు గూర్చి
సుమకాయమానరంధ్రములఁ దీఁగలు తీసి కమలాప్తకరసాధనములఁ దోమి
పద్మరాగప్రవాళసంపదలఁ జేర్చి - సలలితాలంకృతుల నాత్మశక్తికొలఁది
భారతికిఁ గూర్చెదరు కవిస్వర్ణకారు - లెలమిఁ గూర్పవె భారతి కెట్టులైన?

ఓబయ్య

వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు, శతావధాని

౧

మనుగుడుపునకు వెల్లిన మఱునాఁడే అహోబలుని సంగతి బజారునఁ బడెను. లేఁత లేఁత పెండలపుటాకులు చుట్టి యీయఁగా నతఁడు తమలపుటాకులచిలుకలే యనుకొని నమలి మ్రింగెను. నాలుక పండుటయు పండకుండుటయు నతఁడు గమనింపలేదు. నోరు పుక్కిలించి యుమియను లేదు. అతని కించుకయు సందియము లేదు. సందియములు కలిగించుటకుఁగాని, పోఁగొట్టుటకుఁగాని అతని వెనువెంట తోడిపెండ్లికొడు కెవఁడును రాలేదు. కావున నతఁడు గుఱ్ఱుకొట్టి నిదిరించెను.

మఱునాఁ డతఁడు గ్రామమునందలి పెద్దలను దర్శింపఁబోయెను.

బస్తీలో నేయింటి కాయింటి కొక్కపల్లె. పల్లెయంతయు నొకకుటుంబము. కావున ఆపల్లెలో నతఁడు బంధువులయిండ్లను, దూరబంధువులయిండ్లను, బంధువులుకానివారియిండ్లనుగూడ క్రొత్తపెండ్లికొడుకు గౌరవమును చూఱఁగొనెను.

అహోబలుఁ డొక అవధానులవారి యింటికి వెళ్లెను. అవధానులవారు భవనేశ్వరునిముందు కూరుచుండి, ముఖవస్త్రము వేసికొని జపము చేసికొనుచుండిరి. అవధానులవారి కూఁతురు మంగమ్మ, 'మాది చేదస్తపు ఇల్లు, ఇచట కుర్చీలా బెంచీలా? మఱఁదిగా రీపీఁటపయి జాగ్రత్తగాఁ గూరుచుండవలయు' నని ఒక ఓటిపీఁట వయిచెను. అతఁడు ఆపీఁట మీఁదఁ గూరుచుండి అచటఁ గల వస్తువుల నన్నిటిని పరిశీలించుచుండెను. తీఁగలు ప్రాఁకినటు లున్న ముగ్గులును, ముగ్గుమీఁదనున్న పూలపళ్లెరమును, తోమి యుంచిన దేవవిగ్రహములును అతని నొక పవిత్రమగు భావనలోనికిఁ గొంపోయెను.

జర్మనీవారు అథర్వణవేదములోని మంత్రములను జదివికొని జెప్‌లినులను, బెలూనులను, బాంబులను, మరఫిరంగులను తయారు చేసిరని అతఁడు వేదము వల్లెవేసినవారివలన వినియుండెను. అతఁ డావినుకలి నిపుడు కనుకలి చేసికొనుచుండెను.

అతఁ డిటులు పయిమెట్టులో నాలోచించుచు తల పయికెత్తెను. ఎత్తు దూలములపై అడ్డ గడలు, వానిమీఁద మడిబట్టలు! 'ఇవి యింత యెత్తున కెటులు పోయినవి?' అని అతఁ డాశ్చర్యముగా చూడఁదొడఁగెను.

ఇంతలో అవధానులవారు ముఖవస్త్రము తీసి ఆకాశమువంక అదేపనిగా చూచుచున్న క్రొత్తపెండ్లికొడుకును జూచిరి. అవధానులవారు సంతోషప్రియులు. వా రతని వాలక

మును కనిపట్టి కొంచెము దగ్గిరి. వారి దగ్గ సకిలింపునకు సహాధ్యాయి.

అహోబలుఁ డింతవఱకును ఆకాశవిహార మొనరించుచుండెను. హఠాత్తుగా అవధానుల వారి సకిలింపు!

ఈసకిలింపుతో నతఁడు కనులను క్రిందికి దింపునరికి పీఁట కర్ణుని రథమువలె ఒఱుగఁ బడెను. అతఁడు క్రిందఁ బడెను. పీఁటక్రింది కోడు దూరముగాఁ బడెను.

అవధానులవారు వడివడిగా దాపునకుఁ బోయి తలమీఁద చిటికలు వేయుచు, వేలా డించుచు 'లే నాయనా లే' అను మాటలనే ఊఁత యిచ్చిరి.

అహోబలుఁడు వడివడిగా లేచి కోడు సర్దుకొని కూరుచుండెను.

'వచ్చి యెంత సేపయినది?'

అహోబలుఁ డామాటకు సమాధాన మీడక 'మామగారూ, ఈమడిబట్ట లంతయెత్తున నెటు లమరినవి? ఎంతసేపటినుండియో యా లోచించుచుంటినిగాని అంతసులువుగా తేల లేదు. నిచ్చెన వేసికొని వేయవచ్చునుగాని—' అవధానులవా రహోబలునిమాట సమాప్తి చేయనీయక—'రోజును అది యొక పనియా? నిచ్చెన లేక—'

'లేక వే యుపాయము?'

'అది చెప్పఁ దగినది కాదు. చూపఁ దగినది.'

'దయయుంచి నాకుఁ జూపుదురా?'

'సమయమునకు వత్తువేని నాకు పక్షపాత మిసుమంతయు లేదు.'

అహోబలుఁడు నాఁటికి సెలవు గొనెను. అతఁ డీయాశ్చర్యమును జూచుటలో నిత్తరు లకు పాలీయఁ దలఁపలేదు. పొడవుగా నెదిగి పోవుచున్న యొక మహాపురుషుఁడు రేయుం బవ లతని కనులముందు గోచరించుచు ఒడలు జలదరింపఁ జేయుచుండెను. అతఁడు తెలవాఱుజామున నే లేచి స్నాన మొనరిం చెను. వార్చెను; రెండుమూఁడుమాఱు లవ ధానులవారి యిల్లు చూచిపోయెను.

అవధానులవారు చక్కఁగా బట్టల నుతికి కొని తెచ్చి పీఁటమీఁద నిడికొనిరి. అహో బలుఁడు వచ్చి భయభక్తులతో నెదుట నిలువఁ బడెను.

'నీవు తలుపు మూసి మెల్లలో నుం డుము. నేను 'ఊ' అనినపుడు తలు పోరగాఁ దీయుము. నిండారఁ దీయరాదు. తెలిసెనా? ఓరగాఁ దీసి చూడుము.'

'బారలుగాఁ దీసినచో భయపడుదునా?'

'ఆసంగతి నీకే తెలియవలయును. కాని ఓరగాఁ దీసి చూడుము.'

అహోబలుఁడు లోలోపల భయపడెను. 'చిత్తము' అని తలుపుమూసి, మెల్లలోనికి వెళ్లి, తలుపు నానుకొని నిలువఁబడియుండెను.

అవధానులవారు పడమటిదెస తలుపులు సగము మూసిరి. చీఁకటియు వెలుతురును ఇరుచేతులతో నొండొండ కౌఁగిలించుకొనెను.

అవధానులవారు ఒక బట్టతీసికొని, పాతిక పాలు ముద్దగాఁజుట్టి, దాని నొకసన్నని గడ చివరఁబెట్టి పయినున్న గడలలో నొకగడమీఁద నీముద్దను బడవయిచిరి. పిదప నేలవఱకును వ్రేలాడుచున్న వస్త్రమును వెడలుపుగాఁ జేసి తమకు అడ్డముగా నుంచుకొని గడను ఆకాశవీథి కెత్తిపట్టి నిటారుగా నిలువఁబడి 'ఊ' యని సంకేతించిరి.

గడగడలాడుచున్న గుండెలను బిగియఁ బట్టికొని అహోబలుఁడు తలు పోరగాఁ దీసెను. బట్టచాటున ధూమలమయిన వెలుఁగులో మసకమసకగా నొకయెత్తయిన పదార్థ మతనికి గోచరించెను. నిన్నటినుండియుఁ దన కనుల వ్రేలుచున్న దీర్ఘపురుషు నిపుడు సాక్షాత్కరింపఁ జేసికొనెను. అతఁడు కెవ్వన కేకపెట్టి మెల్లలో వెనుకవెనుకకు వ్రాలెను.

అవధానులవారు వస్త్రముల నన్నిటిని ఆఱవయిచుకొని మెల్లగా మెల్లలోని కేతెంచిరి. క్రమక్రమముగా కోలుకొనుచున్న అహోబలుఁడు కనులు మూసియు తెఱచియుఁ జూడఁదొడఁగెను. అవధానులవారు లోనికి మరలి పడమటితలుపు చక్కగాఁ దెఱచి నిండువెలుఁగులో పొట్టిగాఁ గనఁబడిరి. అహోబలుఁడు నక్కినక్కి చూచి మెల్లగా లేచెను.

'నాయనా! 'తలుపు నిండారఁ దీసినచో భయపడుదునా' యని యంటివే? ఇంటికి వచ్చిన క్రొత్తయల్లుని భయపెట్టితినే! పాపము! ఎంతపని యెంతపని! ఎక్కడను జెప్పకుము.'

ఈబుజ్జగ మహోబలుని బులిపించెను. భయపెట్టి పశ్చాత్తాపము గొనువానికడ లంచముగొనుట కధికారము కలదుగదా!

'అయ్యా! అవధానులవారూ! నాకొక మంచి తేలుమంత్రము—'

'నాయనా! ఆ, మంచిది. ఊరక భయ పడితివి. ఈమంత్రమునయినను జెప్పి,—పాపము—నిన్నుఁ బంపుదును. నీవి మడిబట్ట లేనా?'

'శుద్ధ-మడి.'

'అగుచో లోనికి రమ్ము.'

అహోబలుఁడు గడపలో కాలు పెట్టుటకుఁ గొంచెము జంకెను.

'ఇంకను భయమా?'

'లేదు లేదు.'

'ఆపీటమీఁదఁ గూరుచుండుము.'

అహోబలుఁడు పీటకోడు చేతితో తడుముకొని కూరుచుండెను.

'నిన్న కుంటిపీట యనుకొని నేఁడును కుంటిపీట యనుకొంటివా?' అని అవధానులవా రతని కెదురుగా మఱియొక పీట వయిచుకొని కూరుచుండి భయపడవలదని హెచ్చ

రించి యుత్తరీయ మతనిపయి ముసుగు వయిచిరి.

అహోబలుఁడు కొంచెము గోడ కొఱఁగఁ జొచ్చెను. అవధానులవారు పట్టుకొని 'ఇదిగో నేను పొట్టివాఁడనే' అని దాపునకుఁ దీసికొని ముసుఁగునదూఱి నొసట విభూతి రాచి చెవికడ నోరుంచి—'హే వృశ్చికరాజ! మమ అధఃప్రదేశే దశ దశ' అనుమంత్రమును జెప్పి నూఱుమాఱులు చెప్పించి ముసుఁగుదీసి 'నీ విఁకఁ బోయి ఇంటిపంచలో ఏకాంతముగాఁ గూరుచుండి బిగ్గఱగా లక్ష జపముచేసి పిదప లెమ్మని యాదేశించిరి.

అహోబలుఁ డత్తింటి కేఁగి వంటయింటి పంచలోఁ గూరుచుండి బిగ్గఱగా జపింపఁ దొడఁగెను.

౨

పెండ్లికూఁతురు వసుమతియు,తండ్రికైలాసరావును, శిష్యుఁడు వాసుదేవరావును ప్రార్థనలను ముగించి గీతాపారాయణ మొనరించి చావడిలోనికి వచ్చిరి. కైలాసరావు కూర్చుండి 'వాసూ! అల్లుని పిలు! వసూ! మీయమ్మను చార్లీనీళ్లు తెమ్మను' అనెను. వారిరువురును వారివారి పనులకు వెళ్లిరి.

కైలాసరావు భార్య సోమమ్మయు, అవధానులవారి కూఁతురు మంగమ్మయు వంటింట మాటలాడుచుఁ గూరుచుండిరి. వసుమతి లోనికి రాఁగానే వారి సంభాషణ మాఁగి పోయెను. సోమమ్మ మంగమ్మను బంపివయిచి కూఁతును చార్లీ తయారొనరించుటకు నియోగించి తాను మెల్లగా చావడిలోనికి వచ్చెను.

'అల్లుఁ డేఁడీ?'

'ఈకాలమున పెండ్లికూఁతుండ్ర సిగ్గు పెండ్లికొడుకులకు బదలాయింపఁబడినది. ఆయన వంటయింటిపంచలో మకాము. మీరు మీ కూఁతున కేమి పాఠములు చెప్పుదురో కాని నేనూరిలో తలయెత్తుకొనలే కున్నాను. దానికి రవంత సిగ్గు నేర్పఁడు. ఆఁడుదానికి సిగ్గే లేనిదో కొజ్జా.'

ఈమాటలు కొన్ని సత్యములే కాని సోమమ్మ తన యల్లునిమీఁది కోపము నంతయు కూఁతుమీఁదికి త్రిప్పెను. ఈమాటలకు కైలాసరావు మాటలాడలేదు. సోమమ్మ కొంచె మాఁగి యాలోచించి మెల్లగా నిటులనెను—'వెదకి వెదకి వేయిరూపాయలు వచ్చునని మంచి యల్లుని దెచ్చినారు! అప్పుడే ఊరిలో నందఱును నామకరణము చేసినారు—ఓ—బ—య్యా. ఛీఛీ! కలిపి యుచ్చరింపఁ జాలను.' అని యిటులు చెప్పుచుండఁగా నామె కనులలో నీరుబికెను.

కైలాసరావు తెల్లఁబోయి చూచుచుఁ గూరుచుండెను. సోమమ్మ యిటు లనెను—'మీ రెన్నఁడును మాటకు మాట చెప్పరు. నాకు నడుమనడుమ కసి వచ్చును. వేయి మాట లెందులకు? పిల్లదాని గొంతుక కోసి వేసితిరి. నలుగురిలో నాకు తలవంపులు తెచ్చితిరి. మీరు హెడ్‌మాస్టరుతరువాత

హెడ్ మాస్ట రంతవారాయె. నూటముప్పది జీతమాయె. బాలురసంగతులు మీకు తెలియనివి కావాయె. కట్నమనిన మీకు తప్పాయె. తెచ్చితి రొక్క రాశిని. కట్టుకొనుఁడు కంఠమునకు—' అని యిటులు పలుకుచుండఁగా సోమమ్మ కంఠము గద్గదమయి బిగిసికొని పోయెను.

కైలాసరా విటు లనెను—'కన్యావరయతే రూపమ్' అని అమ్మాయికి కుర్రని జూపితిని. అది సంతసించినటులు కానిపించెను. 'మాతా విత్తమ్' అన్నటులు వేయిరూపాయలు వచ్చునని నీ వేనుఁగును ఎక్కితివి. పెండ్లి జరిగి పట్టుమని పదినాళ్లు కాలేదు. అప్పుడే గోఁజిలుటయా?

సోమమ్మ యిటు లనెను—'పదునాలుగేండ్లపిల్లకు దాని కేమి తెలియును? చదువు రాని సోమమ్మకు నా కేమి తెలియును? తెలివి గలవాఁడని మీరు సంతసించితిరి. అతఁడు పట్టి తెలివితక్కువవాఁడు. ఎందులకును పనికి రానివాఁడు.'

'మనకు తెలియకకాని సృష్టిలో పనికి రాని దేది? మనుష్యుఁడు సృష్టిలో ఒరవడి. దానిలో కుర్రఁడు మేలుబంతి. అట్టివానినా పనికిమాలినవాఁ డనుచున్నావు?'

ఈమాటలకు సమాధానము చెప్పినను లాభము లేదని కడుపు పగిలి సోమమ్మ చూచుచు నిలువఁబడిపోయెను. వాసుదేవరావు చావడిలోనికి వచ్చెను. కైలాసరా వేమో యాలకించుచు 'అది తుమ్మెద ప్రోఁతయా యేమి'? అనెను. వాసుదేవరా విటు లనెను—'కాదు. అల్లుఁడుగారి కెవరో ఇంపోజిష నిచ్చినటు లున్నారు. ఆయన నామాట వినఁ దలఁచుకొనలేదు.'

కైలాసరా వాలోచించి 'అది కిండర్ గార్టన్ పద్ధతిగాని, మాంటిసోరీ పద్ధతిగాని కాదు. ఫక్తు ప్రాచీన ఆర్యవిద్యాపద్ధతి' అనెను.

నగవును కోపమును ఆఁపుకొనలేక సోమమ్మ 'నానెత్తిపద్ధతి' అని యేమేమో చెప్పఁబోవుచుండఁగా కైలాసరావు 'వాసూ! నీవు పోయి అతనిని కలవరపెట్టక ఆయింపోజిషనును తెలిసికొనిరమ్ము' అని చెప్పఁగా నవ్వుచు వాసుదేవరావు మరల లోనికి వెళ్లెను.

సోమమ్మ యిటు లనెను—'కలవరపెట్టుటయే! రాయయిన కలవరపడునుగాని మీ యల్లుఁ గుర్రఁడే?'

'సరికాని అతని తెలివితేటలలో లోటేమి కొంచెము చెప్పు!'

'చెప్పవలెనా? అమ్మాయిని అతనిని కూరుచుండఁబెట్టి పరీక్షచేయుఁడు!'

'అది యెటులు? అమ్మాయి మూఁడవ ఫారమాయె; అతఁడు అయిదవ ఫారమాయె. అదియుఁగాక పరీక్షవలన నేమి తేలును? తెలివిగలవా రెందరెందఱు పరీక్షలు తప్పుదురో తెలియునా?'

'ఔను. ఎ-మ్మే ప్యాసయిన తరువాత యల్-టి ముమ్మాఱు మీరు తప్పితిరి.

మీా కేమి తెలివిమాలినవారా? మీావంటి పంతుళ్లకు మీాయల్లునివంటి బాలురు. మేధావులు! సరికాని, ప్యాసగుచో పైక్లాసులో వేయుచున్నారా, తప్పుచో వేయుచున్నారా?'

'ఆమాట వేఱు.'

'ఈపరీక్షలగోల యేల? అతనికి లోకజ్ఞానమే లేదు.'

'అదియా? నాకు బాలుర యనుభవ మెంత కలదో నీకు తెలిసినదేకదా! లోకజ్ఞానము తక్కువగా నున్నవారికి తెలివి హెచ్చు.'

'ఎందుల కీవాదన? మీాయల్లుఁడు బృహస్పతి!'

వంటయింట నున్న వసుమతి యీామాటల నాలకించుచునే యుండెను. పెండ్లియొప్పందలలో తనపాలుగూడ కల దనుమాట వసుమతికి లెస్సగా నాటెను. వసుమతి ఛార్లీ కెటిలుపట్టుకొని చావడిలోనికి వచ్చెను. వెనువెనుకనే వాసుదేవరావు వచ్చెను. అతఁడు నవ్వుచు 'ఆయింపోజిషనుకు అంతుపొంతులు లేవు' అనెను.

అల్లుని తెలివి తక్కువతనము వసుమతి ముందు ప్రచురమగుట కిష్టపడక సోమమ్మ 'వసూ! నేను వచ్చి పాలు కలిపి అందిత్తును గాని నీవు పోయి ఆకెటిలు లోపలనుంచి పాలు పొంగి పోకుండఁ జూచుచుండుము' అనెను.

కైలాసరావునకు భార్యయుద్దేశము తెలిసెను. అతఁడు తొందరతొందరగా నిటు లనెను—'సిన్ ఆఫ్ సీక్రెసీ! రహస్యము పాతకము. పిల్లల కిప్పటినుండియు దాఁపరికము నేర్పుచున్నావు. వసూ! నీవిచటనే యుండుము! వాసూ! ఆయింపోజిషన్ నేదో చెప్పు!'

సిగ్గుచే, కోపముచే, క్షోభముచే సోమమ్మ తుకతుకలాడిపోయెను. వసుమతిముఖము కొంచె మెఱ్ఱఁబాఱుటచూచి యోర్వఁజాలక 'వసూ! నీవు లోనికిరా' అని శాసించి కూఁతురు తనవెంట వచ్చుటయు, రాకుండుటయు గమనింపకయే రివ్వన లోనికి వెళ్లెను. వాత్సల్యముగుఱియు తండ్రిచూపుల వాగురలో వసుమతి నిలువఁబడిపోయెను.

'వాసుదేవా! ఏ దాయింపోజిషన్ ?'

'హే వృశ్చికరాజ! మమ అధఃప్రదేశే దశ దశ!'

'ఏమిా? హేవృశ్చికరాజ? అనఁగా తేలురాజా అనికదా! పైని చెప్పు.'

'మమ అధః ప్రదేశే.'

'అనఁగా ?'

'నాక్రింది ప్రదేశమునందు.'

'లిటరల్ ట్రాన్సులేషనా?నాముడ్డిమీాఁద అనిచెప్పు.'

వసుమతి పెదవులమీాఁద నొకహాస్యరేఖ యుదయించెను.

కైలాసరా విటు లనెను. 'మంచిది. ఓ తేలురాజుగారూ, నాముడ్డిమీాఁద ఊఁ, పైని?'

'దశదశ.'

'ఇదేఘట్టము! దశయనఁగా పది. నాముడ్డి మీఁద పది యేమిటి? అర్థసందర్భము లేదు. వాసూ! ఇది యేదో మహామంత్రము.'

'కాదండీ సార్. క్రియలేక వాక్య ముండ దుగదా! దశయనున దేదో క్రియ.'

కైలాసరావు తల యూఁపి 'ఆ! దంశ ధాతువయియుండును. ఆ. తేలినది. కుట్టు మని యర్థము. ఇపు డంతయు కలుపు'అనెను.

'ఓ తేలురాజుగారు నా ముడ్డిమీఁద కుట్టుఁడు!'

వసుమతిముఖము సిరా యాయెను. కైలాసరావది గ్రహించి 'వాసూ! నమ్మిక వంటి దిను నీప్రపంచకమున వేఱొకటి లేదు. 'మరామరా' రామరామ యాయెనా లేదా? సరి, మీ రెవరును అహోబలుని కదలింప కుఁడు. జపమయినపిదప నే అతఁడు వచ్చుఁ గాక. వసూ! మీయమ్మను—ఆమె యెందు లకులే! నీవే బార్లీ పట్టుకొని రా' అనెను.

గంభీరమగు ముఖముతో మంథమగు గమనముతో వసుమతి లోని కేఁగెను. కూఁతు మొగమును, పిదప నడకను జూచు తండ్రిముఖ మున నగ వంకురించెను. అది దుఃఖమునకే వ్యంజకమో, సుఖమునకే వాచ్యమో యెవరు చెప్పఁగలరు?

3

మనుగుడు పాయెను. అహోబలుఁ డింటికి వచ్చి యిరువది రోజులాయెను. నేఁడో రేపో పరీక్షాఫలితములు వచ్చునని తెలిసెను. అతఁడు వెంటనే పంతులుకడకు వెళ్లెను. తిరిగి వచ్చిన నాఁ డన్నము తినక ముసుఁగు పెట్టుకొని పడు కొనెను.

మనుగుడుపయి వచ్చినతరువాత నతఁడు కాఫీ మొదలుపెట్టెను. అహోబలునితల్లి వీర వెంకమ్మ పెత్తనమునకు వెళ్లి యిరుగుపొరు గమ్మలతో 'మాఅబ్బాయికి కాఫీవేళ దాఁటి పోవుచున్న దమ్మా!ప్రొద్దుగ్రుంకునపుడు మరల వచ్చెద'నని వినయమును విన్నవింప మొద లిడెను.

అహోబలుఁ డీనాఁడు తల్లికి తీరికను పనినిగూడ నిచ్చి పడుకొనెను. తనవినయ మును విన్నవించుకొనుట కీనాఁ డవకాశము లేదుకాని 'మావాఁ డీనాఁడు కాఫీ తాఁగలే దమ్మా!' అనిమాత్ర మొక రిద్దఱితో చెప్పు కొనెను.

పదిగంట లాయెను.

'ఏమిరా నాయనా! ప్రొద్దున కాఫీ త్రాగవయితివి! ఎంతపొద్దెక్కెనో చూచి తివా? లేచి రెండు మెతుకులు గతికి పడుకో'.

అహోబలుఁడు మాటాడలేదు.

'ఎంత పొద్దెక్కి-పోయిం దెంత పొద్దెక్కి-పోయిం దమ్మమ్మగారూ! నన్నింటికి పం పెయ్యండి' అని దాసి తొందరపెట్టెను.

'ఇదిగో-అబ్బాయి-ఈపొద్దు కాఫీ తాఁగ లేదు. ఇంతవఱకు లేవనేలేదు. ఏకముగా గిన్నెలన్నియు మధ్యాహ్నము వేయుదును లే. పోయి తొందరగా మాత్రము రా.'

'ఇంతసేపు ఉట్టినే కూచోఁబెట్టా రెండు కండీ? తలనొప్పికూడా తగిలింది. ఈసంగతి ఇందాఁకే చెపితే యీపాటికి కూలికో నాలికో పోయివుందును. ఆరింట్లో పని చేసుకున్నప్పుడే బావుండేది.'

'అదిగో నీ కడేరోగము. ఆరింట్లో అంఛావు. ఆరింట్లోకన్న జీతం ఎక్కువ తీసుకుంఛూ ఇదేమి మాటంఛ? అలికీజాతి మొహం మండ!'

"ఏంటండీ? 'ఇథంసెడి యీ డీగాణ్ణి నేస్కుంటే నచ్చిందాఁకా సాఁవలు మోయించాఁడని మీరిచ్చే జీతానికి నతపొద్దూ పడిగాపులాయె."

'సరేగాని మాచీ! ఈవేళ ఆట్టే మాటాడకు. అబ్బాయి కాఫీ తాగలేదని చెప్పలా? నీవే, తొందరగా పోయి రా!'

అహోబలుఁడు కాఫీ ఆరంభించినపిదప తనశక్తిచేనయినసేమి, వీరవెంకమ్మ యుదారతచే నేమి మాచికిఁగూడ కాఫీలో వాటా దొరకుచుండెను. నేఁడు పస్తు. దాన తలనొప్పి. కాఁబట్టి మాచి తన యుపవాసకోపమును తగుమాత్ర మమ్మమ్మగారిమీఁదఁ జూపి వెళ్లిపోయెను. పదొకండు గంటలాయెను.

'ఏమిరా నాయనా! రెండుజాములు కావచ్చెను.'

అహోబలుఁడు మాటాడలేదు. కానికాళ్లు తన్నిపట్టి నిర్ర సీల్గి నారిబెఱికినవింటివలె సాగి 'మరల' లబ్బరుబెట్టువలె ముడుచుకొనెను.

'నాయనా! సుస్తీగా నున్నదా?'

'ఊఁ.'

'చెప్పకపోతివి! శివల మల్లయ్యను పిలిపించి యీపాటికి ఉండ వేయించియుందునే. నజ్జు చేసినదేమో! మడిగట్టుకొనియుంటిని. ముట్టుకొనుటకు వీలు లేదు నాయనను.'

'ఊఁ.'

'అయ్యయో. ఇందాఁకనే కనుఁగొనక పోతిని! వట్టి తెలివిమాలినదానను. మతిలేని దానను నాయనా! మాచిని మల్లయ్యకొఱకుఁ బంపినచో నీపాటికి వచ్చియుండును.'

అహోబలుఁడు మఱి మాటాడ లేదు. వీరవెంకమ్మ వంటయింటితలుపులను దగ్గఱఁ బెట్టి బడివద్దకు వెళ్లెను. బడిపిల్లలూరివారందఱకును నవుకరు లేగదా!

'ఒరే విస్సాయ్! నీవే నీవే, మాణిక్యం లాటివాఁడవు. నీకే మాఅబ్బాయి-మాఅబ్బాయే-కాఫీ తాగేవేళే-కొంచెం కాఫీ యిస్తాఁగాని-ఇదిగో ఒక్కసారి పరిగెత్తి-ఒఖ్ఖపరుగే-ఓఖ్ఖపరుగే-మధ్య ఆఁగకేం—శివల మల్లయ్యని, నేను వెంటనే రమ్మన్నానని వెంటఁబెట్టుకొని తీసుకొని రా.'

విస్సాయికి కాఫీపేరు స్వర్గములోనిది. ఆయూరంతటిలో వీరవెంకమ్మగారి యింటనే కాఫీయను దినుసు తయారగునని బడిపిల్లలందఱకును దెలియును. బడిపిల్లలు వీరవెంకమ్మ యింటిముందునుండి పోవుచు 'మన మేష్టా

రుకు కాఫీ తెలియదు. అహోబిళం అన్నకే ఎప్పుడూ కాపేరా. అహోబిళం అన్నే మనకు మేష్టారయితేనా ?' అని చెప్పుకొనుచుండురు.

విస్సాయి పంతులుగారి దెసఁ జూచెను. ఆయనముఖ మిచట లేదు. విస్సాయి రివ్వున మల్లయ్యయింటికిఁ బరువెత్తెను. 'మానాయనే మానాయనే' యనుకొనుచు వీరవెంకమ్మ యింటికి మరలి యొకసారి కుమారుని బిలిచెను. ప్రత్యుత్తరము రాలేదు. అంత నామె గుమ్మముకడకు వచ్చి వైద్యునికొఱ కెదురు చూచుచు నిలువఁబడెను. విస్సాయి రోఁజుకొనుచువచ్చి 'కాపీ యియ్యి'అనెను.

'మల్లయ్య యేడీ ?'

'అడుగో అడుగో' అని వేలితోఁ జూపి 'ఆలస్యమయితే పంతులు తంతాఁడు. నాకు కాపీ యియ్యి' అని విస్సాయి వంటయింటి కడకు పరువిడెను.

'ఒరేయ్ బడిగుడ్డలు! ఒకజాతివాళ్లని కాదు. ఆఁగు' అని వీరవెంకమ్మ లోపలికేఁగి 'అహోబలమే—పొద్దున్న—కాపీ తాగలేదు. మధ్యాన్నం మూఁడుగంటలవేళే-తాగుతాఁడు· అప్పుడు రా.' అనెను.

'ఏం ? ఎందుకు తాగలా?'

'ఇవ్వేళే-జబ్బు-జబ్బుచేసింది.'

'కాఫీతాగేవాళ్లకు జబ్బు చేయదుగా. బలం చేస్తుంది. బలం చేస్తే నేను బడిపెద్దను కొటతానుగా!'

'కాదు నాయనా కాదు. కాపీ దొరలు తాగుతారు. మధ్యాన్నం రా. పొద్దున్న మాచికిఁగూడా ఇయ్యాలా.'

'మాచిగూడా తాగుతున్నదీ?'

'ఆ.'

విస్సాయి కొంచె మాలోచించి 'నేను మీకాపీగిన్నెలు తోలుస్తాగాని దాన్ని మానిపించి రోజూ నాకు కాపీ పోస్తావా ?' అనెను. వీరవెంకమ్మ నవ్వెను. 'ఏం ఏం ? పొయ్యాలి పొయ్యాలి' అని విస్సాయి అనుచుండఁగా బడిపెద్ద పంతులుగారి యధికారమును స్వయముగా మోసికొనివచ్చెను. విస్సాయి తలుపు తెఱచికొని వంటయింటిలోనికి దూఱెను.

'ఒరేఒరే మాలబట్టలు! బయటికి రా, బయటికిరా!' అని వీరవెంకమ్మ యనెను. బడిపెద్ద లోనికి దూఱఁబోయెను. వీరవెంకమ్మ యదలించెను. బడిపెద్ద చూపుడువేలితో బెదరించి వెళ్లిపోవుచుండెను. 'ఒరే రామాయ్! విస్సాయిని నేను తీసికోవచ్చానని మీపంతులుతో చెప్పు. మీపంతులు రేపు మాయింట్లోనే వారంలే.' అని వీరవెంకమ్మ యనెను. బడిపెద్ద రుసరుసలాడుచు వెళ్లిపోయెను. ఇంతలో బడిపిల్ల లందఱును పలకలుపుచ్చుకొని యింటికిఁబోవుచుండిరి. విస్సాయి తన పలక పుస్తకములదెసఁ బోక యాపిల్లలతోఁ గలిసి యింటికిఁబోయెను. ఇంతలో శివలమల్లయ్య వచ్చెను.

'ఏమండీ, పిలిచినారట ?'

'ఔను నాయనా! అబ్బాయి లేవలేదు.'

'గాలిపాటు బాగుగాలేదు. ఎక్కడఁ జూచినను చలిజ్వరములు. కాని అబ్బాయి గారికి మనుగుడుపు బరువుచేసియుండును.'

'రా నాయనా లోపలికి రా!'

మల్లయ్యయు వీరవెంకమ్మయు లోని కేఁగిరి.

'చేయేదీ ?'

'అహోబలుఁడు నిద్రనీల్గెను.'

'ఏఁబలంగారూ, ఏమిటి సుస్తీ ?'

'ఊఁ.'

'మీ దంతయు గోట్టాలవైద్యము. ఏది చేయి ?'

అహోబలుఁడు చేయిచ్చెను. మల్లయ్య చేయిచూచెను. కడుపుమీఁద చేయివేసి చూచెను. అతనికి రోగమేమియో తెలియ లేదు. వేఁడిలేదు. నాడిలో తేడాలేదు. ఊఁ యను మూలుగుగూడ బరువుగా లేదు. ఏమి చెప్పవలయునో వైద్యునకు తోఁచలేదు. వీర వెంకమ్మ 'ఏమి మల్లయ్యా, జబ్బు దాఁగి యున్నటు లున్నదా ?' అనెను.

'ఏఁబలంగారూ! అటులు పడుకొంటి రేమండీ? ఈపాటికి వసంతకుసుమాకరము, పూర్ణచంద్రోదయము తినుచుండవలసిన రోజులు!'

అహోబలుని కింకను శృంగారరసము తర వాయి. అందులో మందులలోని శృంగార రసము దేస మఱియు మందుఁడు. ఇట్టి యహో బలుఁడు వెంటనే యిటు లనెను—'వసంత కుసుమాకరము, పూర్ణచంద్రోదయము తిని నచో పరీక్ష ప్యాసగుదురా ?'

'అదీ దారి. మంచిది వీరవెంకమ్మగారూ! అబ్బాయికి జబ్బుకాదు. పరీక్షజబ్బు.'

అహోబలుఁడు మాటాడక తలవంచి కూరుచుండెను. మల్లయ్య అహోబలునివంక నొకమాఱును,వీరవెంకమ్మవంక నొకమాఱును జూచి వెళ్లిపోయెను.

పరీక్షలు తప్పినవారు విషమును మ్రింగి మఱి పరీక్ష లీయవలసిన యపాయమును దాఁటుదురని వీరవెంకమ్మ వినియుండెను. ఆమె యాపాదమస్తకము కంపించెను. మెల్లమెల్లగా కోలుకొని 'ఏల నాయనా గుంజాటన? పరీక్ష తప్పిన నేమి? చదువుకొనువారు తప్పుదురు గాని యీశివలమల్లయ్యగాని, నేనుగాని తప్పు దుమా ?' అనెను.

'అమ్మా! నే నిఁకఁ జదువను.'

వీరవెంకమ్మ కొంచె మాలోచించెను. ఇటులనెను.:—'మీతండ్రిగారు చదివినారా, మీతాతగారు చదివినారా? చదువకున్న మగవాని కేమిలోటు? కాని కోడలు చదు వుల సరస్వతి యఁట గదా! నీకన్న రెండు క్లాసులే తక్కువ యఁటగా! అందులకనియే యాలోచించుచున్నాను.'

'అమ్మా! నే నీకఁ జదువను.'

'నామాట కొంచెము విను నాయనా! మీపంతులు మనకు చుట్టము; నా మాట దాఁటఁడు. నేను చెప్పి పయికౢాసులో పడ వేయింతును.'

అహోబలుఁ డీతూరి మాటాడలేదు.

'నాయనా! ఈయేఁడు జరుగనీ! ఈ యేఁడే పెండ్లి అయినదా; ఈయేఁడే బడిమాను కొన్నచో పెండ్లిచెడు నందురు. ఈయేఁడు కోడలిచదువు మాన్పింతును. అంతగా నీకు బాగుండనిచో పైయేఁడు మానుకొందువుగాని నేఁడో రేపో పిల్ల కాఁపురమునకు రాఁగలదు. దానితో చిక్కులన్నియు తీఱిపోఁగలవు. లే ఇఁక లే.'

అహోబలుఁడు మొగము చేరేఁడుచేసి కొని 'అమ్మా! నీవు పంతులుగారికడ కెపుడు వెళ్లుదువు?' అనెను.

'రేపు.'

'సారి ఇదా? నాకు అన్నమువలదు.'

'మంచిది సాయంకాలమే వెళ్లెదను. లే! నాయనా! లే!'

౪

అల్లున కావాహన విసర్జనము లయిన కొలఁది దినములలోనే యింటిని బంధువుల కప్పగించి కైలాసరావుకుటుంబము కాకినాడఁ జేరెను. వసుమతి పెండ్లిమోజుచే మూఁడవ ఫారము తప్పలేదు. నాలుగవఫారములోఁ జేరెనుగాని యిందుల కొక తంటా వచ్చెను— 'చూచిచూచి యింత యీడువచ్చినపిల్లను బడిలోని కాతల్లి యెటులు పంపుచున్నది? తానిటు లింతయీడు వచ్చినపిదప బడిలోనికి వెళ్లి చదివినదా?' అని వీరవెంకమ్మ కైలాస రావు బంధుగుల కొకరికి ఉత్తరము వ్రాయిం చెను. సోమమ్మ కీవార్త తెలియవలసినరీతిగాఁ దెలిసెను.

సోమమ్మకు తనతప్పిద మిపుడు తెలిసి వచ్చెను. పెండ్లికి ముందు సోమమ్మ స్వయ ముగా వెళ్లి పెండ్లి కొడుకునకు వేయిరూపా యలు రాఁబడియనియు, వియ్యపురా లమా యికురాలనియు,వియ్యంకుఁడు పదేండ్లక్రిందనే పోయెననియు తెలిసికొని వచ్చెను. వీనిలో నొకవార్తకన్న మఱొకవార్త సోమమ్మ కానం దదాయక మాయెను. ఇపు డాయమాయికురా లగు వియ్యపురాలే యింతపని చేసికూర్చుం డెను. వీరవెంకమ్మ యిటులు వ్రాయించుట కల్లుఁడు తప్పుటయే ముఖ్యమయిన హేతు వయియుండునని సోమమ్మ యనుమానించెను.

కైలాసరావు కంటఁబడఁగనే—'మీ యల్లుని పరీక్ష యేమయినదో కనుఁగొంటిరా?' యని సోమమ్మ యడిగెను.

'లేదు.'

'మీ రటు లందురని నాకుఁ దెలియును. ఇఁక నల్లుని నచట నుంచి చదివించినచో లాభము లేదు. కట్టుకొన్నతరువాత మనకుఁ దప్పదు. అల్లునిఁ దెచ్చిపెట్టుకొని యిచటనే చదివింపుఁడు.'

'అది యెంత మంచిపనికాదు. అతఁడిచటనున్నచో భరతంత్రతఁ డయిపోవును. బాలుర పెంపునకు స్వాతంత్ర్యమే జీవగఱ్ఱ.'

'మీయుపన్యాసములు లోకులకుఁ గాని మనకుఁ గొఱగావు. మీకుఁ జెప్ప లగ్గు లేదు గాని యిఁక అమ్మాయిచదువునకు విడుదల యొసఁగుఁడు.'

'ఏల?'

'వియ్యపురాలి హుకుము.'

'ఆఁడువారి కేమియుఁ దెలియదు. కాలమిపుడు మాఱుచున్నది, మాఱినది. నేనామెకుఁ జెప్పి యొప్పింతునులే. నీవు గడబిడ పడకుము' అని కైలాసరా వనుచుండఁగా పేదవిద్యార్థు లయిదుగురువచ్చి నమస్కరించిరి. కైలాసరావు ఆశీర్వదించి 'కూర్చుండుఁడు' అనెను. వారు కూర్చుండిరి. వారు ఉత్తరీయములను గప్పుకొనియుండిరి. ఆయుత్తరీయములయు, చొక్కాలయు చిల్లులనుండి వాడువాఱిన చర్మములును, ఎముకలును అచటనచటఁ గానిపించుచుండెను.

'వసూ!'

చదువుకొనుచున్న పుస్తకమున వేలు గుర్తుపెట్టుకొని వసుమతివచ్చి కూర్చున్నవారిని జూచి వెంటనే వెనుదిరిగిపోయి అలమరు తెఱచెను. రాత్రియే తండ్రికి జీతమువచ్చెను. ఇరువదియయిదు రూకలు తెచ్చి యొక్కొక్కనికయిదేసి యిచ్చెను.

'అమ్మాయీ! క్రొత్తబట్టలమూటలో అయిదుత్తరీయములు తెచ్చి వీరి కిమ్ము.'

వసుమతి లోనికేఁగి తెచ్చి యొక్కొక్కనికొక్కొక్కటి యిచ్చెను. సోమమ్మ అదంతయు రెప్పవాల్పక చూచుచుండెను.

విద్యార్థులు మీఁదఁ గప్పుకొని కైలాసరావునకును, సోమమ్మకును నమస్కరించి వెళ్లిపోయిరి.

కైలాసరావునకు వచ్చుజీతమున ఏఁబది రూకలు పోను మిగిలినదెల్లను ధర్మ-ఖర్చు. సోమమ్మ కీవిషయమున ఎన్నఁడును అనంగీకారములేదు. పైఁగా ఇటులు ధర్మముచేయు భర్తయెడల నామెకు భక్తి కలదు. ఇంతియ కాక మిగిలిన యేఁబదితోడనే యామె సంసారమును చల్లగా సాగించును. ఆమె యేనాఁడును క్రొత్తనగకుఁగాని, క్రొత్తకోకకుఁగాని కోరికగొని యెఱుఁగదు. కూఁతుపెండ్లి యయిన తరువాత జరిగిన మార్పువలన ఈసంసారమునకు రాఁబోవుచున్న చిక్కు ఆమెకు విస్పష్టముగాఁ గానిపించెను. ఆమె తనమనసులోని వేదనను తనమనసులోనే యడఁచుకొని వంటయింటిలోని కేఁగెను.

ఇంతలో వాసుదేవరావు వచ్చి 'చిన్నమ్మగారూ! మీకుఁ గావలసిన బజారుసరుకులేవియో చెప్పుఁడు!' అనెను.

'నాయనా! కూర్చుండుము, కూర్చుండుము!'

ఈపలుకుబడిలోని కోరికను గనిపట్టి వాసుదేవరావు కూరుచుండెను.

'నాయనా! నీవు రేపే ఊరికి వెళ్లవలయును.'

'బాబయ్యగారు చెప్పలేదే?'

'వారు చెప్పరు, చెప్పరు, చెప్పరు. వారికి వెనుజూపు లేదు. ముందుచూపు మునుపే లేదు. సరి. అల్లుఁడు పరీక్షయిచ్చెనో లేదో నీవు కనుఁగొనిరావలెను.'

'దీనికి ఇంతప్రయత్న మేలండీ? బాబయ్యగా రొకచీటి వ్రాయుచో రే పీపాటికి తిరుగు టపాలో మేష్టరుగారికడనుండి ప్రత్యుత్తరము రాఁగలదు.'

'మీ బాబయ్యగారు వ్రాయరు. అల్లుని పరీక్ష తెలిసికొనుట అనధికారప్రవేశమునం దొకవ్యాసఘట్టము.'

వాసుదేవరావు సమాధానము చెప్పఁబోవుచుండఁగా వసుమతి వచ్చెను. వాసుదేవరావు నోటిలోనిమాట నోటిలోనే యాఁగిపోయెను.

'ధ్యానమునకు వేళ కాలేదా? తీరికగా కూరుచుండి బాతాఖానీ వేయుచున్నావు?' అని వసుమతి యనెను.

కైలాసరావున కేమతమును ఇష్టము లేదుకాని అన్నిమతములును పరమ-ఇష్టములు. భగవంతు నెల్లపుడును ధ్యానించుట తక్క నతనికి మతములలోని సూక్ష్మాంశములతోఁగాని, వ్యాఖ్యానములతోఁగాని పేచీ లేదు. అతఁ డిదివఱకు సోమమ్మనుగూడ తన ధ్యానపుబడిలోనికి రావింపఁజూచెను గాని శక్యముకాక విడిచిపెట్టెను. అందఱకును అన్నము పెట్టినపిదప తులసికోటముందుగాని ఆమెకు ధ్యానము కుదురదు. అటు లగుటఁజేసి వీరి మువ్వురకే ధ్యానపుబడి. ఈధ్యానపుబడిలో నలువదేండ్ల యీడుగల కైలాసరావు వసుమతితోడను, వాసుదేవరావుతోడను సమాన మయిన వయసుకలవాఁ డయిపోయి యానంద బాష్పములు రాల్చుచుండును.

'నీవు ముందరవెళ్లు వసుమతీ! వాసు ఇపుడే వచ్చును' అని సోమమ్మ యనెను. 'కలిసియే వెళ్లుదు'మని వసుమతి యనెను.

సోమమ్మకు తల తిరిగినటులాయెను. 'అతనితో నే నొకమాట చెప్పవలసియున్నది. నీవు బయటికిఁ బొమ్ము.' అని సోమమ్మ యనెను.

వసుమతి చిన్నఁబోయి తలవంచుకొని మఱి మాటాడక యటనుండి మెల్లగా వెళ్లిపోయెను.

'ఏమి నాయనా! రేపు నీవు వెళ్లవలెను.'

'బాబయ్యగారి కిది యనధికారప్రవేశమగుచో మనకుఁ గాదాయేమి?'

వాసుదేవరావుకడనుండి యిట్టి ప్రత్యుత్తరము వచ్చునని సోమమ్మ తలఁచియుండ లేదు. ఆమెయెడ వసుమతి యెంత వినయవతియో వాసుదేవుఁ డంత వినయవంతుఁడు.

ఇట్టి చింతలోఁగూడ ఈపరాయిపిల్లవానిపై కోపపడు దుస్స్వభావ మామె కరిది. ఆమె హృదయమందలి జ్వాల హృదయమందే యడఁగాఱెను. అంతట సోమమ్మ 'నాయనా! మంచిది' అనెను.

వాసుదేవరావుగూడ సోమమ్మకడనుండి యిట్టి ప్రత్యుత్తరము వచ్చునని యనుకొనలేదు. అతఁడు పిడుగుపడునని యెదురు చూచుచుండెను గాని అమృతమును చవిగొనియెను. అతఁ డామెకు నమస్కరించి ధ్యానపుబడిలోనికి వెళ్ళిపోతును. [సశేషము.]

క్రొమ్మావి

అష్టావధాని గోరుగంతు అచ్యుతసూర్యనారాయణ శర్మగారు

గగనము మించి మించిన నిగారపుఁదావులఁ గ్రేవలందుఁ బెం
పమరఁగఁ జిమ్మి చిమ్మి చెలువారఁగఁ, బారఁగఁ దేనెసోన లం
ద మలరఁ గొమ్మకొమ్మల ముదంబునఁ జిల్కలు వానకోయిలల్
భ్రమరములుం జెలంగి పలుపల్కుల నెన్నవె! నీ రసాలమా!
మరునకుఁ బంచప్రాణములమాడ్కి నెసంగును పంచబాణముల్
బరఁగెద వట్టు లయ్యు మరుప్రాణమవో! యనఁ గాముకావళీ
సరససమిద్ధయుద్ధమునఁ జాటున మాటున డెందమందుఁ బ
ల్మరులును గొల్పె దీవ యసమానమ వఁదున మావిపూవురో!
సారసువాసనాంకురలసద్గతి గల్గును గాదె! బంభరీ
వారమనోవినోదకరవైభవమంజుమరందమాధురీ
సారము మీఱుఁ గాదె! యొకచక్కఁదనం బది లేకయున్న "సం
సారికి నంద మేల" యనుసజ్జనవాక్యము సంస్మరింపుమా!
దేవులె పొందలేరఁట త్వదీయమనోహరసౌరభంబుఁ గ్రొ
మ్మావిరొ! యొక్కమాట వినుమా! సరసస్థితి నింపు మీఱు ని
న్నోల్ వినుతుల్ సెలంగ సుమనోహితబంభరముల్ నుతింపవే!
తావుల నింపవే! సఫలతం గనవే, భవదీయజన్మముల్!

"పూలతోఁట."

దౌరయ్య దురవస్థ

రాయసం వెంకటశివుఁడుగారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

౧

చిన్ననాఁటి చెలికాండ్రను జూచివచ్చుట నాకు మిగుల సంతోషకరము. స్వగ్రామమందలి నా బాల్యస్నేహితులలో దౌరయ్య ముఖ్యుఁడు. తన యింటిపేరు స్పష్టముగఁ జెప్పుమని బడిలో పంతులు వానిని బాధించుచుండువాఁడు. దౌరయ్య మంచివాఁడు. ఇంటిపేరు సరిగా నుచ్చరింపలేక వానినాలుక తడఁబడినపుడెల్ల, పంతులవ్యాఖ్యలతో పాటు మాపరిహాసములును జెలరేఁగి వానిని జీకాకుపఱచుచుండెడివి. ఒక్కొకప్పుడు దౌరయ్య మానవ్వులకుఁ గోపించి, "నన్ను దౌరయ్యా యని పిలిస్తే చాలును, మాయింటిపేరు మీ యిష్టమువచ్చినట్టు పెట్టుకోండి!" అని దైన్యమునఁ జెప్పివేయుచుండువాఁడు.

దౌరయ్య గుణవంతుఁడు. అతనివంశస్థులు సజ్జనులు, స్థితిమంతులు. తీరికసమయమున మాపంతులు మమ్ముఁ జూచి, "పిల్లలారా! ఈరోజున మనము దౌరయ్యయింటిపేరు చెప్పించవలెను. ఆలస్యం చేయక చెప్పు దౌరయ్యా?" అని యడుగును. స్థూలకాయముతో నంతట దౌరయ్య లేచి నిలువఁబడినపుడు, మానవ్వులతో బడికప్పు ఎగిరిపోవునటులనుండు. పుస్తకములు మూలఁ ద్రోచి, యీమహాసమస్యాపరిష్కారమందు మే మంత కాలము గడపుదుము. దౌరయ్యయుచ్చారణమందు తప్పులుపట్టుటయందు నిరక్షరకుక్షులుసయితము చాకచక్యము చాలఁగఁ గనఁబఱచుచుందురు. 'ద్వారము'అని పలుకనేరక, 'దోరం', 'దారం', 'ఉద్దారం'మున్నగు పేళ్లన్నియు దౌరయ్య యేకరువుపెట్టుచుండువాఁడు. ఒకపిల్లవాని యాలోచన గైకొని, యొకనాఁడు దౌరయ్య తనయింటిపేరు 'ధైర్యం' అని పలుకఁగా, మేమందఱము కడుపుబ్బునట్టుగ నవ్వితిమి.

దౌరయ్య రెండుమూఁడుసంవత్సరములలో పల్లెటూరి ప్రాథమికపాఠశాలాపట్టభద్రుఁడై, కులవృత్తియగు వ్యవసాయమునఁ బ్రవేశించి, సేద్యదారులలో మిన్నయనిపించుకొనెను. అదివఱకె మంచిస్థితి నుండిన యాకుటుంబమున కితని యాజమాన్యమున పాఁడిపంటలు సమృద్ధిగఁ గలిగెను. మంచిపాడుపరి యగుటచేత, దౌరయ్యసొమ్ము నిలువచేసి, వడ్డీవ్యాపారముకూడ సాగించెను. ధనికుఁడయిన దౌరయ్యకు గర్వము లేదు; పాలుమాలిక లేదు. తన యైశ్వర్యమున కాయువుపట్టగు సేద్యము నీతఁడు పట్టువిడువక పిత్రార్జితభూములను బలపఱచుచు, క్రొత్తవానిని గొనుచు, ఆస్తిని పెంపుచేసికొనెను.

స్థితిగతు లెంత సుష్ఠుగ నున్నను, ఒక్కొకప్పుడు వానిఫల మనుభవింప మనము నోఁచుకొనకుందుము. దౌరయ్య కిటీవలఁ గొన్ని తీఱని నష్టములు వాటిల్లెను. కళత్రవియోగమునకుఁ దోడుగ దృష్టివిరోధమును గలిగి కొంతకాలమునుండి యాతఁ డిల్లు కదలుచుండుటలేదు. చేతి కందిన కొడుకులున్నను, వారిరుచులు, ప్రజ్ఞలును వెడత్రోవఁబట్టుటచేత, దౌరయ్యపొలము లిపుడు కవుళ్లకీయఁబడినవి. వడ్డీవ్యాపారముకూడ వెనుకఁబడియుండెను. ఒక వేల! పల్లెటూరిభూస్వామి దౌరయ్యయిల్లు కళకాంతులు గోలుపోయి, బావురు మనుచున్నది.

౨

స్వగ్రామము విడిచిన చాలకాలమునకు నే నచటి కేగి, నాబాల్యసహవాసునియింటికిపోయితిని. చావడిలోఁ గూర్చుండి, దౌరయ్య యేదో పనిచేసికొనుచుండెను. ఎవరో తనను జూడవచ్చిరని విని, కనులమాపు లేక పోవుటచేత, ఆయత్తమైన వీనులతో నావైపున కాతఁడు మొగమెత్తెను. నాబాల్యసఖుని దృష్టి తప్పుటకు నేను ఖిన్నుఁడ నైతిని. "బాగా ఉన్నావా, దౌరయ్యా!" అని నేను కుశలప్రశ్న చేయఁగా, ఒకనిముస మాతని మోము దీర్ఘాలోచనను సూచించెను. అంతట, "శాస్త్రుల్లా!" అనుపలుకు కావదనగహ్వరమునుండి వెడలి

వచ్చెను. ఒకత్రుటిలో మేము మిరుపురము సంభాషణా నిమగ్నుల మైతిమి. నా సమాచారము నేను సంగ్రహముగఁ జెప్పివేసితిని. తన దీర్ఘవృత్తాంత మంత దొరయ్య విప్పెను. తాను క్రొత్తభూములు కొనుట, ప్రాంతబందుగులతో వేరగుట, ఇటీవలఁ గొన్నియిక్కట్టులపాలగుట మొదలగుసమాచారములు నాకు వినిపించినపుడు, సందర్భానుసారముగ నేను మారుపలికి, "దొరయ్యా! లోకవిశేషము లీరీతిగానే యుండును. సుఖదుఃఖములలో ఏది సంప్రాప్తమైనప్పుడు అది యనుభవింపక తప్పదు. ఏది యెట్లున్నను, నీకొడుకు లిద్దరూ పెద్దవాళ్లై, ప్రయోజకు లైనారుగదా!" అని పలికితిని.

దొరయ్య:—"ఆహా! మంచిప్రయోజకులే అయినారు! వాళ్ల ప్రజ్ఞయంతా కంచం మార్చి మట్టెలు చేయించడములోనే! పెద్దవాఁడు ఇంగ్లీషు వెలగబెడతాడని పట్నం పంపితే, వాఁడు డబ్బు తగలవేయడం మొదలుపెట్టాఁడు. బాగా లేదని వాఁడిచదువు చాలించాము. అంతటితో వాఁడూరకుంటేగా! తన మిడిమిడి జ్ఞానమునకు మిడిసిపడుతూ వాఁడు నేస్తులు పిలిచినారని రెండుమూఁడుసారులు మద్రాసుషికార్లు సాగించి, తలకు మించిన అప్పులు చేసుకొని వచ్చినాఁడు! చెన్నపట్నం స్నేహితులు సహాయముచేస్తారని వాఁడు మెల్లిగా సైకిలు వ్యాపారం మొదలుపెట్టినాఁడు. నాకళ్లనీళ్లు తుడిచేటందుకు వాఁడికి మొట్టమొదట స్వల్పలాభం కలిగింది. ఈ కాస్తలాభానికే నేను కేరింతాలు కొట్టినాను."

నేను:-"మెల్లి మెల్లిగా అతఁడు అర్జనపరుఁడైనాఁడు గదా! నీరొట్టె నేతిలోఁ బడినది—ఇంకా మూలుగుతావేమి దొరయ్యా" అని నా ప్రాఁత నేస్తుని నేను మందలించితిని.

దొరయ్య:-"నీ కెప్పుడూ మాయతొందరే! పూర్తిగా విను శాస్తుల్లూ! ఈసందు చూచుకొని, భీమయ్య మోటారువర్తకం కూడా పెట్టాఁడు. చిన్నముండావాఁడు చిన్నబుచ్చుకుంటాఁడని తోలిపారిపట్టాలకు నే నెట్లో కళ్లు మూసుకొన్నాను. బరితెగి వాఁడంతట విరివిగా వ్యాపారం సాగించాఁడు. అప్పటిలాభం కొంచెమైనను, ముందుసాలునుండి వందలకొద్ది లాభం వస్తుందని మావాఁడు అంచనావేసుకొన్నాఁడు. ఎక్కడ చూచినా మావాఁడి పేరు మోగిపోయింది."

నేను:-"ఇంకేమి దొరయ్యా, చెప్పవు! నీవు లక్షాధికారి వయిపోతావులే!"

దొరయ్య:—"చివరకంటా విను శాస్త్రుల్లూ! భీమయ్య పేరుముందు తనప్రభ అణగిపోతున్నదని మా ధర్మయ్య అప్పుడు ఎంతో తొందరపడ్డాడు. అన్న వందలు తెస్తే, తమ్ముడు వేలు లాభం తీయాలంటాడు! అన్నదగ్గరే సరుకు కొని తమ్ముడంతట బస్సులునడిపే వ్యాపారం మొదలుపెట్టినాడు— మాతాడూరురోడ్డు బస్సులన్నీ మావాడివే. తెల్లవారేటప్పటికి, పెద్దాళ్లు చిన్నాళ్లు తండోపతండాలుగా మా చిన్నాడిదర్శనానికి సిద్ధపడేవాళ్లు. పోలీసువాళ్లని మావాడు జేబులో వేసుకొన్నాడు. ఏవేళ చూచినా మా గుమ్మం ముందు 'గుంయి'మను మోటారుకూతలే. పూర్వపు పెద్దపశువుల పాక పీకివేసి, మాచిన్నాడు మోటారుషెడ్డులుకట్టించినాడు. వచ్చేపొయ్యే ఉద్యోగస్తులకు మావాడు కాఫీ ఉపమాలు తయారుచేయించేవాడు. కిల్లీలు, సిగరెట్లు, సప్లైలుచేసేవాడు. ఈవిధంగా మావాళ్లిద్దరూ డబ్బు సంపాదించారు. ఐతే నేమి? మూరెడు వెళ్లడము బారెడు కుంగడం అయిపోయింది మా బ్రతుకు."

నేను:—"నీఅర్థమేమిటి దొరయ్యా?"

దొర:—"నాఅర్థం నిరర్థకమనే! వచ్చేలాభం ఎప్పటి దప్పుడు మావాళ్లు నమిలివేసేవారు. ఇంక మిగిలినదంతా, మొదటిపెట్టుబడి నష్టం. తర్వాత మార్వాడీఅప్పు పెరగడం! పొదుపు లేక, స్థితికి తగని అలవాట్లు చేసుకొని, వచ్చేసొమ్మంతా మావాళ్లు వ్యయం చేసేవాళ్లు. ఇంతలో మోటారువ్యాపారంలో వాళ్లకు పోటీదా ర్లేర్పడ్డారు. గుగ్గిళ్లతట్టలో రెండెడ్లు ముట్టెలు పెట్టితే, రెండు కుమ్ముకొని కూలిపోవా? మావాళ్ల వ్యాపారాలు క్రమంగా లాభముపోయి నష్టంలో పడ్డవి. బ్రహ్మాండంమీద నాసలహా వాళ్లు విన్నారు. రెండవవాని బస్సులన్నీ పాతలై మూలపడ్డవి. పెద్దవానిసరుకెవరూ

మాయమాచుకేలేదు! అప్పుడు రూపాయివస్తువు పావలా కమ్మివేశాము. చెపితే నమ్ముతావో, లేదో శాస్త్రుల్లూ! ఈయిద్దరి బస్సులవ్యాపారంలో మాకు నలభైవేలరూపాయిలు నష్టంవచ్చింది. దురవస్థలో దురవస్థ! ఈసమయంలోనే నా పెద్దఅప్పుదారు డొకడు దివాలాతీశాడు. దానితో వారొక్కపదివేలు వట్టేట గలసిపోయింది. సంసారం గుట్టు ఎవరికెరికీ బయటపడకూడదని నేను నోరు మూసుకొని నాకు క్షేత్ర ఖండ్రికలో ఇరవై యకరాలు అమ్మివేశాను. అవి ధరలు హెచ్చుగా నుండే మహారాజరోజులుకావడముచేత, దానితో మాఋణం అంతా తీరిపోయింది. అయితే లాభమేమిటి? ఈకొప్పనష్టానికి గుండె పగిలి మాయింటిది మంటగలిసిపోయింది. శిరసుకు దారుణమోహంచేసి, కళ్లుపోయి, నేను మూలపడ్డాను."

3

దొరయ్యదురవస్థకు నేనెంతయు దుఃఖపడితిని. తరువాతి వృత్తాంతము చెప్పుమని నేను కోరఁగా అతఁడదియు వినుపించెను. బస్సులవ్యాపారసందర్భమున వరిని కమాళ్లకు మండలమునను, మద్రాసులోను పెద్దయుద్యోగులతోఁ బరిచయము గలిగెను. సోమయ్యసర్వయ్య లిపుడు సూక్ష్మములో మోక్షము లభించుమార్గముకొఱకు వెదకిరి. యశోధనములు రెండును సమహారసాధన మిపుడు స్వజాత్యభిమానులు వారికిఁ జూపించిరి. బ్రాహ్మణేతరులకు గురుఁడు పంద్రెండింట నుండు నీప్రస్తుతకాలమందు కాఁపులపిల్లలు కాళ్లు పారఁజాఁపుకొని యింటఁ గూర్చుండుట కర్తవ్యము గాదని వారికిని గానఁబడెను. తమసంసారమున కిపుడు గొప్పతాఁకుడు గలిగినమాట వాస్తవమే. కాని, చాఁపచినిఁగినను, చదరంతయుండదా? సాహసమున మరలఁ గొంత పెట్టుబడి పెట్టినచో పదిమడుగులు లాభము మూటగట్టవచ్చును. చిన్ననాఁడు తమ తండ్రి తమయింటిపేరు 'ధైర్యం'వారని చెప్పియుండలేదా? ఈతరుణమున ధైర్యము వహించి, సాహసమున సొమ్ము వ్యయపఱచినచో, ఈమాఱు ధనరూపముననే గాక, కీర్తిరూపమునఁగూడ తమలాభము ద్విగుణీకృతము కాఁగలదని దొరయ్యకొడుకులు తలపోసిరి.

దొరయ్య నాతో నిట్లు పలికెను:-"నా పెద్దవాడంతట నంబరీకి ప్రయత్నించాడు. అది వచ్చినపిదప పెద్దనంబరీకోసం రొంగపడ్డాడు. 'శీతం భత్యంలేని యీమాయనంబరీనౌకరీ నీకెందుకురా నాయనా? తగవులకు ద్రవ్యనష్టాలకు కారణమౌతుందేమోసుమీ! ఒకళ్లని యాచించకుండా మనపొలంపని చేసుకుంటే మళ్లీ భాగ్యదశ వస్తుకుంటుందిరా!' అని నే నెంత బోధించినను మావాడికి నచ్చింది కాదు. మళ్లీ మావాడు మార్వాడీ మణిచ్చందుచేతులో బడ్డాడు. శాస్త్రుల్లూ, మన చిన్నప్పుడు చిన్నకితాలవాళ్లే లంచాలకు చేతులు చాచేవాళ్లుగదా. ఇప్పుడో పెద్దాళ్లకు చిన్నాళ్లకు పెద్దడబ్బుసాహంపట్టుకుంది. పెద్దనంబరీతోపాటు నాకుటుంబానికి పదివేలఋణము మళ్లీ బోనీయైయింది. తనతాహతు నిలబెట్టుకోవాని కని మావాడు నెలకు నాలుగువందలు తగలబెట్టుకున్నాడు. ఇప్పుడేనా యీపాడునంబరీ మానివేయరా యని నేను మొత్తుకుంటాను. 'దానికి పెట్టిన డబ్బురాబట్టుకోనియ్యవయ్యా తర్వాతమానుకుందాము' అని నాకుమారుడు నాకు మారుచెప్పుతాడు. ఐతే యిపుడు పదిమంది పెద్దవాళ్లలో మావాడు తిరగడం నేర్చాడు. మర్యాద యిచ్చి పుచ్చుకోవడం గ్రహించాడు. నీకు నిజం చెప్పవద్దూ మామాళ్లవల్ల మాకు శానానష్టాలు వస్తోంది. ఐతేఏమి? 'లంకమేత, రేటియీతో'లాగున్నది మాసంసారస్థితి. ఇంకా శాసనసభలో నంబరీ మావాడు తనకు కావాలంటాడు. దానికి వేలకొద్దీ గుమ్మరించాలట! మా కీఉద్యోగా లెందుకు శాస్త్రుల్లూ? కాడి పట్టేచేతికి కలం వస్తే యేమవుతుంది? ఈయుద్యోగాలమూలాన నా పొలాలన్నీ పాడైపోయినాయి." అని దొరయ్య విచారించెను.

సొమ్మువిషయమున తమసంసారస్థితి చక్కపడుచున్నది గదా యని నే ననఁగా, "ఏమి చెప్పను శాస్త్రుల్లుబావా! వచ్చేడబ్బు దస్కం రొప్పుడి దప్పడు నమిలేస్తున్నాము. ఒకమూల మహారణ్యములాగ అప్పు పెరిగి పోతూవున్నది!" అని దొరయ్య మొఱపెట్టెను.

రెండవవానిసంగతి యడిగినపుడు దొరయ్య యిట్లు చెప్పెను:—"అన్నయ్యను మించినప్రజ్ఞ కనబరిస్తేనే

గాని తమ్ముయ్యకు సంతుష్టి లేదు. కష్టపడకుండా ధన రాసులు పోగుచేసికోవలె నంటాడు వీడు. తెస్తున్నాడు, తగలేస్తున్నాడు."

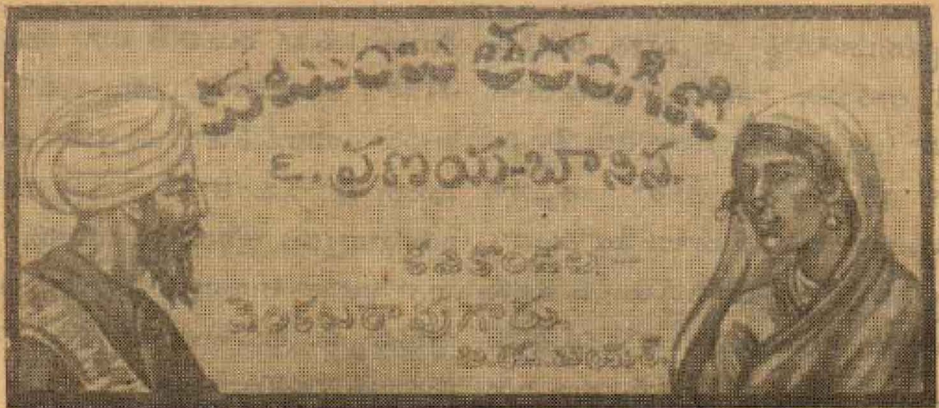
ఇతడు చేయుమద్యోగ మేమని నే నడిగినపుడు, "ఎందు కడిగి నాపుండు మళ్లీ మళ్లీ రేపుతావు శాస్త్రుల్లూ! వెనక నాఅప్పు రాబట్టుకొనడానికి తపథూమంతా నేను వేలం వేయించి అమ్మించిన దీక్షితులు ఆనేనుష్ట్రగ్రహాము, ఇప్పుడు మారెంసవవానిని పట్టుకొని, వాడికి గుండెకాయ లైపోయినాడు. మావాడికి వీడు నేర్పనిదుర్మార్గ మేమీ లేదు. వీడు నాపాలిటిపరమశత్రువై, తనకు నే చేసిన పరాభవానికి పదిరెట్లు హాని చేసి, మాసంసారంమీద పగదీర్చుకుంటూవున్నట్టు కనబడుచున్నది. అన్నిటి కేమి గాని, శాస్త్రుల్లూ, యెక్కడైనా బ్రాహ్మణింట్లో పుట్టిన వాడినోటికి మద్యమాంసాదు లేలా రుచిస్తవయ్యా? ఈ ముండావాడి సావాసాన మావాడికి పట్టుపడని పాడు చేష్టలు లేవు." అని దొరయ్య కంట తడిపెట్టికొని, "ఎవరూ లేరు గదా, ఇక్కడ!" యని యడిగి, నా చెవిలో కొన్నిమాటలు చెప్పి, గొలుగొలున యేడ్చెను.

దొరయ్యవలన వీడుకో లంది, రాత్రి చీకటిలో నే నింటికి వచ్చునపుడు, పాలవంటి తమవంశపు మరి యాదలు నీటఁ గలిపి, పేరిశంపదలతోఁ గెన్నొందు సంసారము నప్పులపాలుచేసిన దొరయ్యకుమారులను గురించి నేను దలపోసితిని. నే నెక్కువగ నవి పొంది నది, లంచము లిచ్చిపుచ్చుకొనుచు గౌరవోద్యోగములు సాధించి సాగించెడి పెద్దకొడుకును గురించియు, నాదమ జీవనోపాధిఁ జేకొని దుర్వ్యసనములపాలైన రెండవ వానినిగురించియు, కుమాళ్లదుర్వ్యయములవలన లక్ష రూపాయిల యప్పు పెరిఁగి లేవరాస్తి నంతటిని గోలు పోవ సిద్ధమై చక్షువులకు మేఘపటలములు, మనశ్చక్షువు నకు దుఃఖపటలములును గ్రమ్మ, దారితెన్నులు గానరాక, అంధకారమునఁ దెరలాడెడి వృద్ధజనకునిగురించియు, నాకు బాగుగ జ్ఞాపకము లేదు.

కృషీవలా!

పరుచూరి భువనేశ్వరీ దేవిగారు

మేఘమాలికలలో మెఱుఁగు లేఁదళుకుతోఁ దొలుతగాఁ జిఱునవ్వ తొలకరించె
పోతుటీఁగలలోని పుటుక తేనియతోడ మురువుగా తొలిపలుకు లురిమి కురిసె
ఫణిఫణావళులలో మిణుకారుమణితోడ దీటుగా దివ్య జ్యోతిస్సు గారె
కాళరాత్రులలోని బాలేందులేఖతో హాయిగా నార్ద్రత్వ మావహిలఁగ
మండుకడుపులు చల్లార్పఁ బండుపంట - శైలుపాలముల నీ పెంపఁ బెరిఁగినట్టి
స్వేచ్ఛ యనునారు గొని రాఁగ వెడలు మోయి-విశ్వలీలాకృషీవలా వెలుఁగు మాలి.

మండలప్రాడ్వివాకుని కార్యస్థానాని కంటి పెక్కుమంది సేవకు లుంటారు. వారి నందఱిని సేవకులని పిలువరు. 'కోర్టుబంట్రోతులు' అని వాడుగ్గా అంటారు. అబ్దుల్ ఖాసీమ్ అనే మహమ్మదీయు డొకానొక డారకం పనిలో ప్రవేశించి యిక్కడకు పదేను పదారేండ్లనుండి సర్కారువారి జీతం బత్తెం తింటూవున్నాడు. అతడు ఒడ్డు పొడుగు ఉన్న మనిషి: గడ్డం ఖాజీ ననుసరించి యుంచి నట్లు తోస్తుంది—పొడుగ్గా, కొస లుంగ్రాల మెలి త్రిప్పి:—తలపాగా మొగలాయిఫక్కీగా చుట్టుకుంటాడు. టోపీ పెట్టుకోడు. మెల్లో ఒకకైజా రమేషా ఎప్పుడూ ఉంచుకుంటాడు. బిళ్లడవాలు జందెంలా చొక్కామీద వేసికొని, అడవా లటూ యిటూ బెసక్కుండా నడుం కోకంపువా చుట్టేస్తాడు. ఒకతడవ అతణ్ణి చూచిన వెనుక మనచూపుల్లో అతడు మఱి మాఱిపోడు.

అతని భార్యపేరు లాల్‌బీబీ. పాతికేళ్లుంటాయి ఆమెకు. ఆమెచెవుల అంచుల్ని వరసగా అన్నీ కుళ్లే: అంగుళంలో దశాంశమన్నా వుంటుందో ఉండదో కుట్టుకుటూ కుట్టుకూ ఎడం. ఆమె మణికట్లను గాజులు బంగారపువి, ఈచేతి కోఅయిదు, ఆచేతికో అయిదు ఉన్నాయి. ఆమెవ్రేలి నొకలోహపు వుంగరం కలదు. కాళ్ల వస్తువులు లంగాచేతను మెళ్లో వస్తువులు వోణీకబ్బాలవల్లను, కప్పడి, హారిబ్రహ్మాదులకైనను కనబడవు. పైని వివరించిన ఆభరణాలు మాత్రం చూడ్డానికి సాధ్యమా! బురకా యేమైంది?అని అంటే అనవచ్చును చదువరులు. అవన్నీ ఒక్కసారి ఒక్కచూపఅచేత ఒక్కప్పుడు చూడబడ్డాయి. ఆచూచినతను ఊరుకోక లోకాని కంతకూ విదితం చేసినాడు. మఱేక దాపరిక మెందుకు?

ఖాసీమ్‌కు కోర్టుబంట్రోతుఉద్యోగం ఈ వేళఉదయం అయి పనిలో ప్రవేశించినా డనుకోండి. ఆరాత్రి లాల్‌బీబీ పులావ్ చేసింది. ఖాసీమ్‌లాల్‌బీబీలు పులావ్ భుజించి, ఆ వెనుక ఖాసీమ్ లాల్‌బీబీతో ముద్దుముచ్చట్లకు దిగడంలో, "మేరీ ప్యారీ బడీ సుల్తానా" అని పిల్చాడు. అంటే తెనుగులో దానిఅర్థము

'నాప్రియమహారాజ్ఞి' అన్నమాట. అని పిల్చే సరికి లాల్‌బీబీ, "ఈపొద్దల్లా తోడుబాబులంతా 'బంట్రోతుగారిభార్యా'అని పిల్చి విరసంగా పల్కనపల్కు, అంతా ఒక్కసారి 'బడీసుల్తానా' అన్నంత మాయమైపోతుందా? బంట్రోతువుద్యోగం మానేస్తే మంచిది. మనకు వద్దు"అంది. "నీకు తెలీదు. లోకానికి తెలీదు దానిదర్జా. నేను రేపీదారినే మాప్రాడ్వివాకును విహారంగా యిలా తీసికొనివస్తాను. అప్పుడు చూడు, అయనకూ నాకూ ఏమైనా తేడా వుంటుందేమో. బంట్రోతు అంటే రాజాబహద్దర్ అనుకో. బంట్రోతుమానా గలమనిషి. అంటే హమాల్. లోకానికేం తెలుసు? ఏకాడో ఓకాడ ఒక డోవుద్యోగం సద్యోగం సంపాదించుకొని పొట్టపోసికుంటూం టే చూడలేదు. ఏదో చొప్పదంటు అంటించి, చుఆకెట్టాలని చూస్తూవుంటారు అందరూ." అని అన్నాడు. కప్పపళ్లనే చిరునవ్వు నవ్వింది లాల్‌బీబీ.

రాత్రి కరిచిపోయింది; తెల్లవారింది. ప్రాడ్వివాక్కుకు ఒకఆ వుంది. ప్రాడ్వివాక్కు ఖాసీమ్‌ను ఆఆవుదగ్గఱ పేడ తీసెయ్యమన్నాడు. ఖాసీమ్ మాఱుమాటాడకుండా తీసివేసినాడు. ఆనాటిపనులలో ఖాసీమ్ జ్ఞాపకం వుంచుకోదగ్గపని అది వొక్కటే.

సాయంకాల మైదుగంట లైంది. ప్రాడ్వివాకు ఖాసీమును, క్రొత్తసేవకుడుగదా కొత్తదారి చూపిస్తాడు, పాతదారి విసుగు అని, "ఖాసీమ్! పికారెటు పోతే బాగా వుంటుంది ఈవేళ" అని అడిగాడు. "ఈలాఅండీ" అని ఖాసీమ్ తనవీథినే తీసికొని వెళ్లినాడు. ఖాసీమ్ ముందు తనవేషమంతా వేషంలా వుంచుకొని నడుస్తూన్నాడు. ఆవెనుక ప్రాడ్వివాకు, తలవాగా అయునా ఆయునా పామీదాగానే నడుస్తూవున్నాడు. అరుగులమీద ప్రజలు లేచి వందనాలు పెడుతూన్నారు.

ఖాసీమ్‌ఇంటిసమీపంలోనికి వచ్చేసరికి ఖాసీమ్‌భార్యా చూస్తూవుంది, వీథిగుమ్మానికి వున్న గోనిగుడ్డతెర గాజులచేతులనే ఒత్తిగించి, కుట్టుడుచెవుల పైకి మేలిముసుగు తీసికొని.—

'అనేసంకి శాబు మాయిల్లు'

ప్రాడ్వివాక్కు ఈయిల్లు ఆయిల్లు చూచినట్టుగానే తనయిల్లుకూడ చూచీచూడనట్టు

విషముఖమై, తనభార్యాక్కనబడకపోతాడేమో అనేభయంకొద్దీ యిల్లుదాటి యీవలకు వచ్చేలో, "అదేనండి బాబూ, మాయిల్లు" అన్నాడు ఖాసీమ్. "ఆ! చూచాను."అన్నాడు ప్రాడ్వివాకు. విహ్వృతి నానాటిసాయంకాల విశేషం ఖాసీమ్ఇల్లు అనే అనుకోవాలి.

ప్రాడ్వివాకుని వారియింటివద్ద దిగబెట్టి ఖాసీమ్ తనయింటికి తిరిగి వచ్చేసరికి నాడు రాత్రి ఎనిమిదిఘంట లైంది. "ఏం, చూశావా, నన్నూ నాప్రాడ్వివాక్కునూ?" అన్నాడు ఖాసీమ్ లాల్‌బీబీతో. లాల్ బీబీ "చూచినాను. దర్జాగా వుంది"అంది. "అంతే నాపని. అంతే నాపని. దాన్ని బంట్రోతుపని అననియ్యి, బహద్దర్‌పని అననియ్యి. విహ్వృతిబయలు దేఱినప్పుడు నేను ముందు ఆయన వెనుక నడుస్తూ వుంటాం. ఆయనబరువు నే మోసేదిలేదు. నాబరువు ఆయన మోసేదిలేదు. మోటార్ సైకిలుమీద వెళ్లేటప్పుడు ఆయన నన్ను ప్రక్కను గూర్చోమని తానే తొక్కుకుంటాడు బండి. ఇంటివద్ద ఆయన యింట్లో కూర్చుంటే నేను పీఠరుగుమీద కూర్చుంటాను. కచేరీలో ఆయనా నేనూ ఒకేపంకా క్రింద వుంటాం. గాలి ఆయన కెంతఎంత చల్లగా కొట్టుతుందో, నాకూ అంతఅంత చల్లగా కొట్టుతుంది" అన్నాడు. "మఱి మన బాబూ లంతా అంతవిస్తారంగా చెప్పకుంటారేం?" అని అడిగింది లాల్‌బీబీ. "అయితే ఒకటి వుంది, నీకు తెలియంది: నాకు వుదయం నుంచి మనస్సులో మెదులుతూవున్నది; లో కానికంతకూ బహుశా మనల్ని ఈనడించడానికి కారణభూతమైంది: ఉదయాన్నే ప్రాడ్వివాక్కుగారి పాడియావుకట్టుకర్రదగ్గఱ పేడ పోగేసి శుభ్రంచేయాల"అన్నాడు ఖాసీము. లాల్‌బీబీ వెంటనే "ఆపని ప్రతిఉదయం నేను చేసిపెట్టేటట్లయితేనో"అంది. "నన్ను బంట్రోతు అంటారు గాని నిన్ను బానిస అంటారు, చూచినవాళ్లంతా" అన్నాడు ఖాసీమ్. "ఆ మాత్రానికి 'ప్యారీ బడీ సుల్తానా' అని నన్ను రాత్రి పిలవడం ఎందుకు?" అంది. "అదో సరాగం" అన్నాడు. ఇరువురూ అప్పటి కప్పుడతివినోదంగా వున్నట్టున్నారు. కాని ఇరువురికీ ఆరాత్రి అయోమయాంధకారంలో ప్రాడ్వివాక్కులవారి యింటివద్దఆవు,ఆవులసాల,ఆసాలలోని ఆ ఆవు మూత్రపురీషాదులు పోయడం, వేయడం, అన్నీ మషీలేపము రాసిన రాగి రేకుమీది అక్షరాలల్లే అగపిస్తూనేవున్నాయి.

ఇద్దఱూ తెల్లవాఱగట్ల నాలుగ్గంటలకే యింకా వేగు బాగా విడివడి వెల్లబాఱక మునుపే మేలుకొని యొకఆలోచన చేసికొని యిలువెడలి బయలుదేఱినారు. బీబీ ఒకశాలువా ముసుగు వేసికుంది. తిన్నగా ప్రాడ్వివాకులఇంటికి సేవ కలిగినట్లే వెళ్లినారు.

తూర్పుదిక్కునందు శుక్రనక్షత్రము తెల్లగా ఓమాత్రం వెన్నముద్దంత వుండి గండుకిరణాలు చల్లగా లాల్‌బీబీముక్కుబులాకీమీదికీ, ఖాసీమ్‌యొక్క గడ్డంమీదికి వెదజిమ్ముతూ వుంది. "ఇదే ఇ"ల్లన్నాడు ఖాసీమ్. అప్పటి

కప్పుడే ప్రాడ్వివాక్కులయింటి పాచిచేసే పనికత్తె వీథిగుమ్మం కొబ్బరీనెల చీపురుతో చప్పుడయ్యేటట్టు ఊడ్చి, నూతికేసి నీళ్లు తెచ్చుకోడానికి వెళ్లిపోయింది. సింహద్వారం బార్లా తీసివుంది. సింహద్వారం చోటబడి లాల్‌బీబీ ఖాసీమ్లు ఇరువురూ సందుగుమ్మాన్నే ఆపని కత్తెకు తెలియకుండనే ఆవులసాలలో ప్రవేశించినారు. పనికత్తె యథాప్రకారంగా తన నీళ్లూ ముగ్గూ తెచ్చుకొని, కళ్లాపు చల్లుకొని, రెండుచారలు గీసి, రెండుచుక్కలు కొట్టి, ఆముగ్గుచెయ్యి ఆవీథిగోడను తట్టి, "అమ్మగారూ! నే వెడుతున్నానండోయి. తలు పేసుకోండి" అని కేకేసి పోయింది.

అమ్మగా రనగా ప్రాడ్వివాకులవారి భార్య. ఆమె నడుం విఱుచుకొని, జడ సరుదుకుని, జడిమ నుడుపుకొని, లేచి వెళ్లబోతూంటే, ప్రాడ్వివాకులు ఆమెను మంచంపట్టి నున్న మనిషిని మంచంపట్టి దిగకుండా ఆపి, "ఖాసీమ్ ఈపాటికి వస్తూవుంటాడు. మళ్లీ వాడికి తలుపుతీయడానికి నేను లేవాలి. అలా ఉండనియ్యి తలుపు. తెల్లాఅనియి" అని తిరిగి పన్నుండజేసినాడు.

పశువులసాలలో లాల్‌బీబీ పేడ పోగేస్తూంది. ఖాసీమ్ నూతివద్దకు వెళ్లి, బాల్చీతో బాల్చీకు నీళ్లు తోడుకొనివచ్చి సాలయీవల నుంచున్నాడు. "తెల్లారి పోయిందా?" అంది లాల్‌బీబీ. "అవుతూ అవుతూవుంది" అని ఖాసీమ్ అన్నాడు. సాలయీవలకు వచ్చి నిలుచుంది బీబీ. బీబీచేతుల మీాద నీళ్లు పోసి, చేతులు కడుక్కోనిచ్చి, సరిగా శాలువాముసుగు ఎప్పట్లా వేసేసుకోమన్నాడు. లాల్ బీబీ ఎప్పట్లా వేసేసుకొంది.

అప్పటి కప్పుడే ప్రాడ్వివాకూ, ఆయన భార్యా "దాసీది వెళ్లిపోయి చాలానేపైంది. తెల్లాఅదా యీపాటి కన్నా" అని గదికిటికీ తలుపులు తెఱచుకొని, వీథిగుమ్మం కేసి చూస్తూవున్నారు, "ఖాసీమ్ ఇంకా రాలేదేం చెప్మా" అని. ఖాసీమ్ అప్పుడే తనబూబును వీథితల్పు తీసి ఆవల కంపుటకై వీథిగుమ్మంవఱకూ తీసికొని వచ్చి, "ఒక్కర్తెవు ఇంటికి వెళ్లగలవా?"

'ఒక్కర్తెవు ఇంటికి వెళ్లగలవా'

అని నెమ్మదిగా అనుచున్నాడు. లాల్‌బీబీయు తనశాలువ కొంచె మొత్తిగించుకొని, వెనుచూపునే ఖాసీమ్‌ను చూచి, "వెళ్లగల" అని

వీథితలుపు మూయ లాగుతూ విస్మరిస్తూంది.

నిన్న సాయంకాలం చూచిన తెరమఱుగు బీబీవా అన్నట్లు ప్రాడ్వివాకునిచూపుల్లో మఱోమాఱు మెఱిసినాయి ఆమెయొక్క చెవికుట్లు, చేతికంకణాలు, అన్నీ. ప్రాడ్వివాకునిభార్యాకదేమీ మనసులో లేమి, "ఖాసీమ్! ఆమని షెవరు? ఎప్పుడు వచ్చినావు నీవు?" అని అడిగింది. ఖాసీమ్ "అది మా యింటి పనిబానిస. మన అవుపేడ తీయుటకు దానిని పురమాయించినాను. అది తెల్లవాఱగట్ల వచ్చి పోగు చేసి పోతుందిలెండి యీ రోజునుంచీ" అన్నాడు. ప్రాడ్వివాకు విన్నాడు. ఖాసీమ్ సగముసిగ్గుపడి, సగము మతేమీతోచక తావినవలసినది పూర్తి కాకుండానేవీథరుగుపైకి వెళ్లిపోయినాడు.

ప్రాడ్వివాకు తనభార్యతో "అది వాని పనిబానిస కాదు, ప్రణయ-బానిస" అన్నాడు.

మఱి ఆనాటినుంచి అబ్దుల్‌ఖాసీమ్‌ను—అబ్దుల్ ఖాసీమ్‌ను అన్నమాటేం, మఱే సర్కారుబంట్రోతును గాని, తనయింటియందలి సొంతపనులు నిర్వర్తించుటకై ఆప్రాడ్వివాకులు నియోగించియుండలేదు. లాల్‌బీబీ మఱి పొరుగింటికి వచ్చి పనిచేసి మెఱుగదు.

ప్రాడ్వివాకుల్ని ప్రాడ్వివాకుభార్య "ప్రణయ-బానిస అంటే ఏమిటి" అని తరిచి తరిచి అడిగింది. వెంటనే "నీవు నా కెలాంటిదానివో, వాని కది అలాంటిది" అన్నాడు ప్రాడ్వివాకు.

'ప్రణయ-బానిస అంటే ఏమిటి..........అడిగింది.'

"మీ కెట్లా తెలుసు వానిభార్యా అది అని" అని అడిగింది. "కనబడలే, చేతుల్ని బంగారు కంకణాలు, చెవుల్ని బంగారుకుట్లూ" అన్నాడు. "అలాగైతే ఖాసీమ్‌యొక్క 'ప్రియమహారాజ్ఞి' అని అనండి, ప్రణయ-బానిస యేమిటి?" అంది ఆమె.

కొంచె మెచ్చుతక్కువగా అట్లనే పిల్చినాడుగా లాల్‌బీబీని ఖాసీమ్, తన కుద్యోగమైన తొలినిశి—"మేరీ ప్యారీ బడీ సుల్తానా!"

స్రోతస్స్వనము

ఓలేటి సీతారామమూర్తి గారు

౧

నే నిపు డీవనానఁ బయనింపఁగఁ గ్రొన్ననుకావిసంజలో
నీనవమల్లికాకుసుమ హృద్యపరీమళసౌకుమార్యమం
దానిలమందు నాశ్రవణతత్పరతాసుఖసృష్టికై సుధా
గానచయంబు నీసెల ప్రకామపుసంగతి నించి వైచెదున్.

౨

గురువులు వాఱె క్రొవ్విరుల గుత్తుల నవ్వుముఖాలఁ బ్రేమపూ
సరణిని చుంబనం బిడి ప్రశాంతపురాగము లాలపించి ని
ర్ఝరిణీవిలాసగీతులకు రమ్యగతిన్ శ్రుతి గొల్పి భృంగముల్
మురువుగ నిల్పు నీప్రకృతిముగ్ధమనంబునఁ బ్రేమసౌధముల్.

3

తీరని ప్రేమవాంఛ వ్రతతీగృహవేదిక విప్రలబ్ధశృం
గారవిధూననాహృదయక్రమవిపంచి రచించుకొన్న శో
కారళగీతికావళి ప్రయాసవిరామము లింత లేకయే
పాఱుస్రవంతి హృత్కుహారభాగమునం దిటు మాఱుమ్రోఁగునా ?

౪

ఈసెలయేటిగీతిఁ బులకింతురు దృక్కుల హాసకాంతితో
సాసవపుష్పకోరకలతాంగులు; కూలశిఖావళాంగనా
భాసురనృత్యవైభవము ప్రబ్బెడుఁ; దీయని ప్రేమవాంఛ వి
న్యాసమొనర్చు నీప్రకృతి; హర్షసుధారస మూరు నాయెదన్.

(E. N. P.)

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల నూతన మంత్రిమండలి

కూర్చున్నవారు — ఎడమవైపు నుండి – సంగ్రామకార్యదర్శి, పాట్రిక్ జె. హర్లీ; ఉపాధ్యక్షుడు చార్లెస్ కర్టిస్; అధ్యక్షుడు హెర్బర్ట్ హూవర్; ప్రభుత్వ కార్యదర్శి హెన్రీ యల్. స్టిమ్సన్; కోశకార్యదర్శి డబ్ల్యు. మెలన్.

నిలుచున్నవారు—ఎడమనుండి–వాణిజ్యకార్యదర్శి రాబర్టు పి. లామంట్; దేశీయాంగకార్యదర్శి రే యల్. విల్బర్; పోస్టుమాస్టరు జనరల్ వాల్టర్ యఫ్. బ్రౌన్; ప్రభుత్వ ప్రధాన న్యాయవాది విల్లియం డి. మిచెల్; వ్యవసాయ కార్యదర్శి ఆర్థర్ యం. హైడ్; నావిక కార్యదర్శి చార్లెస్ యఫ్. ఆడమ్స్; కార్మిక కార్యదర్శి విల్లియం యన్. డోక్.

(E. N. P.)

విమానముపై నేటి అమెరికా యువతుల సముద్రయాత్ర

౧

నే నొకరోజు సాయంకాలము కాలేజీనుంచి యింటి కొచ్చేసరికి మా అమ్మ చాలా కోపంతో యిలా వుపక్రమించింది:—

“వోరే—శంకరం! నే నిహమీ అత్తవారింటి కెళ్లినట్టయిన చెప్పుచ్చుక్కొట్టు. ఈమాటుతో బుద్ధొచ్చింది నాకు. వాళ్లు నాకు చేసిన అవమానానికి నాజన్మంలో యిహ వాళ్ల గుమ్మం తొక్కమనుందా!”

“ఏం! ఏం జరిగిందేమిటి?”

“మోహమాట కాదు—మోహపలు క్కాదు. అడ్డమైనమాటలూ అన్నారు!”

“ఏమన్నా రమ్మా?”

“నన్ను వాళ్లేమన్నా నీ కిష్టమే గా!”

“నా కిష్టమేమిటి! బాగానే వుంది! అయినా సంగతేమిటో చెప్పు—విసిగించక.”

“చెప్పేదేం! అంతా చెబుతాను—విను. పట్టుకెళ్లిన సారెలూ, చీరలూ అన్నీ యిచ్చాము. అవింకా వాళ్లకి చాల్లేదు కాబోలు—మొహాలు ముణుచుకు పోయినాయి. బంతీ గింతీ అయ్యేదాకా యెల్లాగో నోరు మూసుకు నేనూవున్నా. ఆతర్వాత నావల్లొచ్చిన తప్పల్లా యిది: ‘ఎప్పుడు పంపిస్తారు—పిల్లను?’ అని అడిగాను. ఆమాట నే నడిగేసరికి మీద పడి బరికేసింది—మీఅత్త గారు! వాళ్లన్నమాట లన్నీ నే నేం చెప్పగలనా, ఏమనగలనా? ‘యీరోజుల్లో అసలు పెళ్లే పదహారేళ్లొచ్చేదాకా చెయ్యకూడ దంటూంటే, యీపిల్ల కింకా పదసారం పదహారేళ్లయినా నిండలేదుగదా, అప్పుడే పంపమ నల్లా అడిగారండీ!’ అని నలుగురూ నాలుగు మాటల్లా దుయ్యబట్టేసేటప్పటికి నాకు గజగజా వొణు కొచ్చింది! ఆమాత్రంమాట అడగటానికి నాకు స్వతంత్రం లేదూ?”

“అయినా అప్పుడే యెందుకడిగావు ఆమాట?”

“అడక్కపోతే అల్లా వొదిలెయ్యమంటావా యేమిటి? నీపెళ్లాన్ని యిస్కూలు ఫైనలుతోనైనా మాన్పించరట! యింకా రెండేళ్లయినా చదివించాలిట! ఆడపిల్ల నల్లా చదివిస్తే యెందుకైనా పనికొస్తుందా! మొగాళ్లల్లో కలిసి గాడిదెలాగు ఆడదానికి చదు వేమిటి—అసహ్యం? అయినా నా కెందుకు లే—నీ కిహ అంటుచిప్పలు తోమేరాతే పడుతుంది. నీచే తెల్లాగా తోమిస్తుం దాపిల్ల. ఆమాటా అనేసినట్టే. నీచదు వంతకంతకు అడుగంటుతోందని కూడా అంది—మీ అత్తగారు.”

“చదువుకుంటే తప్పే ముంది?”

“ఇంకా చదు వెందుకూ—యీవిడకి? యిక్కడి కొచ్చినతర్వాతకూడా పుస్తకం పట్టుక్కూచుంటే

నాకు పనికిరాదుసుమీ. అయినా నావెఱ్ఱి కాని, అక్క రమ్మకొచ్చినపిల్ల అణిగిమణిగుండదని మీనాన్న మొదటినుంచీ చెబుతూనేవున్నారు."

"చెప్పటమే కాదు—చదువు మాన్పించుమని నోటీసుకూడా యిచ్చాడుగా! అయినా చదువుకోటం మొదటినుంచీ నా కిష్టంలేదమ్మా!"

"ఓరి నీబుద్ధి బుగ్గయిపోనూ! 'వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి' అన్నట్టు నీ కిల్లా పుట్టిందేమిరా? 'అన్నపూర్ణమ్మకోడ లింకా చదువుతోందిట!' అని లోకులు అడ్డమైనపేర్లూ పెడుతున్నారు; అంచేత చెప్పాను. లేకపోతే నా కెందుకు? మీ రేగంగిలో దిగినా సరే?"

"ఎవళ్ళో పేర్లు పెడతారని బెదిరి, చెయ్యవలసిన పనులు మానుకుంటే మనుష్యజన్మెత్తిన సార్థక మేముంది? ఇరవైమూడేళ్ళొచ్చి యీ అబ్బాయి యింకా బియ్యేలోనే వున్నాడేమని అనేకమంది అనుకుంటున్నారు. లోకు లాక్షేపిస్తున్నారు గా!—యికనుంచి నేనూ మానేస్తాను."

"చదవేస్తే వున్నమతీ పోయిం దన్నట్టుంది. ఆడవాళ్ళకీ నీకూ సాపత్య మేమిటి? చదువు మానేస్తే నువ్వెందుకైనా పనికొస్తావా?"

"చదువు మానేస్తే మే మెలా పనికిరామో వాళ్ళూ అలాగే పనికిరారు. మీ కెన్నిసార్లు ఫేలైనా పిలక్కి తాడోసి పైకి లాగాలీ! వాళ్ళెంత తెలివైనవాళ్ళయినా కింది కణగతొక్కాలీ?"

"ఆడదానికి చదువుకుంటే యెల్లా జరుగుతుంది యింట్లో?"

"మనకి వింగటానికి మెతుకు రాదని వాళ్ళని పశుప్రాయుల్ని చెయ్యమంటావా? రామరామ దేశ మింతఅధోగతి పాలవుతూందేం?"

"అధోగతీ వద్దు—యేమీ వద్దు. మాటలు మాత్రం తిన్నగా రానియ్యి. నీకూ నాకూ యేమీ సమ్బంధం లేదు. నాతో యేమీ చెప్పకు. యీరోజునుంచి నీమొదట నే నిహ మాడుంటే ఒట్టు!"

౨

"కమలా! పిక్చర్ కొస్తావా?"

"అలాగే — అయిదు నిముషాల్లో వస్తా" నంటూ లోపలి కెళ్ళింది.

"కోచిమెన్ బండి సిద్ధంచేశాడు. త్వరగా రా."

"నాఆలస్య మేమీ లేదు. ఇదుగో వస్తున్నా" నంటూ సావిట్లో కొచ్చింది.

"కమలా!" అని పిలుస్తూ నూఅమ్మకూడా సావిట్లో కొచ్చింది.

కమ—ఆఁ— యెందుకండీ?

అన్న—మొగాళ్ళు మసిలే సావిడికదా, నువ్వు సావిడిసమ్మంలో నుంచున్నా వెందుకూ?

కమ—పిక్చరు రమ్మన్నారు. నాకు తెలియక నుంచున్నాను. పోనీ, దొడ్డిసమ్మున్నుంచే వెళతాను లెండి.

అన్న—అంతా చేరాకోశం, వెక్కిరింతలూగా వుందే! యిందుకా, యీనేమన్నంతాను? యెక్కడి కెళతావు?

కమ—చల్లగాల్లో కొంచెం అలా వెళ్లొద్దామని. అయినా నేను మేమీ లేదే, మామూలునేను మే.

అన్న—యేం లేదూ? కన్ను మూసి గంత కన తావా యేమిటి? కురకదానిలాగా కాళ్లకి జోడేమిటి?

కమ—వీథిలో తిరిగేటప్పుడు కాళ్లకి జోడు లేందే నాన్నగారు తిరగనివ్వరు.

అన్న—నడిచికూడా వెళతావా యేమిటి?

కమ—నడిచి కాదమ్మా, బండీయెక్కి; యెక్కడైనా దిగితే కాలికి జోడుంటుంది. దానిలో తప్పేముంది?"

అన్న—యేం అబ్బరంగా వుందీ? జోడు తొడుక్కుని ప్రయాణమైన ఆడదాన్ని నే నెక్కడా చూడలేదు. నేటికాలాని కిదోరసాని కనపడింది!

కమ—ఆడవాళ్ల కాళ్లని చర్మంతో చెయ్యలేదా భగవంతుడు? యేం గుచ్చుకున్నా వట్టికాళ్లతో నడవ్వలసిందే? మొగవాళ్లెన్నడైనా జోడు లేందే గుమ్మం కదులుతారా?

అన్న—ఓ యబ్బో! మే మంతా జోడులతోనే నడిచామా యేమిటి? నాలాంటిదానవు కావూ నువ్వు? నాకాళ్లు చూడూ—యెల్లా పగిలాయో!

కమ—మీరూ తొడుక్కోండి.

అన్న—నువ్వు చాలక నేనుకూడా తొడుక్కోవాలి—సిగ్గు లేక; మరీ వీథిని బడితే నలుగురూ నవ్వుతారు. పద్దెనిమిదేళ్లు వొంటిమీదికొచ్చిన నీకు తెలియక్కర్లా! అవతల అత్తగారూ, మామగారూ వున్నారనైనా చూడకుండా షికారు కెల్లా బయల్దేరావు?

కమ—అస్తమానం గాలి లేకుండా యింట్లో కూర్చుంటే ఆరోగ్యం చెడిపోతుంది. సగంముప్పాతిక మొగవాళ్లకంటే ఆడవాళ్లు బలహీనంగా వుండటాని కిదే కారణం. అయినా నా కిది కొత్త కాదే—చాలా రోజులనుంచి వెళుతున్నాను.

అన్న—అయితే, యిప్పుడే ననుకున్నా!—యిదివరకే ముదిరిం దన్నమాట—పాకం. యిన్నాళ్లనుంచీ వెళుతుండబట్టేనా యింతబలంగా వుంట? నాకున్న బలంలో నీకు నూరోవం తుందా?

కమ—బాగానే వుంది, లాజిక్కు (logic)! నాశరీరానికి చల్లగాలి తగలకపోతే అసలు వీల్లేదు, యింతకంటె పాడవుతాను. యేదో స్కూల్లో వుండి వుండొచ్చి కాస్సేపైనా షికారు కెళ్లకపోతే ఆరోగ్యం చెడిపోదూ? స్కూలు కెళ్లనివాళ్లుమాత్రం అస్తమానం గాలిలేని యిళ్లల్లో కూర్చుంటే మసీదులో రొలకల్లాగ ముగ్గిపోరూ?

అన్న—బలం లేనిదానవు, ఆచదువు చదువు మని యెవ డేడిచాడు? చదవడ మెందుకు? బలంకోసం అని పేరెట్టి వీథులమ్మట షికార్లెందుకు—సిగ్గు లేక? మే మంతా యేమంత మగ్గుతున్నాం? విసినికర్రతో విసురుకుంటే సరి, మాచక్కా వస్తుంది గాలి.

కమ—విసనకర్రగాలి మనుష్యుల కేమీ ఉపయోగించదు. బలం కొన్నాళ్లు క్కాకపోతే కొన్నాళ్లకైనా వస్తుంది. వయస్సు మీరితే చదు వెల్లా వస్తుంది?

అన్న—మళ్లీ ఆమాటే మాట్లాడుతావు! అసలు నిన్ను చదవమన్నవా రెవరంట?—వుండు నా కది చెప్పు.

కమ—ఎవరో చెప్పడ మెందుకు! శరీరము వృద్ధిపొందడానికి అన్న మెలా తింటారో బుద్ధి వికసించడానికి చదు వలాగే చదువుకుంటారు. భోజనం చెయ్యటాని కెవరిపర్మిషనైనా పొందుతున్నారా? 'విద్య నిగూఢగుప్తమగు విత్తము'; దానివల్ల యెప్పటికైనా లాభమే గాని నష్టం లేదు.

అన్న—ఆః! యేమిటి! మాటలు నేర్పిన కుక్కను వేటకి పంపిస్తే యిసుకో అంటే యిస్కో

అంటిట. అల్లా వుంది నీవరస. అన్నం తినకపోతే చచ్చి పోతారు. చదువుకోకపోతే యేమైపోతారు?

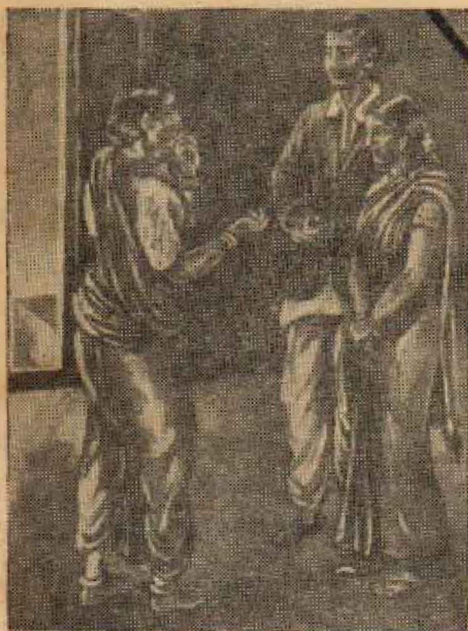
కమ—ఏమీ అయిపోరు—జ్ఞానంమాత్రం నశిస్తుంది.

అన్న—నీపాటిఆలోచన లేకేనా మునపటివాళ్లు చదువుకోంది? వాళ్లకేం జ్ఞానం తక్కువైంది?

కమ—పూర్వకాలంలో అంతఃపురాల్లో వుండే క్షత్రియస్త్రీలుకూడా చదువుకున్నవాళ్లే. ఆకాలంలో ఎవరూ విద్యావిహీనులు లేరు.

అన్న—నే నేమీ చదువుకోలేదు. నాకేం జ్ఞానం తక్కువయింది? వుత్తరం రాసేచదువు చాలు ఆపదానికి.

కమ—దస్కతు చెయ్యగల అక్షరా లొస్తే యెంత ప్రయోజనమో వుత్తరం రాసేటం తొచ్చినా అంతే ప్రయోజనం.

అన్న—యేమిరా! మొద్దులా అల్లా చూస్తూ వూరుకుంటా వేం?

నేను—ఊరుకోక యేం చెయ్యను—వాదేం సబబుగా ఉన్నప్పుడు?"

అన్న—యేమిటే! సబబుగా వుందీ? యెందుకులే—నీగడ్డి నువ్వు తింటావు. ఆతర్వాత అమ్మ చెప్పింది గదా వినకపోయావని అఘోరిస్తావు. యేమనవండి కూర్చుని—నా కెందుకు?

నేను—నా కెందుకని నువ్వూరుకుంటే బతికే పోతాం.

కమ—చీకటి పడిపోతోంది, యెప్పుడువెళ్లటం?

అన్న—నీ కేం మతి పోయిందా యేమి టమ్మాయీ—చెబుతూం టేను? ఆకట్టేమి టల్లా వుంది?

కమ—నే నిక్కడికి కొచ్చినప్పట్నించీ కడుతున్నకట్టేగా, యిప్పుడు కొత్తే మొచ్చింది?

అన్న—అనుకుదా మనుకుంటూనే వున్నాను. మామూలుగా లేదే?

కమ—దీనిపేరు పారసీకట్టు. దీని కడగా లపు కోవడ మెందుకు?

అన్న—అమ్మో! యిదేం విపరీతమే అమ్మా! నలుగురూ చూస్తే పేర్లెట్టరూ? అసలు శేతరాజువారి కోడలు కచ్చా పోసి కట్టవలసిందే. కాని యిల్లాంటిపిచ్చి వేషా లేస్తే నన్ను పొడిచి చంపెయ్యరూ?

కమ—బాగానే వుందండీ. కట్టుకూ బొట్టుకూ కూడా లా పాసు (pass) చేస్తే అడగక్కర్లేదు. మీ కాలంలో ఆకట్టు బాగుంది, మీ రలా కట్టుకున్నారు. నా కది నచ్చక నే నిలా కట్టుకున్నాను. మీరు పేర్లు పెట్టకుండా వుంటే వూళ్లోవా రెవరూ యేమీ అనరు. ఒక వేళ తెలివిహీను లెవరైనా అన్నా మన మంతగా కేర్ (care) చెయ్యనక్కర లేదు.

అన్న—నన్నే లెక్కచెయ్యడం లేదు, వూళ్లో వాళ్లను లెక్కచేస్తావు నువ్వు? నాకూ ఆబాధంతాను.

కమ—మీరూ చెయ్యకండి.

అన్న—నేనుకూడా వినిపించుకోకపోతే, ఫలాని వారి కోడ లిలాంటిదని అపకీర్తి రాదూ—నాకు?

కమ—ఏమిటే? ఇలాంటిదంటే నా కర్థం కావటం లేదు. నాలో యేం తప్పుంది?

అన్న—యింత పోకేమిటి నీకు? యిల్లా వుండ డమే తప్పు. యెవరో అనాలా యేమిటి?

కమ—మీరు చూడకపోబట్టి మీ కిది పోకులా కనబడుతూంది. అయినా వుందే వనుకోండి. వీ రనుకుంటారు, వారనుకుంటారు అని వణుకుతూవుంటే యిక సరదా యెలా తీరుతుంది?

అన్న—అందుకోసం యిహ హద్దూ పద్దూ లేకుండా మీరిపోవటమే?

కమ—నే నేమీ మీరలేదు. ప్రతిస్వల్పవిష యానికీ మీరే రాద్ధాంతం చేస్తున్నారు. అయినా తమా షాగానే వుందే! నన్నెంచడమే మీపనిలా కనబడు తూంది. నే నొచ్చి సరిగా నాలుగైదురోజు లైందో లేదో, యీనాలుగురోజుల్నుంచీ దేనికో ఒకదానికి న న్నెత్తిపొడవడమే! నన్నింతవర కెవరూ పేర్లుపెట్టిన వారు లేరు. యికమంచి పని కట్టుకుని పెట్టిస్తే చెప్ప లేను గాని.

అన్న—అయ్యయ్యో! యి దెక్కడిపిల్లరా బాబూ! ను వ్వనిపిస్తున్నావా—యేమిటి? బెల్లంకొట్టిన రాయి లా మాట్లాడ వేమిరా?

నేను—బాగానే వుంది—నన్నేం జెయ్యమం టావు? కట్టుకీ బొట్టుకీ నేనుకూడా కేకలేసి ఫూలు (fool) ననిపించుకోలేదనా—నీవిచారం? ఎవళ్ల కెలా సరదాగా వుంటే అలా వుంటారు. అన్నిటికీ పెద్దవాళ్లు కలగజేసు కోవటమంత ఫూలిష్‌నెస్ (foolishness) మరి లేదు. ఏదైనా తప్పుపని చేస్తే కేకలెయ్యొచ్చు.

అన్న—వీటివెంబడే అవీ వొస్తాయి—యెంతో సేపు పడుతుందా? యిలా వుంటే మహరాజులా పాడవు తారు.

నేను—బుద్ధి మంచిదైతే యెన్నడూ పాడవరు. బుద్ధి వంకరబుద్ధయితే మన మెలా వుంచినా సరిగా వుండరు.

అన్న—ఆ కాటుకలేని కళ్లూ—ఆ పొట్టిచేతుల రవికా—పువ్వులు చుట్టిన జడచుట్టు—బుజాలదాకా వేళ్లాడే ఆ లోలకులూ—కడియాలు లేకుండా కాళ్లకి జోడూ—బాగానే వుం దమ్మాయి వేషం! యివన్నీ మార్చుకోమని చెప్పకుండా చూస్తూ వూరుకోమంటావా?

నేను—కాలాన్ననుసరించి ఫేషన్సు (fashions) మారుతూవుంటాయి. ఎప్పు డెలా వుంటే అలా వుం టారు. దాని కేమంటావు?

అన్న—నే నన్నానా? యిది బాగుందని నేను కూడా యిల్లా తయారైతే మొహమ్మీద వుమ్మేస్తారు నలుగురూనూ.

నేను—ఉమ్మేస్తారని భయపడుతున్నావా? లేక పోతే నీకు అభ్యంతరం లేదన్న మాట! నాన్న వున్నట్టు నేనున్నానా? నువ్వన్నట్టు కమలమాత్రం యెలా వుం టుంది? నేను పిలకె పెట్టుకుంటే నువ్వేగా క్రాపింగు చేయించుకునేదాకా ప్రాణాలు కొరికేశావు?

అన్న—మొగాడెల్లా వున్నా లోకం హర్షి స్తుంది. ఆడది యిష్టమొచ్చినట్టల్లా వుంటే పెద్దవాళ్ల ప్రాణం వొప్పదు. కళ్లనిండా కాటికా, కచ్చాపోసి చీరా, కాళ్లకి కడియాలూ, మొహన్నిండా పసుపూ, దాని మీద దమ్మిడీఅంత కుంకంబొట్టూ వుంటేనే గాని ఏ రాజవారికోడ లనిపించుకోదు. యీతురకబీబీ అల్లా మారితేనే గాని నే నొప్పుకోను.

కమ—నెత్తిమీద పిలకలో సహా గోష్పాదమంత జుట్టూ, బిళ్లగోచి పోసి బట్టా, వేలికి దర్భముడి ఉంగ రమూ, ముఖంమీద వీభూదిరేఖలూ వుంటేనే గాని బ్రాహ్మలే అనిపించుకోరు. మనవాళ్లాస్థితికొస్తే వాళ్లకు తగ్గట్టు వేషమూ మారతాను. ఆడవాళ్లూ మొగవాళ్లూ ఒక లాగే పుట్టారు. ఎక్కువతక్కువ లేమీ లేవు. అందుచేత అయినదానికీ కానిదానికీ కలగజేసుకుని 'నువ్విలా వుం డాలి' అని పెద్దవాళ్లు నిరూపించడం బాగుండలేదని నా అభిప్రాయం. నేను మారితేనే గాని ఒప్పుకో నన్నారు గనుక చెప్పవలసొచ్చింది. ప్రతిస్వల్పవిషయానికి మీరు చెబుతూవుండటం, అది వినలేదని ఒకవిధమైన కోప మేర్పడటం—ఇదంతా అనవసరం. చూసీ చూడనట్టు వూరుకుంటే యేపోట్లాటలూ వుండవు. మర్యాద నిలుపుకో

దలచినవారు అలాగే చేస్తారు. నేను మీకంటె చిన్న దాన్నయినా మీకు చెప్పవలసొచ్చింది. మీరింకో విధంగా అనుకోకండి.

అన్న—చూశావట్రా, చూశావట్రా—దెల్లా చెబుతూందోనూ! యిల్లాంటిదానికి సమాధానం మవ్వేం చెబుతావు, నే నేం చెబుతాను? యిలా వస్తుందనే గా, నేను చదివించొద్దు నాయనా అని యేడిచింది? అప్పుడు నామాట చెవినిపెట్టావా? యిప్పుడాపిల్ల కేంజవాబు చెబుతావో చెప్పు.

నేను—ఎందుకు—జవాబు చెప్పడం?

అన్న—దేమిటీ! చెప్పక యిష్టమొచ్చినట్టుల్లా వుండనిస్తావా? నీకు మతేమన్నా పోయిందా రేమిట్రా?

నేను—నాకు కాదు పోయింది. ఎల్లా అయితేం పెళ్లిచేసుకున్నాంగదా అని నీతోగలిసి ప్రతిదానికీ పాడు చుకు తినమంటావా? 'మ న్విలాగ వుండాలి'అని జ్ఞానం వున్న మగవా డెవరూ రూలు పాస్ (pass) చెయ్యడు. నువ్వూ కమలా యేమనుకున్నా సరే, నేను కలుగజేసుకునేవాడను కాను. నాదగ్గి రిలాంటిసంగతు లేమీ చెప్పొద్దు. ఏవస్తువ జారినా నీకు పోయింది గనుకేనా మమకారం—యిక చిన్నవాళ్లకెలా పోతుంది?" అని నే నంటూండగా మానాన్నొచ్చాడు. ఆయన రావటంతోటే కమల లోపలికెళ్లిపోయింది.

"ఏమిటే గడబిడ?" అన్నాడు మానాన్న.

అన్న—దేమిటా? యీదొరా, దొరసానీ షికారు బయల్దేరారు. నే నిహ వూళ్లో తలెత్తుకొని తిరగ్గలనా? అంచేత నేను వల్లకాదన్నాను. యిద్దరూ నాలో తగూ పెట్టు క్కూర్చున్నారు. యిదీ జరిగిన సంగతి.

"ఆషది షికారెళ్లట మేఁవిటి? యింకా నయం! ఆవాపు గనక సరిపోయింది. లేకపోతే వూళ్లో నలుగురూ నన్ను పొడిచి చంపేద్దురు. యివ్వాళ మావ్యవహారం గలబట్టి నా మర్యాద దక్కింది. అయినా ఆడదానికైనా సిగ్గుండాలి, మొగాడికైనా సిగ్గుండాలి అదొక వేళ వస్తా నందే అనుకో, మనవాడి కుండక్కర్లే జ్ఞానం? ఈవద్ద మెల్లా సిద్ధమైనాడు, తీసుకెళ్లటానికి?"

అన్న—అల్పే! వాడి నోట్టిచెవలమ్మని చేసి కూచోపెట్టిం దీనాలుగురోజుల్లోనూను. ఆపి ల్లెంతంటే అంతే అంటున్నాడు. అయిపోయింది వాడిపని.

"ఏమిరా! బండీ కట్టించింది షికారెళ్లటానికేనా? మాట్టాడ వేమిరా?"

"అవును."

"అయితే దాన్నికూడా వెంటేసు కెళ్లదామనేనా?"

"ఇద్దరం వెళ్లొస్తే తప్పేముంది? మీ లుంటే అమ్మకూడా రావచ్చు."

"అయ్యయ్యో! యిం కెక్కడికొంప—తగలడిపోయింది! దిక్కుమాలిన సమ్మంధం—వాళ్లు బ్రాహ్మలవునో కాదో అసలు! ఒకవేళ అయినా, దేబ్రహ్మసమాదిగాళ్లో! మొట్టమొదటినుంచీ అదేడుస్తూంటే

నేను వినిపించుకున్నాను కాను. వినిపించుకోనందుకు రోగం చప్పగా కుదిరింది వెధవకి! ఇంకా నాకు బ్రాహ్మణ్య మేఁవిటి నాశ్రాద్ధం! మాలపీనుగు లింట్లో కాలు

పెట్టిం తర్వాత బ్రాహ్మణ్యం ఎల్లా అవుతుంది? అయ్యోయ్యో! విశ్వనాథానికి ఎంత తీర్థంలో కీడ్చారట్రా! నాఖర్మ యిల్లా కాలింది. మిమ్మల్ననట మెందుకు! ఇహ చాలు కాని, అబ్బాయీ! వాళ్ల పిల్లని వాళ్ల దగ్గర దిగబెట్టి రా. మన మందరమూ యేగోదావరిస్నానమో చేసి ప్రాయశ్చిత్తమన్నా చేసుకుద్దాం. నువ్వెల్లాగా మాలపెండ్లివేవని నేను రూఢిపర్చుకున్నా. సీమ కెళతానని అఘోరిస్తున్నావు గా? నువ్వు తిరిగి బ్రాహ్మణరూపంతో మాకు కనపడేదిలేదు. మేము చూసేదిలేదు. నీవారిని నువ్వేళ్లు. మాతిప్పలు మేం పడతాం. అంతే గాని యీపిల్లని మా యింట్లో పెట్టుకున్నాంటే నలుగురు బ్రాహ్మలూ వచ్చి చావగొట్టొదిలిపెడతారు. ఆ దెబ్బలూ పడలేము,—ఆ అవమానం ప్రాయశ్చిత్తం తీసుకోడా లేము. మాటిమాటికీ ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకుంటే నాలిక వుండదే చక్కాపోతుంది. అంచేత యీరోజుమట్టుకా పిల్ల కన్నం తీర్థంలో పెట్టించి రేపొద్దునే వాళ్ల వాళ్లదగ్గిర దిగబెట్టి రా. అంతే గాని నలుగురూ చూస్తే వెలేస్తారు. సముద్రంమీద ప్రయాణం చేసి నువ్వు బతికొస్తావన్న మాట సర్వాబద్ధం. సెలవైపోగానే నువ్వెళ్లి ఆ గంగలో దిగు. యిహ మీ సౌఖ్యం మా కక్కర్లేదు—చెబుతున్నాను."

3

మాకు చెన్నపట్నం కాపరం బహు కొత్తగా వుంది. నే నింకా సీమా గీమా చుట్టబెట్టి రావటంచేత నా కాట్టే లెక్కనిపించడంలేదు; గాని మాఅమ్మకీ నాన్నకీ తలణుచుకున్నట్టుంది. సాహుకాడా సులకరాళ్ల మీద బండి తోలినట్టు దిక్కుమాలిన అరవభాషతో తలమంటెత్తుకొస్తూంది. కాని యేం చెయ్యనూ! అయిదారేళ్లవస్థపడీ సంపాయించిన బారిస్టరుబల్లని చిన్నవూళ్లో కడితే డిగ్నిటీ (dignity) కి లోప మొస్తుందేమోనని నాకే సందేహం కలిగింది. ప్రాక్టీసున్న ప్లీడర్లలో కెళ్లి, "I am an Advocate" అంటూ బాంబ్స్ (bands) గింబ్స్ కట్టుకు తిరుగుతున్న వకీళ్ల కేమాత్రం ప్రాక్టీస్ వస్తూందో మనక్కడా అంతకంటె యెక్కువ రాదనుకున్నాను. బారిష్టర్ అని పెద్దపెద్దక్షరాలతో రాసి యెంత రైలుస్టేషనుకు దగ్గిరగా కట్టినా ఒకమారు చదవటంతో చెల్లు కాని లోపల కాలు పెట్టేవా డెవడూ వుండడని తోచింది. ఇదెల్లా వున్నా చెన్నపట్నంలో ప్రాక్టీస్ పెట్టడానికి ముఖ్యంగా నాస్నేహితులే పట్టేనని చెప్పొచ్చు. నీళ్లు కొత్తచెయ్యటంవల్ల మావాళ్ళందరూ శయ్యాగతుల మయ్యాం. ఏమిరియాలరసాలవల్లో అందరం లేచి తిరుగుతున్నాం కాని మా అమ్మమాత్రం మంచాన్నింకా వదిలిపెట్టలేదు. అల్లా మంచంమీద పడుకునికూడా నన్ను రెండోవివాహం త్వరలో చేసుకోమని బాధిస్తూనే వుంది. మాతల్లిదండ్రు లిద్దరూ కలిసి మా అత్తవారిసంగ తేమీ తెలియకుండా చేసేశారు. కాని నాకు కమల మీదనే వుంది మనస్సంతాను. కొంత స్థిమితపడ్డతర్వాత వాళ్ల ఇన్ఫర్మేషన్ శ్రద్ధగా కనుక్కుందామని మనస్సులో నిశ్చయపర్చుకున్నా. మా అమ్మకి జ్వరం తగ్గలేదు, పైగా యెక్కువైనట్టు తోచింది. ఇహ డాక్టర్ని రప్పిస్తేనే గాని లాభం లేదని స్నేహితునింటికి కబురంపించాను, డాక్టర్ని పంపించుమని. మానాన్న సంధ్యావందనం చేసుకుంటున్నా డింట్లో. నే నేమో నా అమ్మ దగ్గిరి కొచ్చి యెల్లా వుందని అడిగాను.

అమ్మ—అంత యెక్కువగా లేదురా. వొళ్లు కూడా అంతనెప్పిగా లేదు. కాని నేను పడిపోయినా, యిల్లుపట్టిన వెధవాడబడుచుంది గనక మనవుచ్చెప్పూస్తోంది. లేకపోతే మనపాట్లు కనపడును. నే నెన్ని ఘాట్లు చెప్పినా మావాళ్ల పిల్లని చేసుకోమని, వినిపించుకో వేమిరా? యింటికి పట్టిన కోడ లుంటే యీఅమ్మవారిని సుఖంలో అడుగుపెట్ట నిద్దువా? యింట్లో కోడలు లేకపోబట్టే అవస్థలాపట్టింది కాని.

"ఆసలు వా కెక్కడున్నారో కూడా కనుక్కోండే మనం తొందర పడటం బాగుంటుందిటమ్మా?"

అమ్మ—అద్దాన్నం, వాళ్లసంగ తెత్తకు. వున్న వూరొదిలిపెట్టి యెక్కడికో లేచి పోయారట! వాళ్లు

మనకి కనపడనే కనపడరు. ఒకవేళ కనిపిస్తేమట్టుకు వర్ణ సంకరప్పిల్ల నింట్లో తెచ్చి పెట్టుకుంటావుట్రా?

"వర్ణసంకర మేమిటి?"

అన్న—ఆఁ! రేమిటూ? ఆపిల్లింకా చదువే దుస్తోందిట! అలాంటిపిల్లని గుమ్మంలోకి రానిస్తానా? నాప్రాణం వుండగా!

"ఎక్కడ చదువుతూందో?"

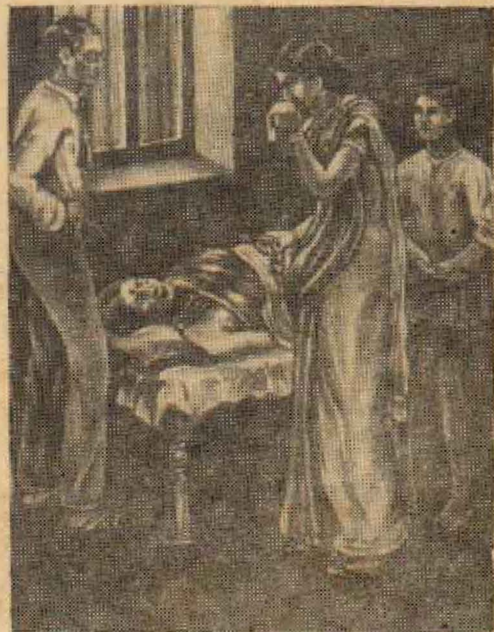
అన్న—ఏట్లో! యెక్కడైతే నేం మనకి? కాని నేను కుదిర్చినపిల్లని చేసుకో.

"ఆతరవాత ఆలోచిద్దాం. కాని యిప్పుడు పెళ్లి మా టెత్తకమ్మా."

అన్న—ఇంకా ఆలోచ నేమిటి,-మావాళ్లపిల్లని చేసుకోక?

"ఆయాసపడకమ్మా" అని నే నంటూవుండగా మా నవుక రొచ్చి డాక్టరుగా రొస్తున్నారని చెప్పాడు. గబగబా కుర్చీ వొకటి మంచందగ్గిరిగా లాగి సావిట్లో కెళ్లాను. కారులోంచి దిగుతూ పెట్టె పట్టుకు వొక సర్వెంటూ, లేడీడాక్టరూ ప్రత్యక్షమయ్యారు. జ్వరం వొచ్చింది ఆడవాళ్లకే కదా అనుకొని మాస్నేహితు డీవిడిని పంపించా డనుకున్నాను. ఆవిడా లోపలి కొచ్చింది. 'గుడ్ మార్నింగ్' అని కుర్చీ చూపించాను. ఆవి డాశ్చర్యంతో రెప్ప వాల్చకుండా అయిదారు సెకండ్లు చూసింది నావంక.

— "మాఅమ్మగారికి ఫీవ రొచ్చింది—లోపలికిరండి, చూద్దురుగాని" అని నే నన్నాను. నవ్వుకుంటూ పెదవులకి జేబురుమా లడ్డంపెట్టుకొని లేచింది. అసది నన్నిల్లా చూడట మేమిటి, యీనవ్వట మేమిటని నాకు చాలా ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఈదేశంలోకూడా ఆడవాళ్లకి బొత్తిగా భయభక్తులు పోయాయే మనుకున్నా. ఇద్దరం రోగిమంచందగ్గిరి కెళ్లాం. ఆవిడ థర్మామెటరు తీసి రోగినోట్లో పెట్టి స్టెతస్కోపుతో లంగ్సుని పరీక్ష ప్రారంభించింది. చూడబోతే యిరవైమూడు యిరవై నాలుగేళ్లకంటె యెక్కు వున్నట్టు కనిపించలేదు. నేను కున్నదంతా భద్దరు డ్రెస్సు. చూడ్డానికి బాగానేవుంది— రేఁపలమో గాని! చెవలకి లోలకులూ, మెళ్లో వొక

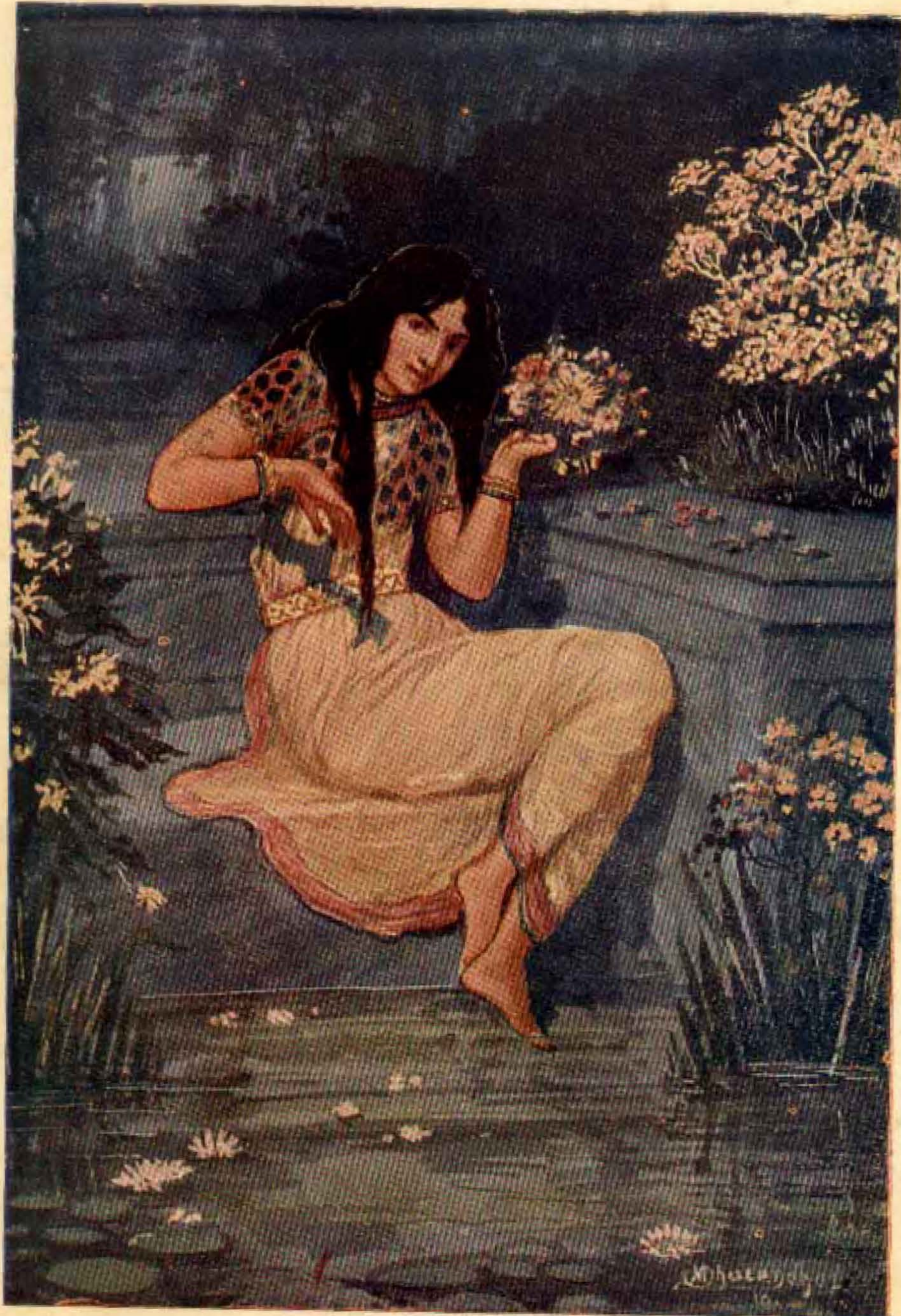
నెక్ లేసూ, సన్నపాటి గొలుసూమాత్రం వున్నాయి. కాని న న్నావిడల్లా చూడటాని కర్థం మాత్రం యెం తాలోచించినా నాకు బోధపడలేదు. స్త్రీలు అసలే చపలలూ. అందులో చిన్నతనం. అందుచే తల్లా చూచుంటుం దనుకున్నాను. ఎగ్జామినేషన్ పూర్తయిం తర్వాత నావైపు తిరిగి,—

డాక్ట—ఫీవ రంత ప్రమాదమైంది కాదు. మరేం భయం లేదు. మీసర్వెంటొస్తే నేను మెడిసిన్ పంపిస్తాను; రెండుపూటల్లో తగ్గిపోతుంది.

"అలాగే వెంటనే పంపిస్తాను."

డాక్టరు—ఆహారం రొట్టె పాలూ యివ్వండి. అవసర మైతే రేపు మార్నింగు మళ్లీ వచ్చి చూస్తాను.

నేను మానవుకర్ని పిలిచి డాక్టరుగారివెంట వెళ్లి మందు తీసుకురమ్మని చెప్పాను. ఆవిడని నిమ్మళంగా కారుదాకా సాగనంపి కారు కదలించాకా వుండి యింట్లో

Lakshmi Art, Bombay, 8.

చింత

వొచ్చాను. ఆమె తల వంచుకుని కారులో కూచున్నా చూపు నామీదే వున్నట్టు నాకు తోచింది. నోటికి రుమా లడ్డంపెట్టుకున్నా బుగ్గలమీది సొట్టలవల్ల చిరునవ్వు నవ్వుతున్నట్టు కూడా తెలుస్తూనేవుంది: కాని ఆనవ్వు చూస్తే నాకు చెడ్డకోప మొచ్చింది. ఆడవా ళ్లుద్యో గాలు చేస్తే మిడిసిపాటిల్లాగే వుంటుం దనుకున్నాను. ఇల్లాగే అనుకుంటూ కుర్చీలో కూచున్నాను. ఒకఅర గంటలో మందు తీసుకొచ్చాడు మానవుకరు. నే నొకడోసు మాఅమ్మ కిచ్చి సీసా అల్మారులో పెట్టాను. ప్రాక్టీసు లేకపోయినా, కోర్టు కెళ్లడం తప్పదు గనుక ఫోంచేసి కోర్టు కెళ్లాను. ఆరో జెల్లాగో గడిచిపోయింది. ఆమరచటిరోజుకి ఆవిడిమందువల్లనే తగ్గిందో, తగ్గవలసే తగ్గిందో కాని—మాఅమ్మకి జ్వరం తగ్గింది. ఈసంగతి చీటి వ్రాసి పంపాను. రెండుమూడురోజులకి సరిపొయ్యే మందు పట్టుకొచ్చాడు మానవుకరు. నేను రోజూ లాగే కోర్టు కెళ్లి రెండుగంటల కింటి కొచ్చాను. నే నింటి కొచ్చి డ్రెస్సు మార్చి యీజీచెయిరులో కూచు న్నాను. కాఫీ తీసుకొచ్చి బల్లమీద పెట్టెళ్లిపో యింది మా పేనత్త. అది పుచ్చుకోబోతున్నా. ఇంతలో లేడీ డాక్టరుగారి సర్వెం టొచ్చాడు. ఇప్పుడు వీ డెందు కొచ్చాడో అనుకున్నా. వాడు కవ రొకటి నాచేతి కిచ్చాడు. నే నది తీసుకుని చింపుతుండగా స్ఫురించింది, బహుశా బి ల్లయుంటుందని. ఇంతతొందరగా బిల్లు పంపించింది—నే నెక్కడికైనా పారిపోతా ననుకుంది కాబోలని నాకు కోర్లు మండింది! అయినా ఆవిడే నన వలసిన పనేముంది? 'ధనమూల మిదం జగత్' కదా అనుకున్నా. ఇలా అనుకుంటూనే మడత విప్పాను. విప్పీ విప్పటంతోటే నాదృష్టి పై నున్న అచ్చక్షరాల మీద పడ్డది. 'Mrs కే. యస్. కమలా, యమ్. బి., బి. యస్., అసిస్టెంటు సర్జన్, మద్రాస్.'

* * * * *
* * * * *
* * * * *

యస్. కేశరాజ్, బారిస్టరు,
c/o Mrs. కే. యస్. కమలా,
యమ్. బి., బి. యస్., అసిస్టెంటు సర్జన్,
మైలాపూరు, మద్రాస్.

జ్ఞానబుద్ధుఁడు

జి. జాషువకవిగారు

౧

సరవి న్నీకడకంట వెల్గిన యహింసాజ్యోతికిఁ గొండలు
న్గరఁగింపంబడె వెన్నపూసలవలెన్, ద్యోమండలం బెల్ల నీ
చరణాబ్జంబుల ముద్దు గొన్నది మహీశగ్రామణీ! జ్ఞానభా
స్కర! బుద్ధప్రభు! నీసుధోక్తులకు సంస్తంభించె ముల్లోకముల్.

౨

నీ వల రావిచెట్టువకు నేర్పిన భూతదయారసోక్తిలో
భూవలయంబు బాష్పజలపూరితలోచన మయ్యె, 'బింబిసా
రావనిభృత్సభాభవన మార్ద్రమనస్కతఁ గ్రుంగిపోయె, నీ
పావనబాహుపీఠమునఁ బ్రాణము దక్కిన గొఱ్ఱెపిల్లతో.

౩

పాములు గాలిమేఁత లలవాటొనరించుట నీవు కారణం
బేమొ! త్రిదండిరాజపరమేశ్వర! నీదు పదాంకముద్రలోఁ
జీమయు హాయిగా నిదురఁ జెందిన దెక్కడి దీ యకారణ
ప్రేమ? జొహారు నీనయనవీక్షులఁ దాండవమాడు శాంతికిన్.

౪

దీనము లైన చూపుల, వధించెడువానికి మ్రొక్కి, "యన్న! నా
కూనల కండ లేదు, కనుఁ గొ"మ్మని గద్గదనిస్వనంబుతో
లోనఁ దపించి, నాల్గుదెసలుం బరికించుచు, "బుద్ధదేవ! రా
వే! ననుఁ గావవే"యని జపింపనిజంతువు లేదు మేదినిన్.

౫

కఱకుకసాయివాని చిఱుకత్తియు నెత్తురు చూడలేదు, నీ
చరణరజంబు సోఁకినరసాతలసీమలలోన; నిప్పు డు
ర్వరఁ బెకలించి చూచు ప్రతివానికి నీమహనీయవిగ్రహో
త్కరములు దర్శనం బిడు నఖండశిలాః పరిపూతమూర్తులన్

౬

పైకొని రెండువేలయిదువందలయేండ్లు వయస్సు వచ్చెనన్
నీకమనీయబోధలకు నిగ్గు రవంతయుఁ దగ్గలేదు, 'హిం
సాకరణంబు పాప' మనుశబ్ద మశోకునితాలిగుండెలన్
దాఁకి యగల్చె; నీదినమునన్ గదలించెడు నష్టదిక్కులన్.

జోస్యమునకు శాపము

ఎర్రగుంట్ల వైద్యనాథం గారు

బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు స్వర్గమున ప్రపంచ కాల నిర్ణయము నేర్పరచిరి. వారియిష్టానుసారము నడువగా కొద్దికాలము నకు ప్రపంచమున భరింపలేనిసంగతులు తటస్థించినవి, అప్పుడు వారు నవగ్రహములను పిలిచి, "మీరు ౧౨ సంవత్సరములు వక్రించ వలెను. ప్రజ, ధనము, ధాన్యము, జంతువులు నష్టమయినగాని ప్రపంచము సరియైన మార్గమునకు రా"దనిరి.

వేదపండితుడగు ఒక బ్రాహ్మణుడు జోస్యమునందు పరిపూర్ణజ్ఞానము గలవాడై స్వర్గలోకము సంగతులుకూడా కనిపెట్టుచుండెను. ఇక రాబోవు ౧౨ సంవత్సరములు నీళ్లుకూడా దొరకుట కష్టమని తెలిసికొని ఆ బ్రాహ్మణుడు ౧౨ సంవత్సరములకు సరిపోవు నీరు, ధాన్యము మొదలైనవి జాగ్రత్తపెట్టెను. వానిని జూచి ప్రజలందరు నవ్విరి. ఆయనకూడ తాను పిచ్చివానివలెనే ఉండెను.

కరువు ప్రారంభమయ్యెను. మూడు సంవత్సరములు అయేటప్పటికి చాలామంది తిండి లేకచనిపోయిరి. వర్షములు చాలా తగ్గెను. పంటలు లేకుండెను. ఐదుసంవత్సరములకు కొద్దిమందిమాత్రమే ధనాధికులు తిండికిగలవారై నిలిచిరి. అప్పుడు నవగ్రహములు కుతూహలంతో ప్రపంచము పంటలులేక ఐదు సంవత్సరములున్న యెట్లున్నారో అని బ్రాహ్మణవేషధారులై వచ్చిరి. వారు మార్గమున ఈపండితుని చూచి, ఈ బ్రాహ్మణుడు ఎట్లు బ్రదికియుండెనా అని ఆశ్చర్యము నొంది, "అయ్యా, మాకు అన్నము పెట్టింపుడు" అనిరి. బ్రాహ్మణుడు తనభార్యతో చెప్పి వారికి భోజనము పెట్టించెను. వీరు పరుండుటకు ఒకగది నిచ్చెను. అందు వీరు సరిగా లేక వక్రించి పండుకొనిరి. వీరు పరుండినపిదప బ్రాహ్మణుడు తనశాస్త్రములను చూచి వీరెవరో కనుగొనలేకున్నను, బ్రహ్మలోకమున నవగ్రహములును లేనట్లును, వారందరును భూలోకసంచారమునకై వెళ్లినట్లును తెలిసికొనెను. 'బహుశః వీరే ఆనవగ్రహములై యుండవచ్చును. ఇట్లు ఈ గ్రహములు వక్రించుటచేతనే యిట్టికరువు తటస్థమయినదికదా' అని తనభార్యను మెల్లగా లేపి యిద్దరును కలసి ఈనవగ్రహములను ఒకరిప్రక్కన నొకరిని వరుసగా పండబెట్టిరి. వెంటనే వర్షములు కురిసెను. ప్రపంచమంతయు సంతోషముతో మెలగుచుండెను.

తెలవారి ఈగ్రహములు లేచునప్పటికి ఈ మార్పు వారికి ఆశ్చర్యము కలుగజేసి, 'యిది యీబ్రహ్మణుడు జేసినపని' యని తెలిసికొనిరి. 'ఇట్లు మానవులు విద్యచే మన సమాచారములు తెలిసికొని మనలను వశ్యులుగా జేసికొనిన మనపనులు మనము సాగించుటకు వీలు లేదు'అని బ్రహ్మతో మొరపెట్టగా, 'జోస్యము సరియైనకాలము తెలిసిన గాని అబద్ధ మగుగాక' అని బ్రహ్మ శాప మిచ్చెను. అందుకే సరియైన వేళ తెలియవలెనని అనడము.

అంత్యసేవ

ముద్దా విశ్వనాథము గారు

ఒకాయన కొకగుఱ్ఱ ముండేది. దృఢంగా ఉన్నన్నాళ్లూ ఒడలు దాచుకోకుండా, విశ్వాసంగా పనిచేసింది. కొన్నాళ్లకి పాపం! వృద్ధాప్యం వచ్చి, శక్తి ఉడిగిపోయింది. నిర్దయుడయిన ఆయజమాని, "నిన్ను మేపడం శుద్ధదండుగ. సింహంకంటె ఎక్కువబలం కల్గినప్పుడు గాని నిన్ను మళ్లా నాశాల లోనికి రానీయను" అని చెప్పి, తఱిమివేశాడు.

ఏం చేస్తుంది? ఏడుస్తూ అడవులు బట్టిపోయింది. పోగా పోగా ఒకనక్క అగపడింది. "ఏమమ్మా? అట్లా తల వ్రేలవేసికొని విచారంగా ఉన్నా వేం?" అని అడిగింది. స్థితిగతులు వెళ్లబోసికుంది గుఱ్ఱం.

"నీకొచ్చిన భయమేమీ లేదులే, ఖేదపడకు. నేను చెపుతాను ఉపాయం" అంది నక్క. అని, "చచ్చినట్టు నటిస్తూ కాళ్లునిగుడదన్నిపండుకో. నేను నీవీపుపైన తట్టినపుడు పరుగెత్తి పరుగెత్తి నీయజమాని చెప్పింది.

తిన్నగా నక్క ఒకసింహముదగ్గఱకు వెళ్లి, "నీ కీవేళ మంచి ఆహారం దొరుకుతుంది" అని ఊరించి, గుఱ్ఱమున్నచోటికి తీసికొని వచ్చింది. "ఇక్కడ తినడానికి సదుపాయంగా ఉండదు. దానితోకకు నిన్ను కట్టుతాను. నీగుహ కీడ్చుకుపోయి సావధానంగా ఆరగింపవచ్చు" అని చెప్పింది. సింహము ఒప్పుకుంది.

ఆమట్టున సింహంకాళ్లు గుఱ్ఱానికి గట్టిగా బిగియగట్టి గుఱ్ఱంవీపుపైన చప్పట చఱచింది.

అంతే, సంతోషంతో గుఱ్ఱం ఉరుకలు వేసికుంటూ, సింహాన్ని యీడ్చుకొని యజమానివద్దకు పరుగెత్తిపోయింది. ఇది చూడగానే, యజమానికి ఆశ్చర్యంవేసింది. ఆయన అప్పటినుండి ఆ గుఱ్ఱాన్ని దయతో యావజ్జీవము పోషిస్తూవచ్చాడు.

కథ కంచికి — మనం యింటికి.

బూరెలు

తులసి లక్ష్మీనారాయణమూర్తిగారు

అనగా అనగా ఓవూరు. ఆవూళ్లో ఓబ్రాహ్మణు డుండేవాడు. పాప మాయన చాలా బీదవాడు. ఆదరిద్రానికి తోడుగ బ్రహ్మ ఆయనకు చాలామందిపిల్లల్నికూడా ప్రసాదించాడు. ఆయన ఎల్లాగో కష్టపడి ఆరోజు కారోజు సంసారం సాగిస్తున్నాడు.

ఇంతట్లో ఒకనాడొకనవాబుగారొచ్చా రావూరు. ఆయన చాలామంచివాడని తెలిసిందా బ్రాహ్మడికి. ఆయనదర్శనం చేద్దా మనుకున్నాడు. ఆనవాబుగారొకడేరా వేసుకుని ఊరుచివర విడిశారు. నవాబుగారిదర్శనాని కెళ్లేటందుకు ముహూర్తంచూసుకొని బూరెలు చేయించాడు. గుండ్రంగా తయారైన బూరెలొకబుట్టెడు పట్టుకుని నవాబుగారి డేరావద్దకు వెళ్లాడు. నవాబుగారిదగ్గర యెవరూ లేకుండా చూచి లోపలి కెళ్లాడు. బూరెలబుట్టను ఆయన యెదుట పెట్టి, తనఅవస్థంతా విన్నవించేడు. నవాబుగారు బూరెల నెప్పుడూ చూడలేదు. అందుచేత"అవేమిటి?వాని నేమిచేస్తా?" రన్నాడు. బ్రాహ్మణుడు "వానిని తిందు"రని జవాబు చెప్పేడు. నవాబుగారొకబూరెను తినుట కారంభించారు. మఱొకటి తిన్నారు. ఆయన కాశ్చర్యం ఎక్కువైపోయింది. బూరెలు పైన పిండి ఉండడంచేత చప్పగా వున్నాయి. లోపల తియ్యగా వున్నాయి. ఇదే ఆయనఆశ్చర్యానికి కారణం. మఱోబూరెను తీసి చుట్టూ తిప్పి పరీక్షించాడు. ఆశ్చర్యం మరీ ఎక్కువైంది. "దీనికిపైని యెక్కడా చిల్లి లేదు. లోపలి కీతీపి యెల్లావెళ్లిందో చెప్ప" మన్నాడు. 'మంచిసమయం దొరికిందిరా' అనుకున్నాడు బ్రాహ్మడు. ఈయన కసలు గుట్టు చెప్పేస్తే లాభంలేదని ఆలోచించి, ఆలోచించి, తుద కిట్లా చెప్పేడు: "మహాప్రభూ, ఇది యొక అపూర్వమైనవస్తువు. దీని నెవ్వరూ చెయ్యలేరు. ప్రభువుగారు దయచేస్తారని తెలిసినప్పట్నుంచీ దీనిని తయారు చేస్తున్నాను. చాలాకష్టపడితే ఇప్పటికి తయారయ్యాయివి. ప్రభువుగారి కందరూ యిచ్చే ఫలహారం యివ్వడం యిష్టం లేక యింత కష్టపడి తయారుచేసే" నని చెప్పేడు. పాపమావెఱ్ఱి నవాబు నమ్మేడదంతా. తనకోస మింతకష్టపడ్డాడీబ్రాహ్మడని ఉబ్బిపోయాడు. సంతోషం పట్టలేకపోయాడు. అందరికంటే తానే గొప్పవాడి ననుకొన్నాడు.అందుచేతనే యీబ్రాహ్మణుడు నాకోస మింతకష్టపడ్డాడని ఊహించి, బ్రాహ్మణ్ణి కుబేరుణ్ణిగా చేసేద్దామని ఆలోచించి 'నీకేమికావాలో కోరుకో'మన్నాడు. బ్రాహ్మడు 'రొట్టె నేతిలోపడిందిరా' అనుకొన్నాడు. 'ఆశ్టే కోరుకుంటే అత్యాశపడ్డాడంటారు లోకు' లని తనకుటుంబపోషణకు సరిపడ్డ ఆదాయము వచ్చు భూమినిమ్మని కోరుకున్నాడు నవాబుగారిని. "ఇంతేనా, ఇచ్చాను, పుచ్చుకో" మని తక్షణం వ్రాసి యిచ్చేశాడు పర్మానా. బ్రాహ్మణుడు సంతోషం పట్టలేక నవాబుగారికి సలాములు కొట్టి

యింటికి వచ్చేశాడు. అప్పట్నుంచి కుటుంబ మును పోషించుకొంటూ సుఖంగా నున్నాడా బ్రాహ్మణుడు. ఇప్పటికికూడా ఆభూమిని 'బూరెలమాన్య'మని వ్యవహరిస్తున్నారా వూరిప్రజలు. కథ కంచికి వెళ్లింది; మనము కాళ్లు కడుక్కొని యింటికి వచ్చాము.

ఎత్తుకు పైయెత్తు

ఆలూరి రంగనాథరావుగారు

అనగా అనగా ఒకవూళ్లో ఒకపురోహితుడు. ఆయనకు డజనున్నర పిల్లలు. ఆయనకు మంచిగుమ్మడికాయకూరంటే శానా అపేక్ష. ఒకసంవత్సరము సంకురాత్రిపండగనాడు ఏమి చేశాడంటే మామూలుగానే స్నానము చేసి 'స్వామీ! తండ్రీ! యీ రోజున నా కొక గుమ్మడికాయ దొరికితే నీ కొకకొబ్బరికాయ కొడుతా' నని మొక్కున్నాడు. స్వామిధర్మాన ఆరోజునే ఒకభాగ్యవంతుడు పిలిచి గుమ్మడి కాయ ఆయనకు దానముచేసినాడు. పురోహితుడు 'అదృష్టం కుళ్లిందిరా' అని దానిని చంకలోపెట్టుకొని, యింటికిపోతూ 'యీకాయ ఇంటికి తీసుకుపోతే తలా ఒకబద్దన్నా రాదు. కాబట్టి యీకాయ పొరుగింటి మాచమ్మచేతి కిచ్చి వండించుకొనితిందా'మని అనుకొన్నాడు.

పొరుగింటి మాచమ్మదగ్గరికి వెళ్లి, "మాచమ్మా, మాచమ్మా, యీరోజు మీ యింటికి భోజనానికి వస్తాను. ఈకాయ కూర వండి పెట్టు" అన్నాడు. మాచమ్మ 'సరే' నని కాయ తీసుకొన్నది. పాపము! పురోహితుడు ఇంటికిపోయి స్నానముచేసి మడిగట్టుకొని వచ్చేసరికి, మాచమ్మ గుమ్మడికాయ దాచి, చెంచలకూర వండి విస్తరిలో వేసింది. పాపము! ఆకలిపోతు బ్రాహ్మణుడు గబగబా రెండు ముద్దలు తిని, "గుమ్మడికాయకూర ఏ"దని అడిగాడు. మాచమ్మ "అయ్యో, నాయనా! గుమ్మడికాయ తరిగి, పొయిమీద పెట్టి, వాకిట్లోకి పోయినాను. గుమ్మడికాయ, చెదరీ, బెదరీ, చెదరీ, బెదరీ, చెదరీ, బెదరీ, చెంచలకూర యిం"దని అన్నది. పురోహితుడు భోజనముచేసి వాకిట్లోకి వచ్చేసరికి, కడముంతొకటి కనపడ్డది. ఆముంత తీసుకుపోయి విస్తరి దగ్గరపెట్టి నాలుగురూపాయల కంచుచెంబు తీసుకొని పోతున్నాడు.

మాచమ్మ దిగాలాపోయి, "ఏమయ్యో, బ్రాహ్మడా, చెంబు ఎత్తుకుపోతావే" మని అన్నది. పురోహితుడు "అమ్మయ్యో, కంచు ముదిరి కడముంతయింది" అని చెంబెత్తుకొని మరి మాటాడకుండా పోయినాడు.

కథ కంచికి, మన మింటికి.

కాకతి ప్రోలరాజు

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

చెదరిపోయిన యాంధ్రసేవారతుల నెల్ల దేశసూత్రమున బంధించినావు
ఆరిపోయిన మహదాంధ్రవిక్రమవహ్ని గురుతరంబుగ రగుల్కొల్పినావు
పటిమ దప్పిన యాంధ్రభావవీథికలలో దేశభక్తిస్ఫూర్తి దిద్దినావు
నిస్స్పృహాక్షుభితమౌ నిఖిలాంధ్రమండలం బేకహేలను నుద్వహించినావు
ఆత్మసామ్రాజ్యసంరక్షణావసరము - సమయ మెఱిఁగి స్వజాతికి చాటినావు
కాకతీయాన్వయాబ్ధిరాకాశశాంక - భూరికీర్తికలాప శ్రీ ప్రోలభూప!

అనితరదాస్యశృంఖలలయందుఁ దగుల్కొని నైజవిక్రమం
బును మును విస్మరించి చెడిపోయిన యాంధ్రుల నుద్ధరింప నీ
వొనరిచినాఁడ వెన్నియొ మహోద్యమముల్ త్వదుదారధర్మసం
జనితమహాంధ్రరాష్ట్రవిలసత్ప్రతిభ నెన్నఁదరంబె యేరికిన్?

పలుకుపల్కునఁ దేనె లొలుకుకబ్బంబుల నింపార దెసల వ్రాయించినావు
శాంతవ్రతంబైన జైనధర్మంబును దగునని యాదలఁ దాల్చినావు
ప్రాచీనగౌరవపరిపాటి నెలకొల్పి తెలుఁగునేలకుఁ బేరు దెచ్చినావు
చెదరినయాంధ్రులఁ జేర్చి సామ్రాజ్యంబు స్థాపించి మగఁటిమి చాటినావు
అద నెఱిఁగి యాత్మజాతి కభ్యుదయ మరసి - దేశసేవావ్రతంబు సాధించినావు
నీమహాత్యాగదీక్షయే నేఁటియాంధ్ర-భూమి కభ్యుదయకరంబు ప్రోలభూప!

గండశిలల్ పగిల్చి పురకాంతకు భూషణమట్లు కోట నె
న్నండొ యొనర్చియుంటివి జనస్తవనీయము గాఁగ, నద్దియున్
ఖండిత మైన నేమి యరికంఠవిలుంఠనవిక్రమక్రమా
ఖండలు లైనయాంధ్రులయశం బది యెంతయు హెచ్చరించెడిన్.

అరులకు దుర్గమంబుగఁ బురాంతిక దేశమునందు వారిసం
భరితతటాకరాజములఁ బర్వతపార్శ్వములందు నిల్పి య
చ్చెరువగునాలయంబుల రచించి మహామహితాంధ్రతేజము
న్నరపితి వెల్లదేశముల నీ కెన యెవ్వరు ప్రోలభూపతీ!

హింసాదూరము జైనధర్మ మెదలో నెంతేని పాటించి యీ
సంసారవ్రతు లైనయాంధ్రుల నహింసాశీలురం జేసి నీ
యంసద్వంద్వనిరూఢరాజ్యభర మాహా యంచు నానానృపో
త్తంసుల్ పేర్కొన మించినాఁడ విది సాధ్యం బౌనె ప్రోలప్రభూ!
ప్రశిథిలంబయి పూర్వవైభవముఁ దెలుపు - విగ్రహానీకములె కడు వెలుఁగు గూర్చు
మహితభూగర్భకలితసామ్రాజ్యకీర్తి - చిహ్న లరసిన నెంతో యచ్చెరువు గాదె.

ఈశిలాశకలంబు లేరాజమందిర పరిసర వేదికాభాసురములో
ఈప్రస్తరవ్రాత మేరాజమణిమహా దిగ్విజయస్తంభదీపితంబొ
ఈపవిత్రస్థలం బేనృపాలకదుష్ట రక్తధారారుచిరంజితంబొ
ఈశల్యసంచయం బేసతీసహగమనవ్రతవహ్నిసంతప్తకంబొ
ఈమహావిగ్రహానీక మేనృపాల - మౌళిమణిగణకాంతిసమ్మానితంబొ
అనుచు నీకోటలో నిప్రత్యణువు లరసి - ముగ్ధు లౌదురు సుకవు లో ప్రోలభూప!

కాలము మారిన న్ప్రళయకాలము వచ్చిన చింత లేదు భూ
పాలక *ప్రోలరాజ! యనవద్యభవత్సుయశోఽంక మొక్కటే
చాలును హన్మకొండపురసంపద సాటఁగ; ప్రాక్తనాంధ్రభూ
పాలకవాసభూమి యనుప్రాభవ మన్నిటి కబ్బ నేర్చునే?

---

* ప్రోలరాజు త్రిలింగసామ్రాజ్యనిర్మాత. తొలుత నీతనిరాజధాని యనుమకొండ. పద్మాక్షీగుడికి ముందుగా నున్న మైదానముచుట్టు నున్న మంటికోటయు, శిలాద్వారములు, సిద్ధేశ్వరాలయాదికము ఈయాంధ్రవిభుని కీర్తిచిహ్నములు. కూలిపోవుచున్న జాతికోటలు రాజమందిరచిహ్నములు. క్రీడాసరోవరములు మాత్రము ప్రాచీన విభవమును పరిశోధకులదృష్టి నాకర్షించుచున్నవి. ఆంధ్రమాతృప్రథమ విహారరంగమగు నీపుణ్యభూమిఁ గాంచినం తన ప్రాచీనాంధ్రమహాతేజము గోచరించి రసప్రలుబ్ధుఁడగు వివేకి ముగ్ధుఁడు కాకపోఁడు.

గాజుగొట్టములయు, పూసలయు తెరలు

కొ. నరసింహాచారి గారు

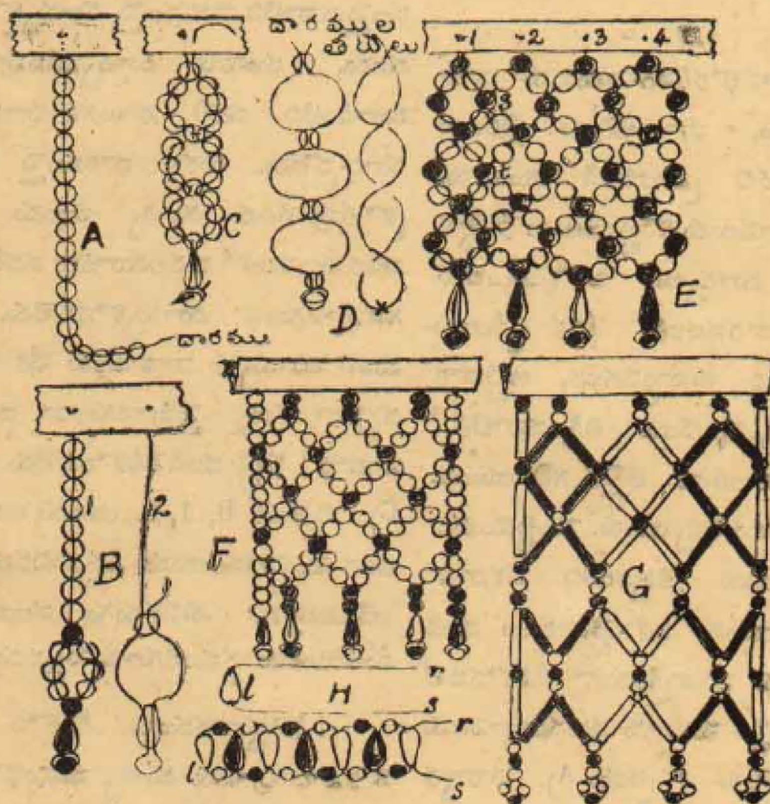
౨

పుష్యమాసభారతినంచికయందు గాజుగొట్టములతోను, పూసలతోను తెరలను చేయుటనుగుఱించి వ్రాయబడి యుండెను. ఈతెరలలో పూసలును,గొట్టములును వేర్వేరు దారములపై దూర్చబడి ఒక్కొక్కదారమును, ఇతరదారములతో జేరక వ్రేలాడుచుండును. కాని ఈవ్యాసమున, అట్టిదారములు ఒక్కొక్కటియు ప్రక్కనవాటితో చేర్చబడి తెరయంతయు అల్లిక గలిగియుండునట్లు కుట్టువిధము చెప్పబడును. మొట్టమొదట మొదటివ్యాసమున జెప్పినరీతిని ఒకనాడా యొక్క కొనయందు ఒకగట్టిదారము ముడి వేసి దారమును నాడాక్రిందుగా దీసికొనవలెను. దారముపై సుమారు ఇరువదిపూసలను దూర్చుకొనవలెను (చిత్రము A). తర్వాత నొకలోలాకుపూసనున్ను, ఒకసాధారణమగు పూసనున్ను దూర్చుకొని, దారమును మరల వెనుకకు (Reverse direction) పైలోలాకు పూసగుండానున్ను, దానికి పైనుండు సాధారణమగు పూసగుండానున్ను దూర్చుకొనవలెను.తర్వాత మూడుక్రొత్తపూసలను సాధారణమైనవాటిని దారముపై దూర్చుకొని దారమును, మునుపు దూర్చబడినపూసలలో మూడింటిని వదలి నాలుగవ పూసగుండా దూర్చవలెను. మరల దారముపై మూడు క్రొత్తపూసలను దూర్చి ముందు దూర్చబడిన పూసలలో మరలమూటిని వదలి నాలుగవపూసగుండా దూర్చుకొనవలెను. ఈవిధముగా దూర్చుచు నాడావద్దకు చేరి నాడాకు దగ్గరగా నున్న పైపూసగుండా దారమును నాడాలో కుట్టి ముడివేసికొనవలెను (చిత్రము C). చిత్రము B, 1, 2. యందు అడుగుభాగమున మొదటివలయము ఏర్పడువిధము చూపబడియున్నది. ఈవిధమగు వలయములను మఱియొకమార్గమునగూడ కుట్టవచ్చును.

ఒకపెద్దదారమును దీసికొని దానిపై నొకసాదాపూసను దూర్చి నడిమిభాగమునకు దేవలెను (చిత్రము D. X.) పిమ్మట దారము యొక్క రెండుకొనలను చేర్చి ఒకే లోలాకు పూసయందును, ఓకేసాధారణపూసయందును దూర్చుకొనవలెను. మరల రెండుదారములను వేరుగా దీసికొని ఒక్కొక్కదానియందును మూడేసి క్రొత్తపూసలను దూర్చుకొనవలెను.

మరల దారపుకొనలను చేర్చి ఒకేపూసయందు దూర్చి మరల దారపుకొనలను వేరుగా దీసి మూడేసిపూసలను దూర్చవలెను. ఈవిధముగ మనకు కావలసినంతవరకు దూర్చుకొని దారపుకొనలను నాడాకు కుట్టవలెను.

ఇట్లు ఒకవరుసవలయములు వచ్చిన తర్వాత రెండవవరుసవలయములను కుట్టవలెను. చిత్రము E యందు 1 అనునది మొదటివలయముల వరుస. రెండవవరుస 2 వద్ద నారంభించి మొదట రెండుపూసలను దూర్చి, దారమును మొదట ఏర్పడినవలయములను S అనుగుర్తుగల పూసలో దూర్చవలెను. పిమ్మట దారముపై మూడు క్రొత్తపూసలను దూర్చి అటువెనుక, పూర్వ మేర్పడిన వలయములలో రెండవదానియందలి T అనుపూసగుండా దూర్చవలెను. ఈవిధముగనే తక్కిన భాగమును పూర్తిచేయవలెను. ఏయేపూసలలో దారమును రెండుమారులు దూర్చవలెనో అట్టివి నల్లనివిగా గుర్తించబడియున్నవి.

చిత్రము F యందుండు తెరనుకూడ పైన వివరించినవిధముననే చేయవచ్చును. కాని ఒక్కొక్కమారును దూర్చబడు పూసలసంఖ్య ఎక్కువ యైనందున, వలయములుగా కనబడక, కండ్లు, లేక రంధ్రములు చదరములుగా

నేర్పడును. చిత్రము G యందు పూసలకు మారుగా గాజుగొట్టములు దూర్చబడి యున్నవి.

గొట్టములకు మధ్య ఒకటి గాని, ఎక్కువ గాని పూసలను దూర్చవచ్చును.

పైరీతిని జేయుబడిన తెరలు వెడల్పు తక్కువగా నుండిన తోరణములుగాను, చాలా వెడల్పు కలవి యైనయెడల తెరలుగాను ఉపయోగపడును.

చిత్రము H యందు ఒంటిపరుస తోరణము చూపబడియున్నది. R S అను దారమున L అను లోలాకుపూసను దూర్చి, దానిని నడిమిభాగమునకు దెచ్చుకొని తర్వాత దారపురెండుకొనలను రెండు వేర్వేరు సాధారణపు పూసలగుండా దూర్చి, మరల రెండుకొనలను ఒకేలోలాకుపూస యందు దూర్చుచు పోయినయెడల తోరణము వచ్చును.

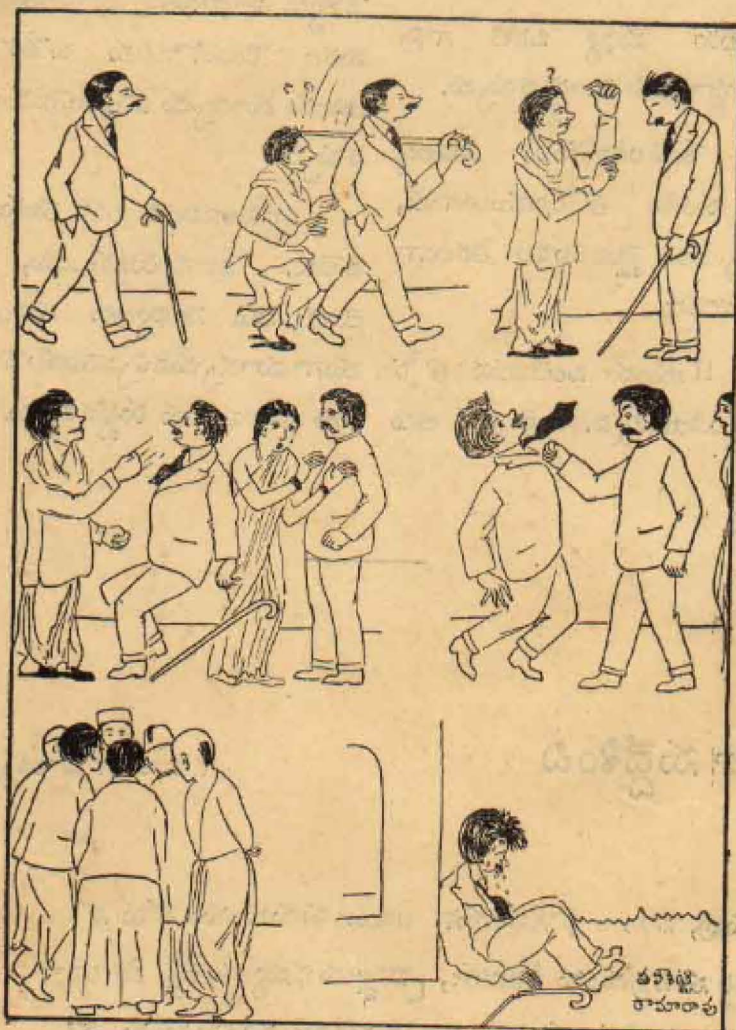
పూసలపనిలో ఓపిక యెక్కువ యుండవలెను. పూసలయొక్కయు, గొట్టముల యొక్కయు సంఖ్యలను మనయిష్టానుసారముగా మార్చుచువచ్చినయెడల చిత్రవిచిత్రము లగు రూపములను కుట్టవచ్చును.

పోతరాజు నుద్దేశించి

గోపాడ గోపాలకృష్ణయ్య గారు

మనుపు, నరేంబు భాగవతముఁ బఠియించుచునుందు, నోరు నొవ్వ నుడువుచుందు నీఘనతేఁ, బ్రాజ్ఞుఁడు ధన్యుఁడు రెడ్డి సూరనార్యుని కటు నీకుఁ జేయవలె నూడిగ మంచుఁ దలంచుచుందుఁ, నోయనఘచరిత్ర! పోమె నిపు డన్నియుఁ, గాలగతుల్ విచిత్రముల్.

దినాలు బాగుండకపోతే

గోవిందదీక్షితుఁడు-౧

కురుగంటి సీతారామయ్యగారు, యమ్. ఏ.

ఆంధ్రులయభ్యుదయమునకు మూలభూతులగు ననేక మహాపురుషుల నాంధ్రలోకము విస్మరించినది. వారిలో గోవిందదీక్షితుఁ డొకఁడు. దాదాపు శకసంవత్సరము క్రిందటివఱ కీయన యెవరో నేనును నెఱుంగను. కాని యిప్పు డీమహనీయుని గొప్పతనము నామనోనేత్రములకు పొడకట్టుచున్నది. ఈయన యాంధ్రప్రపంచమునకు సర్వదా స్మరణీయుఁడు.

ఈయనను గురించి 'యాంధ్రచరిత్రపరిశోధక త్రైమాసికపత్రిక[౧]'యందు శ్రీయుతులగు యన్. కే. వెంకటేశన్, యమ్.ఏ.,గారొక గొప్పవ్యాసమును వ్రాసిరి. అది మిక్కిలి రసవంతముగ నుండి యత్యుత్తమవ్యాసశ్రేణిలో నగ్రస్థానము నలంకరించుచున్నది. తదుక్తములైన కొన్నివిషయములు నాచేయఁబడిన పరిశోధనముల వలన చారిత్రకములు కానట్లు నాకు తోఁచినందున గోవిందచరిత్రము వ్రాయుటకు మున్ముందు వానిని చర్చించుట యవసరమని మనవిచేయుచున్నాను. శ్రీ వెంకటేశన్‌గారు తమవ్యాసమునకు గోవిందునివంశీయులును, మైసూరుసంస్థానమున ధర్మాధికారులును నగు బ్రహ్మశ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారు చెప్పినట్టియు, పట్టీశ్వరగ్రామప్రాంతముల చెప్పుకొనఁబడుచున్నట్టియు గాథలును, వంశానుచరిత్రమును నాధారములని వ్రాసియున్నారు. సరియైన చారిత్రకదృష్టికి సరిపోవు వంశచరిత్రములు మృగ్యములై, కాలము గడచినపూర్వులను దైవతములుగా భావించు మనదేశమున నిట్టిగాథ లెంతవిశ్వసనీయములో వేరచెప్ప ననావశ్యకము. చారిత్రకుని యూహలకు తాళజాలనట్టియు, ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములకు విరుద్ధములైనట్టియు అనుభవమునకు వ్యతిరిక్తములైనట్టియు, గాథలాదరణీయము లెంతమాత్రమును కాజాలవు. అట్టి గాథల చరిత్రములలో గాక పురాణములలో చేర్పవలసియున్నది. నాకు నాల్గుతరములు మాత్రమే పూర్వుఁడై సుప్రసిద్ధతార్కికుఁడై, యనుగమభట్టాచార్యుఁడను బిరుదమును వహించిన యస్మత్ప్రపితామహుఁడగు కురుగంటి వెంకట్రాయభట్టాచార్యచరిత్రము[౨] నాకు నిర్దుష్టముగ లభించుటలేదు. అట్టియెడ ౧౬ శతాబ్దమున వరలిన గోవిందదీక్షితచరిత్రము తద్వంశీయులైనను నృసింహశాస్త్రిగారు సమగ్రముగను, నిర్దుష్టముగను నెఱిఁగియున్నారనుట కష్టము. వారి వంశములో చెప్పుకొనఁబడు గాథలు వా రెఱింగియుందురని మాత్రము చెప్పవచ్చును. మఱియును గోవిందుడు మానవకక్ష్యనుండి దైవకక్ష్య కధిష్ఠించి పూజింపఁబడుచున్నట్లు శ్రీ వెంకటేశన్‌గారు వ్రాయుచున్నారు. అట్టియెడ నీగాథలను చారిత్రకదృష్టితో పరిశీలించుట యత్యవసర మగుచున్నది. సప్రమాణముగ నీయనచరిత్రము తెలిసికొనుట యాంధ్రుల కర్తవ్యమైయున్నది.

క్రీ. శ. ౧౬, ౧౭ శతాబ్దములలో చోళమండలమున తంజాపురము రాజధానిగా, విజయనగరరాజ్యమున నొకపరగణాగా విజయనగర రాజకుటుంబముతో సంబంధించిన యొక నాయకరాజకుటుంబమువారు దాదాపు ౧౫౦ సంవత్సరములు రాజ్యముచేసిరనియు, వారికాలమున సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయము లత్యంతాభివృద్ధి నొందినవనియును మున్ముందు తెలిసికొనవలయును. మఱియు వారిలో నల్గురు క్రింద చెప్పినసంవత్సరముల ప్రాంతమున నేలిరనియు కూడ తెలియవలెను.

(౧) చెవ్వప్పనాయకుఁడు.

(క్రీ. శ. ౧౫౩౫—౧౫౬౧)

(౨) అచ్యుతనాయకుఁడు.

(క్రీ. శ. ౧౫౬౧—౧౬౧౪)

---

౧ Journal of the Andhra Historical Research Society, Vol. II, Parts 3 & 4.

౨. ఈయన పునహా, మైసూరు, తంజావూరు-ఆస్థానముల తర్కశాస్త్రమున జయపత్రముల నొందెను.

(౩) రఘునాథనాయకుడు.

(క్రీ. శ. ౧౬౧౪—౧౬౩౩)

(౪) విజయరాఘవనాయకుడు.

(క్రీ. శ. ౧౬౩౩—౧౬౭౩) ౧

గోవిందదీక్షితుడు కర్ణాటకబ్రాహ్మణుడనుటనిర్వివాదము. శ్రీవెంకటేశ్వరగారు వ్రాసిన బ్రహ్మశ్రీ నృసింహశాస్త్రిగారే కాక గోవిందునివంశీయు లింకను కలరు. ప్రస్తుతము కుంభకోణమున నున్న కామకోటి పీఠాధిపతులగు శంకరాచార్యస్వాములవారీయన వంశీయులు. మైలాపురము సంస్కృతకళాశాలయందు మీమాంసావిద్వాంసులుగా నుండి కీర్తిశేషులైన బ్రహ్మశ్రీ రామసుబ్బాశాస్త్రిగారుకూడ నీయన వంశీయులే! వీర ద్వంశీయులను నిరర్గళకీర్తులనుగూర్చి ముందు ముచ్చటింతును. శ్రీవెంకటేశ్వరగారు వ్రాసినవిషయములలో కొన్నిటి నిం దనువదించుచున్నాను.

(౧) చెవ్వప్పనాయకుడు మొదట పేదవాడై పశుపాలకుడుగా నుండెను.

(౨) చెవ్వప్పనాయకునికంటె గోవిందుడు పెద్దవాడు. ఇందుల కుదాహరణముగా చెవ్వప్ప గోవిందుని పశుపాలకుడను బాలుడుగా నున్న కాలమున గోవిందుడు దర్శపూర్ణమాస లాచరించు గృహస్థుడై యుండెనని చెప్పుచున్నారు.

(౩) చెవ్వప్పకు చోళమండలము నిప్పించినది గోవిందుడు. చెవ్వప్ప కిచ్చుటకు తగినదేశము వెదకుటకు గోవిందుని అచ్యుతదేవరాయ లంప, గోవిందుడీ చోళదేశము నేరెను.

(౪) కృతజ్ఞుడై చెవ్వప్ప గోవిందుని తనమంత్రిగా నియమించుకొనెను.

పైవిషయము లెంతవరకు సత్యములో విచారింతము. పైయన్నివిషయములకును కొలగఱ్ఱ "చెవ్వప్పకంటె గోవిందుడు పెద్దవా డనుట." దానిని సోపపత్తికముగా కాదని నిరూపించిన పైవిషయము లన్నియు పూర్వపక్షము లైపోవును. చెవ్వప్ప యచ్యుతదేవరాయల తోడియల్లుడు.౨ చెవ్వప్పనియామకము అచ్యుతదేవరాయలకాలములోనే జరిగెను. అచ్యుతుడు క్రీ.శ. ౧౫౪౨-వ సంవత్సరమువరకు రాజ్యముచేసిన విజయనగరచక్రవర్తి. కృష్ణరాయసార్వభౌముని సోదరుడై యాయన వెనుక రాజ్యమునకు వచ్చెను. కావున చెవ్వప్ప తంజావూరున క్రీ.శ. ౧౫౪౨-వ సంవత్సరమునకు పూర్వము నియమింపబడుట సిద్ధము. 'ఆరవీడువంశచరిత్రము'ను వ్రాసిన హీరాసుదొరగారు క్రీ. శ. ౧౫౪౧-వ సంవత్సరమున నీ నియామకము జరిగియుండవచ్చునని యభిప్రాయపడుచున్నారు.౩ అచ్యుతదేవరాయలతరువాత వచ్చిన సదాశివరాయల కాలమున దక్షిణరాజప్రతినిధిగా పంపబడిన విట్ఠలరాజీచెవ్వప్పనియామకమును మార్పకుండుటచే నప్పటికి చెవ్వప్ప జనరంజకముగా రాజ్యముచేయుచు తంజాపురమున పాదుకొనిపోయెనని చెప్పవచ్చును. అందువలన క్రీ. శ. ౧౫౪౨ కు కొన్ని సంవత్సరములకు పూర్వమే యానియామకమనికూడ గట్టిగా చెప్పనగును. వీరన్ని యామకము క్రీ. శ. ౧౫౩౫-వ సంవత్సరప్రాంతమున జరిగెనని ముద్రిచితమైన 'తంజావూరాంధ్రరాజులచరిత్రము'న సోపపత్తికముగా నిరూపించియున్నాను. ఈనియామకము నాటికి చెవ్వప్పకు ముప్పదికిమించిన వయ సుండియుండును. జోత్తిగా ముక్కుపచ్చలారని బాలునికి చోళరాజ్యపాలనము నచ్యుతదేవరాయలు హస్తగతము చేయుట యసంభవము. ఇది గాక, మధురయందేలుచున్నట్టియు, మిక్కిలి పరాక్రమశాలి యని పేరొందినట్టియు విశ్వనాథనాయకుని ప్రక్కను, సమయము

౧. ఈసంవత్సరములు దాదాపని చెప్పనగునేకాని నిష్కృష్టములు కావు.

౨. శ్లో. భార్యాభవ త్తస్య ధరాబలారేః, మూర్త్యంబికా మూర్తిమతీవ కీర్తిః,
అస్యా నుజై రచ్యుతరాయదేవ్యాః, సహోదరా శ్లాఘ్యగుణస్వభావా.
(రఘునాథాభ్యుదయకావ్యము, సర్గ. ౬, శ్లో. ౧౧.)

౩. Aravidu, p. 173.

వచ్చినప్పుడు సామ్రాజ్యపక్షమున "డీ" యనుటకు తగిన వానిగా చెవ్వప్పను నియమించినట్లు తెలియుచున్నది. అందులకు చెవ్వప్ప దేహబుద్ధిబలములు గలవాడని యది వరకే పేరొందియుండవలెను.

ఈ యన వంశానుక్రమణిక నీక్రింద నిచ్చుచున్నాము—

"క. ఆవంశంబున కృష్ణగ
రావరు డుదయించె నిజకరక్షితచక్ర
శ్రీవత్సలాంఛనుం డై
తా నన్నునికీతి దారితపరాఘుం డై.

క. ఆకృష్ణక్ష్మావరునకు
సాకృతిమకరాంకు డసమశరదళితపరా
నీకు డను తిమ్మనాయడు
ప్రాకటయశు డుద్భవించె ప్రద్యుమ్నుడనగ.

క. ఆతిమ్మనృపాలునకును
ఖ్యాతగుణాలంబ గోపమాంబకు తిమ్మ
క్ష్మాతలపతి యుదయించెను
......నాహవమున ప్రద్యుమ్ను డనగ."

(మన్నారుదాసవిలాసము ఆ. ౧.)[1],

కుదిపద్యమునందలితిమ్మప్ప మనచెవ్వప్పతండ్రి. ఈతిమ్మప్పనాయకుడు కృష్ణరాయలకు కుడిభుజమై రాయచూరు ముట్టడిలో నొకదండనాథుడై రాయల విజయమునకు ముఖ్యసహకారి యయ్యెను[1]. నూనిజ్ అను పాశ్చాత్య-బాటసారి రాయచూరుముట్టడినిగూర్చి వ్రాయుచు నీ తిమ్మప్పనాయకుని పేర్కొనియున్నాడు. కావున చిన చెవ్వప్ప తనబాల్యమున గోవిందునియొద్ద గాని మరి యెవ్వరియొద్ద గాని పశుపాలకుడుగా నున్నట్లు చెప్పుట కెంతమాత్రమును వలనుపడదు. మరియు రాజకుటుంబముతో సంబంధముకలిగియుండుటకు వంశమంగును, కుల గౌరవమునందు నీయన రాజకుటుంబము వానితో తుల్యుడుగా నుండవలయునుకదా! కావున పైయూహ నిరాధారమనియు, విశ్వసనీయము కాదనియు స్పష్టము.

ఒండొరుల వయసునుగూర్చి విచారింతము. శ్రీ వెంకటేశ్వర్లుగారి వ్రాతవలన గోవిందుడు చెవ్వప్పకంటె పెద్దవాడై యుండవలెను.చెవ్వప్ప నియామకము నాటికే గోవిందుడు విజయనగరాస్థానమున గౌరవపద మలంకరించుచుండెననియు, చెవ్వప్ప పశుపాలక బాలుడుగా నున్న కాలమున గోవిందుడు నిత్యాగ్నిహోత్రమునొనర్చు గృహస్థుడై యుండెననియు చెప్పుచున్నారు. కావున చెవ్వప్ప గోవిందునికంటె కనీసము ౧౫ సంవత్సరములు చిన్నవాడై యుండవలెను. గోవిందుడు క్రీ. శ. ౧౬౨౦ వ సంవత్సరమువరకు రమారమి జీవించియుండెనని తమవ్యాసమునందు శ్రీ వెంకటేశ్వర్లుగారు చెప్పుచున్నారు. క్రీ. శ. ౧౫౭౨ లేక ౧౫౭౭-వ సంవత్సరముచెవ్వప్ప తుదివత్సరమని కూడ వీరు విశ్వసించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. అట్టియెడ చెవ్వప్పకంటె ౧౫ సంవత్సరములు పెద్దవాడగు గోవిందుడు ౧౫౭౭-వ సంవత్సరమున మరణమునొందిన చెవ్వప్పకంటె క్రీ. శ.౧౬౨౦-వ సంవత్సరమువరకు అనగా ౪౩ సంవత్సరము లెక్కువ జీవించియుండుట నమ్మ సాధ్యముగాదు. క్రీ. శ. ౧౫౩౫ నాటికి చెవ్వప్పకు ముప్పదివర్షము లుండియుండునని వెనుక చెప్పియున్నాము. అంతకంటె ౧౫ సంవత్సరము లెక్కుడు వయస్సు గల గోవిందుడు క్రీ. శ. ౧౬౨౦ సంవత్సర ప్రాంతమువరకు జీవించియుండె నన్న రమారమి ౧౩౦

---

[1] కృష్ణభూపతి
|
తిమ్మభూపతి = గోపమ్మ
|
తిమ్మప్పనాయకుడు = బయ్యాంబ
|
చినచెవ్వనాయకుడు.

[1] Journal of the Andhra Historical Research Society, Vol. II; Parts 3 & 4; Page 215.

సంవత్సరములు జీవించియుండవలెను. ఇంత వృద్ధు డగువరకు గోవిందుడు జీవించియున్నట్లు నిదర్శనములు గానరావని శ్రీ వెంకటేశ్వరగారే చెప్పుచున్నారు. ఒకవేళ గోవిందుడు చెవ్వప్పతో సమానవయస్కుడని చెప్పినను పైరెం డసంభవములును వాటిల్లుచున్నవి. మరియొకచో గోవిందుడు ౩౫ సంవత్సరములు మంత్రిపదవియం దుండెనని చెప్పుచు శ్రీ వెంకటేశ్వరగారు స్వవచనవ్యాఘాతము నొనర్చుచున్నారు. ఎటు చూచినను గోవిందుడు చెవ్వప్పకంటె పెద్దవాడని చెప్పుట యసంభవముగా గన్పట్టకమానదు.

కాని గోవిందుడు దాదాపు క్రీ. శ. ౧౬౨౦ సంవత్సరమువరకు జీవించియుండుట మాత్రము చరిత్ర ప్రసిద్ధము. క్రీ. శ ౧౬౧౪-వ సంవత్సరమున రాజ్యమునకు వచ్చిన రఘునాథుని పట్టాభిషేకమును గోవిందదీక్షితు డొనర్చెను.

శ్లో. "సౌమ్యే భావిని వాసరే శుభదినే
　　శౌండీర్యముఖ్యైర్గుణైః,
ప్రఖ్యాతం రఘునాథనాయక మముం
　　ప్రౌఢాపదానం సుతమ్,
క్షిప్రం తం చతురర్ణవీపరివృత
　　క్షోణీతలప్రాభవే
కుర్యాః కౌతుకతో౽భిషిక్త మఖిలై
　　ర్గోవిందయజ్వాగ్రణీః."
　　(సాహిత్యరత్నాకరము ౧౦-౧౦౩)

క్రీ. శ. ౧౬౧౭-వ సంవత్సరప్రాంతమున కావేరీ తీరమున తోపూరను గ్రామమున మధుర జింజి లొకప్రక్కను, తంజావురాదు లొకప్రక్కను పోరిన గొప్ప సంగ్రామ మొకటి జరిగెను.[1] తత్సంగ్రామమునకు రఘునాథుడు వెడలుచు యౌవరాజ్యభారమును గోవిందమంత్రిపై నుంచి వెడలెను.

శ్లో. "ఇతీరయ న్వచన మిదౌబలాహితో
　　ధరాధురం నిజసచివే౽నివేశ్యచ,
సరోహితా త్సదసి సరోషవీక్షణా
　　దవీకినీ మథ సమనీనహత్ క్షణాత్."
　　(సాహిత్యరత్నాకరము, ౧౩-౧౪.)

విజయము నొంది రాజధానికి మరలిన రఘునాథునకు రాజ్యమిచ్చినతరువాత నెంతకాలమో జీవించినట్లు గానరాదు. క్రీ.శ. ౧౬౧౭-వ సంవత్సరమున యౌవరాజ్య భారమును నిర్వహించుటకు తగిన బుద్ధిదేహబలములు గోవిందున కుండెనన్న నతవృద్ధయి యుండెనని చెప్పుట కంతమాత్రము వలనుపడదు. కావున నప్పటికి డెబ్బది సంవత్సరములకు దగ్గరి వయసుండు ననుకొనవచ్చును. అట్లయిన క్రీ.శ.౧౫౪౬ ప్రాంతమున జన్మించియుండును. ౩౦ సంవత్సరముల వయసున మంత్రి యయ్యెనని చెప్పిన నమారమి క్రీ. శ. ౧౫౩౩-వ సంవత్సర మగును. ఇయ్యది సమంజసమని తోచును. అప్పటికి చెవ్వప్ప సాక్షాత్తుగా రాజ్యకార్యమంతయు నడుపుచుండకపోయినను జీవించి మాత్ర ముండవలెను. ఏలన, గోవిందుడు చెవ్వప్ప నెరుంగును. మరియు క్రీ. శ. ౧౬౧౪-వ సంవత్సరములో రాజ్యమునకు వచ్చిన రఘునాథుడు తనతాతయగు చెవ్వప్ప జీవించియుండగనే పిల్లవాడై భావికాలమున కులమును వెలయించు సూచనల జూపెను.

శ్లో. "పూర్వం సమేతా వయమత్ర యుష్మ
　　త్పితామహం చెవ్వమహీమహేంద్రమ్,
ఆశీర్భి రానందయితుం తదగ్రే
　　త్వ య్యాసదానే ఖురలీషు కేళిమ్.
తదా భవంతం స విలోక్య హర్షా
　　దస్మాన్ స్మితా వాచ మిమా మవోచత్,
అస్మాక మేతేన భవే త్ప్రతిష్ఠా
　　భర్తుం సమర్థశ్చ స ఏవ రాజ్యమ్."
　　(సంగీతసుధా)

గోవిందుడు చెవ్వప్పకంటె చిన్నవాడని చెప్పుటకు మరియొక తార్కాణము కలదు. చెవ్వప్పమనుమడగు రఘునాథుడు గోవిందుని జ్యేష్ఠకుమారుడగు

౧. Sources of Vizayanagar History, S. K. Iyengar.
౨. గోవిందమంత్రి.

యజ్ఞనారాయణదీక్షితునికంటె పెద్దవాడై యాయనకు గురువై యాయనను తన యాస్థానకవీశ్వరునిగా నొనర్చెను.

శ్లో. "కావ్యాలంకృతినాటకాదికలనా
పాండిత్య మత్యద్భుతం
సర్వజ్ఞో రఘునాథభూశశమఖో
య స్యోపదిశ్య స్వయమ్,
ఆదాతుం గురుదక్షిణా మభిమతా
మర్థ్యా౽ప్యహో దత్తవాన్
కర్ణాలంకరణం నిజంచ పతకం
పాదాంగదం కంకణమ్."
(అలంకారరత్నాకరము, తరంగము౧)

ఇందువలన గోవిందుడు చెవ్వప్పకంటె నొకతరము అనగా ౪౦ సంవత్సరములు చిన్నవాడని తేలుచున్నది. అందువలననే చెవ్వప్ప చనిపోయిన వెనుక షుమారు ౪౩ సంవత్సరము లాయన జీవించెను.

పైయన్నివిషయములనుబట్టి చెవ్వప్పకుటుంబమంతకు పూర్వమే రాజబంధువులుగా నుండుటకు తగిన పరువు గలదనియు, చెవ్వప్పతండ్రి కృష్ణరాయల దండనాథులలో నొకడనియు, చెవ్వప్ప యచ్యుతరాయల తోడియల్లుడనియు, నాయన తంజావూరున నియమింపబడిన తరువాత వార్ధక్యదశయందు గోవిందుని మంత్రిగా నియమించెననియు, నప్పటినుండి రఘునాథుని రాజ్యకాలమువరకు నీయన మంత్రిగానుండి రాజ్యము నత్యుచ్ఛస్థితికి తెచ్చెననియు తేలుచున్నది. వీనితో శ్రీవెంకటేశన్ గారు చెప్పిన విషయములు పూర్వపక్షము లగుచున్నవి.

శ్రీవెంకటేశన్ గారు క్రీ. శ. ౧౫౮౯-వ సంవత్సరమున సంబంధించిన యొకశాసనమున గోవిందుడు "అయ్యన్" అను పేరుతో పేర్కొనబడినట్లు చెప్పుచు తచ్ఛాసనమును తమ వ్యాసమున నమువదించినారు. దానియందు వెదకినను నాకు "అయ్యన్" అనుపదము పొడకట్టలేదు. ఈపదమునుగూర్చి కొంచెము చెప్పుదును. ఈదేశమున గొప్పవారని పేరొందినవారిని ఈపదముతో పిలుచుట వాడుక. ఈపద మందువలన నొకగోవిందదీక్షితునకే గాక యనేకమందికి నుపయోగపడినట్లు తెలియనగును.

శ్రీవెంకటేశన్ గా రనువదించిన క్రీ. శ. ౧౫౪౪-వ సంవత్సరమునకు సంబంధించిన శాసనములో "సెవ్వప్ప నాయకరు అయ్యన్" అనియు "అచ్యుతనాయకరు అయ్యన్" అనియు రెండుమారు లీపద ముపయోగింపబడెను. అందుచే నిది గోవిందున కభిధానము కాదనియు, నాయకరాజులకే విశేషణముగా నుపయుక్తమైనదనియు గ్రహింపవలెను. క్రీ. శ. ౧౬౨౬-వ సంవత్సరమున మధురాపురమున స్మార్తులకును, వైష్ణవులకును భేదముకల్గెననియు, నట్టియెడ "అయ్యాదీక్షితఅయ్యన్" అను నాయన పంచాయతీదారుగా నుండెననియు వైలరు చరిత్రగ్రంథము తెల్పుచున్నది.[౧] ౧౬౨౬-వ సంవత్సరమున గోవిందదీక్షితుడు లేడనుట స్పష్టము. కావున నీఅయ్యాపదము గౌరవవాచకమే గాని కేవలగోవిందదీక్షితుని కొక్కనికే యుపయుక్తము కాదని స్పష్టము. అట్టియెడ తత్పదముతో సంబంధము గల ప్రతివిషయమునకును గోవిందునితో సంబంధము కల్పుట సమంజసము కాజాలదు.

ఈయనతల్లిదండ్రులనుగూర్చి మన మెరుంగము. ఎచ్చటను వారినిగూర్చి యీయన చెప్పుకొనియుండలేదు. ఈయనది ఋక్శాఖ. ఆశ్వలాయనసూత్రము. ఈయన గృహభాష కన్నడము. ఈయనకుమారుడగు వెంకటమఖి తనకృతనముల నన్నిటిని కన్నడభాషయందే వ్రాసెను. ఈయనవంశము మొదటినుండి విద్యలకు ప్రసిద్ధికెక్కినది. వైదికకర్మల నాచరించుటలో మిక్కిలి యభినివేశము కల్గియుండెను. ఈయన తంజావూరువచ్చు నాటికే దీక్షితుడై యగ్నిహోత్రములతో వచ్చెను. తరువాత సర్వతోముఖాంతక్రతువుల నన్నియు తంజాపురముననే యొనర్చినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈయన దక్షిణదేశమునకు వచ్చినవెనుక కొంతకాలమునకు మంత్రియయ్యెనో, మంత్రిగానే విజయనగరమునుండి వచ్చెనో నిశ్చయించుట కెట్టియాధారమును లేదు.

౧. Taylor's Oriental Historical Mss Vol. II, 149

ప్రౌఢకవిమల్లన 3

గుడి అన్ననృపాలుఁడు తనయాస్థానంబు నకుఁ గాలినడక నరుగుదెంచిన మల్లనం గని, 'తా మిట్లు దయచేయ నేల? రాఁ గోరిన హయగజాందోళికలలో దేనినైనఁ బంపనే! కంటకావృత కఠినకర్కశశిలామయం బగు నీమార్గంబు త మ్మెటుల బాధించెనో' యనవుడు, మల్లన మార్గమునఁ దన్ను బాధింపఁజూచిన బ్రహ్మదండి ముండ్లస్థితిం దెల్పిన రాజచ్చెరు వొందె,—

రాజులు విజ్ఞులేఁ గెదరు
　　రథ్య విభంబులు సైన్యముల్ మహా
వాజులుఁ గల్గ మాకని వి
　　పర్యయమందున నెన్ని యేనియుక్
స్రాజములైన సత్కవుల
　　శక్తుల కెందును దీటువచ్చునే
యీజగమందుఁ? గానఁ గవి
　　యే కలవాఁడు సమస్తసంపదల్.

కాలం గ్రుచ్చిన బ్రహ్మదండిములుకుల్
　　గన్నార వీక్షించి, ప్రాం
తాల న్నిల్వక యుండునట్టులఁ గటా,
　　దగ్ధంబు గావించినా
వేలా రథ్యగజాశ్వముల్ ప్రకృతి నీ
　　యిష్టంబుఁ బాటింప లీ
లాలావణ్యపయోధిఁ గేశవుని లీ
　　లక్ష ముగ్నై దో సత్కవీ!

అటు గాక నీ విల కరుగుదెంచెడివేళ
　　పనికిమాలిన కొండపల్లినగరి
పడమట నున్న యాబ్రహ్మదండులు నిన్ను
　　బాధించు టేమి! ఆపైన నీవు
అలిగి కోపించి పద్యంబునఁ దిట్ట నీ
　　పదసౌష్ఠవమున నాపాదుముండ్లు
చెట్లులనుండి నిశ్శేషంబుగా రాలి
　　పడు టేమి! త్రోవను నడక కిచ్చు
టేమి! ఆశ్చర్య మూర యింకేమి కలదు?
జడములను శాసనముచేయఁ జాలు విద్య
లెచటనైనను గలవె? నా కెఱుకపఱుపు
మనఘ, నేఁగూడ నభ్యాస మొనరఁ జేతు.

రాజరాజు

భావరాజు వేంకటకృష్ణరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

(క్రీ. శ. ౧౦౨౨ మొదలుకొని ౧౦౬౩ వరకు)

పూర్వచాళుక్యాన్వయుడగు రాజరాజునకు వ్యవహారమున 'రాజరాజనరేంద్రుడు' డని ప్రసిద్ధనామము గల్గినది. అదియే ఎల్లరకు దెలిసినపేరు. అసలాతనినామము రాజరాజు. మాతామహుడైన చోళరాజరాజేంద్రునిపే రాతనికి పెట్టిరి. నన్నియభట్టు ఆంధ్రమహాభారతావతారికయందు ఆమహారాజును గౌరవభక్తిసూచకములుగ నుండునట్లు శ్రేష్ఠవాచకమును జేర్చి 'రాజరాజనరేంద్రా!' యని పలుసార్లు సంబోధించినాడు. నరేంద్రశబ్దము పేరులోనిదని భావించి అజ్ఞులు ఆమహారాజుపేరు రాజరాజనరేంద్రుడని భ్రమపడుచుండిరి. కావున ఆంధ్రులలో రాజరాజుపే రెఱుగనివా రుండరు. తెలుగుబాస జీవించియుండునంత కాలము రాజరాజుపేరు దిగంతములందు మారుమ్రోగునటుల నన్నియభట్టారకుడు చేసినాడు. ఆంధ్రలోకమున కుభయులును సర్వథా వంద్యులే.

అయినను రాజరాజుయొక్క యథార్థచారిత్రము, ఆతనికాలమునాటి ఆంధ్రదక్షిణహిందూదేశపరిస్థితులను పూర్తిగా నెఱిగినవారు మిక్కిలి యరిదిగానున్నారు. ఆంధ్రదేశచరిత్రపఠనమునకు ప్రోత్సాహము లేకపోవుటయు, రచనకు పోషణ లేకపోవుటయు నిందులకు ముఖ్యకారణములు. చరిత్రపరిశోధనమున దెలియవచ్చిన నూతనాంశములను ఆంధ్రులకు విన్నవించుటకై నాకు ఇటీవల దెలియవచ్చిన చారిత్రకవృత్తాంతముల నీ వ్యాసరూపమున బ్రకటించుచున్నాను.

రాజరాజు కావ్యగీతిప్రియుడనియు, సర్వదా సుఖవినోదములందు, కవీంద్రసమాజములందు ప్రొద్దు పుచ్చుచుండినవాడనియు, మేనమామలు, మేనమఱదులు ప్రబలురై, చోళమహీరాజ్యమును దుర్నిరీక్ష్యముగ పరిపాలించుచుండ, వారియండను, నిర్భయముగ శత్రుభీతియావంతయు లేక, శాంతముగ నలువదియొక్క సంవత్సరములు సుఖముగా రాజ్యపాలనము చేసినవాడనియు, నే చీకును చింతయును లేకుండ జీవయాత్ర గడుపగల్గియుండినకారణమున ఆంధ్రభాష నుద్ధరించి, మహాకవుల పోషించి యొకమహాకావ్యమును రచియింపజేసినాడనియు మున్నగు అంశములను మున్ను చరిత్ర వ్రాసిన మహామహులగు పండితులు మనకు దెలిపియుండిరి. మరియు వారిలో కొందరు రాజరాజునుగూర్చి నన్నియభట్టారకుడు వ్రాసినవాక్యములు అతిశయోక్తులనియు, నంతవిశ్వాసార్హములు గావనియు, కులబ్రాహ్మణుడైన కవి తనపోషకుని గొప్పకొఱకు వ్రాసియున్నాడనియు నభిప్రాయపడిరి. నన్నియభట్టు నిజప్రభుభక్తిచే తనగ్రంథపాశస్త్యముకొఱకు, కృతిపతికి లేనిపోనివిశేషములు గల్పించి గొప్పచేసినాడని సంశయించిరి. నన్నపార్యుడు వ్రాసినవ్రాతలు అనృతములయియుండునని మృషావాదముతో బయలుదేరి, యథార్థము నారయకుండుట పూర్వచారిత్రకుల పొరపాటు. ఇపుడు, నన్నపార్యుడు వ్రాసినది యథార్థమా యని శంకయించి, యది యంతయు కేవల మతిశయోక్తియా, లేక, ఉన్నదాని నంతయు గప్పిపుచ్చి గంభీరముగ నొకటిరెండుమాటలతో తనమహారాజును నుతించినాడా యని విమర్శించు నుద్దేశముతో నీవ్యాసరచనకు గడంగితిని.

రాజరాజు మహామహు డనుటకు ఆవంతయు సందియము లేదు. ఆ మహనీయుని చరిత్ర పూర్తిగ నెఱుగని కారణమున మనపూర్వపు చారిత్రక పండితులు నన్నియయొక్క 'నిత్యసత్యవచను' డను బిరుదమును సయితము శంకించిరి. తమిళులదౌహిత్రుడయి, తమిళరాజకన్యను పరిణయమాడినను, తమిళ-చోళరాజవంశమెంత ప్రబలమై వేంగీమహీరాజ్యముపై నధికారము చెల్లింపదలచినను, ఆంధ్రాభిమానివను నారాజన్యుడు, ఆంధ్రదేశాభిమా

నముగల్గి, ఆంధ్రభాషకు, మాతృభూమికి మహత్తరమైన సేవను మరవజాలని మహోపకారములను చేసి, దిగంత విశ్రాంతమైన యశమును గడించుకొన్నాడు. తనపూర్వులెవ్వరును సాహసింపజాలనిమహాకార్యమును—ఆంధ్రభాషయందు మహాకావ్యమును రచియింప ప్రోత్సహించుట—మహోదారుడయి, ఆంధ్రావనికి మోదము కలుగునట్లుగా నిర్వర్తించి, తనయాంధ్రత్వమును పూర్ణముగా నగ్గడించుకొన్నాడు. నన్నియ వర్ణించినట్లు ఒకవంక, "ఉదాత్తరసాన్వితకావ్యనాటక క్రమములు పెక్కులు సూచినాడు; లోకజ్ఞుడని, అమరకర్త" యని నుతికెక్కినాడు. మరియొకప్పుడు "అపరాజితభూరిభుజాకృపాణ ధారాజలశాంతశాత్రవపరాగుఁడై", "ఘోరాజిముఖోపలబ్ధవిజయప్రమదాశ్రిత బాహుదండుఁడై", "నిస్త్రింశవైరివీరుఁడై" ప్రసిద్ధి గాంచినాడు. "నిజమహీమండలప్రజఁ బ్రీతిఁ బెంచుచుఁ బరమండలంబుల ధరణిపతుల నదిమి కప్పంబుల ముదముతోఁ గొనుచును, బలిమి నీయనిభూమివల్లభుల నుక్కడగించుచు, దిక్కుల తనయాజ్ఞ వెలిఁగించుచు" నలుబదియొక్క సంవత్సరము నిరాటంకముగ రాజ్యపాలనము సల్పినాడు.

ఆతనికుమారుడు రాజేంద్రచోడుడు ఆంధ్రుడే యయినను, మాతృభాషను, మాతృభూమిని విడనాడి, ఆంధ్రదేశముపై అభిమానము లేక తమిళదేశమునకు రాజ్యకాంక్షచే వలసపోయినాడు. కావున ఆంధ్రభూమికి అఖండగౌరవము నార్జించిన చాళుక్యరాజవంశములో మనరాజరాజు, కడపటివాడనియు, మహామహుడనియు పరిగణింపదగినవాడు. ఆతనిబోలిన ఆంధ్రభూమిపతులు మున్ను జన్మింపలేదు; ముందు జనింపబోరు.

రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా జేసికొని యాంధ్రభూమిని పాలించిన వేంగీచాళుక్యరాజ వంశములో ముమ్మడిభీముడని నామాంతరముగల విమలాదిత్యుడనురా జొకడు గలడు. అతడు క్రీ. శ. ౧౦౧౧ మొదలుకొని ౧౦౨౨ వఱకు, నించుమించుగా పదకొండు సంవత్సరములు* రాజ్యమును పాలించెను. విమలాదిత్యుని కిరువురు భార్యలు. చోళభూపతి రాజరాజునకూతురు, కుందవాంబామహాదేవి ఆయన అగ్రమహిషి, మధురాంతకదేవుడనియు, గంగైకొండడనియు పెక్కునామములతో ప్రసిద్ధుడైన చోళక్ష్మాపతి రాజేంద్రచోళునకు మన కుందవాంబ గారాబు చెల్లెలు. చోడాన్వయసంజాత యగు మేడవమహాదేవి రెండవరాణి. మేడవమహాదేవి యేరాజకుమార్తెయో తెలియదు. కాని, యామె జనకుడు ఆంధ్ర చోడవంశములలోనివాడనియు, పూర్వచాళుక్య రాజవంశమునకు సామంతులుగను, దండనాథులుగను, మాండలికులుగను ఉండి ఊడిగము సలిపిన రేనాటి, వెలనాటి, పొత్తపినాటి, అత్తిలినాటి చోడవంశములలో నొకదానికి సంబంధించినవాడనియు మాత్రమూహింపవచ్చును. † ప్రసిద్ధరాజన్యుడు గానికారణమున నామెజనకుని పే రెచ్చటను తెలుపబడియుండలేదు.

విమలాదిత్యునకు కుందవాంబాదేవివలన రాజరాజును, మేడవమహాదేవివలన విజయాదిత్యుడును ఇరువురు కుమారులు గల్గిరి. వీరిరువురిలో రాజరాజు అగ్రజుడైనట్లు, నన్నియ, ఆంధ్రమహాభారతమునందు "విమలాదిత్యాగ్రతనూజ" ‡ యని సంబోధించుటవలన స్పష్టమగుచున్నది. విజయాదిత్యుడు పూర్వచాళుక్యాన్వయ చరిత్రమున సప్తమవిజయాదిత్యుడని వ్యవహరింపబడు చున్నాడు.

---

* కొందరు రేడుసంవత్సరములే యని వాదింతురు. అట్లనుటకు హేతువు లున్నవి. ఆవిషయము చర్చనీయాంశము. కాదు గావున నిచ్చట మనకు అప్రస్తుతము.

† సప్తమవిజయాదిత్యుని ర్యాలి శాసనములోని వాక్యము లీయూహకు గారణములు. ఈవిజయాదిత్యుని భార్య మాలవమహాదేవి సూర్యవంశజుడును, చోడాన్వయుడునగు ఆచంటసూరపరాజుతనయ యని తెలుపబడినది. (చూడుము: ఎపిగ్రాఫికలు రిపోర్టు, ౧౯౨౪-౧౯౨౩-౨౪ సం॥ తామ్రశాసనము.)

‡ ఆదిపర్వము, ఆశ్వా. ౪, ప. ౬౪.

తండ్రిమరణానంతరము క్రీ. శ. ౧౦౨౨-వ సంవత్సరమున రాజరాజు వేంగీమహీ సామ్రాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. ఆనాడు వేంగీరాజ్యము ఉత్తరమున విశాఖపట్టణమండలములోని చీపురుపల్లిప్రాంతము వఱకును, పశ్చిమమున వించుమించుగా ఓరుగంటి (ఓరుగల్లు అప్పటికి లేదు.) ప్రాంతమువఱకును, దక్షిణమున నెల్లూరిప్రాంతమువఱకును వ్యాపించియుండెను. రాజరాజు పట్టాభిషిక్తుడయిన కాల మీక్రిందివిధముగా నారాజేంద్రుని నందమపూణ్డిశాసనమున వర్ణింపబడినది. *

" యస్సోమవంశతిలకః శకవత్సరేషు
వేదాంబురాశి నిధివర్తిషు సింహగేఽర్కే;
కృష్ణద్వితీయదివసోత్తర భాద్రికాయాం
వారే గురో ర్వణిజలగ్నవరేఽభిషిక్తః."

శకవత్సరములు (వేద=౪, అంబు=౪, రాశి=౯)-౯౪౪ కాగా, సింహరాశియందు సూర్యుడున్న (సింహమాసము లేక) సౌరమానశ్రావణమాసమున (ఇది చాంద్రమాన భాద్రపద మాసము), కృష్ణపక్షద్వితీయాగురువారమున ఉత్తరభాద్రపదానక్షత్రమున తులాలగ్నమునందు సోమవంశతిలకుడైన రాజరాజు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. ఈతిథియు, వారమును సరిగా క్రీ. శ. ౧౦౨౨-వ సంవత్సరము ఆగస్టునెల ౧౬-వ తేది గురువారమునకు సరిపోవుచున్నది. అది సౌరమాన శ్రావణమాసము గావున తులాలగ్నము ఇంచుమించుగా పదిగంటల ప్రొద్దెక్కినప్పటికి ప్రవేశించును. కావున రాజరాజుపట్టాభిషేకసమయము ఉదయము ౧౦, ౧౧ గంటలనడుమ అనుచున్నది.

ఈమహారాజు ఎప్పుడు జనన మొందెనో తెలియరాదు. ఇతడు పట్టాభిషిక్తుడయి నలుబదియొక్క సంవత్సరములు పాలించెనని తరువాతిరాజుల శాసనములు వక్కాణించుచున్నవి గావున, సింహాసన మెక్కునాటికితనికి సుమారు పదునేడు, పదునెనిమిదివర్షముల ప్రాయముండునని యూహింపవచ్చును. ఈయూహకు గావలసిన సాధనసంపత్తి కొద్దిగా నున్నది. రాజరాజు పెనతండ్రి మొదటిశక్తివర్మ రాజ్యపాలన మారంభించినతరువాత చోళులకును, చాళుక్యులకును సంబంధబాంధవ్యములు కలిసియుండును. శక్తివర్మరాజ్యారంభకాలము ఇంచుమించుగా క్రీ. శ. ౯౯౯, లేక ౧౦౦౦ అగుచున్నది. శక్తివర్మచే నోటువడిన చోళరాజరాజు, వేంగీశునితో నెయ్యము, బాంధవ్యముకూడ తనకు శ్రేయస్కరములని యెంచి క్రీ. శ. ౧౦౦౨-వ సంవత్సరప్రాంతముననో, ఇంచుక తరువాతనో తనకూతురు కుందవాంబను యువరాజుగా నున్న విమలాదిత్యునికిచ్చి వివాహము చేసియుండెను.† అందువలన రాజరాజుజననము క్రీ. శ. ౧౦౦౩, లేక ౧౦౦౪ సంవత్సరప్రాంతమున గావచ్చును.

రాజరాజు మేనత్తకొమార్తెను తండ్రివలెనే చోళరాజకన్యను వివాహమాడెను. ఈవివాహముకూడ పట్టాభిషేకానంతరమే జరిగినట్లు ఊహింపవచ్చును. ఈతని పట్టపురాణి రాజేంద్రచోళదేవుని కూతురు అమ్మంగదేవి.‡

విమలాదిత్యునిమరణానంతరము సడలిపోవుచున్న వేంగీచాళుక్యులతోడిబంధుత్వమును రాజేంద్రచోడుతనూజుడు రాజాధిరాజు రాజనీతిజ్ఞుడు గావున నీవివాహము

---

* ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా, ౪ సంపుటము, పుటలు ౩౦౦. పంక్తులు ౫౪-౫౫. రాజరాజు, నన్నపార్యునికి సహాధ్యాయియు, పరమమిత్రుడును అగు నారాయణభట్టునకు నందమపూండిగ్రామమును సర్వకరపరిహారముగా నగ్రహారము చేసి దాన మిచ్చెను. ఈ శాసనమును రచించినది నన్నయభట్టారకుడు.

† విమలాదిత్యుడు చెఱపెట్టబడినట్లును, చెఱలో నున్నకాలమున చోళరాజకుమారిని పెండ్లియాడినట్లును అపూర్వగాథను కల్పించిన రాయబహదరు వి. వెంకయ్యగారివ్రాతలు అవిశ్వసనీయములు, ప్రమాణరహితములు. వారు పొరబడి యట్లు వ్రాసియుండిరి.

‡ తంజావూరియందు వెలసిన రాజరాజేశ్వరుని (బృహదీశ్వరుడని యిప్పటిపేరు) భార్య పార్వతి యచ్చట అమ్మంగదేవియని పరగుచున్నది. రాజేంద్రచోడుడు తనకుమారితెకు కులదైవమునొక్క పే రిడినాడు.

చేసి మరల బలపఱచెను. ఇందువలన వానికి పశ్చిమ చాళుక్యులతోడి నిరంతరయుద్ధములందు కావలసినంత సాహాయ్యమును, ఏకాగ్రతయు నొక్కసారి కుదిరెను. రాజరాజు సింహాసనమెక్కు నాటికి చోళులు పశ్చిమ చాళుక్యులలో నిదివఱకు సంపాదించుకొన్న గంగవాడి, నోలంబవాడి మున్నగువాటిని నిలువబెట్టుకొనుటకు హోరాహోరి పోరాడుచు నెడతెరపి లేకయుండిరి. మహాపరాక్రమశాలియు, మహాబలసంపన్నుడు నగు రాజేంద్రచోళదేవుడు (గంగైకొండుడు) నప్పటికి మర ణించుటచే పశ్చిమచాళుక్యభూపతి ఇమ్మడిజయసింహుడు మరల నొకసారి విజృంభించి, అపహృతరాజ్యసీమలను అధికారమును సంపాదించుటకు గట్టిగా ప్రయత్నము చేయసాగెను. రాజేంద్రచోళదేవుడు తాను మరణించిన పిదప నెట్లయిన పశ్చిమచాళుక్యులు చెలరేగుదురని భయ మునకలిగియే, వేంగీశులతో సంబంధమును పదిలపఱచవ లచి, తనయుల హెచ్చరించి ప్రాణముల విడిచెను. ఈచా ళుక్యచోళసమ్మేళనము చోళుల కత్యంతోపకారియు, వేంగీశులు అనతికాలమున క్షీణించుటకు కారణము నై పరి ణమించెను. రాజరాజుమరణానంతరము క్రమక్రమముగా వేంగీదేశమున చాళుక్యుల ప్రాభవము సన్నగిలిపోయెను. వేంగీ చాళుక్యుల సంబంధమున చోళులకు మహోచ్చ దశ ప్రాప్తించెను. ఈచాళుక్యచోళ సమ్మేళనమువలన పశ్చిమచాళుక్యుల విజృంభణము అరికట్టబడెను. వేంగీ శులు తఱచుగా చోళులతో కలిసి పశ్చిమచాళుక్యులపైకి యుద్ధమునకు బోవుచుండినకారణమున వేంగీచాళుక్య రాజ్యము పశ్చిమచాళుక్యులకు ప్రక్కలోని బల్లెమువలె నుండెను.

తాత ముత్తాతలవలె రాజరాజు ప్రకృతిబలసం పన్నుడును, పరాక్రమశాలియు, మహాయోధుడు నై యుండెను. అతడనేక సంగ్రామరంగములందు విజయ శ్రీప్రమదాశ్రితుడై కీర్తిగన్నాడు. నన్నపార్యుడీతని పలుసార్లు గంభీరముగా వర్ణించినాడు. అతడు "రాజ రాజును నిజభుజవిక్రమవిజితారాతిరాజనివహుండు", "అపరాజిత భూరిభుజాకృపాణధారాజలశాంతశాత్రవ పరాసుఁడు", "ఘోరాజిముఖోపలబ్ధవిజయప్రమదాశ్రిత బాహుదండుఁడు", "నిస్త్రింశతవైరివీరుండు", "వీరో గ్రాజివిజయుండు", "ఘోరారి మదకుంభికుంభవిదా రణదారుణకృపాణ దక్షిణహస్తుఁడు", "రిపుప్రళయ ప్రతాపుఁడు"అని బహువిధముల ప్రశంసించి సంబోధించి యున్నాడు. నన్నియ తనప్రభువును గంభీరముగా నిర్భ యముగా పొగడినాడు. కాని బట్టువలె స్తుతిచేసియుండ లేదు. నన్నియవ్రాతలు నిరర్థకములు గావని వెలికివచ్చిన యాకాలపు చారిత్రకాంశములు మనోహరముగ జాటు చున్నవి.

రాజరాజు పట్టాభిషిక్తుడయినవాటికి వివాహము కాలేదు; సంతానము లేదు. కావున చాళుక్యరాజ వంశపు మర్యాద ననుసరించి, నవతితమ్ముడు, విజయా దిత్యుని యువరాజుగా పట్టము గట్టియుండవచ్చును. కాని యాయన్నదమ్ముల కిరువురకు నంతగా సౌభ్రాత్రము వర్ధిల్లినట్లు కన్పించదు. ఉభయులనడుమ సౌహార్దము లేకుండపోవుటకు ఉభయు లేకోదరులు గాకపోవుట యొకకారణము కాదు. ఇతరకారణము లెన్నియున్నను రాజ్యకాంక్ష బలవత్తరమై యుండును. తనతమ్మునికి రాజ్యకాంక్ష యుండినట్లు, రాజరాజు అనుమానించి యుండిన ట్లగపడదు. యౌవరాజ్యాభిషిక్తుడై విజయా దిత్యుడు కొంతకాలము అన్నతో గలిసి ఆంధ్రమహీ మండలమును పాలించియుండెను. అంత తలవనితలంపుగ నొకవైపరీత్యము వాటిల్లెను. పట్టాభిషిక్తుడైనదిమొదలు రాజరాజు తఱచుగా పశ్చిమచాళుక్యులమీదికి, చోళ రాజులకు సహాయార్థముగా యుద్ధములకు బోవుచుండిన ట్లగపడును. క్రీ. శ. ౧౦౨౨-౧౦౨౮ సంవత్సరముల నడుమనే చోళులు పశ్చిమచాళుక్యుల యొత్తిడి కాగ జాలక, సంపాదించుకొన్న గాంగవాడి, నోలంబవాడి రాజ్యములను పోగొట్టుకొనిరి. ఈచోళ-చాళుక్యసంగ్రా మములందు రాజరాజు తన బావమఱదులకు సాహాయ్య ముగా బోవుచు, వేంగీరాజ్యమును పాలించుటకు యువ రాజ విజయాదిత్యుని నియమించియుండునని యూహింప వచ్చును. రాజరాజు దేశమున లేనపుడు, రాజ్యభార మంతయు తనపై నున్నపుడు యువరాజవిజయాదిత్యుని హృదయక్షేత్రమునందు తాను మహారాజు గావలయు

నన్ను కోరిక మొలకెత్తి విజృంభించియుండును. వేంగీ రాష్ట్రమున గాని, రాజధానియందు గాని తన ప్రయత్నములు కొనసాగవని కాబోలు, విజయాదిత్యుడు దేవరాష్ట్రత్రికలింగరాష్ట్రములందు ప్రయత్నములు చేయసాగెను. ఇందులకు ప్రమాణముగ నిటీవల లభించిన విజయాదిత్యుని పాములవాక తామ్రశాసనము*లోని యీ క్రిందివాక్యములు గానుపించుచున్నవి.

* ఆంధ్రదేశ చారిత్రకపరిశోధకసంఘమువారి ఇంగ్లీషుత్రైమాసపత్రిక సం.   పం.

"తస్య ముమ్మడిభీమాఖ్యస్య సుతః కృత
 మతి ర్మహారాజ రాజాహ్వయో
 రాజా ద్వాదశాబ్దాన్ ధరా మపాత్"

"తం రాజరాజనృపతిం నిఘాట్య భువం
 ప్రసహ్య విజయాదిత్యభూపః
విమలాదిత్యతనూజస్య ద్వైమాతురో
 గృహీ ద్రాజ్యమ్.

"శ్రీమా న్ఛాకే సమాఘే దృగిషునిధిమితే
 కర్కిణీ కర్కటాంశౌ
శుద్ధాత్మా శుద్ధపంచమ్యదితిసుతదినే
 సూర్యభే కౌర్యశాలీ;
కన్యాలగ్నేతి ధన్యో శశికులతిలకో రాజ
 మార్తాండ సూను
వేంగీసామ్రాజ్యపట్టం స్మ వహతి విజ
 యా దిత్యభూపః ప్రతాపీ"

పైవాక్యములు చిత్రములయిన చరిత్రాంశములను ప్రకటించుచున్నవి. వీటిని మును పు మన మెఱుగము. "ముమ్మడిభీముడని నామాంతరముగల విమలాదిత్యునకు రాజరాజను కుమారుడు గలడు. ఆతడు మహారాజపదవితో పండ్రెండువర్షములు ధరాపాలనము గావించెను. పిదప ఆరాజరాజుయొక్క సవతిసోదరుడు విజయాదిత్యభూపతి, అన్నను బలాత్కారముగ దేశమునుండి వెడలగొట్టి రాజ్యము నపహరించెను. ఆవిజయాదిత్యభూపతి శకవర్షములు (దృక్ = ౨, ఇషు = ౫, నిధి = ౯ లు కూడిన) ౯౫౨ కాగా, సూర్యుడు కర్కాటకాంశమును పొందియుండగా, అనగా సౌరమాన ఆషాఢమాసము లేక చాంద్రమానశ్రావణమాసమున శుద్ధపంచమీ గురువారమునాడు చంద్రుడుహస్తానక్షత్రమం దుండగా, కన్యాలగ్నమందు రాజమార్తాండ (విమలాదిత్యుని) సూనుడును ప్రతాపియు, శశికులతిలకుడు, ధన్యుడు నగు విజయాదిత్యభూపతి వేంగీసామ్రాజ్యమునకు పట్టము గట్టుకొనెను," అని పైశాసనవాక్యములందలి విషయము. శాలివాహనశకవర్షములు ౯౫౨-వ సంవత్సరమునకు సరిగా రాజరాజు సింహాసన మెక్కిన ఎనిమిదవ ఏ డగుచున్నది. అట్లయినచో రాజరాజు ఇంకను రాజ్యముచేయుచుండగానే, యాతనివి జయరాజ్యకాలము ఎనిమిదిఏండ్లు నిండీనిండక పూర్వము అతనిసవతితమ్ముడు విజయాదిత్యుడు అన్నపై తిరుగుబా టొనరించి తానే మహారాజునని, వేంగీసామ్రాజ్యమునకు పట్టాభిషేకము చేసికొన్నాడని స్పష్టమగుచున్నది. ఈ శకవర్షములు ౯౫౨, సౌరమాన ఆషాఢ శుద్ధపంచమీ గురువారము సరిగా క్రీ. శ. ౧౦౩౦ సంవత్సరము జూలయి ౮-వ తేదికి సరిపోవుచున్నది. కర్కాటకమాసమున కన్యాలగ్నము గావున పట్టాభిషేకము ఉదయము ఎనిమిది తొమ్మిదిగంటలనడుమ జరిగియుండును.

పైశాసనాంశములబట్టి విజయాదిత్యుడు రాజద్రోహము తలపెట్టి రాజ్యకాంక్షతో పట్టాభిషేకము గావించుకొని యన్నతో నహోరాత్రములు నాలుగేండ్లు పోరాడి యోడించినాడని తోచక మానదు. యువరాజుగా నున్న విజయాదిత్యుడు తిరుగుబాటు గావించి పట్టాభిషిక్తు డయినకాలమందు రాజరాజు పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యసీమలందు యుద్ధములు చేయుచు దేశాంతరగతుడై యుండునని యూహింపవచ్చును. తమ్ముని తిరుగుబాటు వినినంతనే రాజరాజు స్వదేశమునకు మరలి, విజయాదిత్యుని శిక్షించుటకు విశ్వప్రయత్నములు చేసియుండును. అంతటనుండి నాలుగేండ్లను యుద్ధములతోడను, జయాపజయములతో గడచి

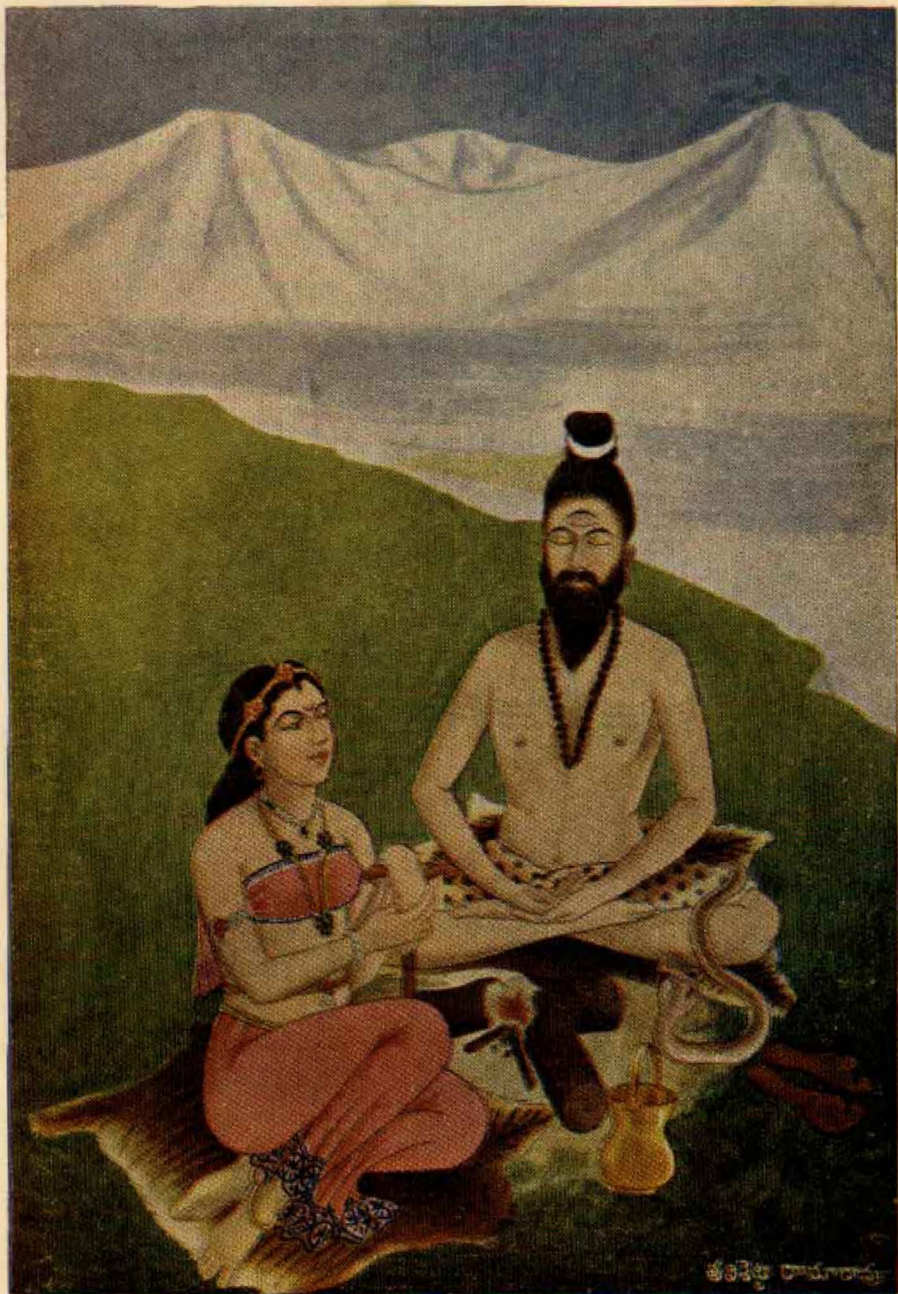
* విమలాదిత్యునికి ముమ్మడిభీముడని నామాంతరము కలదు.

పోయెను. తుదకు రాజరాజు పరిపాలన సంవత్సరములు పంద్రెండు గతించిన కొద్దిరోజులకు విజయాదిత్యుడు అన్న నోడించి బలాత్కారముగా రాజ్యాధికారమును లాగుకొనెను. ఈతిరుగుబాటునకును, స్వామిద్రోహబుద్ధిని పురికొల్పుటకును, విజయాదిత్యునికి, అదివఱకే యుండిన రాజ్యకాంక్షతోపాటు పశ్చిమచాళుక్యుల ప్రోత్సాహము ప్రధానకారణము గావచ్చును. రాజరాజు వలన ఒత్తిడి కలుగుచుండుటచే పశ్చిమచాళుక్యులాతని బాధ తొలగించుకొనుటకు విజయాదిత్యుని ఇట్టి రాజద్రోహమునకు బురికొల్పియుందురు. మరియు కొంత సహాయముకూడ చేసియుందురని విశ్వసింపవచ్చును.

విజయాదిత్యుని కీ తిరుగుబాటునందును, పిమ్మట రాజ్యాభిషేకమునందును, రాజరాజును దేశమునుండి వెడలనడచుటయందును, నాగకులభూషణుడును, మలయభాస్కరబిరుదాంచితుడును, మేఘగిరినాథుడును, భీమభూపాలుని తనయుడు నగు చామరాజు తోడ్పడియుండెను. ఆతడు మిక్కిలి స్వామిభక్తిపరాయణుడై కృతక్లేశుడై, విజయాదిత్యునకు బాసటయై నిలిచి రాజ్యమును సంపాదించిపెట్టెను. ఈవిషయమును విజయాదిత్యుడు తన పాములవాకశాసనమునందే తెలిపియున్నాడు. పూర్వోదాహృతప్రమాణము. చామరాజు సామంతరాజవంశమునకు జెందిన దండనాయకులలో నొకడు. ఈతనితోపాటు ఇతనితండ్రి భీమరాజుకూడ విజయాదిత్యునికి యుద్ధములందు సాహాయ్యము చేసి, ప్రభువుచే సన్మానము లందకపూర్వమే విధివశుడై మరణించినట్లు పై శాసనవాక్యములందు కన్పట్టుచున్నది. చామరాజ, భీమభూపాలురవంటి సామంతదండాధీశు లెందరో ఈదాయాదుల కలహమునందు స్వామిద్రోహియైన విజయాదిత్యుని పక్ష మవలంబించి స్వప్రయోజనపరులై ప్రవర్తించియుందురు. ఇట్టిదాయాదులవైరము, స్వామిద్రోహము పూర్వచాళుక్యరాజచరిత్రమందు క్రొత్త విషయములు కావు. విజయాదిత్యుడు చామరాజు చేసిన సహాయమునకు మిగుల సంతోషించి విజయాదిత్యభూపతి కొంపాలొంగుగ్రామమును సర్వకరపరిహారముగా నగ్రహారము గావించి ఒకానొక ఉత్తరాయణసంక్రాంతినాడు దానముచేసెను. అగ్రహారముతోపాటు పండ్రెండుగ్రామములపై నాధిపత్యము నిచ్చెను.* దత్తగ్రామ మేవిషయములోనిదో తెలుపబడలేదు. కాని శాసనము లభించిన పాములవాక యునికి సమీపమున నుండుటబట్టి యది దేవరాష్ట్రములోనిదని యూహింపవచ్చును. దేవరాష్ట్ర మిప్పటి విశాఖపట్టణ మండలమునకు బూర్వపుపేరు. చామరాజు నాగకులభూషణుడని ప్రశంసింపబడియుండుటచేత నాగవంశీయుడనుట స్పష్టము. ఆకాలమున జయపుర, బస్తరు రాజ్యములు త్రికలింగనామమున బరగుచు సింధువాటి వంశీయులని చెప్పుకొన్న నాగకులజులగు క్షత్రియరాజవంశముచే పరిపాలింపబడుచుండెను.† త్రికలింగదేశము మలయప్రాంతమయియుండి మలయమని పిలువబడుచుండెను.‡ చామరాజు మలయభాస్కరుడనియు, మేఘగిరినాథుడనియు, నాగకులభూషణుడనియు వర్ణింపబడియుండుటబట్టి, యతడు త్రికళింగరాజవంశములోనివాడని స్ఫురించుచున్నది. విజయాదిత్యుడు యువరాజుగా నుండినకాలమున కళింగదేశములోని దేవరాష్ట్రవిషయములను పరిపాలించుచుండి యవకాశము లభించిన వెంటనే యచ్చటిసామంతమాండలికుల సహాయమున తిరుగుబాటొనరించినట్లు ఈచామరాజువృత్తాంతమునుబట్టి యూహింపవచ్చును.

సవతియన్నతోడి పోరునందు విజయాదిత్యునకు దుర్గ్రాహులగు మాండలికులు గాక శత్రురాజులుకూడ సహాయము చేసి పురికొల్పియుందురని యీవఱకే సూచించితిమి. రాజరాజుయొక్క పరాక్రమధాటి కాగజాలక యాతని నెట్లయిన వంచింప నుద్దేశముతోడను, వేంగీశులవలన నింకెప్పటికిని బాధ కలుగకుండ చేసికొను తలంపులోడను, రాజరాజు తనమీదికి దండెత్తిరాకుండ [illegible] దాయాదుల కులవైరములో బడి ప్రగ్గ

* పూర్వోదాహృతప్రమాణము. †ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా, సం. ౪, పుటలు ౧౬౦ మొదలు. ‡ఆప్రాంతమున కిప్పటికి మలయమని వ్యవహారము గలదు.

పరిచర్య

చిత్రకారులు: శ్రీ తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

పోవుటకును పశ్చిమచాళుక్యభూపతి యిమ్మడిజయసింహుఁడు విజయాదిత్యుని మనోదౌర్బల్యమును కనిపెట్టి అన్నపై తిరుగుబాటు చేయుటకు పురికొల్పియుండును. ఈయూహ నిజమైయుండు ననుటకు కొంత యవకాశము కూడ గలదు. అదివఱ కనిమిదేండ్లనుండి ప్రజారంజకముగ పాలించుచుండిన రాజరాజనరేంద్రునిపై రాజద్రోహము తలపెట్టుటకు ప్రజలకు గాని, సామంతమాండలికులకు గాని కారణ మండిన ట్లగపడదు. అసూయావైరానలములచే క్రుంగి కుమిలిపోవుచున్న పరరాజులు పనిబూని రాజరాజువిజయాదిత్యులనడుమ ద్రోహమునకు పురికొల్పియుందురు. ఇట్టి విపరీతవిప్లవము రాజరాజు పరోక్షమందు గాని జరుగజాలదు. దేశమునందు రాజరాజే యుండినచో తమ్ముని రాజద్రోహమును, తిరుగుబాటును సులభముగ నణచివేసియుండును. ఆతఁడు దేశాంతరగతుఁడై యుండుట యదనుగా నెంచి విజయాదిత్యుఁడు తానే మహారాజునని ప్రకటించి పట్టాభిషేకము చేసికొనెను. రాజరాజిట్టి ద్రోహము తమ్ముఁడు చేయజాలునని కలనైన తలపఁబోఁడు. పశ్చిమచాళుక్యులే యీరాజద్రోహమును బురికొల్పి యుందురనుటకు మరియొక ప్రబలప్రమాణముకూడ కలదు. దక్షిణమున చోళభూపతి రాజాధిరాజు మనరాజరాజునకు మేనమఱఁది. అప్పటికి కొంతకాలముక్రిందటనే యాతఁడు తనచెలియలు అమ్మంగదేవి నిచ్చి పరిణయము గావించి పూర్వపుబంధుత్వమును పదిలపఱచి రాజరాజుతోడి నెయ్యము సాధారము చేసికొని జాతివైరులగు పశ్చిమచాళుక్యులతో వైరముసాగింప నిశ్చయించుకొనెను. కావున రాజరాజుపై స్వామిద్రోహమును తలపెట్టించి ప్రోత్సహించినది చోళరాజేంద్రదేవుఁడు కాజాలఁడు.

మరియు, ఉత్తరమున కళింగమునందు మూఁడవ వజ్రహస్తదేవుఁడు - రాజరాజునకు సమకాలికుఁడు - పరిపాలించుచుండెను. విమలాదిత్యునికాలమువఱకు కళింగాధీశులు వేంగీవల్లభులకు కప్పములు గట్టుచున్నట్లు శాసనములవలన దెలియుచున్నది. విమలాదిత్యుని మరణానంతరమో, రాజరాజు సింహాసన మెక్కిన కొంతకాలమునకో కళింగము వేంగీశ్వరుని ధిక్కరించి కప్పముగట్టుట మానినట్లు గానుపించును. ఆకారణమువలనఁగూడ కావచ్చును, ముమ్మడివజ్రహస్తదేవుఁడు స్వార్థపరాయణుఁడై అన్నపై తిరుగబడుటకు విజయాదిత్యుని ప్రోత్సహించియుండును అని విశ్వసింపవచ్చును. (సశేషము.)

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందాదారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

—మేనేజరు, 'భారతి.'

రవీంద్రుఁడు

సామవేదం జానకిరామ శర్మగారు

౧

తేనెలసోనలై కవుల తీయని వాగ్ఝరి తా స్రవించె, గం
ధానిలహృద్యమై, సహృదయాంతరమం దోళయింత నాఁడు; నే
డో, నవకావ్యకల్పనఁ గడుర్ యశ మంది, సమస్తధారుణిం
బూనికఁ ద్వత్కవిత్వరసపూరనిమగ్న మొనర్చి తింపుగన్.

౨

నీకవితారసంపు హృది నిండిన యీప్రకృతిం దలంచి, యెం
తో కమనీయగీతికలతో నినదించి, రసోచితంబు లా
యాకళలందుఁ జొన్పి, రచనాలఘుపాండితిఁ జిత్రసంపదర్
లోకము కిత్తువంట, బుధలోకము మెచ్చ, రవీంద్ర! వేడుకన్.

౩

పూని, తపస్సు చేసి మును పొందిన పూనుల జ్ఞానరాశి నీ
లోన జిలింప, చిన్నకథలో నిముడంగ రచించునట్లు సం
ధానముచేసె నీకవిత! దాన మహత్తరనీతిమార్గశ్ర
ద్ధానియతిర్ ప్రజాళి సతతమ్ము పఠించు కథాసమూహముల్.

౪

ఓయి కళావిశారద! రవోద్గతమంజులగానశాస్త్రపుం
దీయనిభావజాలములతీరును పశ్చిమఖండవాసు లో
హో యనఁ జెప్పి, భారతమహోన్నతగానకళారహస్యప్ర
జ్ఞాయుతుఁ డన్నపే ర్వడసినావు సమస్తదిశాంతభూములన్.

౫

నీ వోకసార్వభౌమగణనీయ మహోన్నతదిగ్విశాలసం
భావనఁ బ్రాచ్యపశ్చిమవిభాగములం దతిమాత్ర మంది, స్వే
చ్ఛావిధి లేక మాటువడసాగిన భారతకీర్తిచంద్రికా
ధావితనవ్యమంగళవితానముఁ గట్టఁగసాగినావహో!

శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలవారు

దక్షిణ హిందూదేశమున పండితులలో నగ్రగణ్యులై పదునెనిమిది భాషలు నేర్చి, 'వీణాగాన కళా వారధు' లని ప్రసిద్ధిగాంచి, విద్యార్థి కామధేనువుగా భాసిల్లి, ఫైలాలజీ-ప్రథమప్రవర్తకులై, ఆర్యద్రవిడ-ఫైలాలజీ-గ్రంథ ఆంధ్రశబ్దతత్త్వ తమిళశబ్దతత్త్వ అర్థాను స్వారతత్త్వాది వ్యాకరణకర్తయు, అధిష్ఠిత-మదరాసు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజి - సంస్కృత మహోపాధ్యాయత్వ ప్రాచ్యభాషా ప్రవచనాధ్యక్షత్వపదులను అగు శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలవారు కరము ప్రశంసనీయులు.

ఉత్తర ఆర్కాడుజిల్లా (పూర్వము సేలముజిల్లా) లో చేరిన తిరుపత్తూరు తాలూకాలో వేంకటరమణ శాస్త్రిలవారని భూస్వాములు (మిరాదారులు) పునారు ద్రావిడశాఖీయు లుండిరి. వారిపుత్త్రులైన శ్రీ శేషగిరి శాస్త్రిలవారు ౧౮౪౪ సం॥ మార్చి ౨౦ తేదిన జన్మించిరి. తండ్రిగారు పండితులు, కుమారులను విద్యాధికులం జేయ సకలవిధముల పాటుపడుచుండిరి. చిఱుప్రాయమందే శ్రీశాస్త్రిలవారు సంస్కృతమహారాష్ట్రాంధ్రద్రావిడ కర్ణాటభాషలలో అద్భుతమగు జ్ఞానము సంపాదించు కొనిరి. వీరు ప్రథమమున ఆంగ్లము నభ్యసింప సుముఖులుగా నియ్యకొనరైరి. నిర్బంధముగా వీరిచే నాంగ్లము చదివింపవలయునని వీరితండ్రిగారు చాలప్రయత్నించిరి. కాని అది అసాధ్యముగా నుండినందున నాప్రయత్నము మానుకొనిరి. శాస్త్రిలవారికి బాల్యమునుండియు బలీయమగు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ మదిని నెక్కొనియుండినందున తండ్రి గారికడనుండిన ఆంగ్లము చదివింతురని తలఁచి, ఎవరికిం జెప్పకయే తమగ్రామము వదలి మదరాసునకు విచ్చేసి గీర్వాణవాణీసేవను మఱియు తీవ్రముగ సలుపంకొడంగిరి. దీనింగని వీరితండ్రిగారు కుమారుల ఇష్టానుసారము వారికిం దోడ్పడ మదరాసుం జేరిరి. కొంతకాలమునకు శ్రీ శాస్త్రిలవారే తమకు ఆంగ్లమునందుఁగూడ పాండిత్య మలవడునో వది మఱియు మేలని తలంచి ఆంగ్లము నభ్యసింప మొదలిడిరి. త్వరలోనే మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయం దుత్తీర్ణులైరి. ఈవిధముగా నొకవైపు ఆంగ్లమును, మఱియొకవైపు సంస్కృతాదిప్రాచ్యభాషలను చదువుచుండిరి. అప్పటినుండియు శాస్త్రిలవారికి, మాతృభాషను జనులు ఆంగ్లభాషావ్యామోహమునబడి మరచుచున్నారనియు, దానిని మాన్ప మాతృభాషావిషయమై తీవ్రప్రయత్నము వలసియున్నదనియు, అందులకు తాము పూనుకొనవలయు ననియు గాఢమగు తలం పుండెను. వయసులో చిన్నవారైనను గొప్పవిషయములపై పండితులతో వాదించు చుండువారు.

మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయయిన పిదప శ్రీ శాస్త్రిలవారు, ప్రెసిడెన్సీకాలేజిలో ఎఫ్.ఏ.; బి. ఏ. (౧౮౭౧) పరీక్షలయం దుత్తీర్ణులైరి. వారికి సంస్కృతమునందుఁగల పాండిత్యముంగని, డాక్టరు ఆపర్టుదొర వారు ఐదునెలలు సెలవుపొందఁగానే, వారికిబదులుగా, ఆ స్థానమున సంస్కృతపండితులుగా వీరిని కళాశాలాధికారులు నియమించిరి. అప్పుడు వీరికి వయసు ౨౪ సం.లు. అచ్చట సంస్కృతోపాధ్యాయులుగా నున్న యాయల్ప కాలమునందే వీరు పైయధికారుల యభిమానమును సంపాదింపఁగల్గిరి. కళాశాలాధ్యక్షులు థాంసన్ దొరవారు శాస్త్రిలవారిని సంస్కృత-ప్రొఫెసరుగా నియమించి వేతనము హెచ్చింప పైయుద్యోగస్థులకు వ్రాసిరి గాని అది కొనసాగినదికాదు. శ్రీశాస్త్రిలవారు ౧౮౭౨ సం. నవంబరు ౧౮ తేది ఆపర్టు గారికి తమస్థానమును వదలివైచిరి.

కాలవిలంబము నోర్వని శ్రీశాస్త్రిలవారు వెంటనే ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథపరిశోధనమొదలిడిరి. ౧౮౭౨సం.ము మొదలు అట్టిగ్రంథములను సేకరించుచు ఆసంవత్సరమే అక్టోబరు నెలలో విక్రయార్థమువచ్చిన కొన్నిగ్రంథముల

ప్రధానత్వముం బడసెను. విద్యాశాఖయందును గవర్నమెంటువారికి శాస్త్రులవారు బలుతెరంగుల తోడ్పడియున్నారు. సంస్కృతభాషాపరీక్షకసభాధ్యక్షులుగా నుండిరేు, తమిళము, ఆంధ్రము, కన్నడము, మళయాళము, మొదలగువాని ఉపసభలలో సభ్యులుగా నుండిరి. గవర్నమెంటువారి పరీక్షలను పెక్కింటిని స్వయముగా విచారించి జరుపుచుండువారు.

శ్రీ శాస్త్రులవారి గ్రంథములగుఱించియు, వారు కావించు నితరకార్యముల గుఱించియు, మానియర్ విలియమ్సు, పారిస్ వారైన ఫౌకాక్స్, డా. హోర్నల్లి, గ్రయర్సన్, డా. బర్నల్, కొలంబియవారైన జాక్సన్ మున్నగుదొరలు, ప్రాచ్యభాషాపండితులు మిక్కిలి ప్రశంసించియున్నారు.

శాస్త్రులవారు ౧౯౦౮ సం. 'Notes on Aryan and Dravidian philology' అను గ్రంథముయొక్క మొదటిభాగమును ప్రకటించిరి. ఈగ్రంథమునందు వీరు తమ చిరపరిశీలనోపలబ్ధములైన విషయములను వ్రాసియున్నారు. అట్టిపరిశ్రమను అంతతీవ్రముగ సాగించి దానిని స్వరూపమునకుం దెచ్చినవారిలో శ్రీ శాస్త్రులవారే ప్రథములు. శాస్త్రులవారు తమ పరిశ్రమయొక్క ఫలితములను ఇంకను పెక్కుగ్రంథములరూపమున ప్రకటింపదలంచిరి. పైగ్రంథమునుగూడ సమగ్రముగా ప్రకటించుటకుమున్నే ౧౯౧౧ మార్చి ౪ తేదీన మరణించిరి. లోకులకు మొదటిభాగముమాత్రమే దక్కినది.

అప్పుడప్పుడు శాస్త్రులవారు తాము సంగ్రహించిన విషయములను చేర్చి 'తమిళశబ్దతత్త్వము' (Tamil philology) అనుగ్రంథమును ప్రకటించిరి. తర్వాత నాంధ్రశబ్దతత్త్వము (రెండుభాగములు), అర్ధానుస్వారతత్త్వము అనువ్యాకరణగ్రంథములను ప్రకటించిరి. ఈగ్రంథములు పండితుల యాదరమునకు పాత్రములై యున్నవి.

అరవమునకు వాఙ్మయచరిత్రము ముఖ్యమని తలంచి తాము అప్పుడప్పుడు పత్రికలలో ప్రకటించిన విషయముల నన్నిటిని చేర్చి 'Essay on Tamil Literature' అను పేరున ప్రకటించిరి.

శ్రీ శాస్త్రులవారు ఆఱువిసంటువులను ఆఱుభాషలకు చెందినవానిని సిద్ధముచేయుచుండిరి. అవి ముగింపునకు రానుండఁగా శాస్త్రులవారు గతించిరి. వీరు ౧౯౧౪ సం. ఏప్రెల్ నెలలో ౧౨ తేది జరిగిన ఆంధ్రకవిపండితసంఘమునకు తాము రాలేమికై చింతించుచు శ్రీధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులవారికి వ్రాసినలేఖ* యందు తమపరిశ్రమలగుఱించి నాలుగు పంక్తులు వ్రాసియున్నారు. పైగ్రంథములుగాక శాస్త్రులవారు వ్రాసిన గ్రంథములెన్నియో గవర్నమెంటువారు కోరఁగా పాఠశాలలకై పెక్కుగ్రంథముల ననువదించిరి. వారు నిరంతరముపంపుచుండు గ్రంథములపై నభిప్రాయములు వ్రాయుచుండిరి. ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథములకు శోధించుచు విమర్శలు వ్రాయుచుండిరి. మిక్కిలి ముఖ్యమైన పౌరాణికనామములగుఱించి కొన్నివ్యాసములను వ్రాసిరి. డాక్టరు

* "Owing to the pressure of official business and other causes, I have not been able to make up my mind to attend.......:The objects of the conference have my full sympathy and I shall do what I can for it. I have been engaged in a critical and comparative study of Tamil, Telugu, Kanarese, and Malayalam languages for more than twenty years. I wish to publish a philological dictionary for each of these languages and also for Sanskrit. I have published a grammar for Telugu under the designation of ఆంధ్రశబ్దతత్త్వము and a short treatise on the అర్ధానుస్వారము. The Tamil grammar is in the press. By to-day's post I forward to the conference copies of the above books, which I hope the conference will be good enough to accept as my humble quota to the literature and language of the Telugu countries. Any corrections and suggestions from the conference will be most thankfully received."

బర్నెలు దొరవారి నిఘంటువునకు వ్యాస మొకదానిని వ్రాసిరి.

శ్రీ శేషగిరిశాస్త్రులవారు సంగీతమందు అపార పాండిత్యముగలవారు. వారికి కర్ణాటకహిందుస్థానీ యూరోపీయసంగీతములందు మూఁటియందుసమాన ప్రజ్ఞకలదు. ఆకాలమున (నేఁటికి ముప్పదియైదు సంవత్సరములకు పూర్వము) సంగీతసమాజమొకటి ప్రత్యేకము యూరోపీయ పండితులచే జరుపఁబడుచుండినది. అందు శాస్త్రులవారొకరే హైందవసభ్యులుగా నుండిరి. వీరు పైమూఁడు పద్ధతుల తారతమ్యముల నెఱింగినవారు గావునను, అందు పరిశ్రమ సల్పినవారుగావునను, ఆకాలమునందు విశ్వవిద్యాలయమున సంగీతము లేనందునను గవర్నమెంటువారి తరఫున డైరెక్టరుగారు శాస్త్రులవారిని కోరఁగా శాస్త్రులవారు సంగీతప్రవచనము విశ్వవిద్యాలయమున ప్రారంభించుటకై విషయసంగ్రహాదికములను వ్రాసి గవర్నమెంటువారికి పంపిరి. ఇంతలో నుత్పాతమువలె వారి మరణము ఆయుద్యమము నూఁదివైచెను. వీరి తర్వాత వచ్చిన డాక్టర్ బోరన్ గారికి ఇందు శ్రద్ధలేమిచే నీయుద్యమము అడుగంటి నేఁటికాలమునకు మరల పైకివచ్చినది. శ్రీ శాస్త్రులవారే ఇంకను కొన్ని సంవత్సరము లుండిరేని నేఁడు ప్రారంభింపఁబడిన సంగీతప్రవచనము విశ్వవిద్యాలయమున నాఁడే ప్రారంభింపఁబడియుండును.

శ్రీ శాస్త్రులవారియింట నిరంతరము విద్యావినోదములు జరుగుచుండెడివి. వీరి కుటుంబములో శాస్త్రులవారి అన్నగారగు శ్రీ కృష్ణయ్యగారును, వారితమ్ములగు శ్రీ రామచంద్రయ్యగారును, వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారును సంగీతవిద్వాంసులు. అందు వేంకటేశ్వరశాస్త్రులవారు శేషగిరిశాస్త్రులవారితో అన్నివిధముల సమానులు; సంగీతమునందు గ్రంథములు వ్రాసి ప్రకటించియున్నారు. వానిలో ప్రస్తుతింపఁదగినది సంగీతస్వయంబోధిని. శేషగిరిశాస్త్రులవారిచే సంగీతవిద్వాంసులేమి, తదితరులేమి నిరంతరము బహూకృతు లగుచుండిరి. నాట్యాదికములలో ఒజ్జలు శాస్త్రులవారిని మొదట మెప్పించినఁగాని సభలలో తమవిద్య చూపువారుకారు. ఇట్టివారిని పరీక్షించుటయందు శాస్త్రులవారి బుద్ధి కుశాగ్రసదృశము. భరతశాస్త్రము వారికి కరతలామలకము. శాస్త్రులవారి యింట లక్ష్మీసరస్వతులు కలిసిమెలసి వాసముచేయుచుండిరి. ఆగంతుకులు వారియింట నిరంతరము బహూకృతు లగుచుండిరి. లేనివారిని మాసములవరకును తమ యింటనే యుంచుకొని పోషించిన దయార్ద్రహృదయులు శాస్త్రులవారు. పెక్కుపండితులకు మార్గదర్శకులై హితోపదేశములం గావించినారు. ఆంధ్రకవిపండిత సంఘములలో నొకదాని కధ్యక్షులై, అప్పటి పండితుల మాత్సర్యముంగని, పండితులు జిజ్ఞాసువులై మెలంగవలయునని సెలవిచ్చిరి.

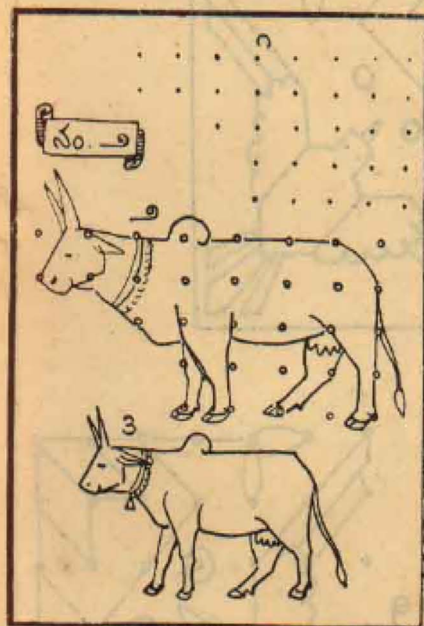
శ్రీ శేషగిరిశాస్త్రులవారింగూర్చి వారికి ఆప్తమిత్రులును, నిరంతరము వారిగోష్ఠిలో మెలఁగినవారును, అస్మత్పితామహులును అగు బ్రహ్మశ్రీ, కళాప్రపూర్ణ, మహోపాధ్యాయ, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు తమ యుషానాటకమును వారికి అంకితము గావించునెడ ముద్రించిన ప్రశంసావాక్యములు — "ఈనాటకమును వీణాగానకళానారదులును, సాంగవేదములం దధీతులును, సర్వదర్శనములందునదీక్షులును, సంస్కృతప్రాకృతాంధ్ర ద్రావిడకర్ణాట మహారాష్ట్రాంగ్లేయ గ్రీకలాటి నానాదేశ భాషాలక్ష్యలక్షణాభిజ్ఞసార్వభౌములును, ద్రావిడ భాషా శైలాలకీ దర్శన ప్రథమప్రవర్తకులును, మదరాసు ప్రెసిడెన్సీకాలేజీ శైలాలకీప్రాక్తనభాషా మహోపాధ్యాయులును, బోధిసత్త్వకల్పులును అగు సన్మిత్రరత్నంబు తాతిపల్లిమిరాదార్ శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రులు ఎమ్. ఏ గారి కీర్తిమూర్తికి సమర్పించినాఁడను." అని.

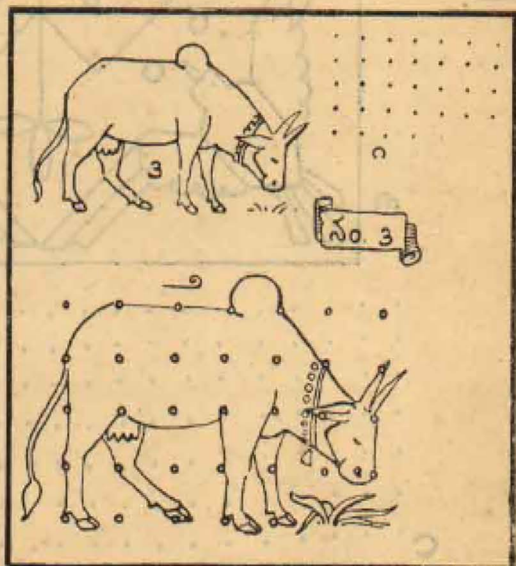
ఈవిధముగా నిరంతరము శారదాదేవత నారాధించిన ఈమహానీయుని, అస్మన్మాతామహుని నామధేయము నిరంతరము స్మరణీయము.

సి. విశ్వనాథన్ గారు.

మొదటి చిత్రమున నొక చతురమున నాలుగు పిచ్చుకలు చిత్రింపబడియున్నవి. ఆచతురమున నిడుపుగను, అడ్డముగను ౧౩ చుక్కలు కలవు; ఒకటవ నంబరు బొమ్మను చూడుడు. రెండవ నంబరు బొమ్మయందు ఆచుక్కలను కలుపు విధానము చూపబడినది.

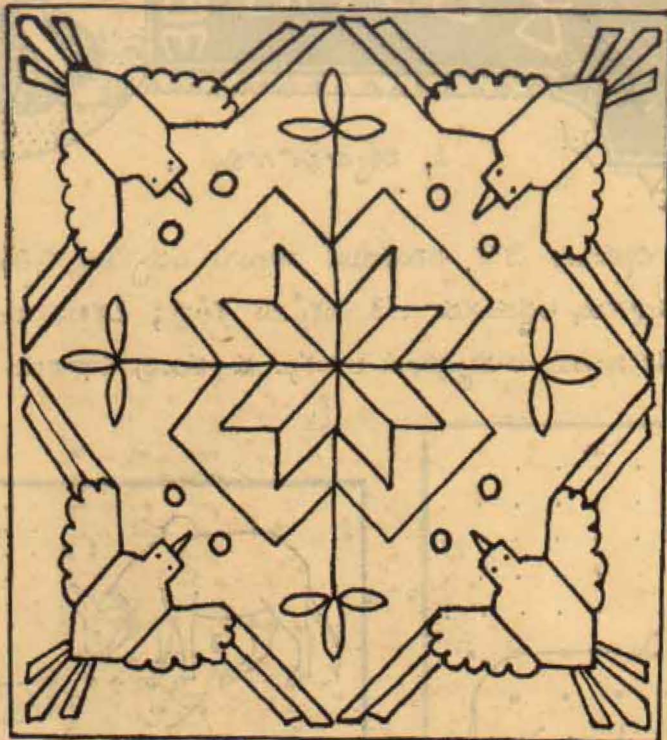

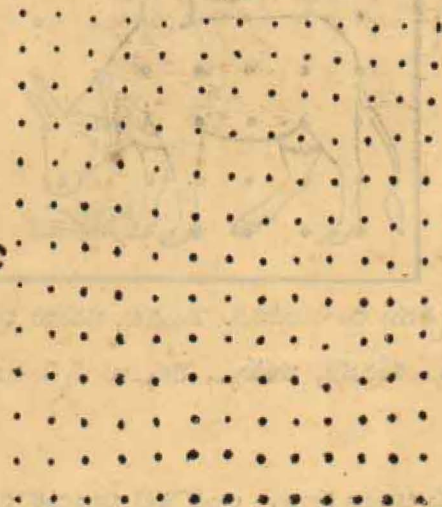
ఇందు చతురమున నాలుగవ భాగము మాత్రము చూపబడినది. మొదట, నడుమ పుష్పమును చిత్రించవలయును. తరువాత పిచ్చుకయొక్క శరీరము, ముక్కు, రెక్కలు చిత్రించవలయును. ఇట్లు ఈముగ్గును ముగించవలెను.

రెండు మూడు చిత్రములందు రెండు ఆవులు కలవు. అందొకటి నిలుచుకొనియున్నది. మేయుచున్నది. బొమ్మయందు చూపిన చుక్కలను, వానిని కలుపురీతిని బాగుగా గమనించి చిత్రమును ముగించవలయును.

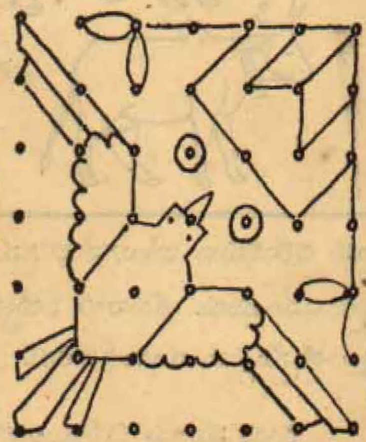
నం. ౧

౩

౨

౧

శ్రీ శేషగిరి శాస్త్రిలుగారు (తాతపెల్లి మిరాదార్)

మాహీ (పడమటికోస్తాలో నొక ఫ్రెంచి గ్రామము) వద్ద నొక సుందర దృశ్యము

ఖాదీపరిశ్రమ: ౨

మిస్. మెల్లీ సోలింగరు (స్విట్జర్ లాండు)

పరిశోధనావశ్యకత

ఖాదీ పరిశ్రమకు ఉపయోగపడెడు పత్తిజాతుల విషయమై వెంటనే జరుగవలసియున్న శాస్త్ర పరిశోధనలనుగూర్చి వెనుకటివ్యాసమందు కొంత వివరింపబడియుండెను. ఈవ్యాసమందు ఖాదీ ఉత్పత్తియందు వాడుకచేయబడుచున్న వేర్వేరుపరికరములను,—అనగా పత్తినిడుచురాట్నము, ఏకుబద్ద, వడుకురాట్నము—సాధనములను అభివృద్ధిచేయుటకుగాను ఖాదీ-అభిమానులచే జరుపవలసిన పరిశోధనలను క్లుప్తముగా వివరించెదను. హిందూదేశమందలి లక్షలకొలది గ్రామములందు అనాదిగా ఈసామగ్రియు, సాధనములును వాడుకయందున్నవి. నేటి అవసరమును గుర్తించి, యీపరికరములను మార్పు చేయుటయు, విధానములను సవరించుటయు అత్యంతావశ్యకము.

పత్తిరాట్నము

ఆంధ్రదేశమందు పత్తిని విడుచుటకు పత్తిరాట్నమును వాడుకచేయుదురు. ఈప్రాంతములయందలి పల్లెటూళ్లను చూచినవారందరకిని మవ్వులగానుగయొక్క 'సంగీతము', పత్తిరాటముయొక్క 'కిఱ్ఱు'ను ఎన్నటికిని మరుపునకు రావు. మంచిపత్తిరాటమున కుండవలసినగుణము లేవనగా: ౧. గింజకంటియున్న దూది సంతతిని గింజనుండి పూర్తిగా వేరుచేయుట; ౨. గింజ చిదుకకుండునటులను, రేచులు నలిగిపోకుండునటులను, తునుకలు కాకుండగను విడుచుట; ౩. పత్తిరాటముపై జీవనోపాధి కాధారపడెడువారికి కూలి కిట్టుట. ఈమూడు అంశములనుపట్టి విచారించినయెడల సామాన్యముగా వాడుకలోనున్న పత్తిరాటము మిక్కిలి వెనుకబడియున్నదని ఒప్పుకొనక తప్పదు. పల్లెటూళ్లయందు విడిచిన పత్తిని మనము పరీక్షించినయెడల, (అందు చెత్త చెదారము గాక) నలిగిపోయిన గింజలు విస్తారముగా నుండుట కనపడును. పల్లెటూరివడ్రంగి యీరాటములను ఇంతకంటె చక్కగా చేయలేడు. తెలివిగలవాడైనను అతని పనిముట్లు మోటు అయిన వగుటచే తయారయిన వస్తువుకూడా మోటుగానే యుండును. పత్తిరాటము యొక్క లోపము లన్నిటికిని అది కఱ్ఱతో చేయబడుటయే కారణము. రాటముయొక్క 'రోలర్లు' (Rollers)ను తిరుగుడు (Gear)ను, కఱ్ఱతో చెక్కబడుటచే, రాటమును త్రిప్పునపుడు విస్తారముగాపిడి యేర్పడి పనిచేయుట కష్టముగా నుండును. మరియు, పై 'రోలరు' నకును, క్రింది 'రోలరు' నకును మధ్యనుండు స్థలమును, హెచ్చించుటకుగాని, తగ్గించుటకుగాని సులభముగా వీలుపడకుండుటచేతనే, పత్తిని విడచునపుడు, గింజ గింజనూదిరిగానే దూదిపైపు పడుటయో, లేక గింజ రేచులతోసహా చితికిపోయి దూదితో కలసిపోవుటయో సంభవించును. ఈవిడుపురాటముయొక్క దిగుబడికూడా మిక్కిలి తక్కువ. సగటున ఒక స్త్రీ దినమునకు పదిగంటలు విడిచినయెడల ౩ వీసెల పత్తి విడువగలదు. త్వరగా పనిచేసినను ౪ వీసెలకంటె హెచ్చు విడువలేదు. (కైలాసపట్నంప్రాంతమందు బాలురు దినమునకు ౪ వీసెలు విడుచుట గలదు.) వీసెకు అర్ధణా చొప్పున, దినమునకు ౨ అణాలకంటె తక్కువకూలే కాని హెచ్చుకూలి కిట్టదు. ఇట్టి లేదవారిసంపాదనలో దినమునకు ఒక్కకాణీయైనను హెచ్చింపగలిగితిమేని మన జన్మము సార్థకమనియే చెప్పవచ్చును.

సుగుణము లన్నిటిని కలిగి, హెచ్చుగా దిగుబడి ఇచ్చునటువంటిదియు, చౌకగా తయారు కాగలదియు అగు ఒకపత్తిరాటమును కీర్తిశేషులైన శ్రీమగన్‌లాలు గంధీజీగారు కనిపెట్టియున్నారు. ఈరాట్నమందు విశేషము లేవనగా ౧. పైనమర్పబడిన 'రోలరు' ఉక్కుతోను, క్రింద అమర్పబడిన 'రోలరు'కఱ్ఱతోను చేయబడి

యున్నవి. ఇందువలన 'రోలర్లు' త్వరగా వేడియెక్కవు. ౨. 'రోలర్లు' లోహపు బేరింగులలో (bearings) అమర్చబడుటచే, రాటమును అతిసునాయాసముగా త్రిప్పవచ్చును. 3. పైనను రోలరుయొక్క బేరింగుకు 'మ్యాక్కులు' (Screws)' తగిలించియుండుటచే, రోలర్ల మధ్యమందు స్థలమును ఎప్పటికప్పుడు తగ్గించుటకును, హెచ్చించుటకును వీలగును. ఈ ఏర్పాటువలన గింజలు చితుకుటగాని, రేకులు నలిగి ముక్కలగుటగాని జరుగదు. ఈ మాదిరి రాటము లనేకములు ప్రస్తుతము గుజరాతునందు వాడుకలోనుండి బాగుగా ఉపయోగమునకు వచ్చుచున్నవి. వీటితో దినమునకు ఒకమణుగు పత్తిని నిడుచుటకు వీలగును. అనగా, ఆంధ్రదేశమందు వాడబడుచున్న పత్తిరాటములయొక్క దిగుబడికంటె, వీటి దిగుబడి రెండింతలకు పైబడియున్నది. ఆంధ్రదేశమందు గొప్పపత్తిపంట గలదు. ఇది సుమారు ౧౫౦,౦౦౦ బేలు లుండును. అందులో ఉత్తరసర్కారులపంట కనీసము ౪౦,౦౦౦ బేలు లుండును. ఈపత్తి అంతటిలోనూ ఏకొద్దిమొత్తమో (ఏ ౪,౦౦౦ బేలులో అని అంచనావేయవచ్చును.) ప్రస్తుతము ఖద్దరుఉత్పత్తికి వినియోగపడుచున్నది. మిగిలిన దంతయు మిల్లులవారిచే కొనబడి, మిల్లులలో (ginneries) నిడువబడుచున్నది. ఖద్దరు-ఉత్పత్తిదారులు చాలామంది తమకు కావలసిన పత్తిని పల్లెటూళ్లలో నిడిపించక, మిల్లులలో నిడిచిన దూది బజారులలో కొండ్లకొరకు సిద్ధముగా కనపడుచుండుటచే, మరి ఆలోచించక, దానినే కొనుచున్నారు. ఈవిషయమై ఖాదీ-అభిమానులు శ్రద్ధవహించి, ఆంధ్రదేశమందు పండెడిపత్తిని ఆంధ్రదేశములోని బీదలే నిడుచునట్లును, ఆహాలి ఆంధ్రదేశములోని బీదలకే కిట్టునట్లును ఏర్పాట్లు చేయవలెను.

ఏకువిధానము

దూదిని ఏకుటయందుకూడా చాలా సవరణలను చేయుట కవకాశము గలదు. ఈజిల్లాలలో (గంజాం, విశాఖపట్నం) ఖాదీ - ఉత్పత్తికి కావలసిన దూది యంతయు దూదేకులవారిచేతనే ఏకబడుచున్నది. పట్టుశాలినూలును, పెలుసునూలును వడుకువారు స్వయముగానే ఏకులుచేసుకొనెదరు. ఖాదీ-దీక్షవహించినవారు సైతము—ఎక్కడనో ఒకరో ఇద్దరో తప్ప—ఏకులను స్వయముగా చేయుట నేర్చుకొనక, దూదేకులవాడు ఎట్టిఏకులను చేసి ఇచ్చినను వాటిపైననే ఆధారపడుచున్నారు. ఖాదీ-అభిమానులే ఇట్లు చేయుటచే ఈ ప్రాంతమందు దూదిని ఏకువిధానము ఏమాత్రము అభివృద్ధిని చెందక మిక్కిలి వెనుకబడియున్నది. ఈవిషయమై ప్రచారముచేయుట అఖిలభారతచరఖాసంఘము వారి విధి యైయున్నది.

దూదేకులవా రవలంబించు విధానముయొక్క మూలసూత్రములన్నియు శాస్త్రసమ్మతములుగానే యున్నవి. అయినప్పటికిని వా రుపయోగించెడి ఏకుబద్ద మిక్కిలి బరువుగా నుండుటచేతను, పెద్దదిగా నుండుటచేతను, ముఖ్యముగా వారు దూదిని పరుపుల కొరకు ఏకుటచేతను, వారు చేసెడిఏకులు నూలువడుకుటకు మిక్కిలి అసంతృప్తికరములుగా నుండుచున్నవి. ఏదో యొకమోస్తరుగా ఏకులను చేసి, తమకూలిని సంపాదించుకొనుటయే వారికి కావలెను కాని, తాము చేసెడి ఏకులు నాణ్యమైనవో కావో తెలుసుకొనుటకు కూడా వారు తంటాలుపడరు. వారికి చరకా-శాస్త్రమందు అభిరుచిగాని, ఖాదీయందు అభిమానముకాని కొంచెమైనను లేదు. (ఖాదీని ధరించిన దూదేకులవాని నొక్కనిని మాత్రము నరసాపురమందు నేను చూచియుంటిని.) ఇట్టివారిచే తయారుచేయబడిన ఏకు లెట్లు సంతృప్తికరములుగా నుండును? ఈవిషయమై పరిశోధనలను చేయుటకు చాలా అవకాశమును, అవసరమును గలదు. జాగ్రతగా ఆలోచించి మార్పులను కొన్నిటిని జేగలిగితిమేని ఈదూదేకులవారిచేత చక్కని ఏకులను చేయించగలుగుదుము. పరిశోధనావశ్యకములగు విషయములను కొన్నింటిని వివరించెదను.

దూదిని ఎండవేయుట

ఏకుటకు పూర్వము దూదిని ఎండలో నుంచుట ఆచారమైయున్నది. దూదియందున్న చెమ్మ యిగిరిపోవుటకై ఇట్లు చేసెదరు. ఈకారణ మిట్లుండగా,

దూదిని వేడిగానున్నప్పుడు ఏకుట మిక్కిలి సులభము. ఈలాభ ముండుటచే దూ దేశీలవారు దూదిని బాగుగ ఎండిననేకాని ఏకుట మొదలుపెట్టరు. కొన్ని స్థలముల యందలిమాదేశీలవాండ్రు, దూదిని ఎండలోపడవేసి, దూదిని బుగ్గపై వుంచిన చుట్టుమన్నంతవరకుకూడా, దూదిని ఎండనిచ్చెదరు. ఇట్టిదూదిని ఏకులు చేసినతరువాత వడుకుటకు వాడినయెడల మిక్కిలినష్టము సంభవించును. ఈరేకులనుండి వడికిననూలుకు బలమును, పురియు చాలా తక్కువగా నుండునని సబర్మతీఆశ్రమమువారు పరిశోధనల ఫలితముగా కొన్ని సంవత్సరముల క్రింద కనుగొని యుండిరి. దూదినుండి చెమ్మను తరుమగొట్టుట ముఖ్యావశ్యకము. అయినను, మాదేశీలవానికి 'ఎండవేయుట', 'ఎండలోనుంచుట' ఈరెంటికినిగల భేదము తెలియక, దూదినుండి చెమ్మను తరిమివేయుటయే కాకుండా, దూదిని విస్తారము ఉష్ణమునకు లోనుచేయుచున్నారు.

రేచులయొక్క సూక్ష్మనిర్మాణము

దూదిరేచులను మనము సూక్ష్మదర్శినిచేత పరీక్షించితిమేని, అవి పొడుగుపాటి గొట్టములవలె కనపడును. ఈగొట్టములు 'సెల్యులోస్' (Cellulose) అనేపదార్థముతో చేయబడియుండును. గొట్టములు ఖాళీగా నుండును. గొట్టములలోపలిగోడలయందు అక్కడక్కడ లోహపదార్థము (Mineral matter)లుండును. గొట్టముల యొక్క పైగోడలకు ఒకవిధమగు చమురు-మైనముతో కలసిన పదార్థముయొక్క పూత యుండును. రేచుల యొక్క నిర్మాణమందు సెల్యులోసు ౮౫% న్ను; లోహపదార్థములు ౧౦% న్ను; మైనము ౫% న్ను కలిసియున్నవి. ఈ మైనపుపూత మిక్కిలి నాజూకు గాను, అల్పముగాను వేయబడి, ఏమాత్రపువేడిమికైనను కరగిపోవును. వేడిగానుండేడిసెగదులలో ఈదూదిని ఉంచినట్లైన, ఈమైనము వెంటనే ఇగిరిపోవును. ఈపూత కరగి పోయినటువంటి రేచులు మెత్తబడి సులభముగా సాగిపోవును. ఇట్టినష్టము రాకుండునటుల మిల్లులలోని శీతోష్ణస్థితులను జాగ్రత్తగా ఎప్పటికప్పుడు కని పెట్టుచునే యుందురు. మనము ఏకుటకుముందు దూదిని ఎండలో నుంచినయెడల రేచులయందు బహుశః ఈమార్పే సంభవింపవచ్చునని మన మూహింపవచ్చును. ఇట్టి మార్పే సంభవించినయెడల తప్పక ఈదూదినుండి తయారగు నూలు త్వరగా పురినిపట్టక మెత్తగాను, నీరసముగా నుండును. దీనిని స్థిరపరచుటకు పరిశోధనలను చేయవలసి యున్నది. రేచులను ఎండలో నుంచుటకుముందును, ఎండ లోనుంచినతరువాతను సూక్ష్మదర్శినిచేత పరీక్షచేయవల యును. అందువలన రేచునకు ఉష్ణమువలన నష్టము కలిగి నదియు లేనిదియు స్పష్టమగును. నష్టముకలుగుటయే స్థిర పడినయెడల, ఎంతకాలము యెండలోనుంచిన చెమ్మ ఇగిరి పోవుటకు చాలునో, ఎంతకాలముంచిన మైనపుపూత కరిగి నష్టము కలుగునో తెలుసుకొనగలము. మరియు ఈమైనపుపూత ఒక్కొక్కరకము ప్రత్తియం దొక్కొ క్కదళసరిని కలిగియుండును. ఈవిషయముకూడా పై పరిశోధనయందు గుర్తించవలసియుండును.

రేచులు మెలికలు తిరిగియుండుట

సూక్ష్మదర్శినిక్రింద ప్రత్తిరేచులను చూచితిమేని అవి 'కార్కుస్క్రూ' వంటి మెలికలు (Spiral twists) కలిగియున్నట్లు మనకు తెలియును. ఇది యొక్క గొప్పవిశేషము. మంచి విలువయగు జాతుల యందు ఈమెలికలు అంగుళమునకు సుమారు ౧౫౦ నుండి ౧౮౦ వరకుయుండును. ఈ మెలిక లుండుటవలననే దూదికి బిగి, పురి, బలము మొదలగు గుణములు కలుగు చున్నవి. వివిధజాతుల ప్రత్తియందు మెలికలసంఖ్య వివిధ ముగా నుండును. నూలుపోగులోనున్న రేచులన్నియు, ఒకదాని మెలికలలో వేరొకటి అల్లుకొనిపోయి, నూలును మనము త్రెంచుటకు లాగునప్పుడు, రేచులు ఒకదానినుండి వేరొకటి జారిపోకుండ అడ్డుచుండును. వేడి దెబ్బ తిన్నటువంటి దూది మైనపుపూత కరిగిపోవుటచే మెత్త బడి సాగిపోవునని చెప్పియుంటిమి. ఇట్లు మెత్తబడిన ప్పుడు యీమెలికలుకూడా సాపు (Flatten) తేరి చాలామటుకు అదృశ్యములగుటకు అవకాశ మేర్పడ వచ్చును. నిజముగా వేడిమిచే ఈ మెలికలు పోయిన యెడల, అట్టిరేచులతో చేయబడినసూలు తప్పక పురియం దును బలమునందును విస్తారము వెనుకబడియుండును.

ఈ సంగతి మనము ఊహించి చెప్పుచున్నము, పరిశోధనచే తేల్చవలసియున్నది.

ఏకుసరముయొక్క స్థాయి

మరియొక విషయము. దూదిని ఏకునప్పుడు జరుగున దేమనగా ఏకుబద్దయొక్క నరముపై దెబ్బకొట్టినప్పుడు నరమునకు కదలిక (Vibrations) పుట్టును. ఈ కదలికవలన నాదము సంభవించును. నరము కదలినప్పుడు దూదిని దగ్గరకు తెచ్చితిమేని, కదలికకు చిక్కుపడియున్న రేచులు, ఒకదానినుండి ఒకటి విడిపోవును. ఇదియే ఏకుట. దూదేకులవారు వాడుకచేయునరము మిక్కిలి మోటుగా నుండును. ఇది మేకపేగులనుండి తయారు చేయబడి, సాధారణముగా పది, పన్నెండు పేటలు గలిగి యుండును. నరము పురిత్రాడువలె మోటుగా నుండుటచే, దీనియొక్క కదలిక అంత హెచ్చుగా నుండదు. ఇట్టి మోటునరముతో అతడు కురుచరేచుల పత్తిని (ఉదాహరణపూర్వకముగా అనకాపల్లి రకము, ౩/౮ అంగుళముకేచు) బాగుగానే ఏకగలుగును. కాని, ఇంతకంటె పొడుగురేచుల పత్తిని (ఎర్రపత్తి ౬/౮ అంగుళము రేచు) ఏకుటకు మన మతనికిచ్చినట్టయిన, అతనిచే తయారు చేయబడిన ఏకులు ఎంతమాత్రమును సంతృప్తికరముగా నుండవు. ఇందుకు కారణము అతను తగినంత కష్టపడకుండుట కాదు. అతడు మోటునరము నుపయోగించుటయే ఇందులకు కారణము. అది ఎట్లనగా మోటునరమునకు కదలికయు, స్థాయి (Frequency) యు తక్కువ. అయినను కురుచరేచులను విడదీయుటకు ఈ స్థాయి చాలును. పొడవురేచులను విడదీయుటకు ఈ స్థాయి చాలదు. ఇంతకంటె హెచ్చు సన్నటి నరమును అతడు వాడుకచేసినయెడల, సన్నటి నరముయొక్క స్థాయి హెచ్చుగా నుండును. కాన, నరముయొక్క హెచ్చుకదలికకు పొడుగుపాటి రేచుల చిక్కు విడిపోయి, ఏకులు బాగుగా జరుగును. దూదేకులవారు పత్తిరకములు అన్నిటికిని ఒక్కటే నరమును వాడుకచేసెదరు. ఇందువల్లనే, మంచిరకముపత్తిని మనము వారిచే ఏకించినప్పటికిని వారి యేకులు బాగుగా నుండుటలేదు. వారు మోటునరము వాడుకచేయునంత కాలము మనము వారికి ఆఖరురకము కురుచరేచుల దూదినే ఇచ్చి ఏకులుచేయించుకొనిన లాభకరముగా నుండును.

నరముయొక్క దళసరి-నూలునంబరు

ఈసందర్భమున శ్రీమగన్‌లాల్‌జీగారు తమ 'చర్ఖశాస్త్రము'నం దిట్లు చెప్పియున్నారు. "నరము ఎంతమోటుగానుండిన, ఏకుట అంత కష్టముగాను, తక్కువరకముగాను (అనగా సాఫులేనిదై) ఉండును. నరము ఎంతమోటుగా నుండిన, అంత హెచ్చుదూదిని ఏకుటకు వీలుండు ననుమాట నిజమే. నరము ఎంత సన్నముగానుండిన, ఏకులు అంత సునాయాసముగాను, ఏకినదూది అంతఅందముగాను ఉండును. కాని తక్కువ దూదిని మాత్రమే ఏకుటకు వీలుపడును." ఈసిద్ధాంతము ననుసరించి సబర్మతీఆశ్రమమునందు, బ్రోచి (Broach), వార్ధా (Wardha) రకములపత్తిని (రేచులపొడవు ౫/౮ నుండి ౬/౮) ఏకుటకు ౬ పేటలతో చేసినటువంటినరమును, మంచి నవసారి (Navasari), సూరతు (Surat) పత్తిని (రేచులపొడవు ౭/౮ నుండి ౧ అంగుళము) ఏకుటకు, ౪ పేటల నరమును, ఈపత్తినే ఇంకా సాఫుగా ఏకవలెనన్న బార్డోలీఏకుబద్దకు ౩ పేటలతో చేసిన నరమున్ను ఉపయోగించు ఆచారము కలదు. ఇదేవిధముగా విశాఖపట్నంజిల్లాలో దొరకెడిదూదిని ఏకుటకు, సబర్మతీ 'మధ్యమ' తరగతి ఏకుబద్దతో:—

౬ నం. నూలువడుకుటకు అనకాపల్లి, సుంమూరు, గుణుపురం, పత్తి: ౧౦ పేటల నరము,

౬-౧౨ నం. నూలువడుకుటకు గజపతినగరం పత్తి, తుని, కైలాసపట్నంపత్తి........ ౮ పేటల నరము,

౧౫-౨౫ నం. నూలువడుకుటకు ఎర్రపత్తి, గొల్లప్రోలుపత్తి, వెలమపత్తి: ౬ పేటల నరము,

౩౦ నం. నూలువడుకుటకు, బార్డోలీ, వర్ధా ఏకుబద్దలతో ౪ లేక ౩ పేటల నరము,

వాడినయెడల మంచిఫలితములు కలుగునని నాయనుభవము. పట్టుశాలీ, వెలమనూళ్లను వడుకువారు తమ

ఏకుబద్దలకు, పెన్నిసునరముకంటె సన్నని నరముకు (cat-gut) వాడుకచేయుట అందరకు తెలిసినవిష యమే. వారి ఏకులు ఎంతఅందముగా నుండునో, వేరుగా చెప్ప నవసరము లేదు.

ఈవివరములు స్వయముగా ఏకులు చేసుకొని వడుకుకొనెడివారికి లాభకరముగా నుండును. నెం.౧౦ రు నూలు తీయుటకు తగినఏకులు చేయవలెనన్న, ౭ పేటలు గల నరమును వాడిన ఏకుట సులభముగాను, తగినంత బాగుగాను ఉండును. ఇంతకంటె హెచ్చు ముదుకు నరమును వాడిన, అందువలన తయారగు ఏకులతో ౧౦ నంబరునూలు వడికిన, ఆనూలుకు ఉండవలసిన పురి, బలము ఉండదు. సన్నని నరమును వాడినయెడల, అందుండి తయారగు ఏకులతో నెం. ౧౦ రు కంటె హెచ్చు సన్నటినూలును తీయుటకు వీలుపడును. అట్టి సమయములో నెం ౧౦ రు ముదుకునూలే వడికిన యెడల, పొందవలసినంత లాభమును పొందక, అనవసర ముగా మనము మననూలును ప్రియముగా ఉత్పత్తి చేసి కొన్నవారము అగుదుము.

పరిశోధన విధానము

పైనచెప్పినదంతయు అనుభవము నాధారముచేసి కొని చెప్పినదేకాని పరిశోధనపూర్వకముగా తేల్చిన సిద్ధాంతములు కావు. ఏకు-విధానము నిజముగా నవరణ చేయవలయునన్న, అందునుగూర్చి సావధానముగాను, తగినయేర్పాటులతో పరిశోధనలను చేయవలసియేయుం డును. దీనికై విస్తారము సాధనసామగ్రి ఏమియు అవస రము లేకుండగనే పనిని సాగించవచ్చును. ఉదాహరణ పూర్వకముగా వివరించుటకు గొల్లప్రోలు దూది తీసు కొంటిమేని, మొదట దీనియొక్క రేచులకొల్తు నిర్ణయించ వలెను. తరువాత ౪౦ తులములదూదిని తీసుకొని, దానిని ౧౦ పేటలతో పేనిన నరములో బిగించిన ఏకు బద్దతో ఏకవలెను. ఏకుట పూర్తిగా అయినతరువాత ఎంతకాలము పట్టినదియుగడియారమువలనకనిపెట్టవలెను. తరువాత 'స్క్రూ-గేజి' (Screw-gauge) వలన, ఉపయోగింపబడిన నరముయొక్క దళసరి కొలవవలెను. పిమ్మట, ఏకుబద్ద నున్న నరముతో సరిగా శ్రుతిచేసి "శ్రుతిశోధిని" (Tuning fork) తో, నరముయొక్క స్థాయిని (Frequency of Vibrations) కనుగొనవలెను. ఇట్లయినతరువాత, ఏకుబద్దయొక్క నరమును మార్చి, ౮ పేటలుగలనరమును బిగించి, వెనుకటిరకమునూదినే మరల ఏకి, ఎంతకాలము పట్టునదియు, నరము దళసరి, నరము స్థాయి కనుగొనవలెను. ఇదేవిధముగా అన్నిరకముల ప త్తిని అన్నిరకములతోను, అన్నిరకముల ఏకుబద్దలతోను ఏకి, ఫలితములను ఈక్రింది పట్టికయందు పూర్తిచేయ వలెను.

ప త్తి రకము	ఏకుబద్ద రకము	ఏకుబద్దె స్థాయి	నరములోని పేటల సంఖ్య	నరము దళసరి	నరము స్థాయి	ఏకుటకు పట్టిన కాలము
౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭

ఇట్టిపట్టికనుండి, మనము ఉపయోగించెడి దూదిని సాధ్యమైనంత తక్కువకాలములో ఏకవలెనన్న ఎట్టి ఏకుబద్దను వాడవలెనో, ఆబద్దకు ఎంతదళసరిగలనరము బిగించవలెనో. అనూదివలన తయారయ్యెడి ఏకులనుండి ఎట్టినంబరునూలు వడకవలసినదియు మొదలగువివరములు తెలియగలవు.

ఏకునపుడు తరుగు

మీసెదుదూదిని మనము ఏకించి ఏకులు చుట్టించు నపుడు, ఏ ౧౦౫, లేక ౧౧౦ తులముల ఏకులు వచ్చును గాని పూర్తిగా ౧౨౦ తులముల ఏకులు మనకు రావు. ఇట్లు కలుగు తరుగును గురించి ఖాదీ-ఉత్పత్తి-దారునకు తెలియునప్పటికి, దీనినిగురించి తగినంతశ్రద్ధ తీసుకొనుట లేదు. బజారులో ప త్తి అమ్మకమునకు వచ్చునపుడు దాని నిండ కావలసినంత కలితీ-ఆకుపొల్లు, ఇసుక, గింజ, దుమ్ము- చేరియుండును. కొంతవరకూ ఈచెత్తప త్తిని విడుచునపుడు ఏరి పారవేయబడును. కాని కొంత మిగిలి

పోయియుండును. ఇవి కాక ఇంకా మూదిలో తెగి పోయినరేచులు, పొట్టిరేచులు, చిక్కుపడినరేచులు మొదలైనవి సహజముగా మూదిలో నుండును. ఇవియన్నియు కూడా మూది సరిగా ఏకబడకుండా అడ్డుపడి అంతరాయములు కలిగించుచుండును. ఏకునపుడు చెత్త, పొల్లు ఇసుక మొదలగు బరువైనటువంటి కల్తీ చాలా వరకు మూదినుండి వేరుపడిపోవును. వీనితో కూడా సన్నటి నూక, పొట్టిరేచులు కూడా క్రిందకు పడిపోవును. మూదిని ఏకినతరువాత, మన మెప్పుడైనను దూదేకులవాని చాపను తీసిచూచినయెడల, అడుగున ఈచెత్త అంతయు పడి పలుచటి మేఘములవలెనుండి గాలికి ఎగిరిపోవుచుండును. లేతమూదిని, చిక్కుపడినమూదిని, పక్కు, గింజ మొదలగునవి ఏర్చి పారవేయబడును. ఇవన్నియు లేని యెడల ఏకుట సులభముగాను, త్వరగాను జరిగిపోయి తరుగు చాలా తక్కువగా నుండును. దూదిని కొనుచున్నప్పుడు ఈచెత్తనుకూడా కొనుచున్నాము. అంతేకాక, వీటివలన ఏకుట ప్రియమై, తక్కువఏకులు తయారగును. ఖరీదైన పత్తి రకములందును, జాగ్రత్తగా ఏరినపత్తి యందును ఈకల్తీ తక్కువగానుండి, ఏకునపుడు తరుగు తక్కువగా వచ్చును.

ఎంత మేలురకమునూదియైనను ఏకునపుడు కొంత రద్దుకాక మానదు. ఈరద్దుకు మించినతరుగు వచ్చినప్పుడు మాత్రము మూదియందు హెచ్చుగా కలితీ కలుపబడినట్లును, లేదా ఏకువిధానము సరిగా లేనందున కొంత మూది గుండ అయిపోవుచున్నట్లును, లేదా రెండును జరుగుచున్నట్లును మన మూహించవచ్చును. ఈ తరుగు విషయమై మిల్లులలో మిక్కిలిశ్రద్ధ తీసుకొనెదరు. ప్రతిసారి మూదిని కొన్నప్పుడును, ప్రతిదినము ఏకులు చేయునపుడును మూదియందు ఎంతరద్దున్నదియు, ఏకుల యందు ఎంతతరుగు వచ్చుచున్నదియు, హెచ్చుతరుగు వచ్చిన యంత్రములలో లోపములను సరిచేయుటయు, కల్తీకి సరిపోయిన తరుగుమాత్రమే వచ్చునట్లు చేయుటకు ఘనమైనలెక్కలను కట్టును అత్యంతము జాగ్రత్త తీసుకొనెదరు.

ఖాదీ-ఉత్పత్తియందుకూడా, ఏకునపుడు వచ్చెడి తరుగునుగురించి మనము శ్రద్ధ తీసుకొనవలసియున్నది. మిల్లులవారికి ఇది ఎంత ముఖ్యమైనదో మనకు అంతకంటె హెచ్చుముఖ్యమనియే చెప్పవలసియున్నది. ముదుకునూలు వడుకునిమిత్తము ఒకరకమునూదిని ఏకునప్పుడు వచ్చెడితరుగుకంటె ఆమూదినుండి సన్నటి నూలును వడుకుటకు నిమిత్తము ఏకునపుడు వచ్చెడితరుగు హెచ్చుగా నుండును. ఎందుచేత ననగా, సన్నటినూలును వడుకుటకు ఏకులు కావలెనన్న, మూదిని మరి నాల్గుసార్లు ఏకవలసియుండును. ఎంత హెచ్చు ఏకిన అంతతరుగు సంభవించును. అందుచే నూలునెంబరుకును, ఏకునపుడు తరుగుకును చాలాసంబంధ మున్నది.

నా అనుభవముప్రకారము, ఈచుట్టు ప్రక్కల దొరకు మూదిరకములనుండి ఏకులు చేయునప్పుడు, తరుగు ఈక్రిందివిధముగా నుండునని అంచనా వేయబడినది:—

మూదిరకము	ఏనెంబరునూలు వడుకుటకు ఏకబడినది	తరుగు
అనకాపల్లి	౮-౯ ముదుకు నూలు	౪%
కునిఎరుపు	౧౨ ,, ,,	౬%
గుంటూరు తెలుపు	౧౨-౧౫ ,, ,,	౧౦%
వార్ధా	౧౪ ,, ,,	౧౦%
గుంటూరు తెలుపు"	౨౦-౨ సన్నం ,,	౧౨-౧౫%
కువి-ఎరుపు	౨౫ ,, ,,	౧౨%
నెలము పట్టుకాలీ	౩౦-౬౦ ,, ,,	౧౦-౧౫%

తరుగు నిర్ణయించు విధానము

ఏకునపుడు సరిగా ఎంతతరుగు వచ్చుచున్నదియు తెలిసినపుడే, ఖాదీ-ఉత్పత్తి-దారునకు తాను ఉత్పత్తి చేయించుచున్న నూలు ఎంతఖరీదు అగుచున్నదియు, ఆనూలుయొక్క పురి, సన్నమునకు నాణ్యమునకు తగినట్టు మూది ఖరీదు పోను ఎంత కిట్టుచున్నదియు, తాను వాడుకచేయుచున్న మూదిరకము సరియైనదో కాదో

మొదలగు ఉత్పత్తిలెక్క (Costing Accounts) లను సరిగా వేయగలస్థితిలో నుండును. ఇందుకు పైన చేయబడిన అంచనాపట్టికకాక, ఇంతకంటె తరుగును జాగ్రతగా తేల్చుట అవసరము. ఒకవీశెడు విడిచినపత్తిని తీసి, దానిని పూర్తిగా ఏకి, ఎంతతరుగు వచ్చినదియు, సగము వరకే ఏకి ఎంతతరుగు వచ్చినదియు, తూనికవేసి తేల్చవలయును. మరియొకవీశెడు ఆరకముదూదినే హెచ్చు సన్నమునూలు వడుకుటకు వీలగునట్లు ఏకి, అప్పుడు వచ్చు తరుగులెక్క తేల్చవలెను. ఇట్లు ఖాదీపరిశ్రమయందు సామాన్యముగా ఉపయోగించెడు దూదిరకముల నన్నింటిని పరీక్షచేసి, వాటిని ఏకునపుడు వచ్చెడి తరుగును నిర్ణయించవలెను. ఇట్టివివరములను ఆధారముగా చేసుకొని ఉత్పత్తిదారుడు తాను వాడుకచేయుచున్న దూది హెచ్చుతరుగు ఇచ్చుచున్నదియు, తక్కువతరుగు ఇచ్చుచున్నదియు, తాను ఉత్పత్తిచేయుచున్న నూలు కొరకు చేయించుచున్న ఏకులు చౌకగా కిట్టుచున్నవో, లేక ప్రియముగా కిట్టుచున్నవో, సులభముగా తెలిసికొనగలడు. పైపట్టికయందు సూచింపబడినతరుగు % తో, అమెరికనుదూది (నెం|| ౬౦ రు. నూలుతీయుటకు మిల్లులలో నుపయోగింపబడును) యొక్క తరుగు % ను, పోల్చవేయవచ్చును:—

మంచిరకము M. F. 8%; Good Mid: 10%;

మధ్యరకము Mid: 12%; Low Mid: 15%;

సాధారణముగా మంచిరకము Good Ordinary; 17%;

సాధారణము Ord; 20% (Winterbottom p. 243).

ఏకువిధానమునకు సంబంధించిన పరిశోధనావశ్యకములగు విషయము లింకనున్నను రెండు విషయములు మాత్రము సంగ్రహముగా తెలుపబడును.

రేచుల పొడుగులో తగ్గుదల

దూదిని మనము ఏకుబద్దతో ఏకునపుడు, చెత్త, దుమ్ము మొదలగునవి రాలిపోవునని చెప్పియుంటిమి. దూదిరేచులు సులభముగా తెగిపోవు ననుట అందరకు తెలిసినవిషయమే. కొన్నిరకముల పత్తియొక్క రేచులు మరింత అల్పముగా నుండి ఎక్కువసులభముగా తునకలగును. ఇంతేకాక, రేచులయొక్క చివరభాగములు నడిమిభాగముకంటె ఏమాత్రపుదెబ్బకును నిలువబడలేక అతిసులభముగా విరిగిపోవును. ఇది వృక్షశాస్త్రజ్ఞులకు తెలిసిన విషయమే. ఏకునపుడు మనము దూదిని కొట్టునపుడు దానియొక్క తాకుడుకు రేచులు తెగిపోయి, వాటియొక్క పొడుగు తగ్గిపోవుచున్నదా యను విషయము తెలిసికొనవలసియున్నది. ఏలననగా పొడుగు రేచుల దూదిరకము నొకదానిని మనము ఖరీదునకు కొని, దానిని ఏకించినతరువాత రేచులు పొట్టివి అయిపోయిన యెడల, ఆదూదివలన రావలసినంత సన్నటినూలు రాక మనకు నష్టమగును. ఇది ఇట్లుండగా, సామాన్యముగా దూదిని ఏకెడివారు, దూదిని ఎంతగట్టిగా ఏకినయెడల అంతమంచి ఏకులు వచ్చుననియు, ఎన్నిసార్లు ఏకిన అంత సన్నటినూలు వడుకగలుగుదురనియు, తప్పు అభిప్రాయపడి, దూదిని 'తెగఏకె'దరు (Over-Carding). ఇందువల్ల ఏకినదూదియందు "ముడులు" (Knots) యేర్పడి, దూది చెడిపోవును. ఈ "ముడులు" యేర్పడుటను పోల్చుకొనలేక పోవుటచే ఆదూదినుండి చేసిన యేకులతో వచ్చిన నూలు బలములేక సన్నముగా నున్నప్పటికి, సులభముగా తెగిపోవును. అట్టినూలును నేసినప్పుడు విస్తారము రద్దు అయి, బట్టఖరీదు హెచ్చు అయిపోవును. "తెగఏకుట" జరుగునపుడు రేచ లెందుచేత ముడిపడునో కారణము తెలియదు. రేచులు తునకలుగా తెగి, ఈతునకలు ఒకదానిలో నొకటి అల్లుకొని పోవచ్చును. లేదా, విస్తారము దెబ్బతినుటచే కొన్నిరేచులు విస్తారముగా ముడతలు పడి ఈవిధముగానే ముడతలు పడిన ఇతర రేచులతో చిక్కుకొని ముడిపడవచ్చును. (ప్రస్తుతము పరీక్షచేసినంతవరకు ఈరెండవవిధమే సరియైనకారణమని, నాకు తోచుచున్నది.)

ఈవిషయమునుగురించి కొంతవరకు వివరములు ఈక్రిందిపట్టికలవలన తెలియుచున్నవి:—

మాదిరకము	రేచులపొడవు(× ౧/౧౬ అంగుళము)		
	ప్రత్తి	సరిగా ఏకిన తరువాత	"తెగ-ఏకిన" తరువాత
౧ కైలాసపట్నం	౧౧.౨	౯.౨	౮.౮
౨ వెలమ "ఏ"	౧౨	౯.౯	౯.౨
౩ వెలమ "బీ"	౧౨	౧౧.౨	౮.౩
౪ గుణుపురం	౯.౪	౯.౬	౬.౮
౫ కైలాస పట్నం III	౧౧.౧	౯	౬.౫

మరా: (పైనచెప్పబడిన సంఖ్యయు, పదికొలతలయొక్క సామాన్యమునుండి తేల్చినవి. రేచులకొలత తెలిసికొనుటకు పైనిచ్చిన సంఖ్యలను ౧/౧౬ అంగుళముచే గుణించవలెను. ఉదాహరణ: వెలమ "ఏ" ౧౨ × ౧/౧౬ = ౧౨/౧౬ = ౩/౪ అంగుళము.)

ఈపట్టికవలన ఏకునపుడు రేచులపొడవు తగ్గునని తేలుచున్నప్పటికిని నాణ్యమైనటువంటి పరికరములను పరిశోధనయం దుపయోగింపబడక పోవుటచే, రేచుల పొడవు తగ్గినట్లు నిశ్చయముగా చెప్పుటకు వీలులేదు. ఈవిషయము ముఖ్యమైనదగుటచే, తగినపరికరములతో పరిశోధన జరుపుట అత్యవసరము.

ఏకులుచుట్టువిధానము

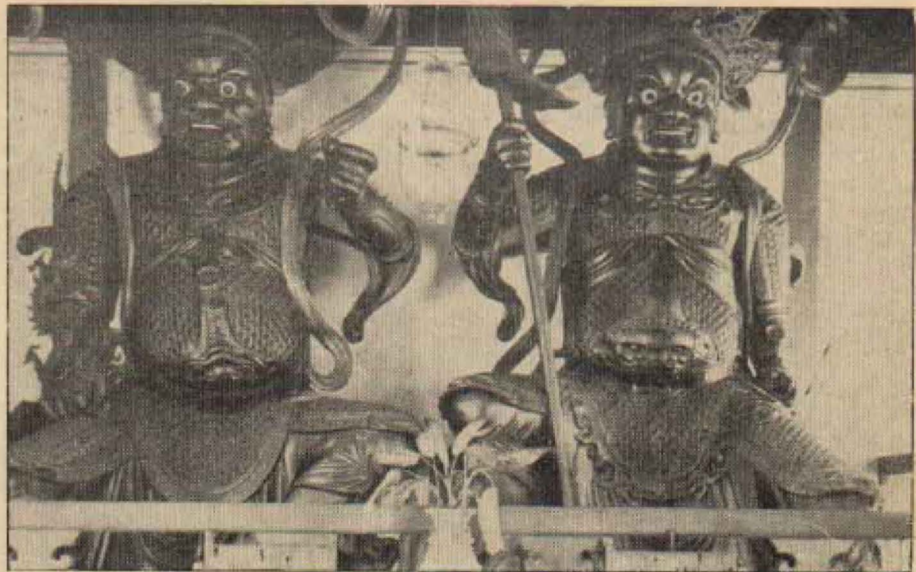
ఏకులుచుట్టువిధానము మిక్కిలి సులభమైనవిధానమైనప్పటికిని, ఇచ్చటకూడా పరిశోధనల కవకాశము గలదు. ఆంధ్రదేశములో ఏకినదూదిని జొన్నపుల్లతో తొడపై చేతితో చుట్టెదరు. ఇట్లు చేయుటవలన ఏకులు ఒకచోట గట్టిగాను, ఒకచోట మెత్తగాను, ఒకచోట సన్నముగాను, ఒకచోట వలముగానుఉండి వడుకునపుడు కష్టము కలిగించును ఈవిషయము. శ్రద్ధగా గమనించదగినది. ఏకులు ఎంతసాపుగా నుండిన వాటితో వడుకుట అంత తేలికగా నుండును. ఏకులు ఎంత హెచ్చుతగ్గులతో నుండిన దారముకూడా అంత హెచ్చుగా నుండునని కొంతవరకైనను చెప్పవచ్చును. ఏకులు ఎంతవలముగా నుండినయెడల వడుకుట చురుకుగా జరుగును అను విషయమును గురించి, చర్ఖాశాస్త్రపండితుడగు శ్రీలక్ష్మీదాసు పురుషోత్తం (బార్డోలీ) గారు కొంతవరకు పరిశోధనలను జరిపియున్నారు. ఏరకముదూదినుండి ఏకులు తయారుచేయబడునో, ఆఏకులయొక్క చుట్టుకొలతయు ఆదూదియొక్క రేచులపొడవుతో సమానముగా నుండవలెనని వారి సిద్ధాంతము. ఈవిషయమై మరికొంతపరిశోధన జరిగించిన లాభకరముగా నుండును.

ఏకు ఆరంభమునుండి చివరవరకును సమానమైన Density కలిగి యుండవలె ననునది మరియొకవిషయము. ఒకఏకును నాలుగుతునకలుగా భాగించితిమేని, అన్నితునకలయొక్క బరువును సమానముగా నుండవలెను. ఈవిషయమై మిల్లులలో అత్యంత శ్రద్ధ వహించెదరు. ఖాదీపరిశ్రమకు కావలసిన యేకులయందుకూడా ఈగుణము మిక్కిలి అవసరము. ఇందునుగూర్చి పరిశోధనలను జరుపుటయే కాక, ఉత్పత్తిదారులయందును, ఏకువారియందును, నూలుతీయువారియందును, తీవ్రప్రచారము సలుపవలసియున్నది.

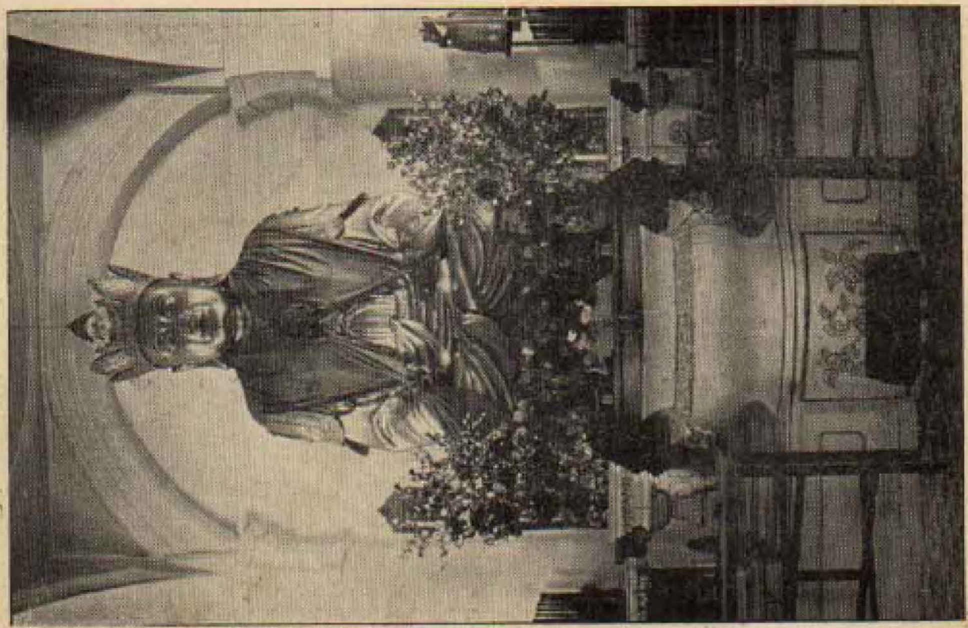
మా వ్యాసకర్తలకు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగచిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి, వర్ణక్రమమునను తప్పులు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటింపనివ్యాసముల తమకు త్రిప్పిపంపుటకయితపాలుబిళ్లలు పంపవలయును.

సంపాదకుడు, 'భారతి'.

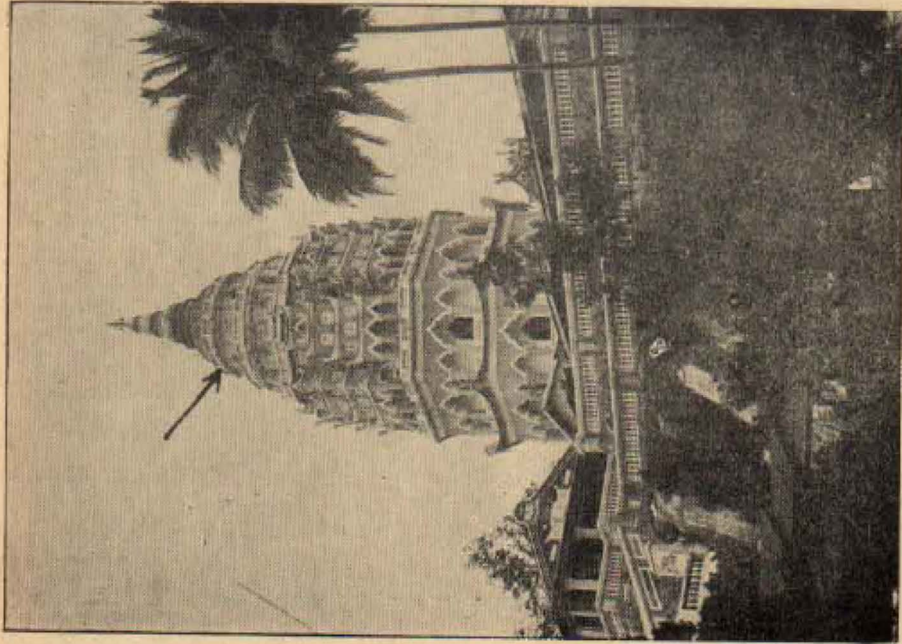

౪. మహావిగ్రహ పాలకులు

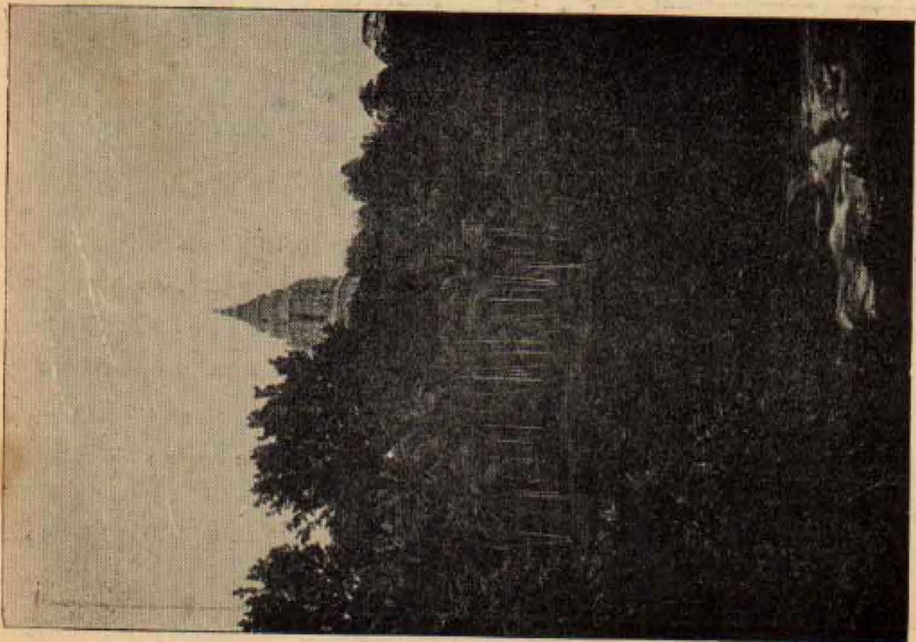

౩. మహావిగ్రహము

అయర్ ఇటామ్ దేవాలయ (పినాంగు) చిత్రములు

౨. దేవాలయము (సమీపమునుండి)

౧. దేవాలయము (క్రింది అడుగునుండి)

చెన్న రాజధానియందు ౧౯౫౮-వ సంవత్సరము అక్టోబరు ప్రారంభము మొదలు డిసెంబరు తుదవరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఆంధ్రవాఙ్మయ మీ క్రింద పేర్కొనిన వివిధశాఖలతో వెలసియుండుటచేతనీపట్టికయం దాయాశాఖల నుత్పన్నములగు గ్రంథము లాయా శాఖలకే చేర్పబడును. గ్రంథముల నామములన్నియు నకారాదిక్రమమున నుండును.

1. అర్థశాస్త్రము, 2. అలంకారశాస్త్రము-నాట్యకళకు సంబంధించిన గ్రంథములు నయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్పబడును, 3. ఆయుధధనుశ్శాస్త్రములు, 4. ఆరోగ్యశాస్త్రము, 5. ఇతిహాసములు-ఇతిహాసములలోని భాగములు, కథలు, మార్పుచేయక ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడునవి - యీశీర్షిక క్రిందనే చేర్పబడును, 6. కథలు—ఐతిహాసికములు, పౌరాణికములు, 7.—కల్పితములు, 8.—చారిత్రకములు, 9. కల్పము, 10. కామశాస్త్రము, 11. కావ్యములు, 12. గణితశాస్త్రము, 13. గేయములు, 14. చరిత్ర(దేశ), 15. చిత్రలేఖనము, 16. చట్టము(Law), 17. ఛందశ్శాస్త్రము, 18. జంతుశాస్త్రము, 19. జీవితములు, 20. జ్యోతిషశాస్త్రము, 21. తర్కశాస్త్రము, 22. దండకములు, 23. ధర్మశాస్త్రము, 24. నవలలు, 25. నాటకములు, 26. నాట్యశాస్త్రము, 27. నిఘంటువులు, 28. నీతి- నీతికథలుకూడ యీ శీర్షిక క్రిందనే వచ్చును, 29. పరిశిష్టము, 30. పాకశాస్త్రము, 31. పారిశ్రామికము, 32. పురాణములు- ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడు పురాణములలోని భాగములు నయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్పబడును, 33. ప్రకృతిశాస్త్రము, 34. ప్రబంధములు- ఆంధ్ర సారస్వతమునందు ప్రసిద్ధములగు 'హరివంశము', 'ఆంధ్రచంపూభారతము', 'అచ్చ తెలుగు రామాయణము'వంటి పురాణేతిహాస కావ్యములకు సంబంధించినవి, 'పాండురంగ మాహాత్మ్యము' వంటి మాహాత్మ్యములు, 'ఆంధ్రమేఘసందేశము'వంటి అనువాదములు, రంగనాథరామాయణము'వంటి ద్విపద గ్రంథములు మొదలయినవి యీశీర్షిక క్రిందవచ్చును, 35. ప్రహసనములు, 36. భూగోళశాస్త్రము, 37. భౌతికశాస్త్రము, 38. మంత్రశాస్త్రము, 39. మతము - హిందు, 40.— ఇతరములు (బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవాదిమతములు)- ఇతరమతములకు సంబంధించిన గ్రంథములు— ఏ విషయ విభాగమునకు సంబంధించిన వయినను- ఈశీర్షిక క్రిందనే చేర్పబడును, 41. మాహాత్మ్యములు, 42. మీమాంసాశాస్త్రము, 43. యక్షగానములు, 44 యోగశాస్త్రము, 45. రత్నశాస్త్రము, 46. రాజకీయములు, 47. వాస్తుశాస్త్రము, 48. విమర్శనము- ఇందు సారస్వతమునకు సంబంధించిన విమర్శనలు మాత్రముండును, 49. వృక్షశాస్త్రము, 50. వేదవాఙ్మయము- ఉపనిషత్తులు, ఇతర వైదిక గ్రంథములునయిత నిందే చేర్పబడును, 51. వేదాంతము - భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్య విషయక గ్రంథము లీశీర్షిక క్రింద వచ్చును, 52. వైద్యశాస్త్రము, 53. వ్యవసాయశాస్త్రము, 54. వ్యాకరణ శాస్త్రము, 55. వ్యాపారము, 56. వ్యాయామము, 57. శకునశాస్త్రము, 58. శతకములు 59. సంగీతశాస్త్రము, 60. సాంఘికములు, 61. సాముద్రికశాస్త్రము, 62. సారస్వతము- భాష, 63. స్తోత్రములు, 64. హరికథలు.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.—అధ్యాయము; అను.— అనువాదము; అనువాదకులు. ప.—పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు. భా.—భాగము. వ.—వచనము. సం.—సంపాదకులు. సటీ.—సటీకము.

ఆరోగ్యశాస్త్రము

ఆరోగ్యమార్గములు—జి. సోమన్న

కథలు—ఐతిహాసికములు, పౌరాణికములు

చ్యవనహనుమంతులు—కె. నరసింహశర్మ
త్రిజట—బి. కోటయ్య
బాలదేవీభాగవతము, భా. ౪—కె. వ్యాసాచార్లు
మారుతివిజయము—వి. సుందరరాజశర్మ
మైరావణచరిత్ర—యస్. బసివిరెడ్డి
రామచంద్రరామాయణము—కె. రామచంద్రాయమంత్రి
వత్సల—యస్. పి. దేశికాచార్యులు
శకుంతలావిజయము—ఆర్. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి
శ్రీ మహాభారత చరిత్రము (ప)— పి. వెంకటసుబ్రహ్మణ్య శర్మ
శ్రీ రామాయణకథాసంగ్రహము—(ప్ర)యస్. బి. గోపాల్ అండ్ కో. మదరాసు
సానందోపాఖ్యానము (ప)—బి. శివరామయ్య

—కల్పితములు

కలికాలపుకథలు, భా. ౧—కె. సత్యనారాయణ
చమత్కారకథాకల్లోలిని, భా. ౧—పి. వెంకటరామశర్మ
వధూవరుల ఆత్మహత్య—బి. కోటేశ్వరరావు

చారిత్రకములు

ఉదయగిరిముట్టడి—జె. శేషాద్రిశర్మ
భారతనారీమణులు, తరగతులు ౧, ౨, ౩, ౪, ౫—కె. కృష్ణవేణమ్మ
రాజవాహనచరిత్రము—యస్. లక్ష్మీపతిశాస్త్రి
వీరమతి, భా. ౧—కె. వ్యాసాచార్లు
సతీశిరోమణులు, భా. ౧, ౨, ౩, ౪—యం. వెంకటరత్నం
హిందూదేశచరిత్ర కథలు—యమ్. నరసింహరావు.

కల్పములు

సరస్వతీవ్రతము (పటీ)—సి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి

గణితశాస్త్రము

గణితదీపిక, తరగతి ౨—జె. సీతారామసోమయాజులు
ప్రాథమికగణితము, భా. ౧—టి. కె. వెంకటరామన్, యస్. కృష్ణస్వామి
సరస్వతీగణితము, తరగతి ౪—ఆర్. వీరభద్రరావు

గేయములు

అక్షరహంసలు, భా. ౨—జి. వెంకటసుబ్బరావు
ఒప్పగింతలపాట—కె. అప్పన్నదాసు
కిండర్ గార్టన్‌పాటలు—(మిసెస్) యస్. చార్లెస్
కీర్తనలు, భా. ౨—వి. సుబ్బారెడ్డి
క్షీరసాగరమథనకథ—కె. వెంకటరాఘవసూరి
జ్ఞానబోధతత్వములు—జి. సుబ్బయ్యదాసు
ప్రహ్లాద—బి. సీతారామరాజుకవి
భజనకీర్తనలు—బి. పి కామేశ్వరరావు
భజనకీర్తనలు (శ్రీకృష్ణ)—వి. సత్యనారాయణమూర్తి
భజనకీర్తనలు (శ్రీసీత)—వి. సత్యనారాయణమూర్తి
రామాయణకీర్తనలు—యస్. పి. నరసింహాచారి
రామాయణకీర్తనలు—పి. రామదాసు
శ్రీరామకల్యాణము, అంబరీషోపాఖ్యానము, వామనచరిత్ర (కోలాట కీర్తనలు)—కె. రామకృష్ణరావు, ఏ. సీతారామశాస్త్రి
శ్రీసుబ్బరోడ్దానరామాయణము—వి. సుబ్బారెడ్డి
శ్రీహరికీర్తనమునందలి భజనగీతములు—డి. సర్వేశ్వరరావు
శ్రీహరిభజనకీర్తనలు—జి. అచ్చయాచార్యులు
శ్రీహరిభజనగీతలు—భుజగశయనదాస్
సంపూర్ణరామాయణ భజనకీర్తనలు—ప. కృష్ణమూర్తి
సీతాకల్యాణము—కె. రామదాసు
సుజనకల్పవల్లి—(ప) యం. వెంకటస్వామినాయుడు, పెంటపాడు
హరిభజనకీర్తనలు—పి. భోగలింగకవి
హరిభజన నీయు సంగీతమనశ్రవణానందకీర్తనలు—యం. వెంకటాచార్యులు

చరిత్ర (దేశ)

హిందూదేశచరిత్ర—సి. టి. శ్రీనివాస అయ్యంగారు

జీవితములు

భక్తురాలగు "పావని తెరీసా"—యస్. నరసింహయ్య
భోగరాజు లక్ష్మీనృసింహముగారి జీవితము—బి. పాలస్ రాజు
మహారాణి ఝూన్సీ లక్ష్మీబాయి—యం. జగన్నకవి
రాయప్రోలు రామలింగసోమయాజులుగారి జీవిత చరిత్రము—జి. రాఘవదీక్షితులు
హీరోజీబుషి జీవిత చరిత్రము—వై. సీతారామయ్య

జ్యోతిషశాస్త్రము

ఇంటిజోస్యము—సి. వెంకటసుబ్బరామయ్య
చమత్కారచింతామణి—(ప్ర) టి. రంగాచారి, మదరాసు
జ్యోతిషరహస్యబోధిని—యస్. సుబ్బరాయుడు
జ్యోతిషామృతము—సి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి
ముహూర్తప్రదీపము—(ప్ర) వి. కుప్పుసామిమొదలి, మదరాసు
లఘుజాతకము—(ప్ర) టి. రంగాచారి, మదరాసు

దండకములు

శ్రీ దత్తాత్రేయదండకము—సి. వెంకట సుబ్రహ్మణ్య శర్మ

నవలలు

అంతఃపురము, భా. ౧—(ప్ర) ఏ. లక్ష్మణస్వామి నాయుడు, రాజమహేంద్రవరము
ఇంటా బయటా—(అను) యస్. వైకుంఠరావు
కష్టసుఖములు—ఏ. నరసింహమూర్తి
కాలసర్పము—ఐ. సోమేశ్వరరావు
కాళీఘట్టరహస్యములు—డి. వెంకటరమణమూర్తి
ఛత్రపాలుడు, భా. ౧—(ప్ర) వెంకట పార్వతీశ్వర కవులు, పిఠాపురము
మధుర—వెంకటకాళిదాసకవులు
మాయామయి, భా. ౨—కె. రంగయ్య
లతాంగి—ఏ. కృష్ణస్వామయ్య
లాగరాయిసితూరి—డి. వెంకటసుబ్బరావు
విజయధ్వజము—యం. వెంకటరత్నం
హత్యావిచారము—యస్. రామానుజరావు

నాటకములు

ఉత్తరరామచరితం, (సటీ) భా. ౨—(ప్ర) కె. వ్యాసాచారి, గుంటూరు
కల్యాణరాధామాధవము—సి. లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి
కాళిదాసుచరిత్ర ప్రకరణము—సి. వెంకటరామానుజ శర్మ
కొండవీటి దండయాత్ర—వి. చలపతి సుబ్బరాయుడు
చుక్కలూరు రామ నాటకము—నరసింహకవి
ఝూన్సీ లక్ష్మీబాయి—చిత్రగుప్తుడు
పాండవాశ్వమేధము—తిరుపతివేంకటేశ్వరకవులు
పాదుకాపట్టాభిషేకము—కె. సత్యనారాయణరావు
భక్తకుచేల—వి. వెంకటకనకయ్య
విషాదవిజయసేన—వి. సదాశివరావు
శివలీల—యం. వెంకటచెన్నకేశవులు
శ్రీకృష్ణజననము—ఐ. యజ్ఞనారాయణ
సావిత్రినాటకము—డి. సీతారామరావు

నీతి

నీతిబోధిని—సి. వెంకటరమణయ్య
సుభాషితములు, భా. ౧, ౨—పి. సూర్యప్రకాశశర్మ

పరిశిష్టము

అగ్నికులక్షత్రియమహాసంఘము దశమవార్షికచరిత్ర—(ప్ర) పి. వెంకటనారాయణ, మచిలీపట్టణము
అపాయములు రాకుండ ముందు జాగ్రత—యం. సూర్యనారాయణ
అరవము స్వయముగా నేర్చుకొనుపద్ధతి — యస్. కృష్ణమూర్తి
ఆంధ్రవాచకము, తరగతులు ౧, 3—(ప్ర) వెంకటరామ్ అండ్ కో., ఏలూరు
ఆత్మసంయమము—అమితేవిషయాసక్తి—(అను) కె. నరసింహం

ఇంజక్షన్ లేహ్యము—(ప్ర) జర్మన్ ఇంజక్షన్ లేహ్య అండ్ కో., గోడిలంక

కాంత—కె. కోదండరామయ్య

కుశలవపట్టాభిషేకము—సుందరమ్మ

కోటంరాజు నాగేశ్వరదాసు—పి. వీరరాఘవుడు

గ్రామోద్ధారణ—వి. కనకాచలం

చక్కనిచుక్క—వి. ఏ. కామేశ్వరరావు

తునిరాజసందర్శనము—యమ్. మల్లిఖార్జునారాధ్య

త్రిలింగపత్రికాశతరంగలేఖావిమర్శ—జె. వెంకటరామరాజు

దసరాపద్యములు—బి. కృష్ణమూర్తి

దసరాపద్యములు—యమ్. జోగన్నభుక్త

దసరాపద్యములు—యమ్. రామచంద్రుడు

దాంపత్యరహస్యములు—యస్. జి. ఆచార్య

దీపావళిపండుగరహస్యము—డి. బాపన్న

దోమ—మనశత్రువు—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటి, మదరాసు

దోమలు—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచరు సొసైటి, మదరాసు

ధర్మకార్యములపరిపాలనరిపోర్టు—యమ్. గంగరాజు

ధర్మరాజు జూదము—(ప్ర) జి. యస్. వి. జి. కృష్ణయ్యశెట్టి, విజయనగరము

పుష్పాంజలి (ప), భా. ౧—వి. దానయ్యచౌదరి

ప్రార్థనపద్యములు—(ప్ర) ఏ. శ్రీనివాసయ్య, తాడిపత్రి

ప్రేమజాబులు—ఏ. సుందరరామయ్య

బాలబోధ—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటి, మదరాసు

బాలశిక్ష—(ప్ర) సి. దొరస్వామి మొదలియార్ అండ్ సన్స్, మదరాసు

బాలురసిపిక్సు—(ప్ర) ఇండియన్ పబ్లిషింగ్ హౌసు, మదరాసు

భక్తరామోపాఖ్యానము—పి. బాపనయ్య

భట్టరాజపుత్రీసూర్యోదయము—జె. సూర్యనారాయణరాజు

భారతమోహనులు, భా. ౩—సి. వీరభద్రరావు

భార్గవప్రశ్నశాస్త్రము—(ప్ర) పి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి

మహార్ణవమిపద్యములు—పి. వెంకటరామయ్య

మాక్మిలన్ తెనుగు ఏడవవాచకపుస్తకము—కె. వీరేశలింగం పంతులు

మార్గోపదేశిక, భా. ౨—వి. సి. సీతారామస్వామి

మిస్ మేయోగ్రంథఖండనము—(ప్ర) జి. యస్. శాస్త్రి అండ్ కో., మదరాసు

మురళీగానము—వి. యస్. పున్నయ్య

మూడవతరగతి క్రొత్తతెలుగువాచక పుస్తకము—యస్. భూషణం

లఘుపీటికాసముచ్చయము—సి. రామలింగారెడ్డి

లోకజ్ఞానగీతానందము—జి. సన్యాసిరాజు

వర్షబుకుపత్రిక—జి. పట్టాభిరామమూర్తి

విజ్ఞానసరోవరము—కృష్ణాజిస్వామి

వివాహకన్యాస్వరూపనిరూపణము—వెంకటరంగరావు

విశ్వకర్మాన్వయభూషణము—కె. పాపయ్యదీక్షితులు

వేశ్యామృతము—బి. కోటేశ్వరరావు

శంకరాచార్యప్రతిష్ఠ—వి. వెంకటరావు

శిశుబోధిని—కె. సుబ్బారావు

శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరి, శ్రీనగరేశ్వరస్వామి, శ్రీజనార్దనస్వామివార్ల ఆలయముల ధర్మకర్తలసంఘము—(ప్ర) సి. మాణిక్యము, గుడివాడ

శ్రీనిత్యానంద—టి. చ. గోవిందరెడ్డి

శ్రీరామరహస్యము—పి. యజ్ఞేశ్వరశర్మ

సంగీతభక్తరామదాసు—యన్. బసివిరెడ్డి

సకలార్థసాగరము—ఓ. వి. యస్. దొరస్వామయ్య

సతీపతి కుతూహలరహస్యములు—(ప్ర) ఆర్యన్ బుక్ డిపో, మదరాసు

సమయోచిత పద్యరత్నావళి—(ప్ర) కె. సుబ్బారావు, బెజవాడ

సరస్వతీవాచకపుస్తకము, సెం. ౨, ౩—పి. రాఘవేంద్రరావు

సేలంజిల్లా తీర్పు—(ప్ర) వి. కుప్పుస్వామి మొదలి, మదరాసు

స్త్రీ పురుష ప్రేమరహస్యములు—బి. టి. నరసింహాచార్యులు

స్వరశాస్త్రము—(ప్ర) టి. రంగాచారి, మదరాసు

పురాణము

ఆంధ్ర శ్రీవిష్ణుపురాణము (ప)—వి. సూరనార్య

ప్రకృతిశాస్త్రము

శాస్త్రవాచకపాఠములు, సెం ౨. — యం. సాంబశివరావు

సృష్టిపరిశీలన, వాచకము ౪ — పి. యం. మురుగేశ మొదలియారు

ప్రబంధములు

గజోపాఖ్యానము—వి. సుబ్బయ్య

శృంగారశాకుంతలము—పి. పినవీరభద్రుడు

శ్రీరంగనాథరామాయణము—(ప్ర) వి. కుప్పుస్వామి మొదలి, మదరాసు

ప్రహసనములు

పెళ్లిలో పెడాకులు—జె. వెంకటరామరాజు

ప్లీడరుఫీజు—టి. సత్యనారాయణ

మధుపానజారత్వవినోదము—పి. వీరభద్రుడు

భూగోళశాస్త్రము

అనంతపురంజిల్లాభూగోళము—యస్. వాసుదేవరావు

ఇండియాసామ్రాజ్యసింహాళపు భూగోళశాస్త్రము—సి. మారిసన్

తూర్పుగోదావరిజిల్లా భూగోళము—యమ్. కోటేశ్వరరావు

ప్రపంచభూగోళము — ఇండియా—యమ్. సీతారామరావు

ప్రారంభ భూగోళశాస్త్రము — (మిస్) పి. యస్. డార్లింగ్

భూగోళబోధన—కె. జె. జి. సుందరం

మారుతిభూగోళశాస్త్రము—ఏ. నారాయణమూర్తి

మంత్రశాస్త్రము

శ్రీమహాయంత్రచింతామణి—(ప్ర) టి. సూర్యప్రకాశరావు, విజయనగరము

మతము—హిందు

పునర్జన్మ—సి. వెంకన్న

వివాహనిర్ణయదీపిక — (ప్ర) యం. సుబ్బావధాని, రాజమహేంద్రవరము

శ్రీవైఖానసధర్మజిజ్ఞాసాత్రైతీయప్రచురణము — (ప్ర) యస్. జగన్నాథాచారి, ముక్తిపురఅగ్రహారము

శ్రీవైష్ణవధర్మాభ్యుదయం— యస్. కె. వకుళాభరణం, మదరాసు

సూర్యనమస్కారములు—(ప్ర) యస్. యస్. సిన్హా, బెంగుళూరు

— ఇతరములు

అర్చి ఆగ్నేసమ్మచరిత్రము—జె. ఆలెన్

ఆత్మతో నింపబడుట—(రెవ) ఆండ్రుమర్రె

ఒక్కొక్కరికి సువార్త ప్రకటనఁ జేయువారికి సహాయములు—(డా.) ఆర్. ఏ. టోరి

కీర్తనలు — (ప్ర) ఆంధ్రఏవాంజెలికల్ ల్యూథరన్ చర్చి మిషన్, ధవళేశ్వరము

కులాచారపరీక్ష—(రెవ) పురుషోత్తమచౌదరి

క్రీస్తుసు సంభావణ—జి. శామ్యూల్

క్రైస్తవ సత్యమార్గము—(రెవ) పి. యమ్. జేకబ్స్

జగద్రక్షణము—యమ్. డేవిడ్

తెలుగుబైబిలు నిఘంటువు— (ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచరుసొసైటి, మదరాసు

పూవులగంప—ఏ. డేవిడ్

పూవులగంప—బి. మోజస్

మతబోధ—జేమ్సు, యమ్. భక్తుల్

ములాగ్ మిషన్ చరిత్ర — (ప) ములాగ్ మిషన్ బోర్డు, డార్నకల్

యేసుక్రీస్తుయొక్క నమ్మకమైన సేవకుడు—(మిసెస్) ఇ. ఏ. డబ్ల్యూ. ఏడ్జ్

మాహాత్మ్యములు

అలంపురీమాహాత్మ్యము—యస్. వి. రాఘవయ్య

బ్రహ్మగుండేశ్వరమాహాత్మ్యము—పి. రామచంద్రయ్య

రాజకీయములు

దేశీయసామ్రాజ్యము—యస్. నరసింహం

వాస్తుశాస్త్రము

గృహవాస్తుదర్పణము—(ప్ర) వి. కుప్పుస్వామిమొదలి, మదరాసు

వేదాంతశాస్త్రము

పురుషతత్త్వప్రకాశిక (పటీ) వి. వెంకటసుబ్బరావు
భగవద్గీత (పటీ)—(ప్ర) వి. కుప్పుసామి మొదలి, మదరాసు
భగవద్గీత, అ. ౯ (పటీ)—(ప్ర) యస్. రామానుజాచారి, చిత్తూరు
రామసాంఖ్యము—యస్. అచ్చమాంబ
వేదాంతడిండిమః (పటీ)—(ప్ర). పి. త్యాగరాయశెట్టి, మదరాసు
శివరామదీక్షితీయము, భా. ౨, ౩—(ప్ర) యం. హనుమంతరావు, సింగరేణి
శుద్ధనిర్గుణతత్త్వద్విపదార్థములు—(ప్ర) వి. కుప్పుసామి మొదలి, మదరాసు
శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వము, భా. ౭, ౮, ౯—జె. శేషాద్రిశర్మ
సచ్చిదానందబోధామృతము—(ప్ర) వి. కుప్పుస్వామి మొదలి, మదరాసు

వైద్యశాస్త్రము

ఆయుర్వేదాంగశారీరశాస్త్రసంగ్రహము—పి. కృష్ణమాచారి
కలరా—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటి, మదరాసు
గుణాపహానపథ్యబోధిని—కె. కె. యస్. ఏ. రామాచార్యులు
పాయూష్యాషధశాస్త్రము—యల్. రామరావు

వ్యవసాయశాస్త్రము

వ్యవసాయము, భా. ౧, ౨—యస్. వి. శ్రీనివాసరావు

శతకములు

కామేశ్వరీశతకము.—కె. రామచంద్రాయమంత్రి
దేశికశతకము—జె. హనుమద్దాస్.
బాలగోపాలశతకము—సి. సుబ్బిరెడ్డి
భక్తిరసశతకసంపుటము, భా. ౩—(ప్ర) వి. రామస్వామిశాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు
రుద్రశతకము—యస్. బ్రహ్మయ్యాచారి
శ్రీచెందలూరి మహాలక్ష్మమ్మశతకము—సి. సుందర వెంకటశేషాచలపతిరావు
శ్రీజానకీరామశతకము—జె. బాలవెంకటసుబ్బారెడ్డి
శ్రీనిర్గుణమానసబోధశతకము—కే. ఆదినారాయణ
శ్రీబాలాత్రిపుర సుందరీశతకము—యస్. త్ర్యంబకరావు
శ్రీవెంకటేశ్వరశతకము—కె. విశ్వనాథం
శ్రీశంకరశతకము—కె. రామచంద్రాయమంత్రి
సంతానవేణుగోపాలశతకము—వి. వెంకటరమణామాత్యుడు

సంగీతశాస్త్రము

ఇంగ్లీషురాగములలో పాడదగిన సంగీతములు—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటి, మదరాసు
నీలకంఠకృతులు—సి. వీరభద్రకవి
శ్రుతులు—స్వరావళి—వి. వి. నరసింహాచారి

స్తోత్రములు

భగవన్నుతి—(ప్ర) సీతారామ్ అండ్ కో., తెనాలి
రామనామనక్షత్రమాల—వి. వెంకటరావు
రామనామమాల—వి. వెంకటరావు
శ్రీగౌరీశ్వరనక్షత్రమాల—(ప్ర) యస్. రంగరావు, గుంటూరు
సద్గురు స్తవ స్తబకము—పి. కృష్ణమూర్తి.

హరికథలు

అంబరీష—కె. నారాయణదాసు
అతిథిపూజామహాత్మ్యము—జి. వెంకటసుబ్బరాయదాసు
కాటమరాజుచరిత్రము—పి. వెంకటాచలదాసు
పార్వతీపరిణయము—యస్. సుబ్రహ్మణ్యం
సక్కుబాయిచరిత్రము—బి. జానకిరామశర్మ

కలకలలాడుచున్నది జగంబు మహానదిగర్భవీథి ; చం
చలజలవీచికాతతులనవ్వడి కర్ణరసాయనంబుగా
తల మొడ మోపి యూఁపెడివిధంబున నుయ్యెలలూఁగుచున్నదే,
మలయసమీరహస్తముల మత్తిలి తూఁగు లతాకుమారితో.

వెలవెలఁబోవు సందెమొడ వెన్ను మరల్చి, మనోజ్ఞగాతమీ
పులినతలంబునన్ నిలిచి, మోములు నిర్మలవారిదర్పణాం
చలములఁ జూచుకొంచుఁ దమసంఘవిశేషము లవ్వి యివ్వి న
వ్వులనడుమం దెమల్చుకొని ప్రొద్దులు పుత్తురు మిత్రు లిద్దఱున్.

అంతలో ప్రతిబింబిత మైన జగతి - చూచి యచ్చెరు వందెడి రాచవారు;
"మనము లో నున్న 'నక్షత్రమండలంబు - చేరఁ గల"మని యువ్విళులూరినారు.

ఎడఁదల వెన్నఁ జూపఁ గల యిప్పటి కాలపువారు గారు; గి
ట్టనియెడఁ గాలదూతలయొడల్ గడికండలు సేయఁజాలు క
ట్టడిఁగలవారె కాని, యొకటన్ నిజనేత్రము లెఱ్ఱఁజేయఁబో
యెడి వడి లేనివారు; జను లెల్లర మెప్పను వారిసొత్తురా!

ఏదో బెత్తెఁడునేలపై పరువుతో నేగంజియో త్రాగి, తా
మై దిద్దంగలవారు పో పరులకయ్యా లంతియే గాని, వా
రేదుష్టాత్ముల పాదధూళిఁ గనలేదే పొట్టకై నేఁటికిన్!
లేదే, యెంతటిచిత్రమో, రిపుభయక్లేశంబు రవ్వంతయున్.

ఇవియ వారిగుణంబు, లే నెఱిఁగినంత - చెప్పకొంటిని వినఁగోరుచెలికి నేఁడు;
ఊరుపేరులతోడ నే మున్న దిపుడు? - ఏకహృదయాంతరంగులే హితులు వారు.

వెండిగిన్నెలలోన పండుదొన్నెలలోన విడలేని యిక్ష్వాకువీరవరుల,
వెడఁగువియ్యములలో పిడుగుకయ్యములలో చీలని పాండుగోపాల సుతుల,
పడఁతిహేలనలోన చెడుగుపాలనలోన సోలని కురునాథసూతసుతుల,
పండితసీమలో భండనభూమిలో చెదరని వాల్మీకిశిష్యవరుల

స్నేహలత యెంత గట్టిదో చిన్ననాఁడె - నేర్చి విసుగెత్తియున్న పండితుఁడ వీవు,
తమ్ముఁడా! వీరి గాఢమిత్రత్వశక్తి - కాంచెదవు గాక చేరెఁడు కండ్లతోడ.

తాతలనాఁటి నేల కలదా చెఱిబాఱెఁడు, భుక్తికోసమై
కాతర మందఁగాఁ దగినకారణ మేదియు లే దటంటి; ఏ
కైతలో చేతఁ బట్టుకొని కాఁపుకులాలకు పుణ్యగాథ లే
వో తనివారఁ జెప్పుకొనుచుందురు పండిన చేలగట్టులన్.

వానలు లేమిచేఁ గలఁకవారినచిత్తము దందడింప, పై
చేనుకు మోటబావి కడు చెంగట నుండుట సైఁపలేక, చేఁ
బూనినకోలతో బెదఱిపోయెడి లేఁగ నదల్చి, బిక్కమో
మూనినకాంతతో చెమట లూడ్చెడి వేసవిపిచ్చికాఁపులన్.

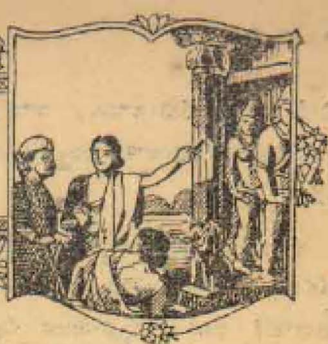
రేపటిమేఁతచే పులకరించిన దేహము బద్ధకింప, పై
తాపము తీర్చుకొందమని, దారికి చెంగట నీడ పండులై
తోఁపఁగ, మేను వాల్చ, మడి దున్నెడివేళకు ముల్లుగఱ్ఱతో
కాఁ పదలించినన్ వడఁకి కన్నుల నీ రొలికించు లేఁగలన్.

చూచి, దరిఁ జేరి, లేఁదూడచుబుక మెత్తి - గడ్డిపోచలు రెండు నాల్కకుఁ దగిల్చి,
యొడలు నిమిరినఁ దల యూఁచి యుబ్బుదాని - మోముఁ గని యొండొరులఁ జూచి
[మురియువారు.

మోహనగీతికామృతవిముగ్ధహృదంతరసీమతో మహో
త్సాహమునన్ నటించి పెడదారులఁ బోయెడి గౌతమీస్రవం
తీహిమపూరతీరమున, దివ్య తెలుంగని పుణ్యభూమిలో
స్నేహితు లొక్కపల్లె నివసింతురు తాతలనాఁటినుండియున్.

చిత్రకళ

అజంతకళాలయములు: ౧

తలిశెట్టి రామారావు గారు, బి. ఎ., బి. యల్.,

To me the Sanctuary of Ajanta is quite simply the antechamber to Heaven; and if it is not Heaven itself that is but because all great art holds in its manifestation the hint of something greater yet beyond.

(W. E. Gladstone Solomon in his "Jottings at Ajanta")

"'అజంతా'లో నున్న (కందరాలయ) పవిత్రప్రదేశము స్వర్గలోకమునకుఁ బ్రాగ్వంశమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. అది కేవలస్వర్గమే యేల కాఁగూడదనిన సువ్యక్తము నుత్కృష్టకళావిన్యాసమున దాని కావలనుండు నుత్కృష్టతరమగు లోకానోక వస్తువిశేషము సూచిత మగుచుండును గావున."

(డబ్ల్యు. ఇ. గ్లేడ్‌స్టన్ సోలోమన్‌గారి "జాటింగ్సు ఎట్ అజంత" అను గ్రంథమునుండి—మహోపాధ్యాయ, ఆచంట వేంకటరాయ సాంఖ్యాయనశర్మగారి యాంధ్రానువాదము.)

అజంత కళాలయములు హైందవనాగరికత యొక్క చిహ్నములు. వీటియందలి శిల్ప చిత్రరాజములను జూచినవారికి హిందూనాగరికత యంతకు ముందు కొన్ని వేలసంవత్సరములకు పూర్వమే చాల నభివృద్ధి గాంచెనని గోచరము కాగలదు. పర్షియావారు మనకు చిత్రరచన నేర్పిరనియు, గాంధారమున యవనులు ప్రవేశపెట్టిన చిత్రరచనయే మన చిత్రరచనకు వన్నె దెచ్చెననియు చెప్పువారి కీచిత్రరాజములు శాశ్వతమైన ప్రత్యుత్తరములుగ నుండి, భారతీయచిత్రకళయొక్క ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును వేనోళ్ల చాటగలవు. ఇట్టి చిత్రాలయముల గూర్చి మనయాంధ్రమున ("భారతీయచిత్రకళ" యను గ్రంథమున * క్లుప్తముగ దప్ప) వర్ణన లేకపోవుట విచారకరము.

మనోజ్ఞ కళలు నాగరికతాప్రైఖరిని దెలియజేయును. గ్రీకుశిల్పముల శైలి గ్రీకుల నాగరికతయొక్కయు, చైనా చిత్రశైలి చైనానాగరికతయొక్కయు, ఆంగ్ల చిత్రశైలి యాంగ్ల నాగరికత యొక్కయు ప్రత్యేకతను వ్యక్తపరచుచున్నవి. మనోజ్ఞకళలు చేయవలసిన మేలు నాయా దేశముల చిత్రములలో నత్యుత్కృష్టమైన వన్నియు జేయుచు దేశభేదమును చాటింపనిదైనను, శైలియందును, రుచులందును మాత్రము భిన్నములుగ నున్నవి. ఇటులనే యజంతశిల్ప చిత్రములను శైలియందు ప్రత్యేకముగ గానవచ్చుచున్నను, జాతి, మత, దేశ, కాలభేదముల నెరుగని కళాసంపత్తిగ నున్నవి.

అజంతగుహాలయములు బౌద్ధనిర్మాణములు. పాంఖ్యముని హిందూసంఘమున గనిపెట్టిన లోపములను దీర్చుటకు ప్రచురపరుపబడినదియు, హిందూనాగరికతపై నాధారపడినదియు బౌద్ధమతము కాబట్టియు, ప్రత్యేక నాగరికతను బ్రవేశపెట్టుటకై యుద్దేశము బౌద్ధుల కెప్పుడును లేకపోవుటవలనను, వీటి శిల్పముయొక్కయు, నిర్మాణముయొక్కయు, చిత్రములయొక్కయు శైలి హిందూ

* "భారతీయ చిత్రకళ", ఆంధ్రగ్రంథమాల, చెన్నపురి.

శైలియే కాని వేరు కాదు. కాన ఈకళాలయములు హైందవనాగరికతను చాటుచున్నవనుట కెట్టి సందేహము నుండనక్కరలేదు.

వేదకాలమునకు పూర్వమునుండియు భారతదేశమున చిత్రరచన యాదరింపబడెను. అజంతచిత్రములు రచింపబడిననాటికి ధనికుల గృహములు చిత్రాలంకృతములై యుండెను. ప్రజలు వివాహములు మొదలగు శుభకార్యములందు సర్వసామాన్యముగ నన్ని యిండ్లయందు నలంకారార్థము చిత్రములు రచింపబడుచుండెను. దేశమున నిటుల నున్నతదశయందుండిన యీకళయొక్క యుపయోగమును బౌద్ధులు గ్రహించి తమ మతప్రచారమునకు వినియోగపరచిరి. అశోకచక్రవర్తి మొదలగు ప్రభువుల పోషణక్రింద వీరిమతము విదేశములందు ప్రచారము చేయునప్పు డాయా దేశముల జనులను జాతకకథలను సూచించు చిత్రములద్వారా యాకర్షించి తమమతమును స్వీకరింపజేయ యత్నించుచుండుటవలనను, దేశసంప్రదాయము ననుసరించి విహారములందును, చైత్యములందును చిత్రములను వ్రాయించుటవలనను ఆకాలమున హైందవచిత్రరచన యనేకవిధముల నభివృద్ధిని జెంది క్రొత్తరుచులను వ్యక్తపరచి యిప్పటికి నద్వితీయస్థానము నలంకరించియున్నది. అజంతగుహాలయములందు గల చిత్రము లీకాలమున వ్రాయబడినవాటిలో కొన్ని, గ్వాలియరునందు గల బాఘ్‌చిత్రములు మరికొన్ని. తక్కిన వన్నియు నశించినవి. కాంచీపురము, సిత్తన్నవాశలులందు క్రొత్తగ గానవచ్చిన చిత్రము లజంతచిత్రములను బోలియున్నను, హిందూ జైనమతములకు సంబంధించిన చిత్రములు కాని బౌద్ధమతస్థుల ప్రోద్బలమువలన రచింపబడినవి కావు. ఇతర దేవాలయములందు, విహారములందు, భవనములందు నాకాలమున రచింపబడిన చిత్రము లన్నియు కాలప్రవాహమున గొట్టుకొనిపోయినవి. ఇప్పుడు కానవచ్చు చిత్రములలో నుత్తమోత్తమము లజంతచిత్రములు.

'అజంత' గుహలని పిలువబడుచున్న కళాలయములు తొలుత నెట్టిపేరున బిలువబడుచుండెనో తెలియుటలేదు. వీటికి నాలుగుమైళ్లదూరమున నున్న అజంత యను గ్రామమువలన నిప్పుడు వీటి కీపేరు కలిగెను. నైజామురాష్ట్రమునగల ఫరీదుపురమునకు నాలుగుమైళ్ల దూరమున నున్న వింధ్యాద్రియొక్క కనుమద్వారమున కొండయం దివి తొలువబడినవి. ఈగుహాలయములను చూడగోరి జి.ఐ.పి. రైల్వేయందు ప్రయాణముచేయువారు జలగామువద్దనైనను, పహారివద్దనైనను దిగవచ్చును. గుహాలయములు జలగామునకు ౩౮ మైళ్లదూరమునను, పహారిగ్రామమునకు ౧౩ మైళ్లదూరమునను గలవు. కలకత్తా, బొంబాయిప్రాంతములవారి కీమార్గము సదుపాయముగ నుండును. చెన్నపట్నము, హైదరాబాదు, మైసూరుప్రాంతములవారు ఔరంగాబాదునందు దిగి బళ్లపై ప్రయాణముచేయవలసియుండును. ఉత్తరమునుండి వచ్చువారు సూరతు, జలగాములద్వారా రావలసియుండును. ఫరీదుపురమున వాసయోగ్యములగు బంగళాలు కలవు. కాని వంటయేర్పాటులను కళాయాత్రికులు చేసుకొనవలసియుండును. 'గుహాల'లో చీకటిగనుండును. కాన ఎలక్ట్రికుచేతిదీపములను దీసుకొనిపోవుట మంచిది. చిత్రముల ప్రతులను వ్రాసికొనగోరువారు నైజాముగవర్నమెంటువారి యనుమతిని పొందవలెను.

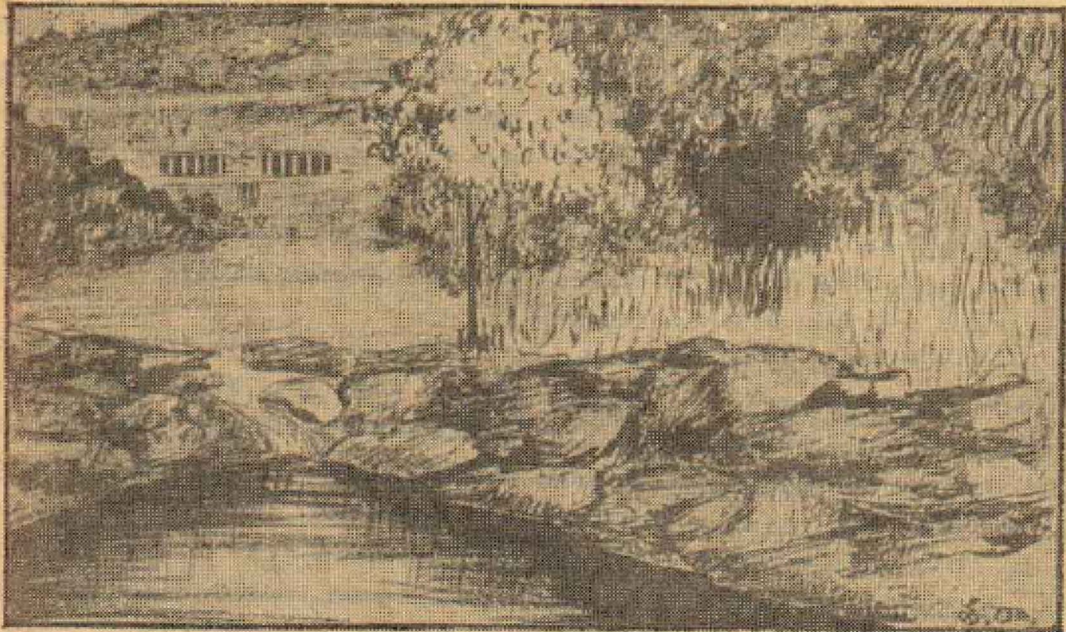
ఈకందరములు, చదువుకొన్నవారును, చిత్రశిల్పముల యాధిక్యమును గ్రహింపజాలిన యితరులును లేనిచోట గలవు కాన మనకు దెలియక వందలకొలదిసంవత్సరము లరణ్యమున మరుగుపడియుండినవి. ఏడవశతాబ్దమున బుద్ధభగవానుని జన్మదేశమగు భారతదేశమును సందర్శించుటకు వచ్చిన సుప్రసిద్ధ చైనాయాత్రికుడు హుయన్‌త్సాంగ్ ఈనిర్మాణములను జూచి తన గ్రంథమున వ్రాసెను. కాని బౌద్ధమతము జన్మభూమియందు క్షీణించి పరదేశముల నాశ్రయించిననాటినుండియు నీవిహారములను బౌద్ధసన్యాసులు విడిచిపోవుటచేత లోకమంతయు మరచినటు లున్నది. అజంత చిత్రరచనబోలు రచన భారతభూమియందు సామాన్యమై యుండినందువలనను, అనేకములగు హిందూ దేవాలయములు దేశమునందంతట నుండుటవలనను వీటిని జూచిన హిందువుల నివి ప్రత్యేకముగ నాకర్షింపలేదు. ఏగ్రంథమునందైనను వీటినిగూర్చి వ్రాసినటుల

లేదు. భారతదేశము మహమ్మదీయప్రభుత్వముక్రింద నుండుకాలమున దేశీయుల దృష్టి మొగలు, రాజపుత్ర, తంజావూరుచిత్రములవైపు మరలుటవలనను, అప్పుడును బౌద్ధమతమును గూర్చి తెలుసువారు కరువగుటవలనను ఆ కాలమునగూడ వీటిని ప్రశంసించువారు లేరైరి. ఆంగ్ల ప్రభుత్వమున మరల వీటి గొప్పతనమును లోకమంతయు గ్రహించినది. ౧౮౧౯-వ సంవత్సరమున వీకళాలయము లందలి చిత్రములను చెన్నపురి ఆంగ్లసైనికాధికారులు కొందరు చూచినటుల 'రాయలు ఏషియాటిక సొసయిటి' (Royal Asiatic Society) వారు ప్రచురించిన జేమ్సు అలెగ్జాండరు (James Alexander) గారి వ్యాసమున గలదు. ఇప్పటికిని యీచిత్రముల సొగసు విశేషముగ లోకమునకు దెలియలేదు. 'బెంగాలు ఏషియాటిక సొసయిటి' (Bengal Asiatic Society) వారు ౧౮౩౬-వ సంవత్సరమున వీటిని వర్ణించుచు మరియొక వ్యాసమును ప్రచురించిరి. లెఫ్టినెంటు బ్లేకు (Lieutenant Blake) గారు వీటిని కొంతవరకు విపులముగ వర్ణించుచు 'బొంబాయి కూరియరు' (Bombay Couier) అనుపత్రికయందు ౧౮౩౯-వ సంవత్సరమున వ్రాసిరి. ఈసంవత్సరముననే సుప్రసిద్ధశిల్పచరిత్ర పండితుడగు జేమ్సు ఫెర్గుసన్ (James Fergusson) గారు అజంతకు వచ్చి, చూచి, ౧౮౪౩-వ సంవత్సరమున రాయలు ఏషియాటిక సొసయిటివారికి "రాతియందు చెక్కబడిన భారతీయ దేవాలయములు" అను వ్యాసమును బంపిరి. అటుపిమ్మట ఈ గుహాలయముల కీర్తి లోకమున కంతకును వెల్లడియయ్యెను. ఇప్పు డివ్వెడల నీకందరము లమూల్యములని గణింపబడుచున్నవి.

'అజంతగుహ' లిరువదితొమ్మిది. ఇవన్నియు నొకటేకాలమునకు జెందినవి కావు. అసలము బౌద్ధమత ప్రపంచమున ప్రసిద్ధిగాంచినకొలది నచ్చట జేరిన బౌద్ధులకు చాలినన్ని 'గుహ' లప్పుడప్పుడు తొలువబడినటుల కనబడుచున్నది. ౯, ౧౦ సంఖ్యలు కలవి క్రీ. పూ. మొదటి లేక రెండవశతాబ్దమునాటివనియు, ౧,౨,౨౬ సంఖ్యలు కలవి క్రీ. శ. ఆరు లేక యేడవశతాబ్దమువాటివనియు అర్షశాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. గుహలను వరుసగ సంఖ్యలమూలమున తెలియునటుల చేర్కొనుచున్నారే కాని యీసంఖ్యలకును వాటి నిర్మాణకాలమునకును సంబంధము లేదు. ఇచ్చట ఇరువదియైదు శాసనములు కలవు. ఇందు పదునేడు గోడలపై రంగులతో వ్రాయబడినవియు, తక్కినవి వైట రాళ్లపై చెక్కబడినవియు నైయున్నవి. ౯, ౧౦, ౧౯, ౨౬ సంఖ్యలు కలవి చైత్యములు. తక్కిన వన్నియు విహారములు. ఇవన్నియు జనసంకులమై యున్నకాలమున సుప్రసిద్ధబౌద్ధ వ్యాకరణపండితుడగు దిఙ్నాగుడు (దిన్నాగయని బౌద్ధులు పిలుచుచుండిరి.) ఇచ్చట కొంతకాల ముండెనని ప్రతీతి. ఇచ్చట వెలయుచుండిన సుప్రసిద్ధబౌద్ధవిద్యాలయమున ననేకులు చదువుకొనుచుండిరి. పవిత్ర జీవనమును గడపుచు మహోన్నతభావములతో నిండియుండిన బౌద్ధసన్యాసుల యాశ్రమ మొకానొకప్పు డైయుండిన యీగుహ లిప్పుడు గబ్బిలములపాలగుట యందరును జ్ఞాపక ముంచుకొనవలసిన విషయము.

శాస్త్రములు చదివినంతమాత్రమున దేవుని దర్శనము లభింపదు. ప్రేమ, భావోద్రేకము మొదలగు చిత్తవృత్తులవలన అంతరాత్మ పరమాత్మతో గలియు నవకాశము లభించును. దేవునిచే సృజింపబడిన ప్రకృతిని ప్రేమించి, దాని మర్మము మెలసి, పరమాత్ముడు తన సృష్టియం దెటుల లీల జేయుచున్నాడో కనుగొని, యందు దాసం దము బొందుటవలన పాపచింత దూరమై మనస్సునకు శాంతి కలుగును. రాధ యడవులయందు గానకళను బోషించు మురళీగానమున భగవంతుడు, దనప్రేమ కాధారభూతుడు నగు శ్రీకృష్ణుని యంతరాత్మను గ్రహింపగలిగెను. అతడు లేని యీ ప్రకృతియంతయు నామెకు శూన్యమగుచుండెను. ఆమెహృదయమును నింపుట కా పరమపురుషుని లీలయే ముఖ్యము. ముక్తిని గోరిన యీబౌద్ధ సన్యాసులకును, వారికిపూర్వము లోకమును బవిత్రముచేసిన ఋషులకును సాంద్రారణ్యమధ్యప్రదేశము లీకారణమువలననే యాశ్రమము లయ్యెను. ప్రాపంచిక విషయములను వర్జించి నిర్జనప్రదేశమున సృష్టికర్త గుణములను కీర్తించుట హిందూదేశమున నాచారమైనది.

ప్రకృతి నింత ప్రేమతోను, గౌరవముతోను జూచిన మనపూర్వికులను బౌద్ధసన్యాసులు తమ నివాసమును జనశూన్యమైన కొండసానువులందు సుందరములగు వనవులమధ్య నీనిర్మాణముల నేర్పరచుకొనుటయందు వింత యేమియును లేదు. ఋషు లట్టిప్రదేశములందు తమ యున్నతభావములను బోషించి, యుపనిషత్తులను, పురాణములను మన కర్పించియున్నారో యట్టి యరణ్యప్రదేశములే యీయజంతప్రాంతములు. ఇచ్చట హిందువులకు పవిత్రమయిన పారిజాతవృక్షము లనేకము లుండుటచే యీపుష్పము లజంతనిర్మాణములను గాపాడుచున్నవనియు, నీకందరము లింతకాలము చెడకయున్నవనియు నచ్చటి ప్రజలు చెప్పుకొందురు. ఒకవైపున "సాత్ కుండ్" అని పిలువబడు జలపాతము కనుల కానందము గలుగజేయును. (చిత్రము ౧) ఆనదియే "వాఘూర" యను పేర వంకరలుగ బ్రవహించుచు, సచ్చరిత్రుని జీవయాత్రవలె యీప్రాంతపుచెట్లను బోషించుచు

చిత్రము ౧

మరియొకవైపున బ్రవహించుచుండును. దీనిదరి సేద దీర్చుకొనుటకు వచ్చిన వన్యమృగములు కందరములవద్ద నిలువబడినవారికి కనబడును.

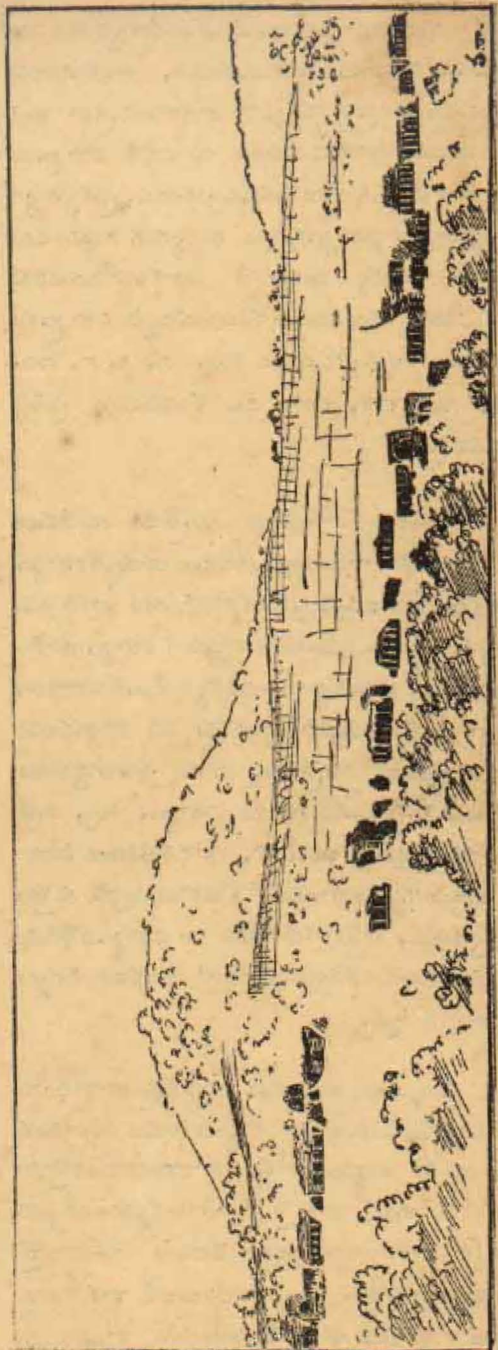
మానవులు భగవంతుని చెంత జేరుయత్నమునకు మనోజ్ఞకళ లొక యాధారము కాన, మాయలో బడి ప్రాపంచికానుభవమును బొందుచు దేవునితో లీనమగుటకు ప్రయత్నించుచున్న జీవులు సృష్టికర్త కర్పించు కానుకలలో సుప్రసిద్ధచిత్రము లొక విశేషము. దేవుని యెడల దమకు గల ప్రేమ, గౌరవము మొదలగు భావము లీబౌద్ధచిత్రకారులు చిత్రరూపమున బ్రదర్శింపజేయుటవలననే యివి యింతచక్కగ నున్నవి. ఇట్టి మంచి చిత్రములను జూచినవారికి తమ ప్రస్తుతప్రాపంచికజీవనముపైని, తద్ద్వారా తమకష్టముల యెడలను కొంచెముగనో, గొప్పగనో మరపు కలుగును. ఇట్టిమరపువలన తాను ప్రత్యేకముగ నొకవ్యక్తి యను భావము మరుగుపడి తక్కిన జీవప్రపంచముతో నైక్యము చేకూరును. ఈ పరమాత్మజ్ఞానమువలన నవిద్య నశించును. అజంతకందరము లడవులం దుండుటయే కాక, యవి కళాలయములుగ నుండుటవలన సృష్టికర్తను

జ్ఞాపకము దెచ్చుచుండును. గృహనిర్మాణకళ, శిల్పకళ, చిత్రకళ యీనిర్మాణములందు మేళవించి, బుద్ధదేవుని యొక్కయు, వానిని నారాధించుచుండిన యాసన్యాసులయొక్కయు గొప్పతనము నింకను వేలకొలది సంవత్సరములు ప్రపంచమునందంతటను నిలువబెట్టగలవు.

బౌద్ధమతముయొక్క కట్టుబాటు లెంతకఠినము లయ్యును నిట్టిమహదాశయములతో నిండిన యాచిత్రబ్రహ్మలకు కళాప్రపంచమున నన్నిబంధములును వీడినవి. తా మరణ్యమధ్యమున నివసించుచుండినను, బుద్ధుడు, రాజులు, రాణులు, యువతులు, జంతువులు, పక్షులు, పుష్పములు, చెట్లు, ఇవి యవి యననేల, దేవునిచే సృజింపబడిన యన్నివస్తువుల నత్యద్భుతముగ, ననేకవిధముల వీరు చిత్రించి, భక్తిజాతములగు భావములను చిత్రరూపములుగ బ్రదర్శించి దేవుని లీలలయెడల దమకు గల నమ్మకమును వ్యక్తపరచి సార్థకజీవు లైరి. బౌద్ధయుగమునందే కాక, యీకాలమునను, ఇక ముందునను ఆధ్యాత్మిక కళాజీవనములను గడుపజూచువా రందరు దర్శనముచేయుట కర్హములైన యీనిర్మాణములను వారు సృజింపగలిగిరి. ఆకాలపు దేశాచారములను, సాంఘిక జీవనమును దెలిసికొనగోరువారికి నివి యాత్రాస్థానములుగ నుండగలవు. ఈచిత్రములందు, శిల్పములందు నాకాలపువారి దుస్తులు, నగలు, శిరోజముల యేర్పాటు, గృహములు, పాత్రలు, వారిప్రయాణవిధము, వారు పోషించుచుండిన జంతుజాలములు, వారి యాటలు, ప్రవర్తనము—అన్నియు నిచట గానవచ్చుచున్నవి.

నిర్మాణము

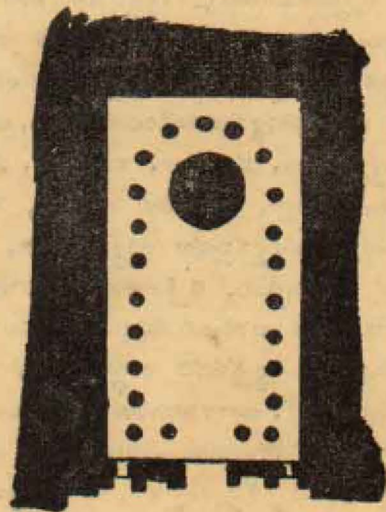
పదునారవగుహ యెదుట నిలువబడి చూచిన యెడల నీకందరము లన్నియు కానవచ్చుటయే కాక యీ బౌద్ధసన్యాసుల నిర్మాణముల గొప్పతన మంతయు మనకు దెలియగలదు. అర్ధచంద్రాకారముగ నున్న యీకొండయందు సుమారు ౨౫౦ అడుగుల యెత్తున నివన్నియు మహాశిలయందు దొలువబడెను. (చిత్రము ౧) మధ్యమధ్య నీశిల పగిలియుండినచోటులు విడిచి, యవకాశము గల చోట్లయందు దీకందరములను చెక్కిరి. ఈ కందరములు ౬౦౦ గజములపొడవు నాక్రమించియున్నవి. ఒకకందరమునుండి మరియొకకందరమునకు బోవుట కావీలుగనే

చిత్రము ౧

మార్గ మున్నది. పదునారవ కందరద్వారమున గల దేవతల విగ్రహము లుండుటవలనను, అంగణమునకు ముందుగల మెట్లవద్ద చక్కని నాగరాజువిగ్రహ ముండుటవలనను, దీనియెదుటనుండి చూచినచో నిర్మాణము లన్నియు చక్కగ గనబడుచుండుటవలనను, ప్రకృత్యాది దృశ్యముల నానిర్మాణకర్తలు ముఖ్యముగ గమనించుట వలనను, పూర్వ మిచ్చటనే యీకందరములవరకు నెక్కుడుమార్గ ముండినటుల కనబడుచున్నది. నిర్మాణము నందేమి, శిల్పచిత్రరచనలందేమి, ౧, ౨, ౯, ౧౦, ౧౨, ౧౬, ౧౭, ౧౯, ౨౬ కందరములు ప్రసిద్ధి గాంచినవి.

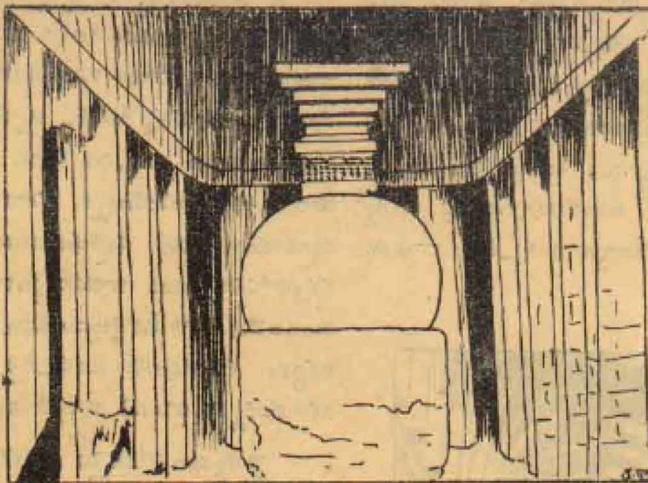
అజంతచిత్రరాజములను మాత్రమే యనేకులు పొగడియుండిరి కాని యీకందరముల యద్భుతనిర్మాణ విధానము కూడ నిప్పుడిప్పుడు కళాకోవిదుల నాకర్షించుచున్నది. క్రీ. పూ. మొదటిశతాబ్దమున నిర్మాణ మారంభమై, గుప్తుల, చాళుక్యుల యాధిపత్యమునను, తరువాతను, అనగా క్రీ. శ. ఏడవశతాబ్దమువరకు నివి నిర్మింపబడుచుండుటవలనను, చిత్రములు కూడ శతశతాబ్దములందంతటను చిత్రింపబడుటవలనను నిర్మాణ, శిల్ప, చిత్ర కళల పరివర్తనమును బరిశీలించి, భారతదేశమున నీయా కళ లెట్టిమార్పులను పొందినవో కనుగొనవచ్చును. గుప్తుల పూర్వమునను, గుప్తుల తరువాతను గల నిర్మాణభేదము లని పండితులచే జెప్పబడువాటిలో ననేకము లిచ్చట గానవచ్చుచున్నవి.

చైత్యములు ముఖ్యముగ బుద్ధదేవు నారాధించుటకు నిర్మింపబడినవి. బుద్ధుని నిర్యాణకాలమున సంపాదింపబడిన యాతని యస్థులు, గోళ్లు, శిరోజములు మొదలైనవి యొకచోట నుంచి, వాటిపై దేవాలయాకృతిని నిర్మించి యచ్చట నాతని గుణకీర్తనము చేయుట యాచారమైనది. ఇట్టి స్తూపములు హిందూదేశముననే కాక బౌద్ధమతము వ్యాపించిన యన్నిదేశములందును కానవచ్చుచున్నవి. సుప్రసిద్ధములైన యమరావతి, సాంచి స్తూపము లిట్టివియె. అజంతయందలి చైత్యగృహములు రాతియందు దొలుపబడిన వగుటచే బుద్ధుని దేహభాగము లెవ్వియు వీటియం దున్నటుల లేదు. మధ్యను స్తూపాకారముగ నుంచి, ప్రార్థన సలుపుటకు తగినంతతావు ముందునకు మిగిలియుండునటులను, కప్పును కెట్టి యాధారము నుండుట యనవసరమైనను స్తంభములను చెక్కుటచే వీటికి నిర్మాణములందుగల యభిలాష గోచరమగు

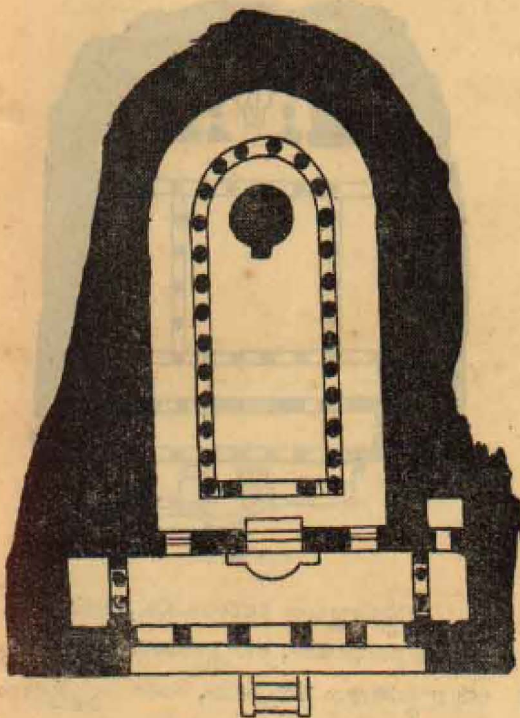

చిత్రము ౩

చున్నది. సమకోణచతుర్భుజాకారము గలిగియున్న యీ చైత్యపు (చి. ౩) మధ్యభాగమునకు ద్వారముద్వారాను, స్తంభములకును గోడకును మధ్య నున్న భాగముల కిరువైపుల నున్న గవాక్షములద్వారాను వెలుతురు వచ్చుటచే, అనుకొనునంత చీకటిగ నివి యుండవు. మధ్యభాగమున గల కప్పు కఱ్ఱలతో గట్టబడినదానివలె కనబడునటుల చెక్కబడుటయు, ద్వారము, కిటికీల యాకృతులను జూడ నాకాలమున కఱ్ఱలచే నిర్మింపబడు గృహముల ననుకరించినవనియు, రాతియందిట్టి కందరములను దొలుచుట యాకాలముననో, యంతకు కొంచెము పూర్వముననో ప్రారంభమయ్యె ననియు తెలియును. మొదట నిర్మింపబడిన తొమ్మిదవ సంఖ్యకల చైత్యము (చిత్రము ౪) నందలి స్తూపముపైని, స్తంభములపైని ఎట్టి యలంకారములును మలచబడలేదు. తరువాత నిర్మింపబడిన పదియవ విహారము పెద్దదిగ నున్నది. దీనియందు దారునిర్మాణముల

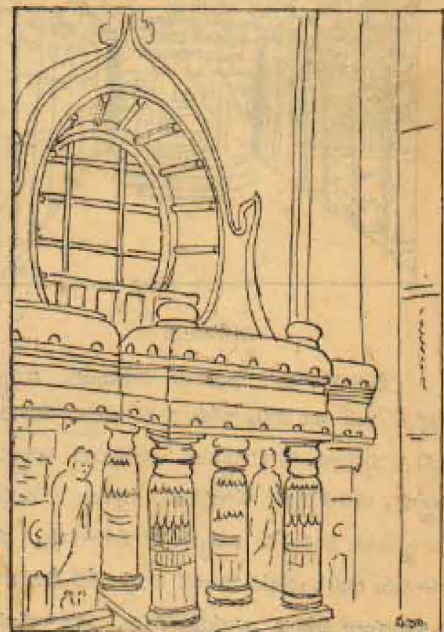

చిత్రము ౪

చిత్రము ౫

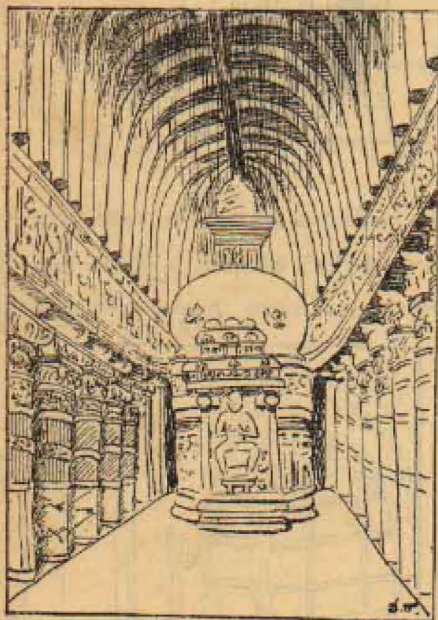
పోలిక విశేషము కానరాకయున్నది. అప్పటికే రాళ్లతో నిర్మించువిధాన మభివృద్ధి చెందెను. పందొమ్మిదవసంఖ్య కల చైత్యమునకును, తొమ్మిదవసంఖ్యకల చైత్యమున కము గల భేదమును జూచినయెడల కందరనిర్మాణ పెట్టి మార్పు చెందెనో తెలియును. స్తూపమునందును భేదము కలదు. ప్రాంగణమును మెట్లును విశేషములు. తక్కిన

చిత్రము ౬

మార్పులును సుగోచరములు. (చిత్రము ౫) దారునిర్మాణ చిహ్నము లెవ్వియు లేవనియే చెప్పవచ్చును.

ఈగుహాద్వార మద్భుతమైనది. బౌద్ధుల సుప్రసిద్ధనిర్మాణములలో నిది మిక్కిలి చక్కనిదనియు, విధానమున నన్నివిధముల పరిపూర్ణమైనదనియు పొగడ్తబడినది. ఎదుట నున్న ప్రాంగణము, దాని స్తంభములు, మీద నున్న వలయాకారనిర్మాణము, శిల్పము అన్నియు నతి మనోహరముగ నున్నవి. అజంతనిర్మాణములను జగద్విఖ్యాతములుగ జేయుట కీద్వార మొక్కటియే చాలును. (చిత్రము ౬)

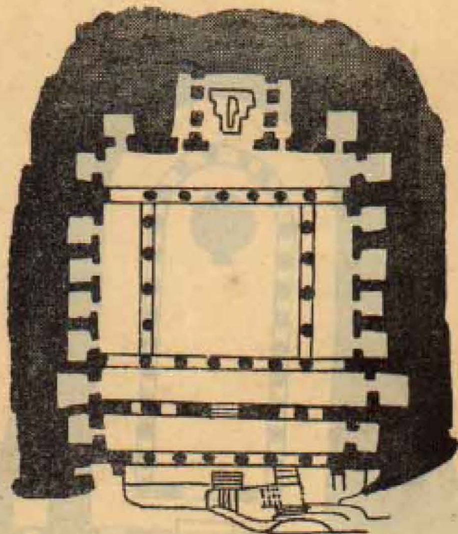

చిత్రము ౭

విగ్రహారాధన కూడదను నియమము బౌద్ధమతమున తొలుత నుండెను. రాను రాను బుద్ధుని సూచించుటకు పాదములు, వైరాగ్యమును జూపుటకు ద్వారము, స్తూపము, మతబోధను చూపుటకు చక్రము మొదలగు చిహ్నములు వాడుకకు వచ్చెను. హీనయానము, మహాయానము అనురెండుపక్షములుగ బౌద్ధు లేర్పడిన నాటికి విగ్రహములు విరివిగ కావలసివచ్చెను. ఆకాలమునుండియు నిర్మాణకర్త లనేకవిధముల క్రొత్తరుచులను లోకమునకు జాటగలిగిరి. పందొమ్మిదవసంఖ్యకల చైత్యద్వార మిట్టి నూతనశిల్పనిర్మాణమునకు నిదర్శనము.

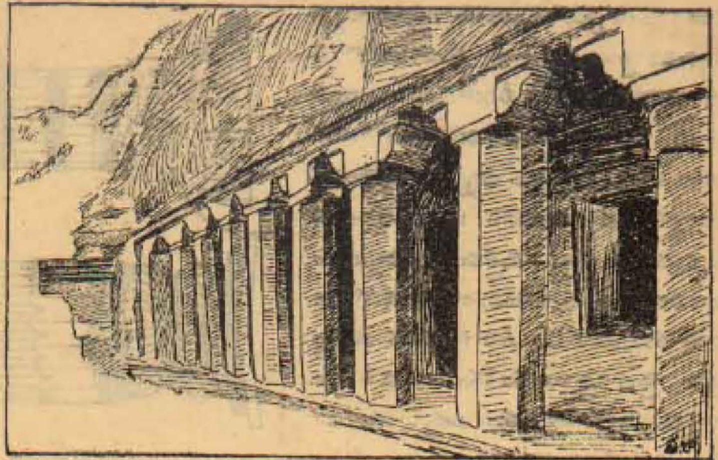
తొమ్మిదవసంఖ్యకల చైత్యమునకును, ఇరువదియవ సంఖ్యకల చైత్యమునకును గలభేద మీశిల్పకళాపరివర్తనము (చిత్రము ౭) బాగుగ దెలియజేయగలదు. స్తంభముల యలంకార మిందొకవిశేషము. స్తూపముపై బుద్ధమహాదేవుని విగ్రహము చక్కనిది కలదు. స్తూప మనేకవిధముల నలంకరింపబడియున్నది. మీదిభాగమున కిన్నర విగ్రహములు కలవు. ఛత్రమునందును భేదము కలదు. కప్పులోపలిభాగమున దారునిర్మాణవిధానము చక్కగ మలచబడెను. కాని దీని శిల్పమునకును, నిర్మాణమునకును ఐక్యము లేకపోవుటచే నీచక్కనిచైత్యము లోపము గలిగియున్నదని కొందరి యభిప్రాయము.

చైత్యముల గోడలపైని జాతకకథల విషయములు మలచబడియున్నవి.

చిత్రము ౮

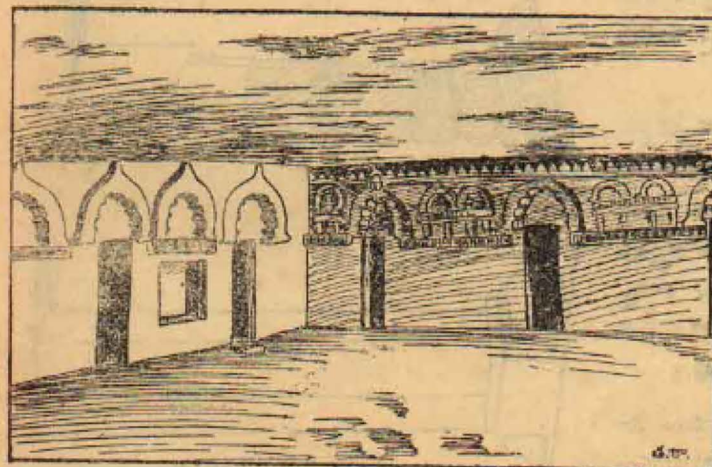
బౌద్ధసన్యాసులు నివసించుటకును, మతవిషయక చర్చలను సలుపుటకును, తమ్మాశ్రయించియుండిన శిష్యులకు బౌద్ధమతమును నేర్పుటకును, తదితరసద్వృత్తులందు నియమితులై యుండుటకును, కట్టిన నిర్మాణములను, దొలువబడిన కందరములను విహారము లనెదరు. పదునారవ సంఖ్యకల విహారకందర మెంత బాగుగ నున్నదో, యా నిర్మాణకర్తల ప్రవీణత యెంత గొప్పదియో (చి. ౮)

చిత్రము ౧౦

నీచిత్రమునగానవచ్చును. మధ్యాంగణమునకు వెలుతురు విశేషముగ వచ్చునటుల నిర్మింపబడినది. సాధారణ నిర్మాణమువలె కనబడకుండుటకును, సుందరముగ నుండుటకును ఇరువది స్తంభము లేర్పరుపబడెను. సన్యాసులు నివసించుట కిరుప్రక్కల గదులు కలవు. ముఖ్యద్వారమున కెదుట నున్న పెద్ద గది బుద్ధునికొరకు విడువబడుట యాచారము. సాధారణముగ నిందు బౌద్ధవిగ్రహ మండును. చైత్యములందు గల స్తూపములపైనే కాక యీ విహారమున లోపల గల పెద్ద విగ్రహమును స్ఫుటముగ గానవచ్చునటుల వెలుతురు చాలినంత వచ్చుటచే ఆనిర్మాణకర్తల చాతుర్యము నందరు బొగడుచున్నారు. అజంతకందరము లన్నిటి విది మించి యున్నది. దీని ప్రాంగణమున నున్న స్తంభములు విశేషముగ నలంకృతములు కానప్పటికిని, చాల సుందరముగ నున్నవి. ద్వారమున నేనుగుల, నాగుని విగ్రహములు దీని ప్రాముఖ్యమును తెలియజేయుచున్నవి. మధ్యాంగణము పరిమాణము ౬౬ అడుగుల నిడివియు, ౬౫ అడుగుల 3 అంగుళముల వెడల్పును, ౧౫ అడుగుల 3 అంగుళముల ఎత్తును, ప్రాంగణము ౬౬ అడుగుల పొడవును కలది.

పదురెండు, పదుమూడు సంఖ్యలు కల విహారములు పురాతనము లని నిర్ణయింపబడెను. పదురెండవ సంఖ్యకల విహారముయొక్క ప్రాంగణము నశించెను. దీని లోపలిభాగ మెంతయు మనోహరముగ నున్నది. గదులకు పోవు ద్వారములు చక్కగ నలంకరింపబడి యున్నవి (చి. ౯). ఏడవసంఖ్యకల విహారమున చక్కని ప్రాంగణము, ఎత్తయిన గదులు ఉండుటవలన తక్కిన విహారములకును దీనికిని భేదము కలదు. ఆరవసంఖ్య కల విహారము రెండంతస్థులు కలది. దీని నిర్మాణ మప్పటి గృహనిర్మాణమును బాగుగ తెలియజేయును. కనుక చరిత్రకారుల నాకర్షించుచున్నది. నాల్గవసంఖ్య కల విహారము అలంకారములు, విగ్రహములు విశేషముగ లేనప్పటికిని చాల చక్కగ నున్నది. (చిత్రము ౧౦) ఇచ్చట గల

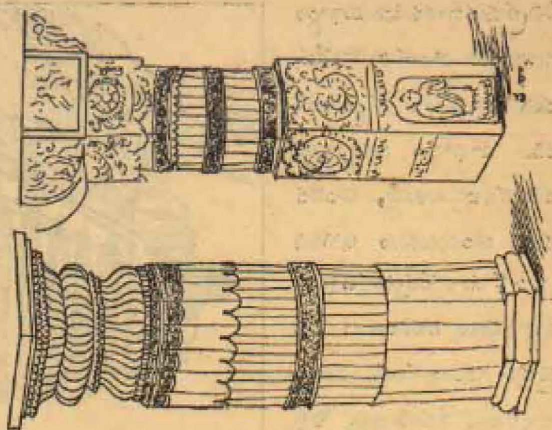

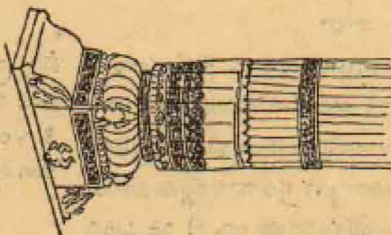
చిత్రము ౯

విహారములన్నిటికంటె నిదియే పెద్దది. పూర్వపు గృహనిర్మాణమును జూచి యేవగించుకొనెడి యాధునిక భారతపుత్రు లీవిహారప్రాంగణమును జూచి నేర్చుకొనవలసిన విషయము లనేకములు కలవు. విహారము లన్నిటిలోను రెండవ సంఖ్యకల విహారమునందలి బుద్ధుని యాలయమునందు మాత్రము చిత్రముల చిహ్నములు కానవచ్చుచున్నవి. ఒకటవసంఖ్యకల విహారము చాల చక్కనిదనియు, దీని శిల్పరచన యత్యుత్తమ మైన దనియు పండితులు పొగడి యున్నారు. మెట్ల కిరువైపుల నున్న యలంకారము, స్తంభముల పైభాగమున గల స్త్రీలు మొదలగునవి యిరువదియవసంఖ్య కల విహారపు విశేషములలో కొన్ని. ఇరువదినాలుగు, ఇరువదియైదు సంఖ్యలు కల విహారములు పూర్తిగ నిర్మింపబడలేదు. పూర్తియైన యెడల ౨౪-వ విహార మద్భుతనిర్మాణమై యుండి యుండును. బౌద్ధసంఘమునకు గలిగిన యెట్టి యాపత్తువలననో, మతమార్పులవలననో, పోషణ లేకయో యీకందరము పూర్తి కాలేదు. అజంతసంస్థ క్షీణించుట కదియే ప్రారంభము కాబోలు.

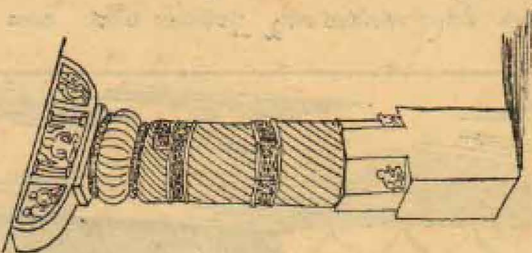
విహారములందు సన్యాసులకొరకు నిర్మింపబడినగదులందు వారు పండుకొనుటకు తగినటుల రాతిదిమ్మలును, తలగడలును కలవు. రాతిగోడలందు కట్టుకొయ్యలను దోపి బట్టలను వ్రేలాడగట్టుటకు కన్నములు కలవు. కొన్ని ద్వారములకు తలుపులు తగులుకొనుటకు వీలుగ నుండునట్టి యేర్పాటులు కలవు.

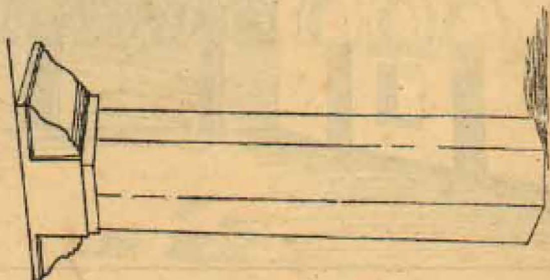
విహారముల, చైత్యముల స్తంభములు మాత్రమే యజంతనిర్మాణములను లోకప్రసిద్ధములుగ జేయజాలును. అలంకారము లున్నను, లేకపోయినను వీటి నిర్మాణ మతిసుందరముగ నున్నది. ఏదో యొకవిధానమును మాత్ర మనుసరించి స్తంభములను నిర్మించు నియమమున

చిత్రము ౧౧

కాశిల్పులు కట్టుబడకపోవుటచే నొక్క స్తంభమున ననేకములగు రుచులను జూపజాలిరి. ప్రాచీనసంప్రదాయముప్రకార ముండవలసిన కలశములు, పద్మములు.

మొదలైన యాకారములను మలచుటయందు వింతయైన మార్పులను చేసిరి. ఈయాకారము లన్ని స్తంభములందును కానరావలె ననునియమమును వీరికి లేకయుండెను. బుద్ధుని విగ్రహములు, సుందరస్త్రీవిగ్రహములు, ఇతరేతర వ్యక్తుల విగ్రహములు కొన్ని స్తంభములందు గలవు. పై చిత్రమున(చి. ౧౧)జూపినవి యజంత స్తంభవిశేషములలో కొన్నిమాత్రము. దక్షిణదేశపు దేవాలయముల స్తంభములు విగ్రహమయములై యుండుటవలన సొగసుగ లేవనువారును, ఆధునిక గృహనిర్మాణకర్తలును వీటినుండి యనేక విషయములను నేర్చుకొనవలసి యున్నది.

అజంతకందరముల విహార చైత్యముల నిర్మాణ విధానములు నాకాలపు పరిస్థితులు మొదలగు విషయములను బాగుగ బరిశీలించువా రరుదు. ఇప్పుడు హైందవ పురాతన సంస్థలయెడల నభిమానము పెరుగుచున్నది. కాన ముమ్ముందు భారతదేశమునను, సయాము, జావా, ఆఫ్ఘనిస్థానము, చైనా మొదలగుదేశములందును విరివిగగల ప్రాచీనహైందవ నిర్మాణములను విపులముగ వర్ణించు గ్రంథములు వెలువడు ననునాశ కలదు. ప్రభుత్వమువారి ఆర్కియాలజికలు డిపార్టుమెంటువారు ప్రచురించుచున్న గ్రంథములందు వర్ణన లున్నను మనోజ్ఞకళావిధానముల నీ నిర్మాణము లెటుల బోషించుచున్నవియో, హైందవకళయొక్క వ్యక్తిత్వాధిక్యము వీటియం దెటుల గలదో, లోకమున కివి యెటుల విలువయైనవియో చెప్పువిషయములు వాటియందు తక్కువ.

శిల్పము

హైందవశిల్పసంపత్తియు నిట్టి యనాదరణమునే పొందుచున్నది. కొందరు కళాభిలాషులు, విమర్శకులు నీవిషయమును కొంత విపులముగ జర్చించుట కలదుకాని యజంతశిల్పవిన్యాసము నెవరును బాగుగ బరిశీలింప లేదు. ఇచ్చటి చిత్రరచనయు, శిల్పరచనయు నొకతరగతికి జెందుటవలన, నీరెండువిధముల రచనలను జేసినవా రొకేవిధమగు నున్నతభావములతో నుత్సాహము కలవా రగుటచేతను, శిల్పములును వర్ణచిత్రములవలె సుందరములై యున్నవి. ఏడవశతాబ్దమువరకు మలచబడిన యీవిగ్రహముల పరీక్షవలన కళాసృష్టియం దద్వితీయమై యాకాలమున చిత్రకళాభిరుచి యెట్టిమార్పులను జెందుచువచ్చెనో తెలియును కాన నీశిల్పచిత్రములమూల్యములు. బౌద్ధమతము వ్యాపించిన మూడు నాల్గు శతాబ్దములకే యీకందరనిర్మాణ మారంభమై, యామతము భారతదేశమున క్షీణించినవరకు మలచబడినవి కాన బౌద్ధుల కళానిర్మాణములలో నీచోటు నిరుపమానమైనది. ఇచ్చట శిల్పసృష్టియందు గల స్వేచ్ఛ, విగ్రహముల కూర్పు, ఏర్పాటు, సుందరమై యుండు బుద్ధుడు మొదలు కష్టజీవియగు కర్షకునివరకు, ఏనుగు మొదలు పక్షులవరకు, పవిత్రమైన మఱ్ఱిచెట్టు మొదలు గడ్డిపూసవరకు గల భేదములు, వాటి కష్టసుఖములు నత్యంత నిపుణముగ నిచ్చట బ్రదర్శింపబడుటవలన వాటియందొక వింతయైన సానుభూతిని చూపరులందు కలుగజేసి విశ్వమయుని గుణకీర్తనము జేయుచున్నటుల నున్నవి.

ఒకటవ సంఖ్య కందరప్రాంగణకుడ్యమున గల శిల్పచిత్రమాలిక యతిమనోహరమైనది. ఇదివరకు దీనిని వర్ణించువారు లేరు.

నాల్గవకందరమున గల 'పద్మపాణి' విగ్రహముయొక్క విన్యాస మాశిల్పాచార్యుల ప్రవీణతను, సనాతన భారత శిల్పౌన్నత్యమును జేనోళ్ల జాటుచున్నది. ఇచ్చటనే యొక గజరాజమును జూచి భయపడి స్త్రీయు బురుషుడు పారిపోవునటులను, ఆప్రక్కనే స్త్రీలోలుడై యున్న పురుషుడును చక్కగ రాతియందు మలచబడిరి. ద్వారమువద్ద వృక్షమునకు చేరబడియున్న మనోహరాంగి మరియొక చక్కని శిల్పచిత్రము.

పందొమ్మిదవ సంఖ్యకల చైత్యద్వారప్రాంగణమునగల నాగరాజశిల్పరాజము (చిత్రము ౧౨) ననేకులు పొగడిరి. ఇట్టి వచ్చట మరికొన్ని యున్నను దీనినిచూచిన దక్కిన వెటులుండునో కొంచెము తెలియగలదు. నాగులు రాజపుత్రస్థానమునందును, మధ్యపరగణాలయందును క్రీ. పూ. ఏడవశతాబ్దము నాటినుండి క్రీ. శ. సుమారునాల్గవ శతాబ్దమువరకును రాజ్యపాలనము జేసిరని యూహ. కాన నాకాలమున చిత్రింపబడిన అజంత అమరావతి మొదలగు శిల్పరాజములందు వీరు విశేషముగ కానవచ్చు

చిత్రము ౧౨

చున్నారు. నాగసర్పముయొక్క పడగ వీరికి చిహ్నమై యుండెను. కాని నాగలోకమున నుండు పాములు, జలమున నుండు సగముపాము సగముమనుష్యుల యాకారము గలవ్యక్తులు వీరు కారని గ్రహింపవలెను. పైనున్నచిత్రము జూచినయెడల నీవిషయము గోచరము కాగలదు. ఈ శిల్ప మిప్పుడు కొంత చెడియున్నను రచనా సౌందర్యము బాగుగ కానవచ్చుచున్నది. వ్యక్తుల కూర్పున నెట్టి లోపమును లేదు. మధ్య నొక యున్నతాసనమున నొక నాగరాజు రాజఠీవి నాసీనుడై యుండ, హస్తమున సేదో యొక పుష్పమును బట్టుకొని యాతని రాణి ప్రక్కను కూర్చొనియున్నది. మరియొకవైపున నొక పరిచారిక వింజామరమును వీచుచు నిలువబడియున్నది. నాగరాజుశిరముపై నేడుతలల పడగయు, స్త్రీల తలలపై నొకపడగయు నున్నవి. ఈసర్పము లతిసహజముగ, సుందరముగ జెక్కబడి యున్నవి. వీరు కూర్చొనుటనుజూడ నాలోచనమున నిమగ్నులై యున్నారా యనిపించును. కాదు; ఈప్రపంచమును మరచి యాబుద్ధభగవానుని స్మరించుచు తమజీవితముల నామహాత్ముని

యందు లీనముచేయ జూచుచున్నారు; లేక చైత్యము లోపల బౌద్ధసన్యాసులు చేయు నాసద్గురుని కీర్తనము నేకాగ్రచిత్తులై వినుచున్నారా? ఇట్టిస్థితియందు వారాణి తనభర్తను మరువక యాతనిముఖమును ప్రీతితోను, భక్తితోను చూచి యానందింపుయత్నమున నున్నది. పరిచారిక చెక్కిలిపై నున్న వ్రేలు వారి పరధ్యానభావమును బాగుగ ప్రస్ఫుటితము చేయుచున్నది. మేధావంతులగు మహాచిత్రకారులు తక్కిన వారివలె విశేషప్రయత్నమున గాక యతిసులభముగ నిట్టిభావములను జూపగలరు. అంగములను చక్కగ జేయుప్రయత్నమున శ్రమపడి శిల్పచిత్రభావములను మరుపపరుపక సాధారణముగ చిత్రించుటవలన క్రొత్త సౌందర్యము పొడసూపుచున్నది. అంగములందు గల ప్రతిరోమమును మలచినంతమాత్రమున లాభ మేమియు లేదు. ఎన్నివివరములను జూపిన నింతప్రవీణత లేని మరేచిత్రకారుడు నిట్టిసుందరమైన యంగవిన్యాసమును జూపలేడు. అజంతశిల్పకారుల కోపిక చాలదని యెవరు ననలేరు. వివరములను రచించు నభిలాష లేదన్నచో నా కిరీటము, ముత్యాలహారములు,

చిత్రము ౧౩

తదితరాలంకారములు వారి యలంకారవివరముల ప్రీతికి సాక్షులు. అలంకరించుటయందు ప్రేమ కలదు. వ్యక్తి సూటమి యతిమనోహరముగ నుండ, నేపైప్రమంకి చూచి నను వెలుగురునీపల యేర్పాటు కళారాధకుల నానంద మయులంగ జేయును. ఇది శిల్పరచనాప్రవీణత; అజంత శిల్పుల గొప్పతనము.

చిత్రము ౧౨

'౨౩' కందరద్వారమున నిరుపురు నాగులుద్వార పాలకులుగ నున్నారు. (చి. ౧౩) ద్వారబంధముగ మలచబడినచోట నీసుందరవిగ్రహములు చిన్నవిగ నుండుట వలన పంక్తిదృష్టి నాకర్షింపలేవు. వీరియంగ విన్యాసమును, తలపైనున్న యొదుతలలపడగలును భావమును చాల చక్కగ నున్నవి. ఇరువదియారవ సంఖ్యకల కందరమున నున్నశిల్పసంపత్తి మిక్కిలివిలువదైనది. ఒక యాలయకుడ్యముపై బుద్ధుని నిర్యాణము చెక్కబడియున్నది. శయ్యపై బుద్ధుడు శాంతభావముతో పడుకొని యుండ, చుట్టు నాతనిశిష్యులు విషణ్ణవదనములతో నిలిచియున్నారు. మరియొకచోట (౧౬ వ గుహయందు) జల

దేవత కలదు. ఈవిగ్రహమున వ్యక్తివిన్యాసము, ముత్యాల సరులు, భావము మానసర్గం. (చి. ౧౪) ఇట్టి శిల్పరాజము లనేకము లాకంపరమ్ములందు విరివిగ కలవు. ఈశిల్పసంపత్తిని, ఈకళాసృష్టిని కొనియాడుటయే దుర్లభము. అతి ప్రవీణులును, ఉత్సాహపూరితులును, ఆవేశము కలవారును నగు మహాచిత్రకారు లిట్టిశిల్పములను రచింపవలెనే కాని సామాన్యులచేత కాదు. మహాశిలలు తొలిచి, యం దిట్టి విచిత్రచిత్రితభవనముల నిరువదితొమ్మిదింటిని నిర్మించుట కెంతకాలము, ఓపిక కావలెనో సులభముగ నూహింపవచ్చును. వీరి కళానిపుణత గ్రహింపనివారైన నిట్టి మహత్తరకార్యమును నిర్వహించినందులకు ప్రశంసింపక తీరదు. రాళ్లయం దిట్టి సౌందర్యము! సృష్టి!! విశ్వామిత్రుడు సృష్టిచేసెనని యందురు కాని యట్టి ప్రతిసృష్టి యిచ్చట ప్రత్యక్షము. వేలకొలది రూప్యములను వెచ్చించి యొకప్రతిమను జేయించువా రజంతగుహానిర్మాణమున కెంతధనము కావలెనో లెక్కవేసి చూచెదరు గాక! రెండువేల సంవత్సరములనుండియు కళాజీవనమును బోషింపుడని భారతపుత్రుల కీకందరములు బోధించుచున్నవి. జాతీయకళను బరిహసించు భారతపుత్రుల నాహ్వానము చేయుచున్నవి.

మ జు ను

పురిపండా అప్పలస్వామి గారు (కవితాసమితి)

ఏను మజునూకుమారుడ నెరుగరేమొ
నాకలలరాజ్ఞి యామె లైలాకుమారి,
నన్నె పిల్చు శుద్ధాంతకాంతారవాటి
తీపిగళ మెత్తి వెన్నెలతెర సడల్చి.

సైపలే దామె యింత జ్యోత్స్నాపరీమ
ళమ్ము 'తరుణ-గులాబీల' రక్తిమమ్ము,
ఇటు విడువకుండ నన్ను వేధింతు రేల?
ఏను మజునూకుమారుడ నెరుగరేమొ!

తరళతారకా దుగ్ధపథమ్ము విడిచి
నాకొరకె నేల పడిన తారాకుమారి
ప్రేయసిమె నాకు; భర్తృదారికమె మీకు,
రాలిపడెనేమొ ఆమెనేత్రాల నొక్క-
ఉడుకుబాష్పమ్ము! చలియించు నుడుగణమ్ము.

పర్వునెద నాసకియ నిశ్వసించె నేమొ
జలదపటలమ్ము మునరు జాబిలికుమారు!

వెండిమబ్బున్నత్యాలకే వెరగుపడును
ఈప్రళయదృశ్య మయ్యొ! తా నెటు సహించు!

ఇటు నిరోధింతు రేల? నాహృదయమునకు
హృదయ మామె; యుగయుగాల వెదకుకొనిన
జీవనమ్ము, మీదారుణశృంఖలాల
ఎంత సంతాపపడెనొ స్వేచ్ఛకొరకు!

మీ రెరుంగరు జుమ్మాకుమారి నేడు
తనకొరకు నాకొరకు జడాంతఃపురమ్మొ
ఈకఠోరవిశ్వమ్మొ తృణీకరించు
ఎవరు నాదేవదేవి బంధించువారు!

తావిగా, గాలిగా, కోటద్వార మెడలి
నామనోహారి జాలిగా నాయెడంద
వ్రాలిపడువేళ శర్వరీరాగవీథి
పులకరించు సుధాస్వామికలవిపంచి.

హిందూదేశపరిపాలనా విధానము – దానిచరిత్ర

(మూడవ భాగము)

చా. వెం. హనుమంతరావు గారు, యం. ఏ., బి. ఇడి.

మింటోమార్లే సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడిన కొలదికాలములోనే వాటి ఉపయోగమునుగురించియు, ప్రాముఖ్యమునుగురించియు ప్రజలలో ప్రబలిన ఆశలన్నియు భగ్నము లయ్యెను. కాని అవి ఏపరిస్థితులలో ప్రవేశపెట్టబడినవో, వాటివలన చేకూర్చబడిన హక్కు లేవో, వాటినిబట్టి ఆలోచించిన అవి జయప్రదము లనియే చెప్పవచ్చును. వాటి నేర్పాటుచేయునపుడు, వాటిక్రింద ఏర్పాటగు శాసనసభలు ప్రభుత్వముపై ఏవిధమైన నిజాధికారమును చలాయించుట కెప్పుడును ఉద్దేశింపబడియుండలేదు. అవి కేవలము సలహాసంఘములుగామాత్రమే యుండునట్లు వాటిగ్రంథకర్తలు నిర్దేశించియుండిరి. కాబట్టి సలహాసంఘములుగమాత్రమే వాటిపనిని మనము పరీక్షించిన ఆశాసనసభలు బాగుగ పనిచేసినవనియే చెప్పవలసియున్నది. కాని దేశమునందలి ప్రజాభిప్రాయములో అవి మొదటినుండియు బాధ్యతను సంపాదింపగల పార్లమెంటరీ సభలుగనే పరిగణింపబడుచువచ్చి వాటిపనిని ఆదృక్పథమునుండి పరీక్షించుటయే పరిపాటి యైనది. ప్రభుత్వమువారికిని ప్రజలకును దృక్పథమునందున్న ఈ భేదమునుబట్టియే మొదటి నుండియు ప్రభుత్వాధికారసభ్యులకును, అనధికారసభ్యులకును చాల విషయములందు అభిప్రాయ భేదములును, తగాయిదాలును ప్రబలుచువచ్చెను. అదియే వాటి విఫలత్వమునకు ముఖ్యకారణము.

మార్లే సంస్కరణము లమలునందున్న కొలదికాలమునకే యూరప్ ఖండమందు యుద్ధము ప్రారంభమాయెను. ఆయుద్ధములో హిందూదేశపుసైనికులును ప్రజలును బ్రిటనుకు చేసినసహాయమునకు బదులుగనైననేమి, మింటోమార్లే సంస్కరణములందు కాన్పించిన లోట్లను తీర్చునుద్దేశ్యముతోనైననేమి, తిరిగి రాజకీయ-మార్పుల విషయమై చర్చ ప్రారంభమాయెను. యుద్ధము జరుగుచున్నసమయమునందును, అది ఆగిపోయినవెనుకను, కొన్నిసంస్కరణముల విధానములు దేశములో కొంతమందిచే తయారుచేయబడి చర్చింపబడుచు వచ్చెను. అప్పటి రాజకీయనాయకులలో ప్రధానుడగు గోఖ్లేమహాశయుడు (Mr. G. K. Gokhale) ఇట్టివిధానము నొకదానిని తయారుచేసెను.* అతడు సూచించినసంస్కరణములలో "రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము" (Provincial Autonomy) ను వెంటనే ప్రవేశపెట్టవలె ననునది ముఖ్యమైనది. రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్య మనగా రాష్ట్రీయవిషయము లన్నిటిపైనను రాష్ట్రశాసనసభలకే అధికార ముండవలెనను విషయము గోఖ్లేవిధానములో ప్రధానమైనది. కాని అతడు అప్పటికి అమలునందున్న పరిపాలనావిధానపు పునాదిపై ఆఅధికారము నేర్పాటుచేయుటకు పూనుకొననేకాని, పూర్తిగ ప్రజలచే ఎన్నుకొనబడిన రాష్ట్రశాసనసభలకు ప్రభుత్వము బాధ్యత వహింపవలె ననుసూత్రము నాతడు ఆమోదింపలేదు. మరియు అతడు రాష్ట్రశాసనసభలు ప్రజలచే సూటిగ ఎన్నుకొనబడిన (direct-election) ప్రతినిధులుగల సభగాకాక indirect పద్ధతిని ఎన్నుకొనబడిన సభ్యులు గలదిగా ఉండవలెనని సూచించెను. కార్యనిర్వాహకవర్గమునుకూడ హెచ్చు

* గోఖ్లేగారు ౧౯౧౫-వ సంవత్సరములో మరణించిరి. ఆయన తయారుచేసిన సంస్కరణముల ముసాయిదా ౧౯౧౭ ఆగస్టులో ప్రకటింపబడెను.

చేయబడి మగ్గురుసభ్యులకుబదులు ఆరుగురుసభ్యులుండ వలెననియు,వారిలో సగముమంది హైందవులై యుండవ లెననియుకూడ గోఖలేగారు సూచించిరి. కాని రాష్ట్రీయ శాసనసభలు ఏతీర్మానమునైనను ఆమోదించిన గవర్నరు వీటో (Veto) అధికారము నుపయోగించి దానిని రద్దు చేసిననేకాని ప్రభుత్వమువారు దాని నాచరణయం దుంచ వలెను. ఈసిద్ధాంతములో కొంతవిపరీతము గల దని ఒప్పుకొనక తీరదు. ఎందువల్ల ననగా బాధ్యతాయుతసూత్రముపై ఆధారపడియుండని కార్య నిర్వాహకవర్గము (Irremovable Executive) వారు శాసనసభవారు చేసినతీర్మానములను వారు మొదట చర్చ లో ఎదిరించినప్పటికిని,వారికి ఇష్టము లేనప్పటికిని ఆమో దింపవలె ననుట రాజకీయసూత్రములకు వ్యతిరేకముగాక మరేమగును? ఇప్పుడు చెప్పునది అట్లు ఆమోదింపకూడదని కాదు, కాని బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వపద్ధతి అమలునం దున్నప్పుడే ఆమోదింపవలెనని చెప్పుటలో చట్ట-సమ్మత మండును.అసలు కోరవలసినది అట్టి బాధ్యతాయుత ప్రభు త్వము నేర్పాటు చేయవలె ననునది. శాసనసభలకు ప్రభుత్వ వర్గమువారిపై అధికారము లేకుండ చేయుటవలన శాసన సభ్యులకు బాధ్యత లేకుండ ప్రభుత్వమును ఖండించుట యలవాటై ప్రభుత్వశాసనసభలమధ్య వైమనస్యములు పెరుగుటయే ఫలమాయెను.

గోఖ్లేగారివిధానముతరువాత మనము గమనింపవల సిన సంస్కరణముల విధానము డ్యూక్ నివేదిక (Duke Memorandam) యనునది. దీనియందలి విధానము "రౌండుటేబిల్" అనుసంఘమునకు ప్రధానుడగు సర్ లయొనెల్ కర్టిస్ (Sir Lionel Curtis) అనునాతని సల హాప్రకారము తయారుచేయబడి ప్రస్తుతము మనదేశమం దమలునందున్న "డయార్కీ" (Diarchy) లేక ద్వంద్వ ప్రభుత్వవిధానమునకు మూలాధారముగ నున్నది. దీని ప్రకారము రాష్ట్రప్రభుత్వముల అధికారమునందున్న శాఖలలో కొన్నిటిని ప్రజాప్రతినిధులగు మంత్రుల చేతుల లోనికిని, తక్కినవాటిని కార్యనిర్వాహకవర్గసభ్యుల చేతులలోనికిని ఈయబడవలెననియు, మంత్రుల చేతులలో నున్న ప్రభుత్వశాఖ లన్నిటిసందర్భములోని మంత్రులు శాసనసభకే బాధ్యతవహించియుండవలెననియు ప్రధాన సూత్రములుగ అంగీకరింపబడవలెను. డ్యూక్ నివేదిక అప్పటికాలములో చాలప్రచారమును పొంది అప్పటి గవర్నరుజనరలగు చెల్మ్సుఫర్డుప్రభువును ద్వంద్వ ప్రభుత్వవిధానమును ఆమోదించునట్లు ప్రేరేచినవాటిలో ప్రధానస్థానము నాక్రమించెను.

తరువాత మన మాలోచింపదగిన విధానము ౧౯౧౬ సెప్టెంబరులో సామ్రాజ్యశాసనసభలోని సభ్యు లగు ౧౯ మంది తయారుచేసి ప్రచురించిన నివేదిక (Memorandam of the Nineteen). ఈ నివేదిక ప్రచు రింపబడిన కొలదిదినములకే ౧౯౧౬ సం. డిసంబరులో జరిగిన లక్నో కాంగ్రెసు మహాసభవారును, అఖిలభారత ముస్లిములీగువారును కలసి ఒకసంస్కరణముల నివేదికను (Congress-League scheme) తయారుచేసిరి. దీనికిని ౧౯ శాసనసభ్యుల నివేదికకును చాలవిషయములందు పోలిక గలదు. అది వెంటనే హిందూదేశమందు రాజకీయ సంస్కరణములను ప్రవేశపెట్టుటకు గల యావశ్యకతను చూపుచు, రాష్ట్రీయశాసనసభలు "నాటిగ" ప్రజలచే ఎన్నుకోబడిన సభ్యుల మెజారిటీ కలిగియుండవలె నని యు, బాధ్యతను వహింపగల శాసనసభ పూర్తియగు ప్రజాప్రతినిధిసభగ ఉండవలెననియు సూచించుటయే.

పైనసూచించిన విషయములలో ఈ సంస్కరణ విధానములు గోఖ్లేగారిచే తయారుచేయబడినదానికంటె ముందంజనే వైచుచున్నవని చెప్పక తప్పదు. కాని గోఖ్లే గారి విధానమునందును, వీటియందును కూడ ఒక్కముఖ్య లోపము కాన్పించుచున్నది. శాసనసభయొక్కతీర్మా నములు ప్రభుత్వవర్గముపై "బైండింగు"గా నుండవలె ననియు, అట్లు ప్రభుత్వవర్గమువారు శాసనసభతీర్మానము లను ఆచరణయం దుంచలేకపోయినవారు తమ అధికార పదవులను వదలుకొనవలసినదనియు వాటియందు కోరబడియుండలేదు. అనగా ప్రభుత్వబాధ్యతసూత్రము నా రామోదించలే దన్నమాట. ఇది యటుండగా అన్ని విధానములందునుకూడ "బాధ్యతలేని ప్రభుత్వవర్గము వారు" (Irremovable Executive) శాసనసభవారి తీర్మానములను గవర్నరు "వీటో" చేసినతప్ప-ఒప్పు

కొని వాటిప్రకారము చేయవలెననుకోవలయు పార్లమెంటరీ విధానమునకు వ్యతిరేకమగు సిద్ధాంతము చొప్పింపబడెను. శాసనసభయొక్క సహాయము, బలముపై ఆధారపడియుండు ప్రభుత్వము పనిచేయవలసిన పద్ధతులకును, శాసనసభవారి సహాయముపై ఏ విధముగను ఆధారపడియుండక స్వతంత్రముగ వ్యవహరింపగల ప్రభుత్వమువారు పనిచేయవలసిన పద్ధతులకును చాల భేదముగలదని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

గోక్లే మహాశయుడు భారత ప్రభుత్వమువారికి రాష్ట్రప్రభుత్వములను తగిన కట్టుబాట్లలో నుంచుటకును, భారతశాసనసభవారికి రాష్ట్రవిషయములలో కూడ చట్టములను చేయుటకును, తగు అధికారము నిచ్చుటకు తననివేదికయందు ఒప్పుకొనియుండెను. కాని కాంగ్రెసు-లీగుస్కీమునందట్టి అధికారము నిచ్చుటకు దానిని తయారుచేసినవారొప్పుకొనలేదు. రాష్ట్రముల అధికారమునందుంచబడిన అన్ని విషయములనుగురించియు, చట్టములను తయారుచేయు అధికారము రాష్ట్రశాసనసభలకే ఈయబడవలెనని వారు సూచించియుండిరి. మరియు కార్యనిర్వాహకవర్గములోని సభ్యులలో కూడ సగముమంది శాసనసభ్యులలోని, ఎన్నికసభ్యులలోనివారుగా నుండవలెననికూడ వారు సూచించిరి. ఈసూచనకూడ మొట్టమొదటిసారి చదివినప్పుడు సరియైనదేయని తోచినప్పటికిని నిజముగ లోపభూయిష్ఠమైనదని మనము గ్రహింపవలసియున్నది. బాధ్యతలేని ప్రభుత్వవర్గము పూర్తిగ ఎన్నుకొనబడి సర్వాధికారముగల శాసనసభమన్యసంయోగమే చాల కష్టమైనదియు, పొందరానిదియు నని ఇదివరలోనే చెప్పియుంటిమి. ఆ ప్రభుత్వవర్గములోనే రెండు పక్షము లేర్పాటుచేయబడిన ఇంక ఎంతబాగుగ పనిసాగునో ఆలోచించుకొనవచ్చును. కాని ఈసూచన చేయుటలో కార్యనిర్వాహకవర్గములో కొంతమంది సభ్యులైనను పూర్తిగ అధికారవ్యామోహముగలవారుగాక ప్రజాభీష్టముల ననుసరించియు, తమస్వతంత్రాభిప్రాయముల ననుసరించియు ప్రభుత్వకార్యములను నిర్వహించుదురనునదియే వారి ప్రధానోద్దేశ్యమైయున్నది.

తొలినుడి

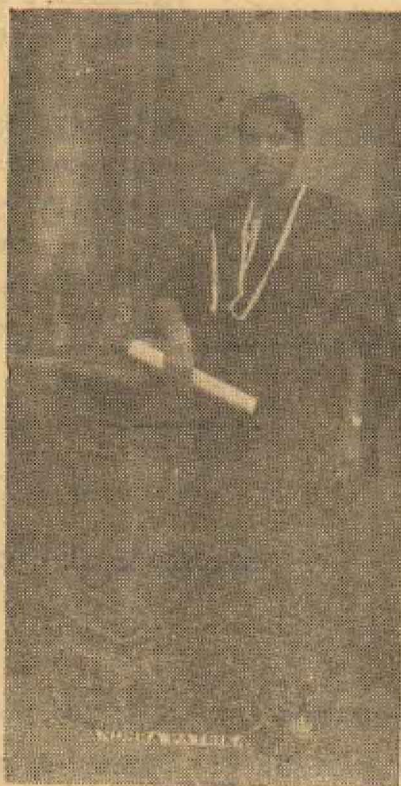
ఉభయభాషాప్రవీణ, ఛా. మార్కండేయ శర్మగారు

నా కలవరించినట్టి యీ నాటి చరిత
  మెన్ని యాశ్వాసముల గ్రంథ మెంత రక్తి;
నవరసమరందనిష్యందనములఁ బొలుచు
నేమహారాజుకై దండ నెసఁగఁగలదో?

ప్రతిరసోదయ భావనాస్పదపదముల
జరుగఁజాలఁ డొక్కింత రసజ్ఞమాళి
ముందునకు, నందనద్రుమామోదమునకుఁ
బికమువోలె, భృంగమువోలె, శుకమువోలె.

ఈ యముద్రితగ్రంథము నెవఁడు చదివి
యలరు రసరాజ్యపాలకుం డతఁడు; నెఱసు
లెన్ని నాదు వ్యామోహము నిఱియఁజేయఁ
జరమదిశ నుద్భవిలు సహస్కరుఁ డెవండో?

శ్రీమతి డాక్టరు మొసలికంటి సుందరీబాయమ్మ గారు

ఈమె పూరీనగరమున స్త్రీలవైద్యశాలలో ప్రధాన వైద్యురాలుగ నియమింపబడెను. విశాఖపట్టణమునందలి వైద్యకళాశాలయందు వైద్యవిద్య నభ్యసించి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునందలి పట్టభద్ర యైనది. కరణకమ్మ వేపారి బ్రాహ్మణ కుటుంబమునకు చెందినది. గంజాముమండలమున పేరుగన్న కీ. శే. శ్రీ నాభి రామమూర్తి పంతులుగారి కూతునకు కూతురు. ఉత్తరాంధ్రమున నిట్టి యుద్యోగమును పొందిన మొదటి బ్రాహ్మణయువతి యీమెయే.

మదరాసు గౌరవ స్త్రీ న్యాయాధిపతులు

శ్రీమతి యం. ఏ. లోబో సతిగారు

శ్రీమతి యస్. శివరాజ సతిగారు

శ్రీమతి యాకూబ్ హుసేను సతిగారు

భల్లటశతకము

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

సన్మణీ! కాంతిగలదు, నీ సద్గుణములు-వెలయు భువి నెంచి చూడ నేవెలితి లేదు,
ఎల్లకాలము భువిదొర్లు మీాజగత్త్ర్వ-హాసనమున కీవె యితివృత్త మగుచునుందు.

మహినిఁ జింతామణికిఁ దృణమణికి ధాత-సమముగా నిచ్చె 'మణి' యనుశబ్ద మకట!
అడిగినదియెల్ల నొకటిచ్చు నర్థులకును,-లజ్జపడ దింకొకటి తృణలవముఁ బూని.

సామాన్యశిలకు, శ్రేష్ఠమగుచింతామణికరయఁ జాలరు భేద మల్పమతులు,
అభిమాని యెరుఁ జేరి యాచింపఁ, డల్పుఁడువేఁడు నల్పమునైన వినయవృత్తి,
నడుగువారికె కాని యర్థంబు లిడనని ప్రతినసైకొన్న దివ్యమణి యకట!
జనుల యభిప్రాయ మనుగీటురాతిపై నెంతటినిపుణులు సుంత యేనిఁ
దుడిచివేయంగఁ జాలనిదుష్టరేఖ-గలదియై కళాహీనమై గానఁబడెడుఁ;
దత్త్వమెఱిఁగినవారికే తక్క,-నింక-నన్యులకు నారహస్య మెట్లరయనగును?

పరులనిమిత్తమై శ్రమలపా లగువాఁడు తనర్చు భంగముల్
తెలిసినయప్పుడేనియుఁ, దదీయవికారముల్ రుచించెదుర్
జెఱకులు పాడుక్షేత్రమునఁ జెచ్చెర వృద్ధిని గాంచకుండినన్
జెఱకుదె దోసమా, చవిటినేలదిగాక యథార్థ మారయన్!

భూర్జవృక్షంబులకు ఫలంబు లిడకుంట-బ్రహ్మదౌర్జన్యమునె బయల్పఱచుచుండు;
వేయికత్తులతోఁ గోసి వెతల నిడిన-నొసఁగుఁ బేదల కది యింక వసనములను.

ఫలభారమున మహీస్థలమంటునటు వంగి మనసురంజించు క్రొమ్మావు లుండఁ,
జల్లనినీడల సౌరభంబుల నిచ్చి హాయిహా యనిపించు ననఁటు లుండఁ,
దాపుల వెదఁజల్లు పూవుగుత్తులతోడ బాగైనసంపంగితీఁగ లుండ,
సౌఖ్యంబు నెదఁగోరి సంచార మొనరించు మూఢమానవ! నీకు బుద్ధిలేదె?
అడ్డులేకుండ నంచార మాచరించు-క్రూరకరభంబు లుండు నెడారులందుఁ
దిరుగ నేటికి? గాలియుఁ జోరనితావు - మరణమందుదు విందుఁ గ్రుమ్మరుదువేని.

ఓరి కుజన్మ, ధూళి! భువి నుద్భవమొందినదాదిగాఁగ నె
వ్వారికినైనఁ జేసితె లవం బుపకారముఁ, జెప్మ సత్యముం
సారెకుఁ బైకి నయ్యనలసారథి లేపఁగ లేచి నీవు ని
ష్కారణముం గలంకితముగా నొనరింతువు విశ్వమంతయున్.

ఎండి నిరర్థకంబులయి యేమియు సారము లేక తేలికై
ఖండములైన గడ్డిపఱకల్ తమయంతటఁ దన్నుఁ జేర, లో
నుండెడు సార మారయఁగనోపక వానిని జంచలస్వభా
వుండగు గాడ్పు గొప్పదగు వ్యోమపథంబునఁ జేర్చుఁ జూచితే.

అనయము మర్దితంబయి జనాళిపదంబులక్రింద, నెప్డు ధా
త్రి నడఁగి పేరు లేక కడుఁ దేలికయౌ నల ధూళిఁ, జంచలుం
డనిలుఁడె యంతరిక్షమున కల్లనఁ దోడ్కొనిపోయెఁ, జూడు ని
ల్చినదది తుంగశైలములశృంగతలంబుల నెంతచిత్రమో!

ఈవయోగ్యుఁడవైన మహేశ్వరుండు - కరుణపెంపున నిన్ను నూపురముఁ జేసె,
గండుతుమ్మెదరొదలట్లు ఘలుఘలుమను - శింజితంబుల నో ఫణీ! చేయఁగలవె?

అవమానింపకుమయ్య, యామణుల శైలానీకభేదంబులౌ
భవదీయోగ్రతరంగమాల లనుదెబ్బల్ గొట్టి వార్ధీ! యెఱుం
గవె? యిం దొక్కటియైన కౌస్తుభమణిం గాంక్షించి చేసాఁచి మా
ధవుఁడయ్యుం బురుషోత్తముండును సురల్ దర్శింప యాచించుటల్.

ఘనమణి లౌదలన్, గుహలఁ గాఁపుర, మీవిషము మేనితోలు, భో
జన మలగాలి, యిట్టి దొకచర్య; తదన్యము భీతి గొల్పెడున్
గనులు విసంబు గ్రక్కు—, నడకల్ కుటిలంబులు, రెండు నాల్కు—, లే
మనఁగల మింక, నీదు బ్రతు కద్భుత, మేమిది చిత్రమా, ఫణీ!

మొగములు వేయి, భూరిబలముం విదితంబ, యతండొకండె మె
చ్చఁగఁదగు నాతఁ డా కద్రువసంతతిలో, నతఁడగ్గలోక మే
మగునొకదా, జగత్త్రితయమహాద్భుతచేష్టలు, శేషభోగి; న
ట్లగుట నతండు పాపికొనె నయ్యహివంశభవాప్రతిష్ఠలన్.

ఈయొక్క-దినమ శ్లాఘ్యం-బీయేఁటిదినంబులందు నెల్లను, వెనుకం
బోయిన దినములు రాఁగల-యాయాదినము లిటు వేక్క-నరుగవుగావున్.

మెడకుఁ గృత్రిమసటలు సగ్గడలఁ గూర్చి - పెట్టుఁడీ కుక్కను మృగేంద్రపీఠమందుఁ;
బటుగజేంద్రకుంభస్థలపాటనంబుఁ - జేయఁగలదె? శ్వానంబు గర్జింపఁగలదె?

ఒరుచెవిచెంతఁ జేరి క్షణ మోయలుఁగా! కడుదూరవాసులా
పరులను గ్రూరమూకరణిఁ బైఁబడి చంపుదు ప్రాణఘాతివై
నిరుపమశక్తియుక్తికిని నీగుణసంగతికిన్ ఫలప్రభా
పరిణతికిన్ విశుద్ధికిని బాగుగనున్నవె యిట్టివర్తనల్?

భువి నీచక్కని వస్తుజాత మఖిలంబున్ దృష్టికిం గోచరం
బవునేనిన్, క్షణకాలమైనను నమూల్యంబౌను, బెంజీకటుల్
గవియన్ విశ్వము, దృష్టి వ్యర్థమయిపోఁగా, నట్టివేళన్ సమం
బవు నేత్రం బితరేంద్రియంబులకుఁ గా దన్నన్న! హీనంబునౌ!

పులుఁగులఁ బిల్చినన్ మశకముల్ చనుదెంచు సవార్యవైఖరిన్
బూలుచును వార్ధిలోఁ దృణమణుల్ రతనంబులకాంతి దాల్చుచున్,
మెలఁగును జంద్రసూర్యుల సమీపమునందు మిణుంగురుల్, మహా
త్ములకడ విజ్ఞులీఁగుదురు మూర్ఖులు సారము లోన లేకయే!

దుర్లభపదార్థములవెలల్ తూఁచి యరయు-స్వర్ణకారుఁడ! నీకు నంజలి యొనర్తుఁ
దులనిడి సువర్ణమును నీవు తూఁచుపట్ల-రాతితో దాని సమముగాఁ జేతు వహహా!

అంధకూపమ! సద్వృత్త మాఘటంబు - నినుఁ బ్రసాదంబునొందింపనేర; దైనఁ
దన్ముఖమునుండి జలకణతతిని నీవు - గోరుచుంటి, వయ్యది చూడ గొప్పతప్పు.

కట్లజెట్టి! పాదశతంబు గల్గునీవు - దాఁటఁజాలవు గోష్పదస్థలమునైనఁ,
గాన నినుఁబట్టి ద్విపదముల్ గలుగు హనుమ-జలధి దాఁటలేదని చెప్పఁగలఁ డెవండు?

ప్రథితవంశపరిగ్రహపటిమ లేదు - లేదు సద్గుణసంగ్రహణాదరంబు,
ఫలవిధానకథయు లేదు బాణమందు - నేటికిఁ గిరాతబాలకునింట నునికి?

శ్రీమతి ఎస్. పి. ఎస్. అయ్యరు సతీమణిగారు

బర్మాలో సాంఘికవిషయములలో పాల్గొను స్త్రీలలో ఎస్. పి. యస్. అయ్యరు సతీమణిగారు అగ్రస్థానము వహించుచున్నారు. వీరు మద్రాసులో ౧౮౮౧ సం॥ జన్మించి, ౧౯౦౫ సం॥ రంగూనుచేరి అచట స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని బాలికల విద్యాభివృద్ధికిని, స్త్రీలసాంఘిక సంస్కరణోద్యమములకును తోడ్పడ

శ్రీమతి ఎస్. పి. ఎస్. అయ్యరు సతీమణిగారు

దొడగిరి. వీరు తాము చేయసాగిన ప్రచారముచేతను, దమ యుత్తమగుణాదికములచేతను ఆప్రదేశములయందలి వివిధజాతిస్త్రీలకు ప్రేమపాత్రమైరి.

వీరు శారదాసదనమను బాలికాపాఠశాలయొక్క కార్యనిర్వాహకసభలో కొన్ని వత్సరములు సభ్యురాలుగా నుండిరి. అచట ఇండియన్ రెడ్ క్రాస్ సమాజము నందును కొంతకాలము సభ్యులుగానుండిరి. జాతీయసంఘ మందలి ప్రచారక-ఉపసభ కార్యము కొంతకాలము నిర్వహించిరి.

ఇన్ని పనులున్నను వీరు సమర్థించుకొని హిందూ స్త్రీలసంఘ మొకదానిని స్థాపింపగల్గిరి. దానికి వీరే గౌరవకార్యదర్శిగా నెన్నుకొనబడిరి. ఈసంఘమునకు స్త్రీలను సభ్యురాండ్రనుగాఁ జేర్చుచు చాలవరకు వృద్ధికి దెచ్చినారు. ఈసంఘము ప్రస్తుతము చక్కఁగా నేర్పరు పఁబడినదై సభ్యురాండ్రవృద్ధికి అన్నివిధముల పాటు పడుచు భరతఖండమందలి వివిధజాతిస్త్రీలలో పరస్పరానురాగమును కలిగించుచున్నది. ఇప్పటికిని ఈ సంఘము అయ్యరుగారి సతీమణిగారి ప్రాపుననే జరుగుచున్నది. వీరు రంగూనులో హైందవనాటక సంఘమునకు ఉపాధ్యక్షులుగా నెన్నుకొనబడియున్నారు.

౧౯౨౮ సం. కలకత్తాలో జరిగిన అఖిలభారత మహిళామండలికి వీరిని ఒకసభ్యురాలినిగా నెన్నుకొనిరి. ఆసభలో వీరు స్త్రీలు ఘోషాను వదలవలయుననియు, వివాహములలో వరదక్షిణల కాశింపరాదనియు నుపన్యసించిరి.

పెగూలో ౧౯౩౦ సం. కలిగిన భూకంప సమయమున బీదలకు వస్త్రదానములుచేసి రక్షించినారు.

ఈవిధముగా వీరు బర్మాస్త్రీలలో ఉత్సాహకారణ మగుచు అందరిచేతను అభిమానింపఁబడుచున్నారు.

ఆకాంక్ష

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు, యం. ఏ.

నా శరీరము త్రాసుచందాన, నష్ట
లాభములు, పుణ్యపాపముల్, మంచిచెడుగు
లెడమకుడికన్ను లదరి నాయెడద దిగులు
పడి సముత్సాహపడి తూచి పంచిపెట్టు.

నాయెఱుంగక నావెంట నడచివచ్చు
దైవమతని యనుద్దిష్టమై వెలసిన
యేయనర్థమందు నే నేగుచుంటి
నటబ్రతారించు నన్ను సహస్రవిధుల.

ఇది విచిత్రము నాకు నాకే మహా వి
చిత్రమైనది నన్నుఁ జూచెడు జనాళి
కొకరు నన్నసమర్థుడం చొలసి నవ్వ
నొకరు నే దివ్యప్రకృతినం చూహసేయ.

దేహమున భౌమచిహ్నము లూహలోన
దివ్యచిహ్నమ్ము లుండు నెందేని జనుల
కన్మనీయమనస్సు మహాకలుషిత
మతిపవిత్రమ్ము నన్మదీయమ్ము తనువు.

నాయడుగు పెట్టఁబడినట్టి యేయెడైన
వికృతమై నాయదృష్ట మావిర్భవించె
అనలడుగు పెట్టవలదని యనుకొనినను
ఈవృథాశాబల మిట్లు దేవురించు.

కడగి యేకార్యమునకైనఁ గాలుపెట్ట
చూడఁగనె యెట్టయెదురుగఁ జుక్కపొడుపు
కాదు కూడదు గా మొండిగాఁ గడఁగిన
'సీ'కృతుల, నవ్వటాల 'మోచేతిపులుసు.'

ఆశయనునది నూఱుపాళ్లందులోన
పరకో పాతికో యనుభూతి పడయు జగము
నావిచిత్రానుభవ మస్తినాస్తివాద
లక్ష్యభూతమ్ము నత మకూలంకషమ్ము.

నాకు దివ్యశక్తు లొసంగి నాఁడు తాను
నన్ననుభవించనీయఁడే నామనస్సు
లోన లేని లోభము మేనిలోనఁ దెచ్చి
మంచికా! చెడ్డకా! సమూహించలేను.

అనుభవించుటయన్న నాయందు నచ్చ
మైన దకలంకమైనది యమృతమైన
దాత్మతోడిది బహుముఖమైన దల్ల
దానికిచ్చోట లక్ష్యభూతమ్ము లేద.

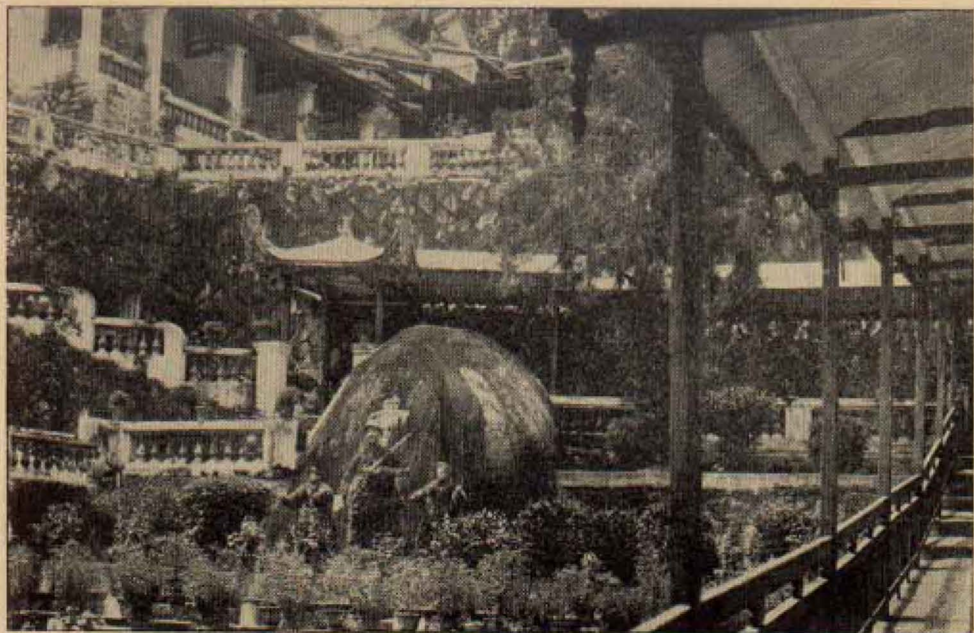
వికలమై పోవుఁ బాంచభౌతికము తనువు
దుఃఖసుఖము లొత్తిడి గాఢ ధ్యానమున
ఒక విశిష్టమ్మమైన దీయుత్తిడులకు
నాగునది, దాని దీసమస్తానుభవము.

నాశరీరమ్ము దుఃఖధ్యానసవికంప
నోగ్రఝంఝులఁ దాళుకో నోడుపు గలుగు
దానిఁ జేసి దుఃఖపరంపరానిదళన
మాచరించి తా నింతలో నతుకుపెట్టు.

ఒకసుగుణ మిందులోన నేదో మహావి
పత్తు కొని తెచ్చిపెట్టును నెత్తిపైకి
అది ముసరి ముంచివేయు నన్నంతలోనఁ
దీరముం జేర నేదియో దారి చూపు.

ఈవిలయంబుగూడ గని
యింపగఁ జేయున యేని సామి, యీ
త్రోవ ముముక్షువీథి బడి
తోలినదాక సహాయకారి, లే
దా! విగతాసునై యపగ
తాత్మపదంబయి వెఱ్ఱిమొఱ్ఱినై
నావెతమేను డీనితుది
నాటికి నారకభాగినే యగున్.

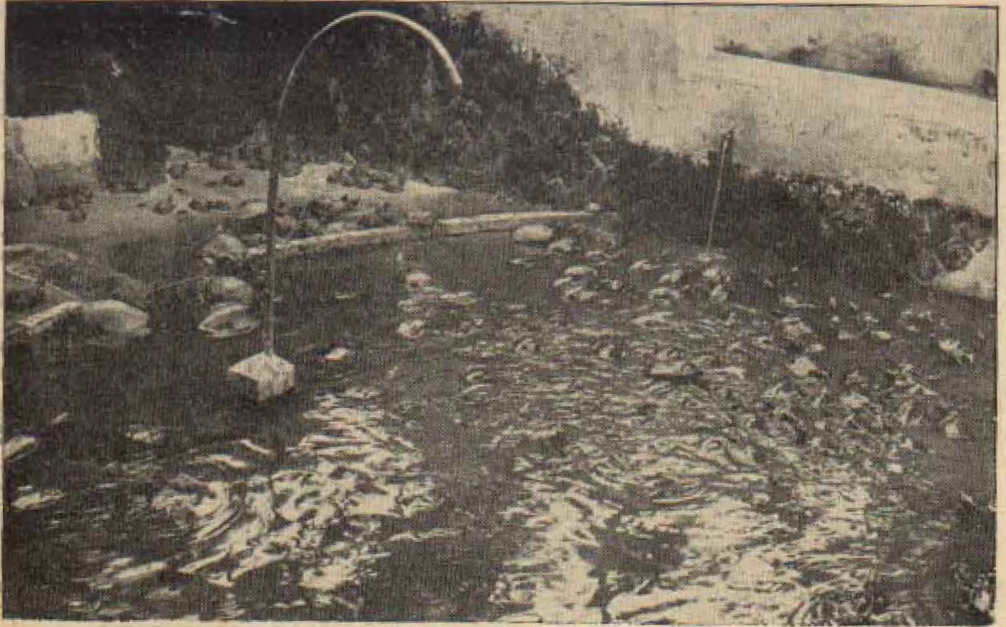
అయర్ ఇటామ్ దేవాలయ (పినాంగు) చిత్రములు

౫. పుష్పవాటికలు - బుద్ధస్తవశిల

౬. ఆచార్యభవనము - త్రిపిటక గ్రంథాలయము

౭. కమల సరస్సు

౮. శుద్ధోదక సరస్సు

హిమాచల సమీపస్థులగు టిబెట్టు దేశస్థులు

ఆచారవ్యవహారములు

హిమాలయపర్వత ప్రాంతములయందు దేశముల వెంబడిని తిరుగు లంబాడిజాతులవంటివారు కలరు. వీరు కేవలము అనాగరకులు. వీరిలో కొందఱు వాలీడి కోతులయాకారములవారు, చూచుటకు పరమాసహ్యముగా నుందురు. వీరి శరీరచ్ఛాయ నలుపుమొదలు గోధుమ వర్ణమువరకు నుండును. ఇచ్చటిస్త్రీలు అరబ్బులవలె తమ ఎడమచెవులలో పెద్దకమ్మలను ధరింతురు. ఇదికాక భూటియాస్త్రీలు కస్తూరీమృగముల కోరలచే నిర్మితము లైన కంఠాభరణములను ధరించుచున్నారు. వీరికి స్నానము లేదు. భోజనాదికములైనపిదప పాత్రములను కడుగుకొనరు. మట్టితోను, పిండితోను పాత్రములను తయారుచేసికొందురు. పండ్లతోమకరే భుజింతురు. వారి ఉడుపులు బహుదినములుగా చేరిన దుమ్ము అట్టలుగట్టగా తోళ్లవలె నుండును. అట్లు మురికిచేరుటయందేదో ప్రాశస్త్యము కలదని వీరి కొక మూఢ-నమ్మకము. కాని వీరి మతగురువులు వీరికన్న కొంచెము శుభ్రముగా నుందురు. వీరు సాధారణముగా పచ్చిమాంసమునే తిందురు. దానిని పచనముచేసి ఆరగించుట ఎంతమాత్రము ఆచారముకాదు. అట్లుగా దానిని పచనముచేయ వలసివచ్చిన ఉడుకవేసికొని తిందురు. వంటచెరకుగా చెట్లవేళ్లను, యాక్ (చమరమృగము), ఆవు, గుఱ్ఱము, మేక, మొదలగువాని పేడలను, లద్దెలను ఉపయోగింతురు. ప్రొయ్యి ఊదుటకు పెద్దతిత్తుల నుపయోగింతురు. వీరు అడవిగాడిదెలనుచంపి,కునియలుచేసి తమగుడిసెలలో నాలుగుదినములు పడవేసి యుందురు. అట్లుచేసినదానికి రుచి ఎక్కువగును. ఆతర్వాత దానినిఎల్లవారును భుజింతురు. వీరు ముఖ్యముగా వెన్నను భోజనాదికములకును,మఠముల లోను,ఇండ్లలోను దీపములు వెలిగించుకొనుటకును,గోడలపై చిత్రపుపనులు చేయుటకును ఉపయోగింతురు. ఇచ్చటి పూలివాండ్రు వెన్నతో ఉప్పునుచేర్చి యొకవిధమైన పానీయము చేసికొని త్రాగుదురు. పాలు మూత్రముతో సమానమని వీరి తలంపు. వేయించిన గోధుమపిండిని, రొట్టెలను ఉపయోగింతురు. యాక్ యొక్క [illegible] నెముకను గరిటెగా నుపయోగింతురు. మద్యపానములను త్రాగుదురు. వీరు గుడిసెలలో నివసించును వానిస్థలము లను పశువులకు మేత దొరకు స్థలములకు మార్చుచు వానిని మోపుకొనుచు నుందురు. వారి దుస్తులలో వారికి కావలసిన ఆహారపదార్థములను, చుట్టలు మొదలగువానిని కొనిపోవుచుందురు. చలికి మొంగమునందు పగులేర్పడుటచే వానికి వీరు బెల్లముచే నొకవిధమైన బంక తయారుచేసి పూసికొందురు. ఈకార్యముచే వారిమొంగములు ఘోరతరములుగ నుండును. వేనవేలు గొఱ్ఱెలు, మేకలు మొదలైనవి పచ్చిక దొరకని ఈప్రదేశములలో బండల మధ్యనుండు పచ్చికను తిని బ్రతుకుట ఆశ్చర్యము. వీరు తుర్కిస్థానపు పంచాగమును వాడుచున్నారు. వీరికి నాలుగు సంవత్సరముల కొకసారి 'లీపియరు' వచ్చును. కాని యిది చైనీయుల దానికన్న నొక సంవత్సరము వెనుక జరుగుచున్నది. వీరు దినములను లెక్కించుట వింత; నెలదినములలో నేడవదినము రెండుసారులు వచ్చుట, పదియవ దినమువదలి పదునొకండవదానిని లెక్కించుట, శుభదినములను రెండుసారులు లెక్కించుట, అశుభదినములను మానివేయుట మొదలగు పద్ధతులు. వీరు దృఢకాయులు. స్త్రీలును, పురుషులును ఒకేవిధమగువస్త్రములను ధరింతురు. అందు

పురుషులు గడ్డములు పెంచనందున వీరికిని, స్త్రీలకును భేదము సులువుగా తెలిసికొనుట క్రొత్తవారికి అసాధ్యము. వీరు కేశములను కత్తిరించుకొనక స్త్రీలవలె చైనీయపద్ధతిని జడవేసికొందురు. వీరిలో నొకస్త్రీకి పలువురు భర్తలుందురు. ఒకయింటి యన్నదమ్ములలో అన్న వివాహముచేసికొనిన కొన్నిదినములకు తమ్ములకు గూడ నాస్త్రీ భార్యయగును. ఇంటియజమానునికి భార్య మృతిజెంది, కోడలున్నచో అదిగూడ వాని భార్య యగును. ఎవఁడేని పురుషుఁడు ఎదిగిన కొమార్తెలతోడి స్త్రీని (బిడ్డలతల్లిని) వివాహము చేసికొనినచో ఆకొమార్తెలును వాని భార్యలే యగుదురు. ఈపట్టున రోమా రోలండుగారు వ్రాసిన స్వామి వివేకానందులవారి జీవితచరిత్రమునందలి యొక చిన్నియుదంతము స్మరణకు వచ్చుచున్నది. స్వాములవారు హిమాలయములో టిబెట్టు దేశస్థులజాతికి చెందిన ఆఱుగురు సోదరుల యింట నాతిథ్యమందుచుండిరి. ఒకస్త్రీయే వారికందరికిని భార్యగా నుండెను. స్వాములవారు వారికి అది దురాచారమని తెల్ప ప్రయత్నింపఁగా దానికి ఆసోదరులు 'ఏమి మీ స్వార్థపరత్వము - ఒకస్త్రీని సంపూర్ణముగా నొకరే కాఁజేయవలయుననీ!' అని ఉత్తర మొసంగిరఁట. ఇట్లు పర్వతము పాదప్రదేశమున నేది తప్పో, అది శిఖరమున నొప్పుగా గణింపఁబడుచున్నది.

గృహములు

కట్టడములు ఈస్థలములో బండరాళ్లతోను, కలపతోను నిర్మింపఁబడుచున్నవి. కొంచెముక్రింద సమప్రదేశమున పెడుళ్లతో, ఇటికరాళ్లతో చేర్చికట్టుదురు. వీరికి సున్నము లేదు. ఇండ్లలో శిల్పపుపనులుగూడ చేయుచున్నారు. టిబెట్టుదేశస్థుఁడగు గొప్పకాపరియిల్లు పదియడుగుల చదరము కలిగి నాలుగడుగులలోతు కలిగి, మట్టిచే అలుకఁబడియుండును. పైనకప్పు నీరు లోనికి దిగకుండునట్లు దట్టముగా యాక్ మృగముయొక్క రోమములచే కప్పఁబడియుండును. వీరు మట్టిప్రొయ్యిలో వంట చేసికొందురు. బుద్ధవిగ్రహమును పీఠమందుంచి నిత్యము పూజలు సేయుదురు.

వీరి నృత్యములు

ఈదేశస్థులు అన్నికర్మలకును లామాపద్ధతి నృత్యమునుగాని, పిశాచనృత్యమునుగాని ఆడుదురు. అట్టిసమయములలో పురుషులు మొగములకు మారువేషములు వేసికొని పెద్దయిజారులు ధరించివత్తురు. వారు నాట్యమున తిరుగుటలో ఆ యిజారులనిండుగ గాలి దూరి అవి బూరటించుకొని పెద్దవిగ గన్పడును. స్త్రీలు చుట్టును కుచ్చులను కట్టుకొని గొడుగులవలె నవి లేచుచుండఁగా గిరగిర తిరుగుచు నృత్యములు సేయుదురు. వీరి వాద్యవిశేషములు తప్పెటయు ఇత్తడిచేతాళములుజత. ఈప్రదర్శనమంతయు చూచుటకు భయంకరముగానుండును. టిబెట్టుదేశస్థులవలెనే యుండు భూటియావారుగూడ అపరకర్మలలో నీవిధమైన నృత్యము లాడుదురు. మరణించిన తృతీయదినము అందరుచేరి కట్టెలు ప్రోవువైచి దానికి నిప్పంటించి దానిచుట్టును తాము ఎడమచేత డాలును కుడిచేత కత్తిని ధరించి నృత్యము సలుపుదురు. వీరికి బెల్లమును, బియ్యమును చేర్చి యొకవిధమైన సారాయి తయారుచేసి ఒకఁడు పోయుచుండిన వీరు త్రాగుచు ఒడలు తెలియక ఆడుదురు.

భగవదారాధనావిధానము

వీరు సందులలో బుద్ధుని బొమ్మచెక్కి బుద్ధమంత్రమును చెక్కి ప్రతిష్ఠచేసియున్నారు. తమగ్రామమునకు పిశాచములవలని బాధ లేకుండుటకై వీరు మూఁడురాళ్లను గ్రామమువెలుపల నుంచుచున్నారు. ఆశిలలు పిశాచముల రాకకు అడ్డఁట. ఇందులకై వీరు పిశాచోచ్చాటనలను గూడ చేయుచుందురు. రోగములు జనులకు పిశాచములచే కలుగునని వీరి తలంపు. రోగములను మంత్రములు వేసియు, నచ్చట దొరకు మొక్కలచే మందులుచేసికొనియు నివారించుకొందురు.

కంచరగాడిదెలను తోలుకొని పోవువాండ్రు తమకు దారులలో అపాయములు రాకుండుటకై దేవునికి పర్వతశిఖరములపై కొన్ని బుద్ధమంత్రములు వ్రాసిన జెండాల నుంతురు. అవి ఎన్నిసారులు గాలిలో కదలిన

అన్నిసారులు తాము జపించిన ఫలము నందితిమని వీరు తలంతురు.

ఈప్రదేశములలో ఎరుపురంగు పూసిన రాళ్లను, చిన్నచిన్నమంత్రములు వ్రాసిన జెండాలును పవిత్రము దుము. కొన్నిరాళ్లమీఁద బౌద్ధమంత్రములను వ్రాసి యుంతురు. ఇచ్చట పువ్వులు దొరకని కారణముచేత వీరు దేవునికి చిన్న చిన్న రాళ్లను సమర్పింతురు. అవైపుపోవు ప్రతివాఁడును దేవునికి ఒకటిరెండు రాళ్లను సమర్పించిపోవును. 'ఓమ్ మని పద్మే హుమ్' అను మంత్రమును గోడలయందును, రాళ్లపైనను, గుళ్లయందును, మంత్రచక్రములయందును (Prayer-wheels), గాలిచే తిరుగు చక్రములపైనను, నీటియంత్రములపైనను వ్రాసి యంత్రములచేతనే దైవప్రార్థనలను జరుపుచుందురు. పలుమార్లు మంత్రమును జపించుటకంటె నాచక్రమును ఒకమాఱు కదిపిన నది పలుమారులు తిరుగునుకదా! సాయంకాలము కాఁగానే పనులను మానివేసి ఖాళీస్థలములలో చేరి భూమిపై సాష్టాంగములుపడి యంత్రములతో భగవత్ప్రార్థనలను చేయుదురు. వసంతకాలమునందు జరుగు వీరి పండుగలకు వీరి లామాసన్యాసులు పట్టుబట్టలతో నతిభయంకరము లగు వేషములు వేసికొని వత్తురు.

అయర్ ఇటామ్ దేవాలయము, పినాంగు

(సచిత్రము)

(Aier Itam Temple)

సుమారు క్రీ. శ. ౧౬౦౦ కు పూర్వము ఈబౌద్ధదేవాలయము నిర్మింపబడినది. ఈయాలయమునిర్మాణము పట్టణమునకు సుమారు నాలుగుమైళ్లదూరమున, సుమారు వేయి యడుగుల యెత్తుగల కొండపయిన. ఈకొండ యడుగువరకు పట్టణమునుండి రమణీయములగు పుష్పవాటికలు, నారికేళవనములగుండా ట్రాములు పోవును. క్రీ. శ. ౧౮౭౬-వ సంవత్సరము నాటికి దేవాలయమునకంత వ్యాప్తి యుండినదిలేదు. క్రమముగా పినాంగులో జనసంఖ్య హెచ్చినకొలది యీయాలయముకూడ వ్యాప్తి గాంచజొచ్చినది. నేఁడిది వివిధజాతులవారికి ముఖ్యతీర్థముగ పరిణమించినది. ప్రకృతము కానవచ్చు నీయాలయము సుమారు ఇరువది సంవత్సరములకు పూర్వము కొందరు లక్ష్మీపుత్రులు చైనాదేశీయులు కట్టినది. ఈనూతనాలయము ప్రాతదానికి ౩౦౦ అడుగుల ఎత్తున నున్నది. రెంటికిని చేరికగా మనోహరములగు పూలతోటలు, కొలకులు, యాత్రికసౌకర్యమునకయిన గ్రంథాలయములు, విశ్రాంతిభవనములును నెలకొల్పబడి యున్నవి. ఈ నూతనాలయమున కేడంతస్తులు. చిట్టచివరి (౨-వ చిత్రములో బాణరేఖగలది) దాని నెక్కి-చూచిన పినాంగు అంతయు గానవచ్చును. ఆలయప్రాంతముల పెద్దపెద్ద రాళ్లపై చైనాలిపితో బుద్ధస్తోత్రము చెక్కఁబడియున్నది (౪-వ చిత్రము). ఆలయమందలి తలుపులు, అలమారలు మొదలగువాని శిల్పము మిక్కిలి సుందరము.

ఈయాలయమున నొక విశేషముగలదు. ఏదేని కార్యము నర్థించి, యందువిషయమై జయాపజయములను తెలియఁగోరువారు ఇందలి బుద్ధవిగ్రహమునెదుట పాచికలను వైతురు. దారవములయిన యీపాచికలు కలాచంద్రాకారములై అయిదంగుళముల పొడవును, ఒకటియునర అంగుళము వెడలుపును గలిగియుండును. ఈ పాచికల పాటునుబట్టి వారు తమకార్యముల సిద్ధ్యసిద్ధులను గుర్తింతురు. ఈసంచికయందు దేవాలయమునకు సంబంధించిన చిత్రములుగలవు. వాని వివరణము:—

౧. అయర్ ఇటామ్ దేవాలయ దృశ్యము
(కొండ అడుగునుండి)

౨. ఆలయపు మరియొకదృశ్యము
(సమీపమునుండి)

ఇందు కొండ అడుగునుండి ఆలయపు పైభాగమువరకు గల సోపానమార్గము చూడవచ్చును. ఆలయపు ప్రతి అంతస్తు చలువరాయి, దారువు, వెండి, బంగారు మొదలయినవానిచే నిర్మితములయిన బుద్ధప్రతిమలతో నిండియున్నది. అందు పెద్దది మొదటి యంతస్తునగలదు.

౩. శుద్ధోదకసరస్సు

ఇది కమలసరస్సునకు పైన, పుష్పవాటికకు దిగువను కలదు.

౪. బుద్ధస్తవశిల

ఇందు చైనాలిపిలో బుద్ధస్తవము చెక్కబడి యున్నది.

౫. మహావిగ్రహము

ఇది ప్రథమాలయమున గలదు. దీనికివెనుక సోపాన మార్గము గలదు.

౬. మహావిగ్రహపాలకులు

౭. కమలసరస్సు

దీని వ్యాసము ఇరువదియైదు అడుగులు. ఇందు లెక్కకుమించిన తాబేళ్లు పెంపబడుచున్నవి. ఈ సరస్సు ప్రథమాలయమునకు వెనుక నున్నది. దీనికి శుద్ధోదకసరోవరమునుండి నీరు పారును.

౮. ఆచార్యభవనములు, త్రిపిటక గ్రంథాలయము, పూర్వాచార్యులయు, ఆలయోద్ధారకులయు ప్రతిమలు.

ఆశీర్వాదములు

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

కష్టముల కోర్చి సఖ్యంబు కాంతు సేయు
భ్రమరములకు దివ్యామృతరసము లిచ్చి
చిన్ని చిన్ని స్వర్గంబుల వన్నెతోడ
పర్వ మొనరించు పూల నాశీర్వదింతు !

కన్నుల వసంతరాగ భాగ్యములు గనుచు
చివురుటాకుల మేయుచు జెలువు గూడి
వలపుపాటలు గాలిలో వెలుపుచుండు
చిరుతకోయిలకన్నె నాశీర్వదింతు !

భావి గూర్చి విచారించు బాధలేక
నెమ్మదిగ నాట సాగించు బొమ్మ లేమొ,
తన కులుకులేమొ, తానేమొ, తల్లియేమొ,
చింతలే లేని బాలు నాశీర్వదింతు!

కష్టతాపం బెరుంగని కన్నులందు
వలపువెన్నెల గాయంగ ప్రాణనాథు
మోమునీమనె దినమెల్ల ప్రొద్దుపుచ్చు
చిన్నిజానకి! నిన్నె యాశీర్వదింతు !

విమర్శనము

అహింస

గ్రంథకర్త:—బాలా రంగస్వామిగారు, డెమ్మీ సైజు, మెరుపుకాగితాలు, ౩౦ పుటలు, కాగితపుఅట్టలు, వెల ౦-౮-౦.

ఇదొక చిన్న కవనపుస్తకం. ఈ పుస్తకంలో రెండుభాగాలున్నాయి. మొదటి భాగమంతా పాటలు, రెండోభాగమంతా గీతపద్యాలు.

అహింసను బోధించడంలో గ్రంథకర్త వొక కొత్తపద్ధతి అవలంబించేరు. ఆయాజీవులచేతే ఆయా జీవులు పడేకష్టాలు చెప్పించేరు. ఈపాటలు చదివిన యెవరైనాసరే మనలాంటి జీవమే గల యీ జీవుల్ని యేమాత్రం బాధపెట్టచూడమంటారు. మనస్సులో యింకా కనికరం కలిగి అలాగ బాధించే ప్రజలు మనుష్యులు కారని చెప్తారు. జనులు సామాన్యంగా తమ ఆహారంకోసమే చంపేజీవులచేత వాటిబాధలు చెప్పించబడ్డాయి, పశువులు, మేకలు, గొర్రెలు మొదలైన జీవులు.

ఈపాటల్లో భావాలు చాలాలోతుగా వున్నాయి. కవియొక్క అసామాన్య ప్రజ్ఞ గ్రంథమంతటా కనబడుతూంది. ఈ పుస్తకంలోని రెండోభాగంలోవున్న గీతపద్యాలుకూడా అహింసనే బోధిస్తున్నాయి. గ్రంథకర్తయొక్క కవనశైలి చాలా సరళంగా వుండి, శక్తి కలిగివుంది. గ్రంథంలో అక్కడక్కడ చిన్నచిన్న తప్పులు కనబడుతున్నాయి. అచ్చుతప్పులని అనుకుంటాను. ఈ గ్రంథాన్ని చదివి గ్రంథకర్తచేసిన బోధను గ్రహించి, అహింసయొక్క వుత్కృష్టతను తెలుసుకుని ప్రజలు పాలిస్తారుగాక.

ఈగ్రంథం కావలసినవారు:—గ్రంథకర్త పేర, కంబాల చెరువు, రాజమండ్రీ అని వ్రాయాలి.

జే. శా.

శివతత్త్వరత్నాకరము

గీర్వాణభాషలో నెలయు నొక యపూర్వవిజ్ఞానకోశ మిది. విజ్ఞానకోశము లిప్పటికే యీభాషయందు కొన్ని కలవు. కాని యవియన్నియు పరిమితవిషయములనే బోధింపగలిగినవై యున్నవి. సకలవిషయములు గల కోశ మొకటియు నిప్పటికి లేదనియే యనవలసియున్నది. నేటికి శివతత్త్వరత్నాకర మబ్బినది. ఇది సకలతంత్రముల సారము. అనేకగ్రంథముల–అందు నేటికి కొన్ని ప్రకటితములు, కొన్ని అప్రకటితములు, కొన్ని అసలు వినష్టములు — నుండి యనేకవిషయము లిందు సంగ్రహింపబడినవి. ఇట్టి విజ్ఞానకోశమువలన పండితులకును, భాషాపరిశోధకులకును, విద్యార్థులకును, వీరికి వారి కననేల వాఙ్మయాభిమానుల కెల్లరకును ఎంతేని ప్రయోజనము గలదు. చీటికిమాటికి ఆపుస్తకము ఈపుస్తకము వెదుక నక్కరలేకుండ ఇదియే వారికి సకలార్థముల నిచ్చుచుండును.

ఏతత్సంగృహీత కెళది బసవరాజు. ఇతనికి హిరియ బసవరాజనియు పేరు గలదు. ఈ కెళదిరాజులు కన్నడ రాష్ట్రములో చాలభాగమును సుమారు ౨౫౦ సంవత్సరములు చక్కగ పాలించి పేరువడసినవారు. వీరు వీరశైవులు. ఈవంశమువారు నేటికిని కర్నాటదేశమున గలరు. ఈరాజవంశమునకు మూలపురుషుడు కెళది బసవప్ప. అతనికి పదునాలవవాడు మన బసవరాజు. ఇతడు

క్రీ. శ. ౧౬౯౮ మొదలు ౧౭౧౫ వరకు పదునేడువత్సరములు రాజ్యము చేసెను. బసవరాజు గొప్పపండితుడు; శివాద్వైత విద్యాధికారకుడు. ఈయన తండ్రి సోమశేఖరుడు; తల్లి చెన్నమాంబ; గురువు చెన్నవీరుడు. ఈ పండితరాజు లోకహితమునకై సకలతంత్ర సారభూతమగు నీగ్రంథమును రచించెను. ఇది బహుశః క్రీ. శ. ౧౭౦౯ ప్రాంతమున రచింపబడినదని యూహింపనగును.

గ్రంథరచనయందు బసవరాజు గైకొన్న మార్గమత్యద్భుతము. ఒకవంక వివిధవిషయవిజ్ఞానమును దెలుపవలయునని, మరియొకవంక తన పూర్వుల యపదానముల దెలుపవలయునని యతని తలంపు. తన పూర్వులచరిత్రనే ప్రధానముగ గొని వ్రాయుచో నాధునికులు తన గ్రంథము వంకకు బోరేమో అని సందేహము. కావున తనపూర్వులచరిత్రను సందర్భోచితముగ నారంభించి యెంతో విచిత్రముగ సాగించుచు వచ్చినాడు. ప్రతిపిపాదయిషితార్థములకును తనపూర్వుల చరిత్రకును సంబంధము గూర్చినాడు.

ఈ గ్రంథరాజమునకు రావుబహాదుర్, హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారి మున్నుడియు, మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారి కృతివిమర్శయు గ్రంథారంభమున కలవు. ఇవిరెండును ఏతద్గ్రంథముయొక్కయు, సంగృహీత బసవరాజుయొక్కయు పరిచయమున పాఠకులకు మిక్కిలి తోడుపడగలవు.

ఈగ్రంథమున మొత్తము ౯ కల్లోలములు. ఒక్కొక్క కల్లోలమున కొన్ని తరంగములు, మొత్తము ౧౦౮ తరంగములు. ప్రతికల్లోలాంతమున సంగృహీత ఆకల్లోలమందు ప్రతిపాదితములైన విషయములకయి తాను పరిశీలించిన గ్రంథములనామముల జేర్కొని యున్నాడు. ఆపట్టికలను జూచినచో నితని యద్భుత పరిశీలనాశక్తి గోచరమగును.

ఇందలి విషయవిభాగము సంగ్రహముగ నిట్లు—

మొదటి కల్లోలము:—

౧. వేదాగమాంతర్గతసకలవిద్యలు, ౨. తత్త్వరూపము, ౩. అనాదిభక్తనిరంజనజంగమస్వరూప సృష్టిక్రమము, ౪. శూన్యనిష్కలమహాలింగాది సృష్టిక్రమము, ౫. ప్రణవలింగస్వరూపతదుత్పన్న వర్ణకలా స్వరూపములు, ౬. నాదతత్త్వత్రయ ద్విపంచాశన్మూర్తి భేదములు, ౭. విరాట్పురుషాది మూర్తిత్రయస్వరూప తత్త్వప్రభేదపంచీకరణవిభాగములు.

రెండవ కల్లోలము:—

౧. బ్రహ్మాండము, తదన్తర్వర్తి లోకములు, తత్ప్రమాణము, నవవిధసర్గలు, ౩౨ నరకములు, ౨. వివిధనరకస్వరూపము (నరకయాతనలు), (౩) దుష్కర్మజన్మరోగములు, తద్హేతుపాపములు, ౪. సప్తపాతాళ లోకములు, తద్వాస్తవ్యులు, (౫) సప్తద్వీపములు, దేవభూమి, లోకాలోకము, సప్తసముద్రములు, మేరువు, ౬. తత్కులకేసరాచలవర్ణము, ౭. జంబూద్వీపమందలి నవ ఖండములు, (౮) తక్కిన ఆరు ద్వీపములు.

మూడవ కల్లోలము:—

౧. మేఘాశ్రయ గ్రహలోకములు — భువర్లోకము, స్వర్లోకము, మహాలోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము, ౨. మేఘగర్భోత్పత్తి ప్రసవములు, విద్యుత్స్ఫలితములు, నవమహామేఘములు, ౩. గుహ్యకగంధర్వ విద్యాధరాప్సరోలోకములు, సూర్యరథగతి, ౪. సూర్యగతి జనితకాలభేదము, గ్రహగతి, రాశిచక్రభ్రమణము, ధ్రువలోకము, ౫. భువర్లోక సువర్లోక మహాలోక జనలోకములు, ౬. తపోలోక సత్యలోక వైకుంఠములు, ౭. స్కందపదము, ఉమాపదము, శివపదము (శివలోకములు).

నాలుగవ కల్లోలము:—

౧. భరతవర్షము కన్యాద్వీప సామాన్యనదీ దేశాదులు, ౨. కన్యాద్వీప ప్రసిద్ధశైల తీర్థక్షేత్రములు; ౩. యుగకల్పవ్యవస్థ, శకాధిపతిషోడశ మహారాజాదివర్ణనము, ౪. చాతుర్వర్ణ్యధర్మములు, బ్రహ్మచారిధర్మములు,

౫. గృహస్థాశ్రమము, వివిధవివాహములు, వానప్రస్థాశ్రమము, సన్న్యాసాశ్రమము, సన్న్యాసిభేదములు, యజ్ఞసూత్రబ్రహ్మసూత్రములు, ౬. వర్ణాశ్రమ సాధారణ ధర్మములు, అత్యాశ్రమస్వరూపము, పంచాక్షరీ భస్మధారణాదులు, ౭. వివిధపాతకములు, తత్ప్రాయశ్చిత్తములు, ౮. చంద్రవంశరాజులు, వర్ణసంకరము, బసవేశ్వరావతారాదికము, ౯. బసవేశ్వర వృత్తాంతనిరూపణము, ౧౦. కలిధర్మవర్ణనము, ౧ . వివిధోత్పాతములు, ౧౨. విద్యానగరనిర్మాణము, సింహాసనము, అందు సింహాసనము నధిష్ఠించినరాజులు, తత్పరిపాలనకాలము.

అయిదవ కల్లోలము:—

౧. కుటజాద్రివనప్రదేశములనడుమ మల్లదేశము కుటజాద్రివర్ణనము, వయస్తంభన కాలవంచన మృతజీవన పాదుకాగతి అదృశ్యకరణ పరకాయప్రవేశాది నిరూపణము, ౨. మల్లదేశమున కెళదిగ్రామము, అందు కెళది వంశ మూలపురుషుడు బసవప్ప, అతనికొడుకు చౌడప్ప నాయకుడు, చౌడప్పనాయకునకు రామేశ్వరానుగ్రహము, ౩. శుభాశుభస్వప్నములు, తత్ఫలములు, ౪. నిధిచిహ్నములు, అంజనకరణము, చౌడప్పకు నాయకబిరుదరాజ్యప్రాప్తి, సామాన్యరాజనీతి, సదాశివసింహాసనారోహణము, ౫. సదాశివనృపచరితము, మాయోపాయములు, దొడ్డసంకణ్ణకు రాజ్యప్రాప్తి, ౬. రాజగుణములు, కరాదానము, దుర్గలక్షణములు, బలములు, ౭. శక్తిత్రయము, దొడ్డసంకణ్ణనాయకచరిత్ర, దొడ్డసంకణ్ణరామేశ్వరప్రయాణము, ౮. శకునములు, వానిఫలములు, ౯. సంకణ్ణతీర్థయాత్రాక్రమము, ఢిల్లీలో అంకుశఖానునితో ఖడ్గరణము, ఖడ్గములు చేయు విధానము, తత్ప్రమాణదోషలోహములు, మానూరిదేశమందలి పటపల్లియందు వీరభద్రవిగ్రహప్రాప్తి, తత్ప్రతిష్ఠ, ౧౦. దేవప్రతిష్ఠాకాలగృహనిర్మాణాది నిరూపణము, చిక్కసంకణ్ణపట్టాభిషేకము, ౧౧. పట్టాభిషేకవిధి, సంధివిగ్రహయానములు, ౧౨. ఆసనద్వైధీభావసమాశ్రయములు, సామాది చతురుపాయములు, ౧౩. స్వరముహూర్తఘటికావర్గ యోగినీ బలములు, ౧౪. యుద్ధయాత్రావిధానము, వ్యూహరచనాక్రమము, ౧౫. చిక్కసంకణ్ణపాలనావిధానము, రాజ్యసప్తాంగ సచివసేనానీ పురోహిత వైద్య గణకమాచ సభాస్తారాంగరక్షక భిషగ్దూతాదిలక్షణములు, వెంకటప్పనాయకుని సింహాసనారోహణము.

ఆరవకల్లోలము:—

౧. వెంకటప్పనాయకుడు ఇక్కేరియందు పురభవననాటకశాలలను, సంగళగ్రామమున నొకతటాకమును కట్టుట, పురభవననిర్మాణవిధానము, ౨. నాటకశాలానిర్మాణక్రమము, వర్ణసంయోజన చిత్రలేఖన ప్రతిమాలక్షణములు, ౩. నాట్యక్రమము, ౪. శిరోభేదదృష్టిభేదాదికము, ౫. వివిధహస్తాభినయములు, ౬. వక్షఃప్రభృత్యంగాభినయములు, స్థానకచారీమండలభేదములు, ౭. నాదశ్రుతిస్వరమూర్ఛనాతానవర్ణకాలంకారగమక నిరూపణము, ౮. జాతిరాగరాగాంగ భాషాభాషాంగ విభాషాంతరభాషికోపాంగ క్రియాంగ నిరూపణము, గాయకలక్షణము, ౯. తాలప్రస్తారాది వివిధవాద్యాదిస్వరూపము, ౧౦. ఉపవననిర్మాణము, జలభూమిపరీక్ష, ౧౧. తరుచికిత్సాపోషణ విచిత్రీకరణదోహదవర్ణన, ౧౨. కామశాస్త్రము—జాతి, స్వభావ, గుణ, దేశ, ధర్మ, చేష్టాది వర్ణనము, ౧౩. బాహ్యరతములు, కరణభేదములు, యౌవనస్థిరీకరణము మొదలయినవి, వేంకటప్పనాయక చారిత్రవర్ణనము, ౧౪. రాజోపభోగములు, గృహస్నానపాదుకాలేపనోపభోగములు, ౧౫. వివిధాంగరాగములు, (గంధయుక్తి), ౧౬. వస్త్రమాల్యభూషణోపభోగములు, ౧౭. రత్నాదిస్వరూపము, ౧౮,౧౯. పాకశాస్త్రము, ౨౦. భోజనక్రమము, తాంబూలభోగము, శయ్యాక్రమము, ౨౧. వైద్యశాస్త్రము—ఆదావనిదాన చికిత్స, ౨౨. ద్రవ్యగుణమహారసాదికము, ౨౩. రసోత్పత్త్యాదికము, ౨౪. రససంస్కారాది నిరూపణము, ౨౫. రసశాలాయంత్రాది నిరూపణము, ౨౬. విషనిరూపణము, సర్పాది మూత్రాంతవర్ణనము ౨౭. విషచికిత్స—మంత్రచికిత్స, ద్రవ్యవైద్యము, వీరభద్రనాయక చరిత్రము, శివప్పనాయకుని సింహాసనాధిష్ఠానము.

ఏడవ కల్లోలము:—

౧. సింహాసనలక్షణము, సభామందిరము, అందు సభ్యులు మెలగవలసిన విధము, అధికారులు, అంతఃపుర

స్త్రీలు, ౨. ఇంద్రజాల విద్యాప్రదర్శనము, ౩. కావ్య లక్షణము, కవిగుణములు, సత్తువికకవులు, స్థాయ్యాదిభావములు, రసములు, ౪. నాయకనాయికాలక్షణములు, రీతి గుణవృత్తిపాకములు, కావ్యదోషములు, ౫. అలంకారములు, ౬. నాటకేతిహాసస్వరూపము, శివప్పనాయకునకు పుత్రజననము, ౭. పుంసవనాది వివాహాంతక్రియలు, ౮. హోరాశాస్త్రము, ౯, ౧౦. స్త్రీ సాముద్రిక పురుష సాముద్రికములు, ౧౧. గజలక్షణము, ౧౨. అశ్వశాస్త్రము, అశోత్పత్త్యాది చేష్టానిరూపణము, ౧౩. వివిధదేశజాశ్వలక్షణ రథగోలక్షణ చిత్రకిత్సావర్ణనము, ౧౪. శివప్పనాయకుడు బేలూరుకోట నాక్రమించుట, కోటాచక్రవిధానము, వెంకటప్పనాయకునకు యోగ విద్యోపదేశము, ౧౫. యోగరహస్యములు.

ఎనిమిదవ కల్లోలము:—

౧. వెంకటప్పనాయకుని పరిపాలన, భద్రప్పనాయకుని పట్టాభిషేకము, వ్యవహారపదములు, ౨. భద్రప్పనాయకుని పరిపాలన, సోమశేఖరునకు ధనుర్విద్యోపదేశము, ధనుశ్చక్రగదాకుంతలక్షణ తత్సాధన క్రమము, ౩. మల్లయుద్ధము, ౪. కుక్కుటలావక యుద్ధభాగ శునకలక్షణము, ౫. సోమశేఖరునిపరిపాలన, సోమశేఖర చెన్నమాంబా వివాహము, చెన్నమాంబకు సోమశేఖరుని యుపదేశము, విభూతిచేయు విధానము, ౬. రుద్రాక్షధారణ జపవిధివర్ణనము, ౭. శివపూజ, దాని మహిమ, ౮. చెన్నమాంబా రాజ్యపాలనము, మహేశ్వరమహిమ తద్దానఫలాతిశయవర్ణనము.

తొమ్మిదవ కల్లోలము:—

౧. పిండాండక్రమము, ౨. సంసారనిరసనము, ౩. శైవతత్త్వప్రతిపాదనము, ౪. శాస్త్రవిభాగవిమానాం సావైశేషికన్యాయమత నిరూపణము, సాంఖ్యయోగ వేదాంతమతనిరూపణము, ౬. అవైదిక — జైన బౌద్ధ చార్వాక-మతములు, తత్తన్మత ప్రాప్యస్థానవర్ణనము, ౭. దీక్షాభేదగురుశిష్యబుత్విక్కాలదేశాది నిరూపణము, ౮. దీక్షావిధానమంటపలక్షణ లింగపూజావిధానాదికము, ౯. షట్స్థలజ్ఞాన నిరూపణము.

అమూల్యము, పరమోపకారకమునయిన యీ విజ్ఞానసర్వస్వమును మనకందజేసిన సంపాదకులు ప్రశంసాపాత్రులు. ఇట్టిగ్రంథములవాఙ్మయాభ్యుదయమునకు నిదర్శనములు. దేశీయాన్యదేశీయ భాషలందువలెనే సంస్కృతమునను ఇట్టి విజ్ఞానసర్వస్వములు వెలసి ప్రచారమును గాంచవలసియున్నవి. అందులకు పండితుల చేయూత పరమావశ్యకము.

పాఠకసౌలభ్యమునకై దీనివెలను మార్చి నెలకడపటివరకును తగ్గించినారు. అసలువెల ఇరువదిరూపాయలు. తగ్గించినవెల - లోలుబైండుది పదకొండురూపాయలు, క్యాలికోబైండుది పదిరూపాయలు. ఇట్టి యమూల్యావకాశమును గోలుపోక వాఙ్మయాభిమానులెల్లరు దీనిని కొని యిందలి యర్థములను చూరగొందురుగాక! గ్రంథాలయములును ఇట్టియవకాశమును గోలుపోఁజనదు.

పుస్తకములను వలయువారు మొత్తము వెలను గాని, ఒకరూపాయి అడ్వాన్సుగాని పంపి గ్రంథములను బడయవచ్చును. మొత్తము వెలను ముందుగ పంపినచో పుస్తకములు రిజిష్టరుద్వారా పంపబడును. కొలది ప్రతులుమాత్రమే మిగిలియున్నవి.

ప్రాప్తిస్థానము—బి. యస్. నాథ్ అండు కో., భాస్కరవిలాస్, వేపేరి, మదరాసు.

'ఆచార్య.'

ఉత్తర రామచరితము

అనువాదకులు:—జయంతిరామయ్య పంతులు గారు, బి ఏ., బి. యల్., ముక్తీశ్వరము; తొత్తరమూడి పోస్టు, తూర్పుగోదావరి.

ఉత్తరరామచరిత మిప్పటికి పలువురచే అనువదింపబడినది. దీనియందు తమకుగల యభిరుచి కారణముగా జయంతి రామయ్యపంతులుగారు మరల దీనిని తెలిగించిరి. పంతులుగారు తెలుగునాటికి క్రొత్త వారుకారు. అనువాదమునను వీరు 'మాటకు మాట తెలుగు' పద్ధతిని గాక స్వేచ్ఛానువాదము కావించినట్లు వీరి యుపోద్ఘాతమువలన తెలియుచున్నది. 'మూలములోని భావములకును, రసములకును భంగము కలుగకుండ నాంధ్ర

భాషా సంప్రదాయముల పాటింప వలయునని వీరి యత్నము. ఈయత్నము కడుంగడు మంచిది. ఒక్కొక్క భాషకును వేర్వేరు సంప్రదాయములు గదా! అట్టిచో మాటకుమాట పెట్టి కూర్చినయనువాదమువలన నేమిలాభము? వినవెగటుగ నుండును గాని? మూలమును దాటరాదు, మూలమందలి భావములను, రసములను అనువాదమున జొప్పింపవలయును,-అనుటయే వీరి పరమార్థము. ఇట్టి పరమార్థమే కొనసాగియుండినచో యనువాదము సహృదయరంజకమగు ననుటకు సందేహముండబోదు. రామయ్య పంతులుగారి యత్నములోనే యనువాదము సాగించుచువచ్చినను యటనట మూలాతిక్రమణములును, మూలభావ విపర్యాసములును దొరలినవని చెప్పుటకు విచారమగుచున్నది. అందు కొన్నిటిని జూడదగును.—

ప్రస్తావనయందు,—

సూత్ర—తనకుదోచినభంగిని దగున బలుక,
నిందలేదన్న మాట తానెందుగలదు.
వనితలకొమడలను గవులవాక్కులందు
దప్పులే లోకమెప్పుడు దలచుచుండు.

నటుడు—ఈవిషయములో జనులతిదుర్జనులని యే చెప్పదగును. (పుట 3)

ఇందు సూత్రధారుని వాక్యమున లోక దౌర్జన్య ప్రసక్తియే లేక నటుని వాక్యమున నా దౌర్జన్యమున కతిశయము చెప్పబడినది. మూలమున నట్లుగాదు; సూత్రధారుడు జనులు దుర్జనులన నటుడు అతిదుర్జనులనెను.

రాము—ఈమె చెప్పినదెల్ల జేయుచు నేయున్నాడను. (పుట ౬)

ఇది మూలమునకు సరిపడదు. సీత తనకుగల కోర్కెలను దెలుపుచో తప్పక సంపాదింతునని వసిష్ఠునిసందేశమునకు రాముని ప్రతివచన మిది.

'యోగమువలన మేమిటనాగినాము.........'

(పుట ౭)

జామాతృయజ్ఞమని మూలము. 'ఋశ్యశృంగేతి వక్తవ్యే జామాత్రిత్యుక్తిః పూజ్యతాస్ఫోరణాయ. ఏవం చ తదింగితం జ్ఞాత్వావాప్యాభిస్తత్రాపి తత్త్వం, కింపున స్తోత్రవ్యనిర్బంధేనతి?' అని వీరరాఘవవ్యాఖ్య. ఇంత యభిప్రాయము గల జామాతృపదమును వదల జేసినది.

సీత—ఇదిగో ఎక్కినదానను. గర్భము దరుచున్నది. మెల్లగాబోనిమ్ము. (పుట ౨౭)

'రథము సిద్ధముగానున్న' దన్న లక్ష్మణసందేశమును దుర్ముఖుడు విన్నవింపగా దాని కిది ప్రత్యుత్తరము. రథమును దుర్ముఖుడు గొనితేలేదు. అట్టితరి యీ వాక్యమున కన్వయ మెట్లు? మూలము—'ఇయమాగతాస్మి (ఉత్థాయ పరిక్రమ్య) స్ఫురతి మే గర్భభారః, శనైః శనైర్గచ్ఛావః' అని. దుర్ముఖుడే రథము గొనితెచ్చియుండి, సీత దానినెక్కి మెల్లగ బోనిమ్మని చెప్పియుండిన, తరువాత 'ఇతో దేవి' అని దుర్ముఖుడు దారిజూపుటయెందుకు?

మురల—సఖి తమస! పూజ్యశ్రీ నగస్త్యుని భార్య లోపాముద్ర సరిత్స్వరయాన గోదావరిని బిలిచికొని రమ్మని నన్ను బంపినది. (పుట ౪౩)

గోదావరిని పిలుచుకొని రమ్మనలేదు. సంగతి చెప్పి రమ్మన్నది. 'భగవతి, తమసే! ప్రేషితాస్మి భగవతో గస్త్యస్య పత్న్యా లోపాముద్రయా సరిద్వరాం గోదావరీ మభిధాతుం, జానాస్యేవ యథా......' అని మూలము.

వాసంతిక—దేవ! సత్వరముగ జటాయుశిఖరమునకు దక్షిణమునున్న సీతాతీర్థమునొద్ద గోదావరి దాటి దేవిపుత్రకుని రక్షింతురుగాక! (పుట ౫౮)

గోదావరిని దాటుటయెందుకు? 'గోదావరీ మవతీర్య' అని మూలము. అవతరణము దాటుటకాదు, దిగుట. గోదావరిలోనేకదా ఏమనుకున్న జలకమాడుచుండినది?

కౌసల్య—కంచుకి పిలిచినమీదట నతడు వచ్చునో రాడో మీరేమని తలతురు? (పుట ౯౫)

మూలము—కిం మన్యధ్వే ఏవంభణిత ఆగమిష్యతీతి.

'చెప్పినవెంటనే యతడు వచ్చునని గాదు నీ తలంపు' అని దీని యర్థము. దీనికి సమర్థకముగనే జగద్ధరుడు 'భిద్యతే చాసవ్యావృత్తిః పుంస్యేతస్య విరామ్యాణ్యక్షే' (అట్టి విరామములకు మంచినమ్మకము తప్పునా) అని యన్నాడు

ఒక పురుషుడు—అతడు రాకుండగనే మిక్కిలి శ్రీఘ్రముగా బోయి చెట్లచాటున దాగికొనెను. (పుట ౧౦౫)

'తత్త్వరితతర మనేన తరుగహనే నాపసర్పిత' అను మూలమునకు 'శీఘ్రముగా బోయి చెట్లచాటున దాగికొనెను' అను తెలుగు. మూలములో చెట్లగుబురుదూరిన పారిపోయినాడనుగాని దాగికొనె ననలేదు.

ఇట్టి ప్రమాదము లింకను కలవు. అనువాదకులం దెందరు ఎత్తినఎత్తుతోనే అనువాదమును సాగించిరేయుండిన రెండుల బాగుగ నుండెడిది. కాని సమమనకును నిట్టి ప్రమాదములు వైరస్యాపాదకము లగును.

ఉత్తర రామచరితరసవిషయమున రెండుమతములు—కొందరు విప్రలంభ మని, మరికొందరు కరుణ మని. ఈ విషయమై వాదోపవాదములు ఇప్పటికిని గలవు. కాని యిదమిత్థమని తేలినదిలేదు. రామునకు ప్రత్యాశ లేదని కరుణవాదుల మతము. రామయ్యపంతులు గారును తన్మతమువారే. రామునకు సీతాశీలితనిశ్చయము, ప్రత్యాశ లేదనియే వీరు తలంచిరి. దానినే తమ యుపోద్ఘాతమున సాధింప బ్రమాణములు చూపిరి. ప్రమాణవాక్యముల తెలిగించుటలో సూడ నొంకు రెండెడల పొరపడిరి. ('శోకస్యపరిపోషః కరుణః, ఆశావిచ్ఛేదశతి సర్వేంద్రియాక్ల మోవా' అనురసతరంగిణీ వాక్యమునకు 'శోకముయొక్క పరిపోషణము కరుణమనుసు. ఆశావిచ్ఛేదమైనచో సర్వేంద్రియములు క్లాంతములగును' అనిరి. శోకముయొక్క పరిపోషణముగాని, ఆశావిచ్ఛేదమునెడ గలుగు సర్వేంద్రియగ్లానిగాని కరుణము అని మూలమున కర్థము. ఇట్టి పొరపాటే మరియొకచోటను కలదు.) ప్రత్యాశయే లేదని వీరి నిశ్చయమైనచో సీతాపరిత్యాగమందలి 'హా భగవతి వసుంధరే! శ్లాఘ్యాం దుహితర మవేక్షస్వజానకీం' అను రామునివాక్యమున కేమి చెప్పుదురో! ఈరామప్రార్థననేకదా తాను నెరవేర్చినట్లు వసుంధర గర్భాంకమున జెప్పినది.—"పిల్లను విడిచిపెట్టు సమయమున 'భగవతి, వసుంధర! శ్లాఘ్యయగు నీ కూతురు జానకిని గనిపట్టు' మని నీ వంటివి. ఆప్రకారము చేసిన దాన నయితిని గదా" యని. ఇది ప్రత్యాశావిషయము కాదా! 'యస్యభార్యా విమారస్థా పతితాధూమితాపివా, అనిష్ఠః ప్రతిహాలవా తస్య ప్రతిక్రియా క్రియా' శ్లోకములో 'విమారస్థా' యనుపద్యములో తప్ప సీత మరిపద్యములో జేరుట కవకాశము లేదనియు, ఇట్టితరి యీ కవు సీతాశీలితనిశ్చయప్రమాణ మెట్లగుననియు విప్రలంభవాదుల కొకప్రశ్న వైచిరి అనువాదకులు. సీత విమారస్థ కాదనియు, రసాతలమందున్నను విమారస్థయే యైనచో మృతినొందినదానిని గూడ విమారస్థగా నేల యెంచరాదనియు ననిరి. సశరీరలోకాంతరగమనమునకును శరీరనాశముతోడి మరణమునకును భేదము లేదా? ఇంత కును ఇంకను ఆ కూపట్టులను సూక్ష్మేక్షికతో జూచిన రామునకు ప్రత్యాశ లేదనక తప్పదు

ఎట్లున్న నేమి? రామయ్యపంతులుగారి యనువాదపద్ధతి మెచ్చదగినది. దీని నెట్టి సూక్ష్మముతో ననువదింపబూనిరో అట్టి సూక్ష్మముతోనే మరికొన్ని నాటకములను తెలిగింపవలయును. సంస్కృతవాఙ్మయము పారము. ఒకరు చేకొన్న దానినే మరలమరల నితరులనువదించుటలో లాభమేమి? తక్కినవిగూడ ఆంధ్రలోకమున కబ్బవలదా?

ఈ పుస్తకమువెల ఒకరూపాయి. వలయువారు గ్రంథకర్తకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

తి. వెం. రం.

దేశభక్తుడు కందన్ (ఆంగ్లనవల)

Kandan, The Patriot

గ్రంథకర్త: కె. యస్. వెంకటరమణిగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

క్రౌను సైజు, ౨౬౦ పుటలు, మేలుకాగితము, అందమయిన సంపుటము, వెల రు. ౨.

ఆంగ్లమున స్వతంత్రరచనలకు దొరకొనిన భారతీయులలో వెంకటరమణిగారొకరు. వీరి మృదుమంజుల భావప్రదర్శనమును, శైలిసౌలభ్యమును పలువుర ప్రశంసల నందినవి. వీరి వ్యాసములందును, నవలలందును భారతీయ సంప్రదాయములును, జాతీయజీవనమును ప్రతిబింబితమైనందున, విదేశీయులైన పాఠకులకు ముఖ్యముగా నాకర్షకము లగుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

"దేశభక్తుడు కందన్" అను నీనవలలో గ్రంథకర్త ప్రకృతభారత పరివర్తనమును ప్రదర్శింప నుద్యమించెను. దేశాభిమానమును, అహింసా సిద్ధాంతమును ఇందలి పాత్రలకు పునాదియగుచున్నవి. అరవదేశములో పుట్టి, దక్షిణాఫ్రికాలో పెరిగి, ఆంగ్ల దేశమున విద్య నభ్యసించి, ఐ. సి. యస్. పరీక్షలో కృతార్థుడై, ఉద్యోగాభిలాషను త్యజించి, దేశారాధకుడై, స్వదేశమునకు వచ్చి జానపదులను మద్యమునుండి వారించుచు, వారియింటిదైవతమువలె చరించి, దేశసేవకొరకు జీవితము నర్పించినవాఁడు కందన్. ఇతని హృదయపరివర్తనమునకు కారణముగా స్త్రీవిషయమునగైన మనోరథ వైఫల్యమును గ్రంథకర్త నిర్దేశించినాడు. కథలో మాత్రము కందన్ కన్న అతని భావములే ప్రాముఖ్యము వహించినవి. కొన్ని సిద్ధాంతములంగలిపి యీపాత్రను సృష్టించిరాయనునట్లు దోచును. ఇందులకు కారణము శాంతరసమున కీపాత్రము లక్ష్యమగుటయే కావచ్చును. ఇతరపాత్రలు రంగన్, రాజేశ్వరి, సరస్వతి, పొన్నన్, చొక్కలింగ మొదలి యూరున్న సువారలు సందర్భములకు సరిపోవువారే. ఐనను, సామాన్యపాత్రలం దస్వాదాత్తత నారోపించు యత్నములు విస్పష్టముగా నున్నది. ముఖ్యముగా సరస్వతి కెక్కడ లేని ఔన్నత్యమును సంపాదించుటకు గ్రంథకర్తగారు కేవలము మాటలపై నాధారపడి రనవలసివచ్చుచున్నది. పాత్రములందు గాంభీర్యము కొఱతపడియున్న దనుట వెంకటరమణిగారి రచన లోపమే గావచ్చును. కాని వారు ప్రదర్శించు లక్షణములుమాత్రము చిత్తాకర్షకములుగా నుండుట మెఱుఁగదా.

వెంకటరమణిగారి శైలినిగూర్చి తెలుగున ప్రశంసింపబూనుట యుచితము గాదు. ఐనను వారి ప్రశస్తికిదియే ముఖ్యకారణమని చెప్పకప్పదు. అలతియలతి తునియలతో కాహళ సంధించుట వీరికి సహజమైనది. ఉపమలొక్కొక్కెడ తెచ్చి కోలుగా నున్నను, సామాన్యముగా నతిమంజులములై యుండును. తరుశాఖలనుండి పూవులు రాలునట్లుండును వీరివాక్యములు. ఏకధారగా ప్రవహింపదు-వీరిశబ్దవాహిని. అందువలననే వీరిశైలి వ్యాసములందును, కథానకములందును ప్రశస్తి గాంచునట్లు ఇతర రచనలందు గాంచదు.

గు. వెం. సు.

ప్రేమసుందరి

(ప్రథమ భాగము)

క్రౌనుసైజు, ౧౧౩ పుటలు, వెల తెలియదు.

కృష్ణదేవరాయగ్రంథమాలలో తృతీయపుష్పము. గ్రంథకర్త: హనుమనసత్తి దేవదాసముగారు. వలయువారు కల్లూరు అహోబలరావుగారు, మేనేజరు, భారతీభవనము, కౌలుబజారు, బళ్లారి అని వ్రాయవలెను.

ఈ గ్రంథమునకు "క్యాస్టు ఆఫ్ ది హోలీ గ్రెయిలు" అను గ్రంథము మూలమని తోచుచున్నది.

"ప్రేమసుందరి మరణాంతికనాయిక. ఈనిర్మల ప్రేమహృదయ మొట్టమొదట తానొకపురుషుని ప్రేమించెనో యాపురుషునే పరిణయమాడగోరి కారణాంతరములచే నతఁడు దన్ను పరిణయమాడకయుండిన నతనిపై దనకుగల ప్రేమను మరలింపనలవికొనజాలక దశవిధమదనావస్థలకు లోనై తుదకు సంతాపజ్వరముచే మరణించిన కన్య" యని గ్రంథకర్త తెలియజేసెను.

ప్రథమభాగమున కథ పూర్తికాలేదు. రెండవ భాగమున ప్రేమసుందరి యస్తమయమును గాంచగలము.

ప్రథమభాగమున ప్రేమసుందరి ప్రేమించిన వ్యక్తి ప్రేమసుందరియెడల సోదరీభావమునే జూపుచుండెను.

శైలి కటువు. పదప్రయోగసౌష్ఠవము కొరవడినవి. మారుమూలపదములు మెండు. పాఠకులు శబ్దరత్నాకరమును, లక్ష్మీనారాయణీయమును దగ్గర నుంచుకొనవలసియుండును.

మరియు ఆంధ్రమునగాని, సంస్కృతమునగాని గానలు దొరకవో యన్నటుల గ్రంథకర్త ఏనాటివాడో అను టెన్నిసన్ కవిపుంగవుని గీతముల నేల యనుకరింపవలసివచ్చెనో తెలియకున్నది.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున విషాదాంతములగు కావ్యములు, నవలలు, రూపకములు విరివిగాలేని కొఱతను

తీర్చుటకు గ్రంథకర్త శేన్నిషనునుండి కైకొని ఈనవలను విషాదాంతముగ రచించెను. కష్టములను మానవులు మరవకుండ చేయుటకును, నితరులకు ఆదర్శప్రాయముగ నుండుటకును వ్రాసితినని గ్రంథకర్త వ్రాసెను. గ్రంథకర్త యభిప్రాయములో ఏకీభవించజాలనందులకు చింతిల్లుచున్నాడను. విషాదాంతకావ్యములు మున్నగునవి భారతసంప్రదాయమునకు విరుద్ధము. హిందువుల కది యమంగళము.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ఏ.,

కావ్యకథావళి

ప్రకాశకులు: ఆర్యపుస్తకాలయమువారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రౌనుసైజు, ౯౮ పుటలు.

ఘనగిరి రామకవి ప్రణీతమగు 'యథావాల్మీకము', శేషము రఘునాథాచార్యకృతమగు 'కులశేఖర మహీపాలచరిత్రము,' సుబ్బరాయకవి ప్రణీతమగు 'జయ విజయాభ్యుదయము,' మంచన కవికృతమగు 'కేయూరబాహుచరిత్రము,' మారనకవికృతమగు 'మార్కండేయపురాణము,' అనంతయ్య రచించిన 'విష్ణుమాయానాటకము' అను ఈ ఆఱు ప్రాచీనకావ్యముల నుండియు ఒక్కొకకథ పట్టుగా ఈపుస్తకమున కూర్పబడ్డవి. ఇందు కొన్ని వెల్లడికాని సత్కావ్యములు. అసమగ్రములైనను, దొరకినమట్టునకు ఆకావ్యములను ప్రకటించుటకును పుస్తకాలయమువారు పూనుకొనెల్లను.

భారతకథాలహరి

రచయిత: ద్రోణంరాజు సీతారామరావుగారు. ప్రకాశకులు: ఆర్యపుస్తకాలయమువారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రౌనుసైజు: ౧౪౯ పుటలు. భారతకథ సరళమగు గద్యశైలిని రచితమైంది.

సావిత్రీదేవి

ప్రకాశకులు: నాళం అప్పలనరసింహముగారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రౌనుసైజు, ౮౩ పుటలు. వెల ౧౨ అ. సావిత్రిచరిత్రము. సరళశైలి. బాలబాలికలకు ఇంపుగ నుపయోగపడును. టెక్స్టుబుక్కు కమిటీవారు దీనిని సిఫార్సు చేసిరి.

భగ్నప్రేమ

రచయిత: నరహరిసెట్టి శేషగిరిరావు గారు, తూర్పువీథి, ఏలూరు. పదొకొండు ధారాళములగు పద్యములు.

షర్బత్ పాకశాస్త్రము

గ్రంథకర్త: తాడి బ్రహ్మానందరావువర్మ గారు, కోరంగి, తూ. గోదావరి. క్రౌను ౧౬ సైజు: ౪౦ పుటలు. వెల: ౪ అ. ఇందు పలురకముల షర్బత్తులు, కొన్ని మురబ్బాలు, పన్నీరు మున్నగు వస్తువులు తయారు చేయువిధములు తెలుపబడ్డవి.

నీతి కథారత్నావళి

రచయిత: దాసరి లక్ష్మణస్వామి గారు, పిఠాపురము, తూర్పుగోదావరి. క్రౌనుసైజు: ౬౦ పుటలు, వెల ౬ అ.

ఇందు మంచనకవి 'కేయూరబాహుచరిత్రము' నుండి పదునాలుకథలు సంగ్రహముగ, సులభశైలిని రచింపబడ్డవి. బాలవిద్యార్థుల కిది చదువదగి యున్నది.

గ్రంథస్వీకారము

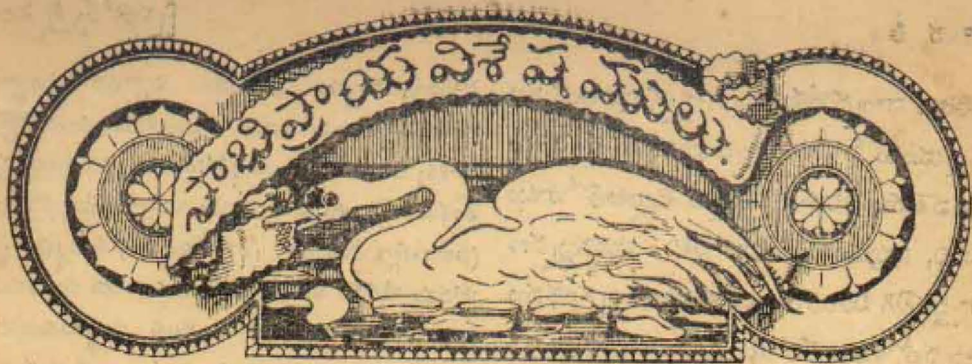
ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము

బసవరాజు వేంకట అప్పారావు (బి. ఏ., బి. యల్.) గారిచే విరచితము. ప్రకాశకులు: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, ౨౯౨, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. క్రౌనుసైజు, ౩౦౮ పుటలు. వెల రు. ౧-౭-౦.

శ్రీ భూలోకశక్తి

దండకము. కర్త: రాచిరాజు కృష్ణమూర్తికవి గారు, అలకనారాయణపురం, గొల్లపాలెంపోస్టు, (Via) చీపురుపల్లి, విశాఖపట్నంజిల్లా. క్రౌనుసైజు: ౧౩ పుటలు, వెల ౨ అ. ౬ పై.

భా. క.—భారతియందు ప్రకటితములయిన విమర్శనలకు ప్రతివిమర్శనలు ప్రకటింపబడవు.—భా. సం.

అమూల్యాంధ్ర గ్రంథదురవస్థ

శ్రీయుతులు, కళాప్రపూర్ణ, మహోపాధ్యాయ బిరుదాంచితులు నగు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు రచియించిన పెక్కుగ్రంథములవలన నాంధ్రసారస్వతము గాంచిన మహాభ్యుదయ మాంధ్రు లేనాడును మరువరానిది. వారిగ్రంథము లాంధ్రసారస్వతముతో పాటు చిరంజీవులయి వెలయునవి. అచిరకాలముననే శ్రీ శాస్త్రులుగారి శిష్యవర్గము సాహాయ్యమున 'నాంధ్రహితోపదేశ చంపువు', 'సాహిత్యదర్పణము'నను రెండు గ్రంథములు వెలువడనున్నవి. సాహిత్యదర్పణ మాంధ్రమున ననిదంపూర్వము. శాస్త్రులుగారి గ్రంథముల నధ్యయనముగావించి వానియందలి యమూల్యవిజ్ఞానమువలన నతురాస్యులగు నాంధ్రులెల్లరు సాహిత్యాభివృద్ధిని గావించికొనవలసినవారు. వీనిలో పెక్కులిపుడు లభింపకున్నను పునర్ముద్రణభాగ్యమును బడయజాలకున్నవి.

ఇట్టి యుత్కృష్టగ్రంథసంచయమున మిగిలియున్నవిసయితము కొనువారు లేక కట్టలలో నలిగి చివికిపోవుచున్నవనియు, అవి సగము వెలకు విక్రయింపబడుననియు నిటీవల కొండొక్కచో కనిన కరపత్రమువలన తెలిసి మిక్కిలి విచారింపనయ్యెను. దీనినిబట్టి ఆంధ్రలోకమునగల పండితాభిమానము, సారస్వతజిజ్ఞాస తేటతెల్లమగుచున్నది.

నేటికాలమున ప్రపంచమునందలి వివిధ సారస్వతములు సర్వతోముఖాభివృద్ధిని గాంచుచున్నవి. అసంఖ్యాకములుగ గ్రంథములు వెలువడుచున్నవి. ఒక్కొక్కటియు పెక్కుముద్రణములను గాంచుచున్నది. ఒక్కొక్క ముద్రణమునను వేలకొలది ప్రతులు ముద్రితములయి యమ్ముడు వోవుచున్నవి—అధమశ్రేణికి జెందిన గ్రంథమయినను సరియే. ఇట్టిది పేరుకొనదగిన సారస్వతవికాసము. ఆంధ్రసారస్వతమున విజ్ఞానమునకు దోహదము గలిగించు నుత్కృష్టగ్రంథములగతి యిట్టులున్నది. సారస్వతము పట్టున నీయనాదరము, ఆంధ్రులకు, ఆంధ్రదేశమునకు, ఆంధ్రసారస్వతమునకు గొప్ప కళంకము. ఇపుడయినను, స్వయము విలిచి, ఒరులు విలుచునట్లు ప్రోత్సహించి, యీగ్రంథము లాంధ్రదేశమున నిండు కొనజేసి తమకు లభించిన యమూల్యవిజ్ఞానమును ఆంధ్రులు కాపాడుకొనదగుదురు.

మరియు నాంధ్రదేశమున గల గ్రంథాలయము లన్నియును నీ గ్రంథసంచయమును సేకరించు కొనవలెను. దీనివలన ఉన్నవి చెల్లుటతోపాటు వీనికిని, ఇపుడు లభింపనివానికిని పునర్ముద్రణ ప్రాప్తిగలిగి నిరంతరము నీయమూల్యగ్రంథము లాంధ్రలోకమునకు లభించుచుండగలవు.

* * * *

కీ॥ శే॥ బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల సుబ్బారాయశాస్త్రులు గారు

“గడచిన పుష్యబహుళ ఏకాదశి (౨-౨-౩౨) మంగళవారము పగలు ౧౧ గంటలకు కోనసీమ యందలి సుప్రసిద్ధపండితులు బ్ర॥ శ్రీ కొంపెల్ల సుబ్బారాయశాస్త్రులుగారు స్వగ్రామమగు మోడేకుఱ్ఱునందు దివంగతులైరి. వీరు సాహిత్యమునను జ్యోతిషశాస్త్రమందును గొప్పపండితులు. సారస్వత సర్వస్వము, ఆంధ్రపత్రిక, భారతి మున్నగు పత్రికలద్వారా ఆంధ్రదేశము వారి నెఱిగియే యున్నది. వీరు పండితులే కాక ఉభయ భాషలయందును కవులు. అలంకారశాస్త్రమును వీరు బాగుగ తరిచినవారు. ఒకటి రెండు అలంకార గ్రంథములను సంస్కృతమునుండి తెలుగుచేసిరి. వీరు స్వయంకృషివలననే గొప్పపాండిత్యము గడించిరి. ధర్మశాస్త్ర విషయములందు దిగంబరస్వామి మున్నగు సుప్రసిద్ధ సన్యాసులుసహా వీరితో సంప్రతించెడివారు.

జ్యోతిషవిషయమున, కేవలము ఫలితజ్యోతిషమున అనుభవము సంపాదించుటకాక శాస్త్రమున వీరు గొప్ప ప్రామాణికులు. ఆంధ్రదేశమునందే కాక, తిరువాడి మున్నగు అన్యప్రాంతనగరముల సహా గొప్ప గొప్ప పరిషత్తులందు, వీరువాదించి తమపక్షమును నెగ్గించుకొని, ఎల్లరచే గౌరవ సత్కారముల నందివచ్చిరి. తుది వత్సరములలో వీరికి గ్రహవేధలు పునఃపరీక్ష సలిపి నిర్ణయము కావింపవలె నను సంకల్ప ముండెడిది. అందులకుగాను కొందరు ధనికులు సాయముచేయ సిద్ధపడిరి. కాని దైవవశమున నది కొనసాగదయ్యెను. పూర్వము పెద్దాపుర సంస్థానమునకు కల్గిన ఉపద్రవమున రాజవంశమును నిలువబెట్టిన యశశ్శరీరిణి కొంపెల్ల లక్ష్మసోమిదేవమ్మ యాజులుగార్ల వంశములోనివారు వీరు. నాడు సంస్థానమువారొసగిన (విశాఖజిల్లా చీపురుపల్లి ప్రాంతమునగల) లక్ష్మీపురాగ్రహారము నేటికిని వీరి భుక్తమున గలదు. వీరు స్వయముగ విజయనగరము, వెంకటగిరి మొదలగు సంస్థానములందు సత్కారములు పొందినవారు. సంపన్న గృహస్థులు. తమ్మాశ్రయించిన విద్యార్థులకు ఇంట భోజనము పెట్టి విద్యాదాన మొసగెడివారు. దాదాపు డెబ్బది సంవత్సరములు జీవించి పరమపదించిరి.”

సాహిత్యమునను, అలంకారశాస్త్రమునను, జ్యోతిషశాస్త్రమునను, ధర్మశాస్త్రమునను ఆంధ్రలోకమున మిగుల ప్రఖ్యాతిగన్న బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల సుబ్బారాయశాస్త్రులుగారి విశిష్టవిజ్ఞాన సంపదను భారతి యాంధ్రులకు పంచిపెట్టుచుండినది. వీరి యుపజ్ఞకు, విషయపరిశీలనమునకు, విమర్శనచాతుర్యమునకు భారతియందు ప్రకటితములయిన వీరి వ్యాసములు ప్రమాణములు. వీరివ్యాసములను కొన్నిటినిమాత్రమే భారతి ప్రకటించుకొనగలిగినది. ఇపుడు వీరు దివంగతులగుటచే నిక వీరి యమూల్యవ్యాసముల గాంచు భాగ్య మంతరించినదని వ్రాయుటకు కలమాడకున్నది. పాండిత్యము, లోకానుభవము గలిగిన యిట్టి మేధాసంపన్నులు శ్రీ శాస్త్రులుగారు లేని కొఱత యాంధ్రలోకమునకు దీఱునది కాదు.

పెక్కు శాస్త్రములయందు పాండిత్యము నలవరించుకొని, నిరంతర విద్యాగోష్ఠుల సద్దాని సద్వినియోగము కావించుచు ధర్మైకదృక్కులు, ధన్యజీవనులునయి డెబ్బదియేండ్లు మని

దేహయాత్ర చాలించిన శ్రీ శాస్త్రిగారు మోక్షపదమును బడయ పరమేశ్వరు డను గ్రహించుగాక!

* * * *

తెలుగుసంక్షిప్తలేఖనము

తెనాలివాసులు, శ్రీ బి. వి. రంగారావు (F. C. I., Diplomat in commerce and auditor) గారు నూతన తెలుగుసంక్షిప్తలేఖన గ్రంథమును రచియించియున్నారని తెలుపుటకు సంతసమగుచున్నది. ఇది యముద్రితము. 'ఇది పిట్‌మెను మహాశయుని New Era Edition ను కొంతవరకు అనుసరించి రచింపబడినదికాని ప్రాతముద్రణమునకును, దీనికిని చాలభేదము కలదు. ఇందు వేగముగను, సులభముగను మంచిలేఖనశక్తి నలవరుచుకొనుటకు జాలిన సంస్కరణములు మూలసూత్రములు, లిపి, లేఖనవిధానము మొదలగువానియందు కావింపబడినవి. దంత్యతాలవ్యజకారముల కొక్కటియె లిపిసంకేత మిందు గలదు. ఆయాయధ్యాయముల నంటి, వానియందు వివరింపబడిన సూత్రముల ననుసరించి విరివిగ పదవర్ణములు (Grammalogues) చేర్పబడినవి. వెనుకటిగ్రంథమున దాదాపు ౨,౦౦౦ క్రియాపదములకు ప్రత్యేకలిపిచిహ్నములు గలవు. అవి రెండువందల పదునాలుగుపుటలు నిండియున్నవి. 'వండించుకొనడయ్యెను, వండించుకోడయ్యెను, వండించుకొనడాయెను, వండించుకోడాయెను—'అనునిట్టి సమానార్థకపదములనేకములు ప్రత్యేకలిపిచిహ్నములు గలిగియున్నవి. కావున నీపట్టిక యింత పెరిగినది. ఈగ్రంథమున నావశ్యకమయిన పదములుమాత్రమే కలవు. తరచుప్రయోగముగల ప్రత్యేకపదములకు, వాక్యైకదేశములకు క్షిప్తచిహ్నములు విరివిగా గలవు.' పరిశీలనార్థము పంపిన గ్రంథమునందలి కొన్ని యధ్యాయములవలన పైన పేర్కొనిన విషయము సత్యదూరము కాదని విశ్వసింపదగును.

ఆంధ్రులకు దేశాభిమానము, భాషాభిమానము ద్రుతగతిని పెచ్చుపెరుగుచున్నది. ఆంధ్రులు విశ్వవిద్యాలయమును సంపాదించుకొనినారు; ప్రత్యేకరాష్ట్ర సంపాదనమునకయి పాటుపడుచున్నారు; విద్యాబోధనము, నిత్యవ్యవహారములు నాంధ్రమున నే జరుప ప్రయత్నము చేయుచున్నారు. దేశీయుల సర్వతోముఖాభివృద్ధికయి ప్రజాప్రబోధము కావించువారలాంధ్రమున నుపన్యసించుచున్నారు. ఆంగ్లమే శరణ్యముగ నున్నవారు సైతము నాంధ్రమునే యవలంబించుచున్నారు. వాగ్రూపమున నిటు లవతరించు వివిధవిషయములు సరిగా వ్రాత కెక్కుటావశ్యకము. ఇందుకు శీఘ్రలేఖన సామర్థ్య మపేక్షణీయము.

ఆంగ్లమున పిట్‌మెనుపద్ధతియు శీఘ్రలేఖనసిద్ధికొర కిప్పటికి నాలుగైదు సంస్కరణములను గాంచినది. అంతకన్న లేఖనమున వేగము అలవడదగిన యొండురెండు ఇతర విధానములు వ్యాప్తి జెందియున్నవి.

ఆంధ్రమునను శీఘ్రలేఖనసిద్ధికొఱకు సంక్షిప్తలేఖనవిధానమున సంస్కారము కావలయును. అట్లు వలసిన సంస్కారము ప్రకృతగ్రంథము చాలవఱకు పొందియున్నందున నది ప్రచురణయోగ్యము కాగలదు. కాని ప్రచురణకార్యము సులభముకాదు. దానికి ధనము విశేషము కావలయును. తొలియాంధ్రగ్రంథమును ప్రకటించినట్లే ప్రభుత్వమువారు ఉచితరీతిని గ్రంథకర్తను బహూకరించి, యీ గ్రంథమునుకూడ ప్రకటించి ప్రచారమునకు గొనితేదగుదురు. ముద్రితమగుటకు బూర్వము సంక్షిప్తలేఖనమున సమర్థులగు వారలు కొందఱు గ్రంథమును పరిశీలించి ఇంకను ఆవశ్యకములగు సంస్కారములను గావించుట లెస్స.

* * * *

కతిపయ శబ్దార్థశబ్ద స్వరూప విచారము

ఈ పేరున భారతియందు ప్రకటితములయిన వ్యాసములలో నీవ్యాసైక దేశము చిట్టచివరదని భారతిపాఠకులకు తెలుపుటకు మిక్కిలి విచార మగుచున్నది. ఏతద్వ్యాస రచయిత, (శ్రీ) వేంకటాచలము గారు సహజప్రతిభావంతులు; బహుభాషాపాండిత్యము, వివిధవిషయ పరిజ్ఞానము గలవారు. వాఙ్మయతత్త్వపరిశోధనమున నారితేరిన చేయి. వీరి యపూర్వపరిశోధనఫలములగు ననేకవ్యాసములాంగ్లపత్రికలయందు ప్రకటితము లయినవి. వానివలని లాభము నాంగ్లభాషాభిజ్ఞులు పొందగలిగిరి. ఆంగ్లానభిజ్ఞమగు నాంధ్ర లోకమునకును తల్లాభమును బంచి పెట్ట భారతి పూనుకొనినది. ప్రకటితములయిన వ్యాసముల విలువ యాంధ్రవిద్వల్లోకమునకు సువిదితము. ఈతీరు పరిశోధనము సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయతత్త్వనిర్ణయమునకు పరమావశ్యకము, పరమోపకారకము. ఇంకను వీరి వ్యాసములను పెక్కింటిని ప్రకటించి చిరకాల మాంధ్రవాఙ్మయసేవ చేయ భారతి యాశించుచుండినది. ఇంతలో నీవిజ్ఞానధనుడు దైవదుర్విపాకమున హఠాత్తుగ లోకాంతరగతు డయ్యెను. అమూల్యవిజ్ఞాన మంతరించినది; భారతి హతాశ నైనది; వాఙ్మయమునకు తీరని కొఱత ప్రాప్తమయినది. ఇక నిట్టి యమూల్య వాఙ్మయ పరిశోధనము దుర్లభము.

* * * *

విజయవిలాసము :

విపులవ్యాఖ్యానావశ్యకత

పదునేడవశతాబ్ది పూర్వార్ధమున తంజాపుర రాజ్యమును పరిపాలించిన రఘునాథభూపాలుని యాస్థానము సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యకేదారమయి అమూల్యములగు నసంఖ్యాకగ్రంథముల మేలిపంటలను బండినది. అందు చేమకూర వేంకటపతి, మృదుమధురకవితారసామృతమును పారించి ప్రోదిచేసిన యాంధ్రవాఙ్మయకల్పలత పండిన తీయనిపండులు విజయవిలాస, సారంగధరచరిత్ర కృతులు. కావుననే రసికవతంసములగు సుధీమణులు చేమకూర వేంకటపతిని కడుంగడు మెచ్చి 'అమృతపుంగూర' వేంకటపతి యని సుగృహీతనాముని జేసి యాంధ్రవాఙ్మయప్రపంచ

మున నున్నతపదము నలంకరింపజేసినారు. పై రెండుకృతులయందును విజయవిలాసమురసోత్తరము. కేవల మీరెంటనే కాదు; ఆంధ్రవాఙ్మయమున గల ప్రబంధము లన్నిటిలో నిట్టి దిక నొకటిలేమి సత్యము. ఈసత్యము రసికజనైకవేద్యము. ఇందలి యర్థచమత్కారము, అలంకారసంపద, పదగుంభనపరమార్థము, భావగాంభీర్యము, విశేషజ్ఞులగు విద్వాంసుల నిశితబుద్ధికినయితము సుగ్రహము కాని దయియుండ సామాన్యులమాట చెప్పబనిలేదు. ఇప్పటి కీప్రబంధమునకు మహోపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణబిరుదాంకితులగు శ్రీవేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు రచియించి ప్రకటించిన లఘువ్యాఖ్యానముమాత్రమే కలదు. ఎల్లరును సాకల్యముగ నేతత్కావ్యామృతరసాస్వాదము గావించి యానందింపవలయునన్న నీలఘువ్యాఖ్యానము చాలునది కాదు. విపులమగు వ్యాఖ్యాన మొండొకటి యత్యంతము నావశ్యకము.

ప్రతిభావంతులగు 'ఆంధ్రవిశారద' శ్రీ తాపీ ధర్మారావు (బి. ఏ.) గారు విజయవిలాసము నందలి యెల్లచమత్కృతులను వివరించుచు విపులమగు వ్యాఖ్యానమును రచియించుచున్నట్లును, ఆవ్యాఖ్యానముయొక్క విధానమునుగూర్చియు చెన్నపురాంధ్ర మహాసభయాధిపత్యమున నిటీవలమూడునాలుగుమారు లుపన్యసించినారు. ఉపన్యస్త విషయము నాంధ్రపత్రికలు ప్రకటించినవి. భారతి యీసంచికయందును నొక్కపద్యమువ్యాఖ్యానము ప్రకటితమయినది. దీనివలన వ్యాఖ్యానప్రాశస్త్యమును సహృదయలోకము గుర్తింపగలదు. వ్యాఖ్యానము ప్రకటనమే తరవాయిగా నున్నట్లు తెలియవచ్చుట మహదానందదాయకము. ఈ యుత్కృష్టకార్యము గావించి యాంధ్రవాఙ్మయమునకు బరమోపకార మొనరింప బూనిన శ్రీ ధర్మారావుగారి నెట్టు లెంత యభినందించవలయుననుట యెఱిగి యట్టులంత యభినందించుట రసజ్ఞుల కార్యము.

అంతతో ఆంధ్రలోకముపని తీరునదికాదు. ఈ వ్యాఖ్యానము సంపూర్ణమయి ప్రకటితము కాజాలవలయును. ఇది విద్యాభిమానులగు సంపన్నుల యాదరణమువలన కావలసినపని.

ఆంధ్రదేశమున సంస్థానాధీశ్వరులు, తదితరులగు శ్రీమంతులు పలువురు గలరు. వారికి పాండిత్యమునను, పండితాదరణమునను, వాఙ్మయపోషణాసక్తియందును కొఱంత యుండబోదు. కాని యితర సామాన్యవినోదములయందుగల యుత్సాహము విద్యావినోదములందు కానరాదు. ఏవి తమయశస్సును వాఙ్మయమున్నంత కాలము చిరస్థాయినిగా నొనరించి తమ్ము ధన్యజీవనులనుగ జేయునో, యట్టి విద్యావినోదములయెడ నుత్సాహము కొఱవడుట సముచితమని తలపజనదు.

ఆదికాలముననుండి వాఙ్మయము మహారాజుల సాదర పోషణముమూలముననే తామరతంపరనై పెంపొందుటను వాఙ్మయచరిత్ర చాటుచున్నది. అట్లు భవిష్యచ్చరిత్రమున

కెక్కదగిన యభివృద్ధి నేటికాలమున నత్యల్పముగ గాన్పించును. కృతి సత్పసంతానములలో నొకటి. కావుననే నాడు మహారాజులు కవులను వెదకినైన రప్పించి, తమపోషణమున మనిచి, వారిచే కృతుల నందెడివారు. నేడు తమకడకు తమంత కవులే వెదకికొనివచ్చి 'కృతుల నిచ్చెదము, గైకొను'డని వేడుకొనినను పెడమొగము పెట్టుదురు. నేడు వాఙ్మయమునకు వచ్చిన దురవస్థ యిట్టిది! వెనుకటికాలమున వెలసిన ప్రబంధము లనేకములు వ్యాఖ్యానాపేక్షములయి యుండుట సర్వజనవిదితము. వానికి సుగమము లగునట్లు వ్యాఖ్యానములను సమర్థులగు పండితులచే రచియింపించియైన తమ కీర్తి చరిత్రప్రసిద్ధముగునట్లు మహారాజులు సాధించుకొనుట సముచితము.

ప్రకృతము శ్రీధర్మారావుగారి పాండిత్యప్రతిభావిశేషముల ఫలముగ నుపలబ్ధమగుచున్నది విజయవిలాసవ్యాఖ్యానము. అన్యాదరణ పోషణములు వినా వ్యాఖ్యారచనము జరిగినది. ప్రకటన మట్టిది కాదు; బహుళవ్యయమూలకము. ఆర్యసంప్రదాయమునకు దగని వినోదములకు, విదేశయాత్రలకు నేడు ఆంధ్రదేశ సంస్థానాధీశులధనము లక్షలకొలది వ్యయమగుచున్నది. అందు శతాంశమైన విద్యావినోదమునకు మరలిన విజయవిలాసవ్యాఖ్యానము సకలాంధ్రలోకమునకు లభింపగలదు. ఇది యొక్కటియే కాదు. ఇట్టి వెన్నియేని లభింపగలవు. కాన సంస్థానాధీశ్వరులేని, శ్రీమంతులేని యీవ్యాఖ్యానమును వెలయింపజేసి, తమ నామమును, వ్యాఖ్యాతృనామమును చరిత్రమున సువర్ణాంకితములుగా జేసి యాంధ్రలోకము కృతజ్ఞతకు పాత్రులు కాదగుదురు.

Printed and Published by C. Seshagiri Rao, B.A., at the Andhra Patrika Press, No 7, ThambuChetty St., Madras
Editor: G. Subbaramayya